

UNIWERSYTET RZESZOWSKI
WYDZIAŁ
SOCJOLOGICZNO-HISTORYCZNY
INSTYTUT HISTORII

Kierunek: HISTORIA

Kinga Szostak

Na rzecz Polski i Polonii...

***Działalność Komitetu Narodów Ujarzmionych
w Connecticut, Centralnego Biura Kongresu Polonii
Amerykańskiej w Chicago oraz
Wydziału Stanowego Kongresu Polonii Amerykańskiej
w Connecticut w latach 1970-1990***

Praca doktorska
napisana pod kierunkiem
dr hab. Andrzeja Bonusiaka, prof. UR

Rzeszów 2016

Wstęp	5
Rozdział I	15
Działalność Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut w latach 1960-1990	15
1.1. Na rzecz narodów Europy Środkowo-Wschodniej... ..	15
1.2. Geneza Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut.....	19
1.3. Obchody Tygodnia Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut.....	21
1.4. Manifesty Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut	46
Rozdział II.....	61
Relacja pomiędzy Centralnym Biurem KPA w Chicago a Wydziałem Stanowym KPA w Connecticut w sprawie działalności na rzecz Narodu Polskiego (1970-1990).....	61
2. Działalność centralnego biura KPA w Chicago na rzecz Polski.....	61
2.1. Walka z ustrojem komunistycznym w Polsce.....	61
2.2. Reakcja KPA na wydarzenia w Polsce	74
2.3. Działalność KPA na rzecz „Solidarności” w Polsce	127
2.4. Fundacja Charytatywna Kongresu Polonii Amerykańskiej w służbie dla narodu polskiego	146
2.5. Pomoc gospodarcza dla Polski	178
2.6. Stanowisko KPA w sprawie zachodniej granicy Polski.....	187
2.7. Problem odbudowy Zamku Królewskiego w Warszawie.....	195
2.8. Walka z dyfamacją i dyskryminacją Amerykanów polskiego pochodzenia	197
Rozdział III	207
Działalność Wydziału Stanowego KPA Connecticut na rzecz Narodu Polskiego.....	207
3.1. Walka z ustrojem komunistycznym w Polsce.....	207
3.2. Reakcja KPA na stan Connecticut na wydarzenia w Polsce.....	214
3.3. Działalność Charytatywnej Fundacji wydziału stanowego KPA w Connecticut na rzecz narodu polskiego.....	233
3.4. Plan wizyty Lecha Wałęsy w stanie Connecticut	242
3.5 Akcja Wydziału Stanowego KPA w Connecticut na rzecz Polonii amerykańskiej	246
Zakończenie	254

Wykaz ilustracji zamieszczonych w pracy	259
Wykaz tabel zamieszczonych w pracy	266
Wykaz źródeł wykorzystanych w pracy.....	267
Aneks	276
Indeks nazwisk.....	277

Wstęp

Jednym z najciekawszych, a jednocześnie najmniej znanych obszarów działań podejmowanych przez współczesnych badaczy są dociekania nad działaniami politycznymi emigrantów polskich w Stanach Zjednoczonych Ameryki. Przez cały okres do 1989 r. tematyka ta była praktycznie nieobecna w środowiskach badaczy funkcjonujących w Polsce. Dopiero przełom społeczno - polityczny 1989 r. umożliwił rozpoczęcie badań nad tymi zagadnieniami. Stopniowo pojawiać się zaczęły opracowania naukowe, których autorzy prezentowali różne aspekty życia politycznego środowisk polskich za Atlantykiem, ale pomimo istotnego postępu, który zanotowano nadal dalecy jesteśmy od pełnego nakreślenia rzeczywistości politycznej Polonii.

Niniejsza praca wpisuje się właśnie do tego obszaru badań. Porusza ona problem działalności niepodległościowej Polonii w Stanach Zjednoczonych Ameryki na przykładzie środowiska polskiego istniejącego w Connecticut oraz funkcjonującego w Chicago centralnego biura Kongresu Polonii Amerykańskiej. Założenie takie łączy wprawdzie jedność terytorialną narracji, gdyż przedstawia funkcjonowanie pewnych aspektów życia politycznego środowiska polskiego w dwóch różnych miejscach, ale zostało ono wprowadzone celowo. Takie połączenie umożliwiło bowiem namacalne pokazanie jak przedstawiało się funkcjonowanie polonijnej centrali i prowincji, na ile były one tożsame, a na ile różniły się w swojej działalności. Wreszcie pozwala na wyważenie / określenie pozycji / zasług Polaków z jednego ze stanów Nowej Anglii.

Rozprawa prezentuje działalność „niepodległościową” tamtejszej Polonii na przykładzie Komitetu Narodów Ujarzmionych oraz Wydziału Stanowego Kongresu Polonii Amerykańskiej w Connecticut z uwzględnieniem pracy centralnego biura Kongresu Polonii Amerykańskiej w Chicago.

Celem rozprawy jest przedstawienie działalności wymienionych organizacji na rzecz Polski oraz Polonii w okresie od powstania Komitetu Narodów Ujarzmionych

w Connecticut w 1960 r. do uznania faktu zmian politycznych w PRL przez KPA w 1989¹.

Daty te stanowią ramy chronologiczne opracowania, które jedynie w przypadku istnienia takiej konieczności były przekraczane. Na taki krok zdecydowano się wyłącznie wówczas kiedy odejście od nich pozwalało na pełniejsze i bardziej zrozumiałe nakreślenie przyczyn czy efektów przywoływanych działań lub wypowiedzi.

Zainteresowanie zagadnieniami polonijnymi zawdzięczam przypadkowemu spotkaniu z Józefem Kleszczyńskim – m.in. prezesem Komitetu Narodów Ujarzmionych oraz członkiem Wydziału Stanowego KPA w Connecticut. Przeprowadzane z nim rozmowy stały się inspiracją do rozpoczęcia samodzielnych poszukiwań dotyczących działalności Polonii Connecticut, co zaakceptował promotor niniejszej pracy. Dzięki podjętym w następstwie tego staraniom Autorka pozyskała grant dla młodych naukowców i studentów studiów doktoranckich do 35 roku życia. Został on wykorzystany do przeprowadzenia badań w Archiwum Polsko-Amerykańskim w Connecticut².

¹ Zdecydowało o tym utworzenie koalicji rządowej z „Solidarnością” oraz powołanie T. Mazowieckiego na premiera pierwszego powojennego niekomunistycznego rządu w Polsce. Przybycie E. Moskala na czele delegacji Polonii amerykańskiej do Warszawy w październiku 1989 r. stało się kluczowym momentem odnowienia zerwanych stosunków dyplomatycznych.

² Historia powstania Archiwum Polsko-Amerykańskiego w Connecticut ściśle związana jest z utworzeniem studiów polskich. Pierwsze starania o ustanowienie stałego ośrodka i zapewnienie wymaganych funduszy na kursy na University of Connecticut w Storrs i na Central Connecticut State College w New Britain podjął dr Michał Peszke. Z prośbą tą zwrócił się do gubernatora Connecticut w proklamacji z okazji Dnia Pułaskiego w dniu 11 X 1970 r.

Zanim otrzymano oficjalną zgodę, przez kilka lat na Central organizowano kursy języka polskiego. Szkolenia te jednak nie miały wpływu na uzyskanie dyplomu. Dzięki inicjatywie Edwarda Kozłowskiego nowy budynek na Central nazwano imieniem Mikołaja Kopernika. Powołano 8-osobowy komitet doradczy, który miał wyznaczyć zakres programu studiów polskich. Na koordynatora projektu nominowano prof. Stanisława Blejwasa. W styczniu 1974 r. zainaugurowano program studiów. W jego ramy wchodziły kursy (pozwalające uzyskać dyplom) z polskiej historii, kultury, polityki, literatury oraz historii Polonii. Równocześnie zainicjowano wśród Polonii zbiórkę dzieł polskiej literatury, która miały wesprzeć naukowo program. Dary obejmowały także znaczną ilość materiałów archiwalnych, które doprowadziły do powstania kolekcji polskiego dziedzictwa.

Wiosną 1983 r. uchwalono rezolucję, która doprowadziła do ustanowienia programu studiów polskich na Central Connecticut State College (od 1983 r. University). Ustawę tę podpisał gubernator Thomas Meskill. W 1986 r. z grantu z National Historical Publications and Records Commission utworzono archiwum Connecticut Polish American Archives gromadzące materiały o Polakach w stanie Connecticut oraz Nowej Anglii. CPAA mieści się w Bibliotece w Elihu Burritt Central Connecticut State University w New Britain i jest integralną częścią Programu Studiów Polskich na CCSU zainicjowanych przez S. Blejwasa. Po wygaśnięciu grantu dr Alex Rudewicz złożył donację na fundusz wspierający działalność archiwum, a lokalny reprezentant w sejmiku stanowym, Stanley Krawiec, doprowadził do przyznania środków na jego funkcjonowanie.

W dniu 7 V 1997 r. gubernator John G. Rowland ogłosił powstanie fundowanej Katedry Studiów Polskich, która została sfinansowana z donacji przekazanych przez Polonię oraz wkładu z budżetu stanowego. Uroczysta inauguracja katedry nastąpiła 29 X 1997 r., a jej pierwszym kierownikiem został

W sytuacji istniejącej w USA najważniejszą rolę polityczną w środowisku polonijnym odgrywał KPA, który starał się koordynować jego działanie. Ogrom tej organizacji oraz rozległość terytorialna powoduje, iż badania naukowe nad tym zagadnieniem są dopiero w fazie początkowej. Największe zasługi w przybliżeniu tej tematyki ma prof. J. Wojdon, która opublikowała dwie monografie i wiele artykułów³. Dostępne są również opracowania omawiające pewne obszary działalności KPA⁴. Szczególnie dobrze zostało opracowane funkcjonowanie Komisji Oświaty Kongresu Polonii Amerykańskiej, która doczekała się szeregu tekstów autorstwa prof. A. Bonusiaka⁵.

Cennym źródłem informacji na temat całościowego ujęcia polityki Stanów Zjednoczonych wobec Polski w latach 1945-1988 prezentuje praca J. Tyszkiewicza⁶. Istnieje również szereg publikacji analizujących wybrane jej elementy⁷.

prof. S. Blejwas. Po śmierci prof. S. Blejwasa w 2001 r. katedrę objął prof. Mieczysław B. Biskupski. Katedra Studiów Polskich jest drugą po Katedrze Literatury Polskiej im. Jurzykowskiego na Harvardzie na terenie USA, która istnieje dzięki przekazywanym funduszom. Zob. *The Polish American Encyclopedia*, red. J. S. Pula, Nowy Jork 2011, s. 61.

³ J. Wojdon, *W jedności siła, Kongres Polonii Amerykańskiej w latach 1968-1988*, Toruń 2008; J. Wojdon, „W imieniu sześciu milionów ...” *Kongres Polonii Amerykańskiej w latach 1944-1968*, Toruń 2005; J. Wojdon, *Karol Rozmarek i Alojzy Mazewski – pierwsi przywódcy Kongresu Polonii Amerykańskiej*, [w:] *Model przywództwa: wymiar lokalny, krajowy, międzynarodowy*, red. A. Piasecki, Kraków 2006; J. Wojdon, *Stosunek Kongresu Polonii Amerykańskiej do amerykańskich sankcji ekonomicznych wobec Polski po wprowadzeniu stanu wojennego*, [w:] *Z dziejów Rosji i Polski w XX wieku. Księga dedykowana Profesorowi Richardowi Pipesowi*, red. H. Kocój, R. Małek, M. Szczerbiński, Gorzów Wielkopolski 2006; J. Wojdon, *Udział Kongresu Polonii Amerykańskiej w odbudowie Zamku Królewskiego w Warszawie*, [w:] *Studia z dziejów Polski i Europy. Księga dedykowana Profesorowi Piotrowi Stefanowi Wandyczowi*, red. J. Faryś, ks. R. Nir, M. Szczerbiński, Gorzów Wielkopolski 2006; J. Wojdon, *Współpraca Kongresu Polonii Amerykańskiej z administracją prezydenta Jimmy'ego Cartera*, [w:] *Na szachownicy dziejów i międzynarodowej polityki. Księga dedykowana Profesorowi Zbigniewowi Brzezińskiemu*, red. J. Faryś, H. Kocój, M. Szczerbiński, Gorzów Wielkopolski 2006; J. Wojdon, *Kongres Polonii Amerykańskiej wobec wydarzeń 1959 roku w Polsce*, [w:] *Między Październikiem a Grudniem. Polityka zagraniczna doby Gomułki*, Wrocławskie Studia z Polityki Zagranicznej, t. 2, red. K. Ruchniewicz, B. Szaynok, J. Tyszkiewicz, Toruń 2005; J. Wojdon, *Spory i konflikty wewnątrz Kongresu Polonii Amerykańskiej w latach 1944-1988*, [w:] *Wokół historii i polityki. Studia z dziejów XIX i XX w. dedykowane Profesorowi Richardowi Wojciechowi Wrzesińskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. S. Ciesielski et. al., Toruń 2004.

⁴ *Z życia i działalności Kongresu Polonii Amerykańskiej*. Szkice pod red. R. Sudziński, A. Sudoła, Bydgoszcz-Toruń 2006. W publikacji tej na szczególne wyróżnienie zasługuje artykuł W. A. Wierzewskiego, *Edwarda Moskala strategia i taktyka wobec nowej Polski po 1989 r.*

⁵ A. Bonusiak, *Działalność oświatowa Kongresu Polonii Amerykańskiej od końca lat sześćdziesiątych do końca lat dziewięćdziesiątych XX w.*, „Przegląd Polonijny” nr 4, 1999, s. 107-132; tenże, *Polonijna Oświata Sobotnia w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej. Szkice – Dokumenty – Materiały*, t. 1: *Komisja Oświaty Kongresu Polonii Amerykańskiej (wybór dokumentów)*, Przemyśl 2001; A. Bonusiak, *Polonijna Oświata...*, t. 2: *Monografia „Głosu Nauczyciela” za lata 1986-2000*, Przemyśl 2001; A. Bonusiak, E. Czop, *Polonijna Oświata...*, t. 3: *Bibliografia „Głosu Nauczyciela” za lata 1986-2000*, Przemyśl 2001; A. Bonusiak, *Dzieje polskiego szkolnictwa sobotniego w metropolii chicagowskiej 1951-1997*, Przemyśl 2001; A. Bonusiak, *Szkolnictwo polskie w Stanach Zjednoczonych Ameryki w latach 1984-2003*, Rzeszów 2004.

⁶ J. Tyszkiewicz, *Rozbijanie monolitu. Polityka Stanów Zjednoczonych wobec Polski 1945-1988*, Warszawa 2015.

Problematykę relacji Polonii amerykańskiej wobec wydarzeń politycznych poruszyła W. Piątkowska-Stepaniak w monografii „Nowego Dziennika”⁸. Jeżeli chodzi o Polonię Connecticut na wyróżnienie zasługują prace pod redakcją D. S. Buczka⁹ oraz M. Kierkła i J. Wójcika¹⁰. Dają one jednak wgląd w życie lokalnej społeczności do końca lat 60. XX w. Cennym źródłem wiedzy na ten temat jest również publikacja prof. S. Blejwasa¹¹, która powstała na uroczystość stulecia Parafii pod wezwaniem Świętego Stanisława B. M. w Meriden. Prezentuje ona dzieje Polonii Connecticut w latach 1891-1991, jednak bez analizy działalności organizacyjnej.

Wobec niedostatków istniejących opracowań podstawą dla ustaleń autorskich są materiały archiwalne przechowywane w Archiwum Polsko-Amerykańskim w Connecticut (Connecticut Polish American Archives – CPAA) istniejącym przy Uniwersytecie Stanowym w New Britain, CT (Central Connecticut State University – CCSU).

Trzon źródeł pochodzi z kwerendy kolekcji archiwalnych prezesów Wydziału Stanowego KPA w Connecticut m.in. Ryszarda Mrotka, Janusza Maślanicza, Stanisława Blejwasa oraz Elżbiety Wasiutyńskiej i Andrzeja Błaszczynskiego. Stanowią one cenne źródło informacji dotyczących Kongresu Polonii Amerykańskiej w Chicago oraz jego Oddziału w Connecticut. Wśród zebranych materiałów znalazły się m.in.: protokoły z większości posiedzeń Krajowej Rady Dyrektorów KPA, Zarządu KPA, Fundacji Charytatywnej KPA, Komisji Spraw Polskich KPA, jak również korespondencji A. Mazewskiego oraz K. Łukomskiego za lata 1968-1990. Materiały Wydziału KPA z Connecticut obejmują m.in.: protokoły ze spotkań Zarządu Głównego Wydziału KPA Connecticut, korespondencję prezesów, broszury, manifesty, rezolucje.

W zbiorze archiwaliów Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut zachowała się korespondencja członków komitetu, manifesty kierowane do przedstawicieli władz amerykańskich, proklamacje podpisywane przez burmistrzów i gubernatorów stanu Connecticut oraz materiały fotograficzne.

⁷ J. Tyszkiewicz, *Otwarte okno w „żelaznej kurtynie”. Polityka administracji prezydenta Eisenhowera wobec Polski (październik 1956 – styczeń 1961)*, Wrocław 2003 r.; A. Mazurkiewicz, *Dyplomacja Stanów Zjednoczonych wobec wyborów wyborów w Polsce w latach 1947 i 1989*, Warszawa 2007 r.; P. Pleskot, *Kłopotliwa panna „S”. Postawy polityczne Zachodu wobec „Solidarności” na tle stosunków z PRL (1980-1989)*, Warszawa 2013 r.

⁸ W. Piątkowska-Stepaniak, „Nowy Dziennik” w Nowym Świecie. *Pismo i jego rola ideowo-polityczna*, Opole 2000 r., 223-299.

⁹ D. S. Buczek, *Immigrant Pastor the life of the right reverend monsignor Lucyan Bójnowski of New Britain, Connecticut* 1974.

¹⁰ M. Kierkło, J. Wójcik, *Polonia w Connecticut*, Hartford 1966.

¹¹ S. Blejwas S, *A century of Connecticut Polonia 1891-1991*, Meriden, Connecticut 1991.

Istotne dokumenty odszukano w archiwum Północno-Amerykańskiego Studium Spraw Polskich. W rozprawie wykorzystano również Polish American Congress NewLetters, czyli periodyk wydawany nieregularnie przez Kongres Polonii, jak też artykuły „Nowego Dziennika”. Tłumaczenia z języka angielskiego na język polski zostały wykonane przez autorkę pracy.

W badaniach i opracowaniu tematu pracy zastosowano metodę jakościowej analizy dokumentów. Na jej podstawie starano się zaprezentować rzeczywistą działalność wskazanych organizacji oraz relację pomiędzy KPA a Wydziałem z Connecticut. Ważnymi elementami badań były wywiady z ostatnim prezesem Komitetu Józefem Kleszczyńskim, prof. Andrzejem Błaszczyski oraz Elżbietą Wasiutyńską.

W rozprawie podjęto się próby odpowiedzi na następujące pytania badawcze.

Jakie znaczenie dla Polonii amerykańskiej miała decyzja prezydenta D. Eisenhowera o ustanowieniu corocznych uroczystości „Tygodnia Narodów Ujarmionych”? Jakie okoliczności zadecydowały o powstaniu Komitetu Narodów Ujarmionych w Connecticut? Jaką rolę odegrał Komitet w Connecticut? Czym charakteryzowały się obchody Tygodnia Narodów Ujarmionych w Connecticut? Czy CCCN miał aspiracje wpłynąć na postanowienia amerykańskiej polityki zagranicznej, a może jego działalność miała tylko stricte symboliczne znaczenie w historii Polonii Connecticut? Jaki był stosunek Kongresu Polonii do władz PRL? W jaki sposób KPA reagował na wydarzenia w Polsce w latach 1970-1990? Czy Kongres Polonii na przestrzeni lat 1970-1990 odegrał znaczącą rolę w działalności na rzecz Polski? Czy decyzje o wprowadzeniu sankcji amerykańskich na rząd PRL można uznać za sukces Kongresu Polonii? Jakie znaczenie odegrała Komisja Spraw Polskich KPA pod przewodnictwem Kazimierza Łukomskiego w kształtowaniu linii politycznej Kongresu Polonii? Jak KPA zareagował na objęcie przez Tadeusza Mazowieckiego urzędu premiera w Polsce? Czy transformacja ustrojowa w Polsce oznaczała dla KPA kres działalności propolskiej? Jak przedstawiało się wsparcie Kongresu Polonii dla opozycji demokratycznej w Polsce? Na czym polegała działalność PACCF? Jak Polonia amerykańska ustosunkowywała się do akcji PACCF? Na czym polegała pomoc gospodarcza KPA? Jakie stanowisko prezentował KPA w sprawie zachodniej granicy Polski? Jak KPA odniósł się do planów odbudowy Zamku Królewskiego w Warszawie? Czy podjęty przez KPA program obrony imienia Polaków i Polonii wpłynął na zmianę wizerunku Polonii w USA? Jaką rolę odegrała występująca w zmieniającej się formie

Komisja Obrony Imienia Polskiego? Jaka rolę odegrał Wydział KPA z Connecticut w działalności propolskiej? W jaki sposób Wydział KPA z Connecticut reagował na wydarzenia w Polsce z lat 1970-1990? Jaki był jego stosunek do ustroju komunistycznego? Na czym polegała działalność Fundacji Charytatywnej Wydziału Stanowego z Connecticut? Czy podjęty przez Wydział KPA w Connecticut program wsparcia polskich kandydatów na stanowiska polityczne można uznać za sukces czy porażkę? Czy decyzje podejmowane przez KPA były spójne z działaniem lokalnego oddziału z Connecticut? Jak można ocenić zaangażowanie organizacji polonijnych w działalność propolską w stanie Connecticut?

Dążąc do pełnej odpowiedzi na powyższe pytania nadano pracy odpowiednią do tego strukturę. Składa się ona z trzech rozdziałów, wstępu, zakończenia, bibliografii oraz aneksu.

Pierwszy z rozdziałów niniejszej pracy poświęcony jest Komitetowi Narodów Ujarzmionych w stanie Connecticut. Na podstawie zgromadzonej dokumentacji źródłowej podjęłam się próby przedstawienia okoliczności oraz motywu powstania organizacji. W sposób chronologiczny omówiłam działalność komitetu z uwzględnieniem znaczenia corocznych obchodów Tygodnia Narodów Ujarzmionych.

W rozdziale drugim zaprezentowałam działalność propolską centralnego biura Kongresu Polonii Amerykańskiej w Chicago. Badania rozpoczęłam od analizy wydarzeń z grudnia 1970 r., którą zakończyłam na roku 1989. W związku z tym omówiłam okres prezesury A. Mazewskiego oraz początek kadencji E. Moskala. Starłam się nakreślić wyznaczone przez KPA zadania i ich realizację, aby móc odpowiedzieć na pytania dotyczące znaczenia i skuteczności organizacji w działalności na rzecz narodu polskiego. Przeanalizowałam postawę Kongresu Polonii wobec władzy PRL. Wiele uwagi poświęciłam reakcji KPA na wydarzenia w Polsce oraz lobbingsowi, którego celem było wywarcie nacisku na czynniki rządu amerykańskiego. Szczególną wagę przywiązałam do wydarzeń z lat 80. z zamiarem zaprezentowania stanowiska KPA w kwestiach stanu wojennego, sankcji amerykańskich czy powstania na polskiej scenie politycznej NSZZ „Solidarność” na czele z Lechem Wałęsą. Przedstawiłam zakres wsparcia finansowego opozycji demokratycznej w Polsce przez Kongres Polonii z uwzględnieniem pomocy Kongresu Stanów Zjednoczonych.

W kolejnym z podrozdziałów omówiłam działalność Fundacji Charytatywnej KPA. W tej części starałam się przedstawić największe akcje w zakresie udzielania pomocy medycznej i żywnościowej społeczeństwu polskiemu oraz wykazać

zaangażowanie Polonii w tym procesie. Poruszyłam inicjatywę KPA w sprawie pomocy gospodarczej dla Polski oraz problem granicy polsko-niemieckiej. Odniosłam się również do planów odbudowy Zamku Królewskiego w Warszawie. Z kwestii działalności Kongresu Polonii na rzecz Polonii wybrałam walkę z dyfamacją i dyskryminacją Amerykanów polskiego pochodzenia. W tej części dążyłam do uzyskania odpowiedzi na pytanie, czy podjęty przez A. Mazewskiego program zmiany wizerunku polskiej grupy etnicznej w Stanach Zjednoczonych przyniósł zamierzony efekt i jaką rolę w tym procesie odegrała Komisja Obrony Imienia Polskiego.

Rozdział trzeci poświęciłam działalności Wydziału Stanowego KPA z Connecticut na rzecz narodu polskiego. W tej części starałam się przedstawić, w jaki sposób decyzje Zarządu Głównego KPA w Chicago wpływały na postanowienia Oddziału na stan Connecticut. W tym celu wybrałam podobne zagadnienia, aby uwidocznic reakcję pomiędzy dwoma strukturami organizacyjnymi. Wychodząc z tego założenia omówiłam na poziomie lokalnym walkę z istniejącym w Polsce ustrojem oraz reakcje na wydarzenia w Polsce z lat 1970-1990. Odniosłam się również do działalności Fundacji Charytatywnej Wydziału Stanowego z Connecticut. W kolejnym z podrozdziałów zaprezentowałam przygotowania Oddziału Connecticut do wizyty Lecha Wałęsy w Hartford. Omówiłam program wsparcia polskich kandydatów na stanowiska polityczne przez Wydział KPA w Connecticut. W tym celu przedstawiłam pracę Rządowego Komitetu Akcji, który promował Amerykanów polskiego pochodzenia, ale równocześnie walczył z przypadkami dyfamacji. Do przeprowadzenia analizy wybrałam te struktury organizacyjne, które, według mnie, odegrały najbardziej znaczącą rolę w działalności popolskiej i w związku z tym zasługują na omówienie.

W mniejszym stopniu udało się zrealizować badania dotyczące Wydziału Connecticut, które zakończyłam na roku 1986, czyli na końcu prezesury prof. S. Blejwasa. Od tego momentu materiały archiwalne pojawiają się w ograniczonym zakresie. Spowodowane jest to nieprzekazaniem przez kolejnego prezesa Oddziału, Stana Zebzdy dokumentacji do archiwum za lata 1987-1989 r. Podobnie sytuacja dotyczy dokumentacji Komitetu Solidarności.

W trakcie pisania rozprawy jako podstawową wytyczną przyjęto zasadę - szczególnie popularna wśród historyków włoskich, że "mówić mają dokumenty a nie historycy". Z tego powodu zdecydowano się na prowadzenie narracji w oparciu o oryginalną dokumentację wytworzoną przez polonijne organizacje w Stanach Zjednoczonych. Z racji specyfiki istniejącej w tym okresie (tak międzynarodowej jak

i wewnątrz krajowej) oraz zważywszy na specyficzny stosunek istniejący pomiędzy amerykańskim środowiskiem polonijnym a ówczesną Polską prowadzi to do powstania wyjątkowej wizji ówczesnej rzeczywistości. Dzięki temu udało się odtworzyć specyfikę ówczesnego świata, choć stało się tak często kosztem prawdy historycznej. Zdając sobie sprawę z tego, że wiele z opisywanych wydarzeń jest obecnie inaczej przedstawiana przez badaczy historii współczesnej zdecydowałam się na informowanie czytelnika o przykładowej literaturze przedmiotu. Do tego celu wykorzystane zostały odsyłacze.

Za radą promotora przyjęto wariant niekomentowania i niekonfrontowania dokumentów z epoki ze współczesnymi ustaleniami naukowymi uznając, że doprowadziłoby to do nadmiernego rozbudowania narracji oraz "zaciemnienia" obrazu ówczesnej rzeczywistości. Uznano, że aby pokazać w jak najbliższy rzeczywistości sposób postawy, poglądy i działania Polonii warto pozwolić mówić źródłom, nawet jeśli dziś wiadomo, że proponowany przez nie obraz rzeczywistości jest różny od ustaleń współczesnej nauki. Decydujący wpływ na przyjęcie takiego rozwiązania miało to, że opisując współczesne ustalenia całkowicie trzeba było bazować na literaturze przedmiotu, gdyż poczynienie samodzielnych ustaleń naukowych w tym zakresie było całkowicie niemożliwe.

Przeprowadzone badania źródłowe pozwoliły na opracowanie ledwie niewielkiego wycinka działalności "niepodległościowej" amerykańskich Polaków. Do przebadania i przedstawienia pozostaje jeszcze wiele innych organizacji, które w taki czy inny sposób działały na rzecz "wolnej" Polski. Tylko biorąc pod uwagę organizacje działające również w stanie Connecticut warto wymienić Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, Solidarity International czy Fundację Family to Family. W opracowaniu pominięto natomiast pięcioletnią działalność „Wolnych Orłów” (1967-1972) w New Britain w stanie Connecticut. Organizację tę cechował jednoznacznie niechętny stosunek wobec PRL, zwalczanie propagandy komunistycznej, nieuznawanie legalności władzy PRL oraz zerwanie wszelkich oficjalnych kontaktów z jej przedstawicielami. Pominięcie tej organizacji było celowe ponieważ Autorka poświęciła jej osobny artykuł monograficzny i w rozprawie nie mogła wnieść już niczego nowego do wcześniej poczynionych ustaleń¹².

¹² Szerzej na temat działalności „Wolnych Orłów” patrz: K. Szostak, „Wolne Orły”, *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny*, z. 1(159) 2016, s. 215-235 lub http://www.kbnm.pan.pl/images/pdf/SM_PP_1_2016/St_Migr_1_16_13_K.Szostak.pdf. (odczyt z dn. 29 V 2016)

Zdając sobie sprawę z tego, że wiele jest jeszcze do zrobienia zdecydowałam się jednak na przedstawienie pod osąd czytelnika niniejszego opracowania, licząc na to, że choć w minimalnym stopniu pozwoli ono na przybliżenie mało znanego aspektu działalności Polaków z Nowej Anglii.

Pragnę serdecznie podziękować wszystkim, którzy pomogli mi w zrealizowaniu mojego zamierzenia naukowego głównie Józefowi Kleszczyńskiemu oraz księdzu Jerzemu Auguścikowi za pomoc w organizacji wyjazdu i pobytu w Stanach Zjednoczonych. Z takimi samymi wyrazami wdzięczności zwracam się do państwa Izabelli i Wiesława Szczepanskich.

Dziękuję pracownikom CCSU Ewie Wołyńskiej oraz Renacie Vickrey za udostępnienie materiałów źródłowych.

Szczególne wyrazy podziękowania kieruję do mojego promotora dr hab. Andrzeja Bonusiaka, prof. UR za wiele cennych uwag udzielonych mi podczas pisania niniejszej pracy.

Rozdział I

Działalność Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut w latach 1960-1990

1.1. Na rzecz narodów Europy Środkowo-Wschodniej...

Nakreślony przez członków Wielkiej Trójki po II wojnie ładu świata okazał się na dłuższą metę nierealny, co uwidoczniło się w przejściu amerykańskiej polityki od współpracy do strategii powstrzymywania (containment) w relacjach z ZSRR. Coraz bardziej dostrzegany był dwubiegunowy podział świata na strefę komunistyczną, w której prym wiódł Związek Radziecki i demokratyczną pod przywództwem Stanów Zjednoczonych. Zasadniczy przełom nastąpił wraz z ogłoszeniem latem 1947 r. doktryny Trumana, a następnie jej rozwinięciem przez Georga Kennana oraz propozycjami planu Georga Marshalla. Zmiany w polityce amerykańskiej na rzecz Europy Środkowo-Wschodniej były odbierane przez emigrację jako wielka szansa na wykształcenie korzystnej koniunktury dla odzyskania niepodległości w Polsce.

Od lat 40. XX w. w społeczeństwie polsko-amerykańskim rosło znaczenie koncepcji propagujących zjednoczenie Europy Środkowo-Wschodniej. Świadczyły o tym ilości tworzonych organizacji i wydawanych pism o charakterze federalistycznym. Rozwój idei paneuropejskich na gruncie amerykańskim związany był z przybyciem do tego kraju twórcy koncepcji stworzenia unii politycznej w formie Stanów Zjednoczonych Europy, Austriaka Richarda Coudenhove-Kalergiego.

W dniach 20 i 21 IX 1954 r. w Nowym Jorku powstała struktura założona przez przedstawicieli zniewolonych narodów – Zgromadzenie Europejskich Narodów Ujarzmionych (Assembly of Captive European Nations – ACEN). W skład Zgromadzenia działającego w kierunku przywrócenia pełnej niezależności narodom

Europy Środkowo-Wschodniej weszli reprezentanci: Albanii, Bułgarii, Czechosłowacji, Estonii, Litwy, Łotwy, Polski, Rumunii i Węgier¹³. Wśród polskich działaczy tej organizacji na szczególne wyróżnienie zasłużyli Feliks Gadomski¹⁴ pełniący obowiązki pierwszego sekretarza oraz długoletni jej prezes Stefan Korboński¹⁵.

Ogłoszenie w dniu 17 VII 1959 r. w Waszyngtonie przez prezydenta Stanów Zjednoczonych Dwighta D. Eisenhowera proklamacji wprowadzającej po raz pierwszy w historii corocznych uroczystości „Tygodnia Narodów Ujarzmionych” (Captive Nation Week)¹⁶ Polonia odebrała za przełom w zagranicznej polityce amerykańskiej na rzecz narodów żyjących pod dominacją sowiecką¹⁷. Na znak przyjętej rezolucji kolejni prezydenci USA (od ówczesnie rządzącego D. Eisenhowera) zostali zobowiązani do wydawania proklamacji wzywających do obchodów święta w każdym trzecim tygodniu lipca na pamiątkę zniewolonych narodów. Tradycja ta miała obowiązywać „[...] aż do czasu, kiedy wolność i niezależność zostanie osiągnięta przez wszystkie zniewolone narody świata [...]”¹⁸.

¹³ Zob. S. Łukasiewicz, *Trzecia Europa. Polska myśl federalistyczna w Stanach Zjednoczonych 1940-1971*; W. Piątkowska-Stepanika, *Polska w Nowym Jorku, Idee, spory, nadzieje emigracji politycznej w latach 1940-1990*, Opole 2012 r.; szerzej o narodzinach polityki powstrzymywania K. Michałek, *Amerykańskie stulecie: Historia Stanów Zjednoczonych Ameryki 1900-2001*, Warszawa 2004 r., s. 301-311.

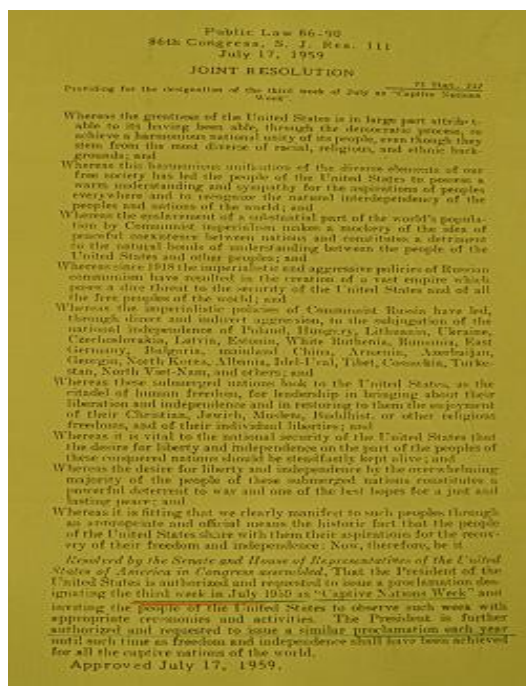
¹⁴ W. Piątkowska-Stepanika, *Polska w Nowym Jorku...*, s. 328.

¹⁵ *Stefan Korboński 1901-1989*, red. M. Ptasińskiej-Wójcik, Warszawa 2009 r., s. 46.

¹⁶ Temat uchwalenia prezydenckiej proklamacji poruszył W. Gomułka na spotkaniu z ówczesnym wiceprezydentem R. Nixonem podczas jego wizyty w Polsce latem 1959 r. Zob. J. Tyszkiewicz, *Otwarte okno w „żelaznej kurtynie”...*, s. 157-161.

¹⁷ *Stefan Korboński...*, s. 51.

¹⁸ Connecticut Polish American Archives [dalej: CPAA], Komitet Narodów Ujarzmionych, kopia rezolucji, 17 VII 1959 r.

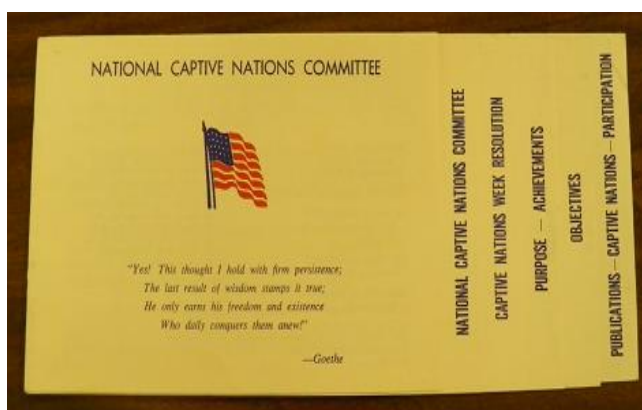
Ilustracja 1, Kopia rezolucji ustanawiająca przez amerykański Senat i Izbę Reprezentantów „Tydzień Narodów Ujarmionych” (Captive Nations Week) zatwierdzona w dniu 17 VII 1959 r. W jej treści zapisano: „Imperializm i agresywna polityka rosyjskiego komunizmu od 1918 r. doprowadziła do powstania olbrzymiego imperium, które stwarza straszliwe zagrożenia dla bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych i wszystkich wolnych narodów świata; imperialistyczna polityka komunistycznej Rosji doprowadziła poprzez bezpośrednią i pośrednią agresję do niewoli narodowej niepodległości: Polski, Węgier, Litwy, Ukrainy, Czechosłowacji, Łotwy, Estonii, Białorusi, Rumunii, NRD, Bułgarii, Chin, Armenii, Azerbejdżanu, Gruzji, Korei Północnej, Albanii, Tybetu i innych [...]”
Źródło: CPAA, Komitet Narodów Ujarmionych, kopia rezolucji, 17 VII 1959 r.

Na mocy wydanej rezolucji z 17 VII 1959 r. (Public Law 86-90) w Waszyngtonie został powołany do życia Narodowy Komitet Narodów Ujarmionych (National Captive Nations Committee – NCEC). Wieloletnim członkiem NCNC oraz pomysłodawcą owej ustawy (86-90) był dr Lev E. Dobriansky (1918-2008) – m.in. profesor ekonomii na Uniwersytecie Georgetown, prezes Ukraińskiego Komitetu Kongresowego Ameryki oraz aktywny działacz na rzecz ukraińskiej niepodległości. Narodowy Komitet Narodów Ujarmionych wspierany przez rząd amerykański działał jako koordynator dla mniejszych lokalnych organizacji¹⁹.

Jego członkami byli Amerykanie, którzy wyrażali troskę o utracone przez narody znajdujące się w orbicie Związku Sowieckiego podstawowe wolności i prawa człowieka. Na znak solidarności z krajami Europy Środkowo-Wschodniej członkowie NCNC oraz działacze lokalnych komitetów w każdym trzecim tygodniu lipca obchodzili święto „Tygodnia Narodów Ujarmionych”. Celem NCNC oraz jego

¹⁹ http://library.syr.edu/digital/guides/n/nat_cap_nat.htm (odczyt z dn. 28 II 2014 r.).

oddziałów było edukowanie społeczeństwa poprzez media o sytuacji zniewolonych narodów, a także popularyzacja idei niepodległościowych dla tych krajów. Sprzeciwiano się prowadzonej przez ZSRR agresywnej polityce zagranicznej. Do największych osiągnięć NCNC zaliczyć można m.in. regularne obchody „Tygodnia Narodów Ujarmionych” w amerykańskim Senacie i Izbie Reprezentantów, promowanie podobnych uroczystości w takich krajach jak: Japonia, Korea Południowa, Wietnam Południowy itp. oraz tworzenie czy rozbudowa lokalnych komitetów wspierających narody pozostające w niewoli²⁰.

Ilustracja 2, „Broszura” *National Captive Nations Committee*
CPAA, Komitet Narodów Ujarmionych

Ilustracja 3, Symbol *National Captive Nations Committee*, orzeł trzymający w szponach amerykańską flagę
CPAA, Komitet Narodów Ujarmionych, „Broszura” *National Captive Nations Committee*

²⁰ CPAA, Komitet Narodów Ujarmionych, „Broszura” *National Captive Nations Committee*.

1.2. Geneza Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

Po ogłoszeniu rezolucji Tygodnia Narodów Ujarmionych w poszczególnych stanach USA w początku lat 60. XX w. zostało ukształtowanych wiele lokalnych struktur, pomiędzy którymi dochodziło do wymiany korespondencji²¹. W okresie tym powstał również w Hartford w stanie Connecticut Komitet Narodów Ujarmionych (Connecticut Committee for Captive Nations – CCCN)²². Składał się on z reprezentacji estońskiej, litewskiej, łotewskiej, polskiej, ukraińskiej oraz węgierskiej. Z analizy dokumentów wynika, że pierwsze obchody Tygodnia Narodów Ujarmionych w Hartford, Connecticut odbyły się w dniach od 17 do 23 VII 1960 r. Wiadomość tę zamieściła w ogłoszeniu gazeta „The Hartford Courant”, informując Polonię o zaplanowanych z tej okazji w Batchelder School przemówieniach kapelana L. L. S. Brauna oraz Atly Michaela Piznaka z Nowego Jorku (wiceprezesa Ukraińskiego Komitetu Kongresu Ameryki). Sponsorem uroczystości miał być lokalny Komitet Narodów Ujarmionych z Connecticut, co może dowodzić o rozpoczęciu przez niego działalności²³.

Kwerenda archiwaliów CPAA nie wskazuje na podporządkowanie Komitetu z Hartford (CCCN) Zgromadzeniu Europejskich Narodów Ujarmionych, w którym polskim delegatem w Waszyngtonie był Stefan Korboński ani też amerykańskiemu Narodowemu Komitetowi Narodów Ujarmionych z Waszyngtonu. Potwierdził to przeprowadzony wywiad z Józefem Kleszczyńskim (ostatnim prezesem Komitetu CCCN), w którym podkreślił, że podstawową cechą, łączącą te organizacje była podobna nazwa i cel, który, jak stwierdził „był zawsze jeden – wsparcie zniewolonych narodów Środkowo-Wschodniej Europy w walce przeciw dominacji sowieckiej”. Według niego organizacja waszyngtońska sponsorowana była przez główny organ

²¹ CPAA, Komitet Narodów Ujarmionych, Program Suggestions for local observances of Captive Nation Week, ACEN, 17 III 1967; list od G. Reja (przedstawiciela Nationalities Council of Michigan) informujący J. Kleszczyńskiego, członka Komitetu Narodów Ujarmionych w Hartford o obchodach Michiganskiego Oddziału Narodów Ujarmionych, 13 V 1980 r.

²² Z kwerendy wynika, że komitet w trakcie swojej działalności posługiwał się pełną nazwą Connecticut Committee for Captive Nations w pracy został zastosowany skrót – CCCN.

²³ CPAA, *Talk by Priest to Mark Captive Nations Week*, „The Hartford Courant”, 10 VII 1960 r.

wydziału rządu amerykańskiego CIA (Central Inteligent Agency), natomiast Komitet z Connecticut działał niezależnie²⁴.

Geneza utworzenia Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut związana była z osiedleniem się w Hartford wieloetnicznych grup nowej emigracji po II wojnie światowej. Józef Kleszczyński, delegat stanowego wydziału Kongresu Polonii Amerykańskiej na stan Connecticut²⁵, wspomina, że jego: „[...] osobista fascynacja ideą jagiellońską Federacji Narodów Środkowo-Wschodniej Europy, którą próbował urzeczywistnić Józef Piłsudski rozpoczęła się jeszcze w Londynie w latach 1949-1951. Mieszkalem tam wraz z moim stryjem byłym senatorem II RP, Edwardem „Dzikim” Kleszczyńskim. Jako polityk i zagorzały Piłsudczyk – legionista był on wtedy przekonany, że współpraca z najbliższymi sąsiadami z północy, wschodu i południa jest najlepszą drogą do odzyskania i utrzymania na dłuższy czas niepodległości Polski. Po moim przybyciu na ziemię amerykańską w lutym 1951 r. od razu zaprenumerowałem sobie „Kulturę Paryską” Jerzego Giedroycia, który przez wiele lat promował ideę federacyjną w swym o światowym zasięgu miesięczniku [...]”²⁶.

Na początku lat 60. XX w. niewielka grupa polskiej emigracji powojennej w składzie: podpułkownik Leonard Zub-Zdanowicz (bohater wojska polskiego), Alojzy Sztupak (prawdziwe nazwisko Sutula, do roku 1946 partyzant Armii Krajowej z Białostockiego), Czesław Maliszewski (jeniec wojenny z Niemiec, redaktor „Listów do Polaków” w New Britain), Władysław Maźnicki (ochotnik z Ameryki do Legionów Polskich w czasie I wojny światowej) postanowiła rozpocząć rozmowy z innymi członkami organizacji etnicznych wywodzących się z Europy Wschodniej. Wspólną ideą, która połączyła grupy wschodnich narodowości w jednolity Komitet Narodów Ujarzmionych stała się sprawa zniewolenia krajów przez Związek Sowiecki. Koncepcję stworzenia wspólnej organizacji poparł Ukraiński Kongres w Stanach Zjednoczonych. Jak wspomina J. Kleszczyński: „[...] od razu zaprosił nas na rozmowy i dalsze zebrania do swego klubu przy Westhursfield Avenue w Hartford [...]”. W zawiązanym Komitecie Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut Kongres Ukraiński reprezentowali inżynier Aleksander Pryszlak i prof. Borys Krupa, pochodzący ze Wschodniej Małopolski. Do

²⁴ Wywiad z J. Kleszczyńskim przeprowadzony w West Hartford, CT, 17 IV 2013 r.

²⁵ Do Komitetu Narodów Ujarzmionych należeli zmieniający się w latach 1967-1991 delegaci KPA na stan Connecticut: stały delegat J. Kleszczyński, okresowi delegaci: J. Maślanczyk, A. Błaszczyczyński (prezesi oddziału KPA na stan Connecticut) oraz A. Szczupak, dwóch kolejnych dyrektorów Polskiego Domu Narodowego w Hartford, czyli W. Przech i W. Maźnicki oraz Cz. Maliszewski, wywiad z J. Kleszczyńskim przeprowadzony w West Hartford, CT, 17 IV 2013 r.

²⁶ Wywiad z J. Kleszczyńskim przeprowadzony w West Hartford, CT, 17 IV 2013 r.

nowo utworzonego Komitetu w Connecticut wkrótce dołączyli Litwini z główną delegatką Adą Ustianauskas, a następnie Łotysze z seniorem tej grupy, prof. P. Uptisem. Jednym z najaktywniejszych członków CCCN był główny delegat organizacji estońskich w Connecticut inżynier, Ylõ Anson. Jako 18-letni młodzieniec walczył on w oddziałach estońskich w czasie „wyzwalania” jego kraju przez Armię Czerwoną. Ówczesnie był majorem w rezerwie Armii USA oraz aktywnym działaczem w wojskowym kontrwywiadzie. Delegatem węgierskim był potomek książęcej rodziny Sułkowskiej (z Bielska) inżynier Alfred Sułkowski, a czeskim – prof. Rudolf Krempel z żoną pochodzącą z Białorusi i jej siostrą. Przez pewien czas do Komitetu należał delegat z Kuby, J. Salazar oraz delegat z Afganistanu. Delegacja polska w Connecticut składała się z pięciu osób, co według J. Kleszczyńskiego, wynikać mogło ze świeżej jeszcze pamięci o zbrodniach popełnionych w czasie II wojny światowej na terenach krajów, które potem zostały zniewolone przez ZSRR. Prezysi Komitetu wybierani byli rotacyjnie na okres pięciu lat²⁷.

1.3. Obchody Tygodnia Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut

Wedle zapoczątkowanej w 1959 r. przez prezydenta Stanów Zjednoczonych D. Eisenhowera tradycji członkowie Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, jak i innych lokalnych Komitetów, co roku świętowali „Tydzień Narodów Ujarzmionych”. Przed rozpoczęciem obchodów delegaci CCCN udawali się do burmistrza miasta Hartford, a następnie do gubernatora stanu, który w ich obecności podpisywał proklamację wzywającą do uwolnienia narodów przez nich reprezentowanych od okupacji sowieckiej. Z kolei delegaci wręczali przedstawicielom

²⁷ Wywiad z J. Kleszczyńskim przeprowadzony w West Hartford, CT, 17 IV 2013 r.

władz prezenty, np. w postaci poszczególnych części dzieł Aleksandra Sołżenicyna „Archipelag Gułag 1918-1959”²⁸.

Obchody „Tygodnia Narodów Ujarzmionych” rozpoczynały się zawsze od trzeciej niedzieli lipca. O godzinie 9:00 odprawiano tradycyjną mszę świętą ku pamięci narodów żyjących w niewoli sowieckiej. Nabożeństwo to celebrowane było rotacyjnie w kościołach w Hartford pod wezwaniem Św. Cyryla i Metodego, Litewskim Kościele Trójcy Świętej lub Ukraińskim Kościele Św. Michała. Następnie w narodowych klubach odbywało się spotkanie przedstawicieli delegacji, podczas, którego dochodziło do wymiany myśli i poglądów. Co roku ustalano inne miejsce spotkań, np. salę Polskiego Domu Narodowego w Hartford²⁹. Przez cały tydzień przedstawiciele CCCN uczestniczyli w nabożeństwach w kościołach: litewskim, ukraińskim i polskim. Był to szczególnie okres w roku, który stwarzał bowiem okazję do mówienia o losie wielu milionów ludzi, którzy zostali zniewoleni przez Związek Sowiecki obywateli: Albanii, Armenii, Azerbejdżanu, Białorusi, Bułgarii, Chin, Chorwacji, Czechosłowacji, Estonii, Gruzji, Korei Północnej, Litwy, Łotwy, Mongolii, NRD, Polski, Północnego Kuby, Rumunii, Serbii, Słowenii, Turkiestanu, Tybetu, Ukrainy, Węgier, Wietnamu i innych.

²⁸ Wywiad z J. Kleszczyńskim przeprowadzony w West Hartford, CT, 17 IV 2013 r.; List od P. Upitisa do J. Kleszczyńskiego, 24 XI 1974 r. Jego treść zawiera informację o zakupieniu przez Komitet Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut 11 egzemplarzy części dzieł autorstwa A. Sołżenicyna „Archipelag Gułag 1918-1956”; List od R. H. Steele’a do członków Komitetu z Connecticut w podziękowaniu za książkę „Archipelag Gułag”, 28 VI 1974 r.; A. Sołżenicyn, *Archipelag Gułag 1918-1956: próba dochodzenia literackiego*, przekł. z ros. J. Pomianowski, t. 1-3, Warszawa 1990 r..

²⁹ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, informacja dla członków Komitetu Narodów Ujarzmionych w stanie Connecticut o uroczystościach z okazji „Tygodnia Narodów Ujarzmionych”, 5 VII 1967 r.; Historia Polskiego Domu Narodowego w Hartford sięga początków XX w. Pierwszym pomysłodawcą budowy na wzór Polskiego Domu w Thompsonville był Franciszek Godlewski. Budynek ten miał pełnić rolę ośrodka skupiającego społeczeństwo polsko-amerykańskie, a w szczególności zachęcać młodzież do brania udziału w towarzyskich, miejskich oraz patriotycznych obchodach. Gromadzić miał on polskie organizacje o charakterze dobroczynnym, charytatywnym, kulturalnym, obywatelskim oraz religijnym. W 1925 r. Piotr Jachym rozbudził zapał do budowy. W 1928 r. powołano Komitet Budowy w składzie: Edward Yedziniak, Józef Lepkowicz, Wiktor Wayler. Fundusze na realizację planu Polskiego Domu Narodowego w Hartford pochodziły po części z rozprzedania akcji przez Polonię. Dzięki temu udało się zebrać kwotę 50 tysięcy dolarów, były to jednak niewystarczające środki do podjęcia inwestycji. Zaciągnięto więc długoterminowe pożyczki w sumie 83 tysiące dolarów. Opracowanie planów powierzono polskiemu architektowi H. F. Ludorfowi. Prace rozpoczęto w dniu 8 X 1929 r., tuż przed katastroficznym spadkiem akcji na Gieldzie. Pomimo trudności nie zaniechano prac budowlanych. Dnia 12 X 1930 r. prezydent Jakob Sitnik wręczył klucz Janowi Winialskiemu, którym ten otworzył drzwi nowego gmachu. Błogosławieństwa udzielił ks. Stanisław Musieł, a w uroczystości wzięło udział przeszło 500 osób. Polski Dom Narodowy w Hartford stał się dumą, był wynikiem pracy i poświęcenia Polonii Connecticut. W marcu 1936 r. powódź spowodowała duże uszkodzenia w dolnej części kondygnacji. Dzięki polonijnej wytrwałości zniszczenia zostały odbudowane. W czasie udziału Stanów Zjednoczonych w II wojnie światowej Polski Dom Narodowy został wyznaczony na schron przeciw wrogim atakom z powietrza. Zob. „Biuletyn Informacyjny” wydany z okazji jubileuszu 80-lecia istnienia Polskiego Domu Narodowego w Hartford, Connecticut, 14 XI 2010 r.; Wywiad z J. Kleszczyńskim przeprowadzony w West Hartford, CT, 17 IV 2013 r.; M. Kierkło, J. Wójcik, *Polonia w Connecticut*, Hartford 1966, s. 203.

Członkowie CCCN starali się informować opinię publiczną o bieżącej sytuacji narodów zza żelaznej kurtyny, wykorzystując do tego celu prasę anglojęzyczną, radio (WTIC – w Hartford) oraz inne stacje radiowe nadające wówczas specjalne audycje³⁰.

Jak zanotował W. Kłós w gazecie „Nowy Świat” w sobotę 24 VII 1965 r.: „[...] Tydzień poświęcony ujarzmionym narodom, a więc i narodowi polskiemu, ma przypominać wolnemu światu nie tylko fakt komunistycznej niewoli, ciążyący wciąż nad polskim społeczeństwem, ale przyczyny grzechu pierworodnego Teheranu i Jałty, w którym to procederze, sprzecznym z postawieniami Karty Atlantyckiej, partycypowali sprzymierzeńcy, zdradzając najwierniejszego sojuszników w walce o wolność za Polskę, żołnierza polskiego, przelewającego za nią krew. Takie zbiorowe wielkie zaangażowanie się, taki zbiorowy protest przeciw ujarzmieniu i niewoli narodu, przeciw prześladowaniom kościoła, przeciw duchownemu i biologicznemu niszczeniu narodu, odbudowałyby w nas, emigracji narodową godność cel, dla którego pozostajemy na wygnaniu, szacunek dla przelewanej krwi, dla śmierci milionów, dla ofiar i poświęceń narodu. A w narodzie wzbudziłoby to wiarę, że emigracja wagę wartości, o które on walczy rozumie i stoi przy jego boku w tej walce, że naród może zawsze na nią liczyć [...]”³¹.

W poniedziałek 26 VII 1965 r. gazeta „Nowy Świat” zamieściła uwagi kongresmana Bernarda J. Grabowskiego (demokraty z Connecticut) na temat „Tygodnia Narodów Ujarzmionych”: „[...] Stany Zjednoczone mają świętą odpowiedzialność za narody zniewolone w Europie Środkowo-Wschodniej do momentu, aż odzyskają wolność. [...] Przez coroczny Tydzień Narodów Ujarzmionych honoruje się zniewolone narody Europy Wschodniej. Jest to jedna z dróg dzięki, której Stany Zjednoczone mogą pokazać swoje wsparcie dla tych ludzi [...]”³².

³⁰ Wywiad z J. Kleszczyńskim przeprowadzony w West Hartford, CT, 17 IV 2013 r.; *Listy do redakcji*, „Nowy Dziennik”, luty 2012 r.; CPAA, teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, Resolution – Captive Nations Week 1967; szerzej o podstawach budowania radzieckiej strefy wpływów A. Czubiński, *Europa XX wieku. Zarys historii politycznej*, Poznań 2003, s. 262-264.

³¹ Archiwum J. Piłsudskiego w Nowym Jorku, W. Kłós (Buffalo), *Tydzień Ujarzmionym Narodów*, „Nowy Świat”, 24 VII 1965 r., s. 3.

³² Archiwum J. Piłsudskiego w Nowym Jorku, *Kongresman Grabowski o Tygodniu Narodów Ujarzmionych*, „Nowy Świat”, 26 VII 1965 r., s. 2.

Ilustracja 4, Polski Dom Narodowy w Hartford, Connecticutu
Źródło: fot. wykonana przez autorkę, 21 IV 2013 r.

Ilustracja 5, Józef Kleszczyński
przed Polskim Domem
Narodowym
w Hartford, Connecticut
Źródło: fot. wykonana przez
autorkę, 21 IV 2013 r.

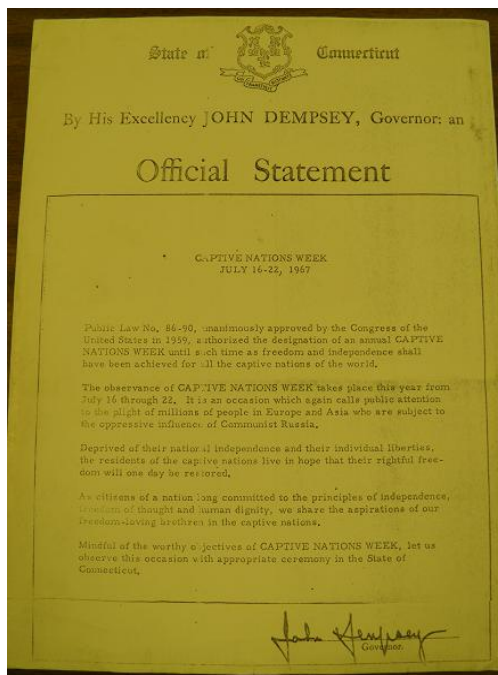
W dniu 5 VII 1967 r. ówczesny prezes Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, Aleksander Pryshlak, poinformował członków o podpisaniu proklamacji przez gubernatora stanu Connecticut – Johna Dempseya. Wyznaczała ona „Tydzień Narodów Ujarmionych” na 16-22 VII 1967 r.³³. W przeddzień ósmej rocznicy gazeta „The Hartford Courant” zwróciła się z apelem do lokalnego społeczeństwa polsko-amerykańskiego, że pomimo kultywowania tradycji „Tygodnia Narodów Ujarmionych”: „[...] Polska jest wciąż mocno pod sztandarem komunizmu, a Północny Wietnam eksportuje swoją markę komunizmu kosztem tysięcy ludzi [...]”³⁴.

³³ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, informacja dla członków Komitetu Narodów Ujarmionych w stanie Connecticut o uroczystościach z okazji „Tygodnia Narodów Ujarmionych”, 5 VII 1967 r.

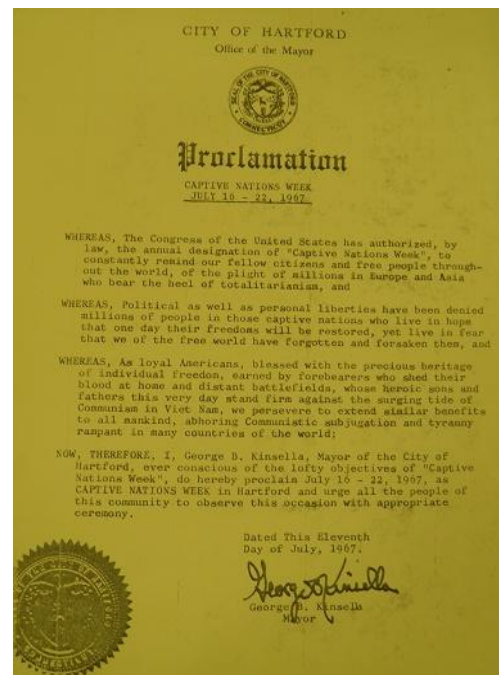
³⁴ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, *Captive Nations: Add One, Maybe More*, „The Hartford Courant”, 8 VII 1967 r.; szerzej o wojnie na Półwyspie Indochińskim *Najnowsza historia świata*, t. 2, 1963-1979, red. A. Patka, J. Rydla, J. Węca, Kraków 2003, s. 87-93.

Ilustracja 6, Uroczystość podpisania proklamacji przez gubernatora stanu Connecticut „Tygodnia Narodów Ujarmionych”, Kapitol Stanowy w Hartford, Connecticut, 29 VI 1967 r. Od strony lewej stoją reprezentanci delegacji poszczególnych krajów: Krystyna Kleszczyńska – Hartford (Polski), Regina S. Ziurys – Wethersfield (Litwy), Ludmiła Mitrevics – Manchester (Łotwy), Aleksander Pryshlak – Hartford (prezes Komitetu CCCN), gubernator John Dempsey, Ann Hinnov – Columbia (Estonii), Olha Borysiuk – Hartford (Ukrainy)
Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

Ilustracja 7, Proklamacja „Tygodnia Narodów Ujarmionych” podpisania przez gubernatora stanu Connecticut Johna Dempseya w Kapitolu Stanowym w Hartford, Connecticut, 29 VI 1967 r. Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

Ilustracja 8, Proklamacja podpisana przez burmistrza miasta Hartford, Georga B. Kinsella w dniu 11 VII 1967 r. Informuje ona Polonię o uroczystości „Tygodnia Narodów Ujarmionych” w okresie od 16 do 22 VII 1967 r.w Hartford Connecticut
Źródło, CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

W liście datowanym na 28 VI 1968 r. Y. Anson poinformował burmistrza o ogłoszeniu przez gubernatora Johna N. Dempseya uroczystości „Tygodnia Narodów Ujarzmionych” przypadających na okres od 14 do 22 VII 1968 r. Powołując się na coroczną tradycję, członek CCCN zwrócił się o zorganizowanie obchodów, w celu przybliżenia społeczeństwu polsko-amerykańskiemu idei groźby komunizmu, pisał: „[...] pochłonął wiele narodów w Europie i Azji. A jeśli nikt nie będzie próbował zatrzymać "czerwonej lawiny" wkrótce, ona może znaleźć realne zagrożenie na tym kontynencie (nie mówiąc o Kubie) [...]”³⁵.

Ilustracja 9, Gubernator John N. Dempsey (po prawej) składa na ręce (po lewej) przewodniczącego Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, Alexandra Pryshlaka z Hartford proklamację ogłaszającą „Tydzień Narodów Ujarzmionych”. W centrum, (po lewej) stoi prezes delegacji estońskiej Ylõ Anson z Andover, a obok niego (z prawej), prezes przedstawiciel społeczności litewskiej Anthony Uatjanauakas z West Hartford

Źródło, CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, prawdopodobnie, lipiec 1968 r.

³⁵ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, list od Y. Ansona do burmistrza stanu Connecticut, 28 VI 1968 r.; szerzej o kryzysie kubańskim 1962 *Najnowsza historia świata*, t. 1, 1945-1963, red. A. Patka, J. Rydla, J. Węca, Kraków 2003, s. 336-340.

Ilustracja 10, Uroczystość podpisania przez gubernatora stanu Connecticut, Johna N. Dempseya proklamacji „Tygodnia Narodów Ujarzmionych” w Kapitolu Stanowym w Hartford, Connecticut – prawdopodobnie lipiec 1968 r. Od lewej: Józef Kleszczyński (Polska), (nad gubernatorem) Anna Krempł (Białoruś), Vaike Lugus (Estonia), Alfred V. Sulkowski (Węgry), Krystyna Walter Przech (Kleszczyńska) (Polska-Ameryka), Ingrida Dzenis (Łotwa), Irena Jalinskas (Litwa), Myroslana Szahaj (Ukraina), Klara Schlacker (Węgry), zdjęcie wykonane przez Kula Studios, Hartford, Connecticut, wspomnienie J. Kleszczyński

Źródło, CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, prawdopodobnie, lipiec 1968 r.

W dniu 24 VI 1969 r. przewodniczący CCCN, Eugene J. Ziurys, zwrócił się do Johna Dempseya o wydanie zgody na uroczystość „Tygodnia Narodów Ujarzmionych” o tydzień wcześniej niż proponowany termin³⁶. W dniu 8 VII 1969 r. gazeta „The Hartford Times” poinformowała lokalną Polonię, że obchody zostały wyznaczone na okres od 13 do 19 VII 1969 r. W tym samym dniu w obecności delegacji estońskiej, kubańskiej, litewskiej, łotewskiej, ukraińskiej i polskiej – gubernator John Dempsey podpisał zgodę. Uroczystości te miały być szczególnie ważne dla społeczności polsko-amerykańskiej, gdyż na rok 1969 przypadała 10 rocznica uchwalenia przez Kongres Stanów Zjednoczonych rezolucji „Tygodnia Narodów Ujarzmionych” – „w trosce o podstawowe wolności i prawa człowieka dla ponad 1 miliarda ludzi za żelazną kurtyną”. Komitet z Connecticut miał zaszczyt być głównym organizatorem imprezy.

W dniu 13 VII 1969 r. członkowie CCCN złożyli podpis na rezolucji, której treść dotyczyła wielu milionów ludzi znajdujących się pod wpływem ustroju komunistycznego. Rezolucja ta miała zostać przesłana do delegacji Kongresu

³⁶ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, List od prezesa Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, Eugene J. Ziurysa do gubernatora stanu Connecticut, J. Dempseya, 24 VI 1969 r.

w Waszyngtonie i Administracji Senatu³⁷. Z okazji 10-lecia obchodów „Tygodnia Narodów Ujarzmionych” Narodowy Komitet Narodów Ujarzmionych (NCNC) z Waszyngtonu zorganizował uroczyste spotkanie, na które został zaproszony prezes Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut – Eugene J. Ziurys wraz z małżonką³⁸.

Ilustracja 11, Podpisanie przez burmistrza stanu Connecticut G. Athansona proklamacji „Tygodnia Narodów Ujarzmionych” przedstawionej przez przedstawicieli Komitetu Narodów Ujarzmionych z Connecticut. Od lewej stoją: Ylö Anson z Connecticut reprezentant estońskiego społeczeństwa, Eieanor Demikis przedstawiciel Krajowego Komitetu w kostiumie litewskim, George Minukas reprezentant wspólnot litewskich w Connecticut oraz Józef Kleszczyński (Polska).

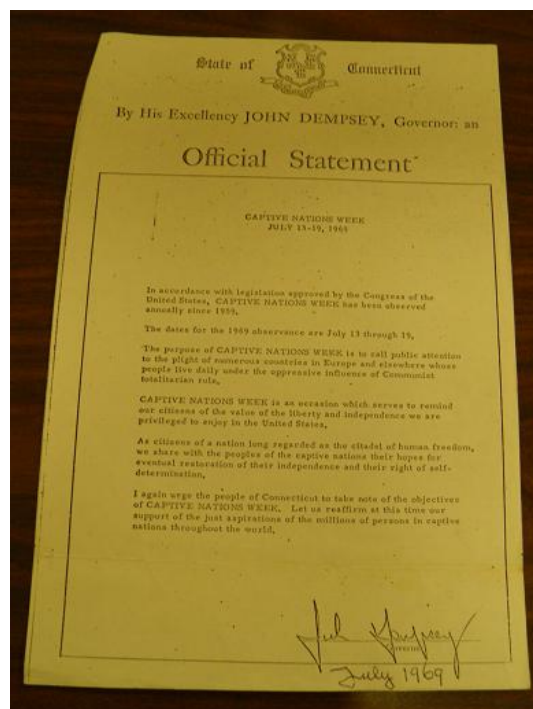
Źródło, CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, prawdopodobnie lipiec 1969 r.

³⁷ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, *Captive Nations Week proclaimed by Governor*, „The Hartford Courant”, 8 VII 1969 r.; Rezolucja „Tygodnia Narodów Ujarzmionych” 1969 r., podpisana przez reprezentantów Komitetu Narodów Ujarzmionych w Hartford, Connecticut, 13 VII 1969 r.; CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, *Captive Nations Week*, „The Hartford Courant”, 9 VII 1969 r.

³⁸ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, List od Eugene J. Ziurysa do dyrektora wykonawczego Narodowego Komitetu Narodów Ujarzmionych w Waszyngtonie (NCNC), Philipa A. Guarino, 26 VII 1969 r.

Ilustracja 12, Podpisanie proklamacji „Tygodnia Narodów Ujarmionych” przez gubernatora stanu Connecticut, Johna N. Dempseya w Kapitolu Stanowym w Hartford, Connecticut – prawdopodobnie lipiec 1969 r. Od lewej: prezes Eugens J. Ziurys (Litwa), Pelagia Bors (Polska), Miss (?) Salazar (Kuba), Vaike Lugus (Estonia), zdjęcie wykonane przez R.W. Sutcliffe’a, wspomnienie J. Kleszczyńskiego
 Źródło, CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, prawdopodobnie lipiec 1969 r.

Ilustracja 13, Kopia proklamacji „Tygodnia Narodów Ujarmionych” podpisana przez gubernatora stanu Connecticut Johna Dempseya w Kapitolu Stanowym w Hartford, Connecticut
 Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

Ilustracja 14, Pelagia Bors, uczennica The Bulkeley High School w tradycyjnym stroju polskim. Reprezentowała grupę Polskiego Komitetu Narodów Ujarmionych, w ręku trzyma oświadczenie podpisane przez gubernatora J. Dempsey wyznaczające uroczystości „Tygodnia Narodów Ujarmionych w okresie 13- 19 VII 1969 r., zdjęcie wykonane przez fotografa gazety The Hartford Courant Harry Batz. Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, *Captive Nations Week*, „The Hartford Courant”, 9 VII 1969 r.

W roku 1970 uroczystości „Tygodnia Narodów Ujarmionych” w stanie Connecticut wyznaczono na okres od 12 do 18 lipca. Tradycyjnie rozpoczęły się one od niedzielnej mszy świętej w kościele pod wezwaniem Św. Cyryla i Metodego o godzinie 9:00 rano. Po nabożeństwie członkowie CCCN i ich rodziny udali się na śniadanie przygotowane w Polskim Domu Narodowym w Hartford³⁹.

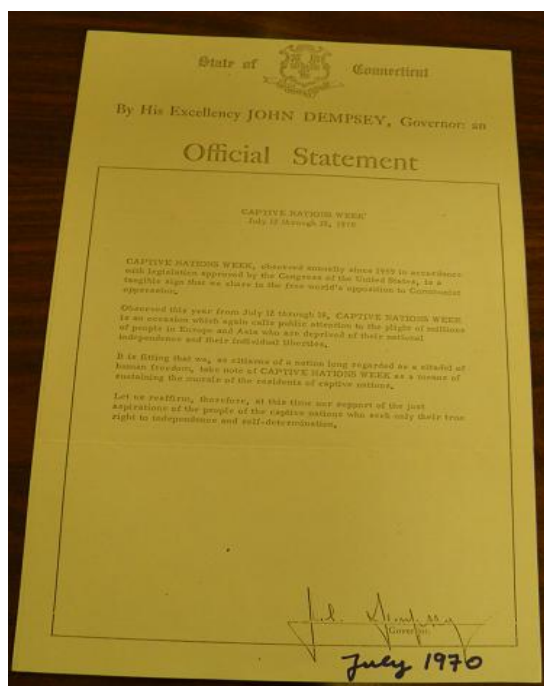

Ilustracja 15, City Hall w Hartford, Connecticut (Magistrat) podpisanie proklamacji Tygodnia Narodów Ujarmionych przez burmistrza Miasta Hartford, Annę Ucello, od lewej strony: Walter Maźnicki (Polska), zdjęcie wykonane przez Capitol Studios, Inc. - prawdopodobnie lipiec 1970 r., wspomnienie J. Kleszczyński
Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

³⁹ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, J. Kleszczyński do członków Komitetu z Connecticut, 6 VII 1970 r.

Ilustracja 16, Uroczyste podpisanie proklamacji „Tygodnia Narodów Ujarmionych” przez gubernatora stanu Connecticut, Johna N. Dempseya w Kapitolu Stanowym w Hartford, Connecticut, prawdopodobnie lipiec 1970 r. Od lewej: J. Kleszczyński (Polska), Lucjan Daum (Polska), Mr. Dzikas (Litwa) zdjęcie wykonane przez Capitol Studios, Inc., prawdopodobnie lipiec 1970 r. wspomnienie J. Kleszczyński
 Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

Ilustracja 17, Kopia proklamacji „Tygodnia Narodów Ujarmionych” podpisana przez gubernatora stanu Connecticut Johna Dempseya w Kapitolu Stanowym w Hartford, Connecticut
 Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

CONNECTICUT COMMITTEE FOR CAPTIVE NATIONS
P. O. BOX 1311 - HARTFORD, CONN. 06111

APRIL 1974

LIST OF DELEGATES REPRESENTATIVE IN COMMITTEE

Country	Name	Address	Phone
Rumania	J. ROMAN CASTRO	346-4305	16 Stone St., Hartford, 06106
	EDWARD BROWN	346-4309	72 Olive St., Hartford, 06114
Belgian	YEO ARSON	740-8273	Newton Hill 22, Andover, Ct.
	MATI KOIYA	228-3731	Rte. 44, Columbia, Ct. 06231
Soviet	FRED UPFIS	423-7153	477 Pleasant St., Willimantic, Conn. 06226
	JEROME APINIS	423-1750	141-145 Main St., Willimantic, Conn. 06226
Lithuanian	EDWARD J. HUNTS, JR.	529-7339	176 Ashurst St., Wethersfield, Conn. 06090
	S. JOHN STRASDAS	529-4672	30 Harding St., Wethersfield, Conn. 06090
Polish	STEPANUS ZANULIS	289-2982	26 Fuller Av., EAST HARTFORD, Conn.
	CHESTER MALINSEWIKI	225-3417	89 Heather Lane, New Britain, Conn. 06053
	WALTER MACHICKI	249-4698	20 Shales Place, Hartford, Conn. 06114
	JOSEPH ELZSCZYNSKI	246-4842	21 Dean St., Hartford, Conn. 06114
Hungarian	ALFRED BULKOWSKI	528-7576	6 Serant St. & Ass., 544 Tolland St., EAST HARTFORD, Conn. 06108
Czechoslovakian	RUDOLPH KREMPL	524-5741	1502 Broad St., Hartford, Conn. 06108
Ukrainian	JAROSLAW LUCHKAN	236 - 4650	104 Seymour Av., West Hartford, Conn. 06119
	LAWRENCE WEREMCHUK	289 0 2689	153 Edgewood Dr., So. Windsor, Conn. 06074

623-1681-S

Ilustracja 18, Lista delegatów Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, kwiecień 1974 r.
Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

CONNECTICUT COMMITTEE FOR CAPTIVE NATIONS
Financial statement
from March 30, 1971 to March 31, 1974

I n c o m e s		E x p e n s e s	
4.31.71-Interest.....	2.07	4.6.71-Donat. to Ukrainian National Home.....	10.00
7.24.71- "	3.01	4.6.71-Rental of P.O.Box... ..	5.40
10.15.71- "	2.50	5.29.71- "	5.40
2.18.72- "	1.34	7.21.71-Photo-Capitol Studios 30.25	
2.15.72-Donation from Dr.KrempL.....	2.00	7.21.71-Postages/stamps.....	7.15
5.4.72-Repaid from exp. to Washington tour on 10.15.71.....	24.55	1.25.71-The Ukrainian quarterly, R.I.....	6.50
5.2.72-Interest.....	0.62	10.15.71-Trip to Washington, D.C., OGCN delegates.....	1125.00
5.22.72-Donation from Lithuanian Comnty.....	25.00	2.15.72-Postages.....	4.42
5.22.72-Donation from Latv. Community.....	25.00	2.15.72-J.Luchkan's Bill... ..	5.00
5.21.72-Interest.....	0.26	2.15.72-Rental of Post Box.....	10.00
2.6.73-Donation from Estonian Community... ..	25.00	2.15.72-Post. Nat. Stamps... ..	2.00
2.6.73-Donation from Ukrainian Comnr. Committee.....	25.00	4.11.72-Rental of Post Box ..	5.40
2.6.73-Dr.Bulkowski-Hungarian donation.....	25.00	2.6.73-Kala's Photo Studio ..	27.00
1.31.73-Interest.....	3.26	2.6.73-Rental of Post Box ..	16.00
1.31.74- "	6.51	4.17.73-Donat.Ukrainian Nat. Home.....	10.00
Total	\$171.12	4.17.73-Rental of Post Box ..	5.40
Balance of cash from previous years 2-31-1971/	265.51	10.15.73-Donetti Florist... ..	25.00
Balance/total	436.65	2.12.74-Rental of Post Box... ..	16.00
		Total	\$224.83
		Cash on hand on March 31, 1974.....	211.52
		Balance	236.65

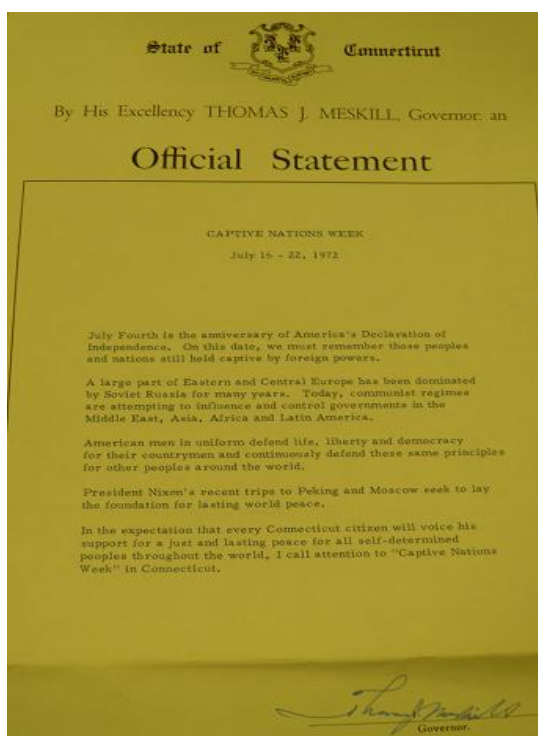
March 31, 1974

Notes: copies of this statement mailed to every member of OGCN on April 13, 1974

Jakobs Apinis, Treas.
Route 66
Columbia, Conn. 06237

Ilustracja 19, Oświadczenie finansowe Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut za okres od 30 III 1971 r. do 31 III 1974 r.
Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

W dniu 27 VI 1972 r. gubernator stanu Connecticut Thomas J. Meskill w liście skierowanym do przewodniczącego Komitetu Narodów Ujarmionych – Y. Ansona wyraził zadowolenie z możliwości podpisania proklamacji wyznaczającej „Tydzień Narodów Ujarmionych” na okres 16-22 VII 1972 r. Komunikat prasowy został przesłany do stacji WTIC, AM-FM oraz TV Chanel 3. W dniu 7 VII 1972 r. Y. Anson przesłał gubernatorowi zaproszenie do uczestnictwa we mszy świętej – 16 lipca i tradycyjnym śniadaniu w Ukraińskim Domu Narodowym⁴⁰.

Ilustracja 20, Proklamacja „Tygodnia Narodów Ujarmionych” podpisana przez gubernatora stanu Connecticut, T. J. Meskill – 1972 r.

Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

W dniu 26 VI 1973 r. G. V. Minukas w piśmie do gubernatora stanu Connecticut, T. J. Meskill zwrócił się w następujący sposób: „[...] w obliczu poprawy stosunków pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a Związkiem Sowieckim nie należy zapominać, że wielu mieszkańców Connecticut mają silne więzy z rodzinami w Europie, których kraje są pod uciskiem i kontrolą ZSRR. Z tej racji czujemy, że

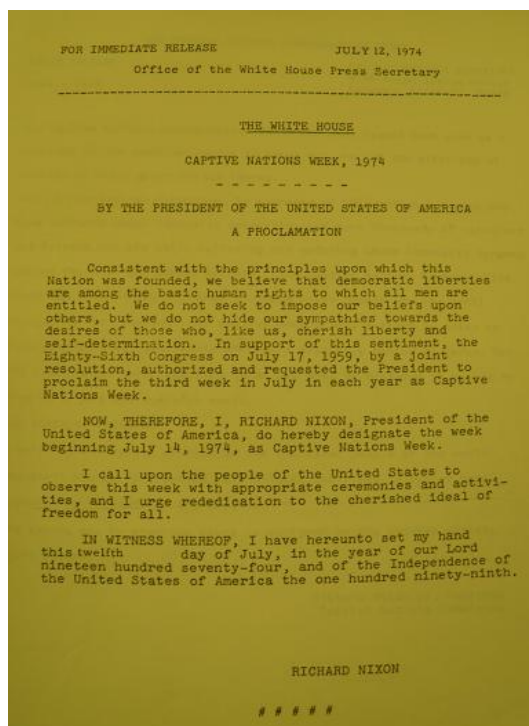
⁴⁰ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, list od T. J. Meskill do Y. Ansona, 27 VI 1972 r.; CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, list od Y. Ansona do L. J. Patricelliego WTIC, AM-FM, TV Chanel 3, 5 VII 1972 r.; CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, list od Y. Ansona do T. J. Meskill, 7 VII 1972 r.

„Tydzień Narodów Ujarmionych” powinien ponownie zostać uznany w stanie Connecticut od 15 do 21 lipca tego roku [...]”. W udzielonej odpowiedzi gubernator poparł prośbę członków CCCN. W podobnym duchu został wysłany list do burmistrza miasta Hartford⁴¹.

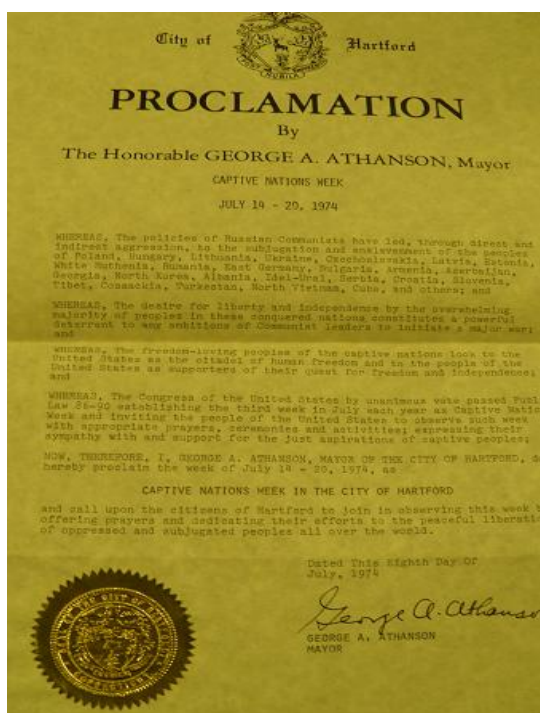

Ilustracja 21, Proklamacja podpisana przez burmistrza stanu Connecticut, G. Athansona w dniu 5 VII 1973 r., wyznaczająca „Tydzień Narodów Ujarmionych” na 15-21 VII 1973 r.
Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

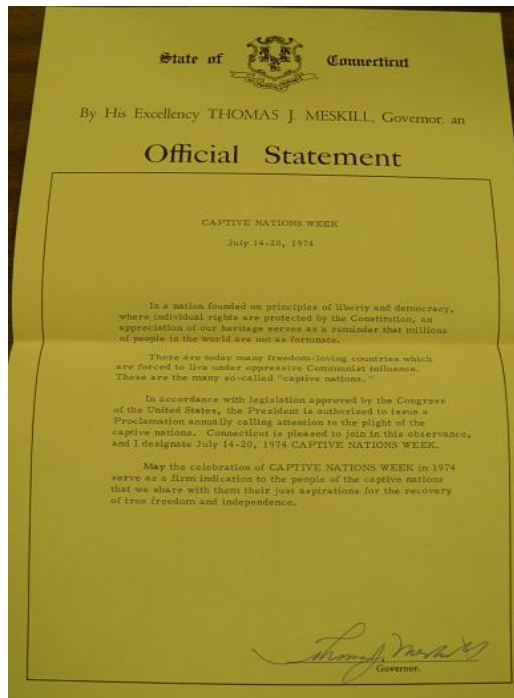
⁴¹ CPAA, teczką Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, list od J. Kleszczyńskiego do G. A. Athansona, 26 VI 1973 r.

Ilustracja 22, Proklamacja wydana przez prezydenta USA, R. Nixona. Jej treść nawiązywała do corocznych obchodów „Tygodnia Narodów Ujarmionych”, 12 VII 1974 r.
 Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

Ilustracja 23, Proklamacja podpisana przez burmistrza stanu Connecticut, G. Athansona w lipcu 1974 r., wyznaczająca „Tydzień Narodów Ujarmionych” na 14-20 VII 1974 r.
 Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

Ilustracja 24, Proklamacja „Tygodnia Narodów Ujarmionych” podpisana przez gubernatora stanu Connecticut, T. J. Meskill w 1974 r.

Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

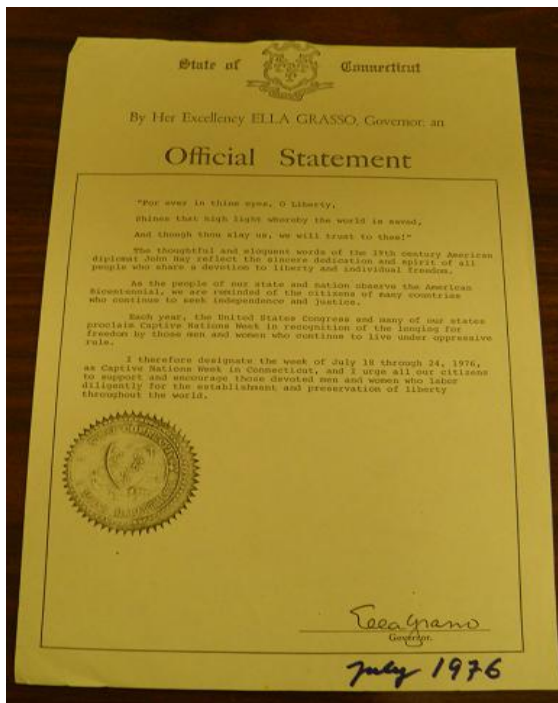

Ilustracja 25, Gubernator E. Grasso podziwia strój Carol Oleasz z Hartford reprezentującą Polskę na stan Connecticut, fot. Arthura J. Warmseleya, „The Hartford Courant”, 10 VII 1975 r.

Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

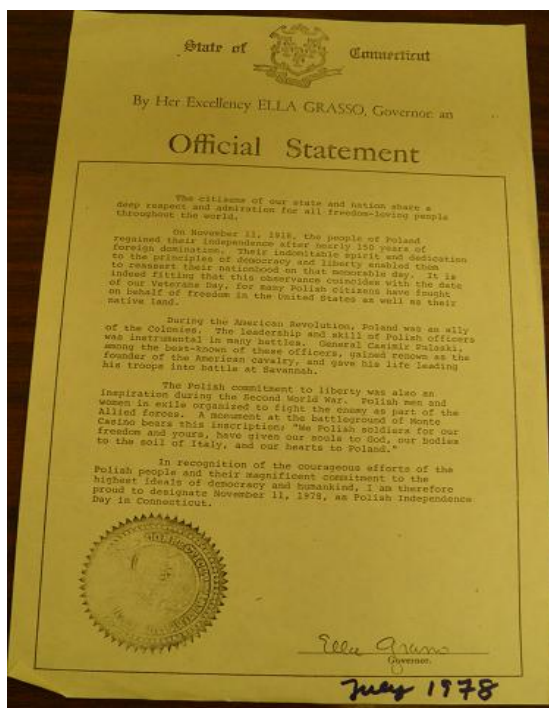

Ilustracja 26, Proklamacja „Tygodnia Narodów Ujarmionych” podpisana przez gubernatora stanu Connecticut, E. Grasso wyznaczająca „Tydzień Narodów Ujarmionych” na okres od 13-20 VII 1975 r. Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

Ilustracja 27, Proklamacja „Tygodnia Narodów Ujarmionych” podpisana przez gubernatora stanu Connecticut, E. Grasso wyznaczająca „Tydzień Narodów Ujarmionych” na okres od 18-24 VII 1976 r. Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

W 1978 r. gubernator stanu Connecticut, E. Grasso, oprócz podpisania w lipcu tradycyjnej proklamacji „Tygodnia Narodów Ujarzmionych”⁴² ogłosił obchody Dnia Pamięci o niepodległości Polski w Connecticut przypadające na dzień 11 XI 1978 r. Decyzję tę uzasadnił następującymi słowami: „[...] w uznaniu za odważne wysiłki Polaków i ich wspaniałe zobowiązanie do najwyższych ideałów demokracji i ludzkości [...]”⁴³.

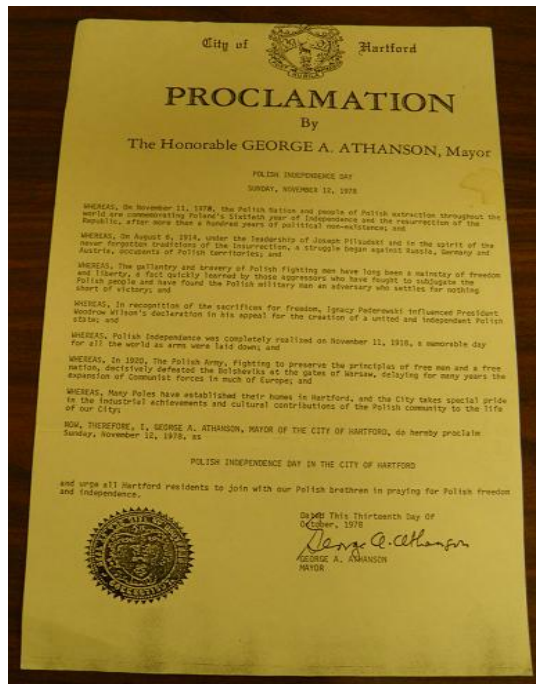

Ilustracja 28, Proklamacja wyznaczająca Dzień Pamięci Niepodległości Polski w Connecticut podpisana przez gubernatora stanu, E. Grasso, 11 XI 1978 r.

Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut

⁴² CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, List od G. Purinsa, Y. Ansona do członków CCCN, 27 VII 1978 r.

⁴³ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, proklamacja wyznaczająca święto, jako Dzień Pamięci o niepodległości Polski w Connecticut, 11 XI 1978 r.

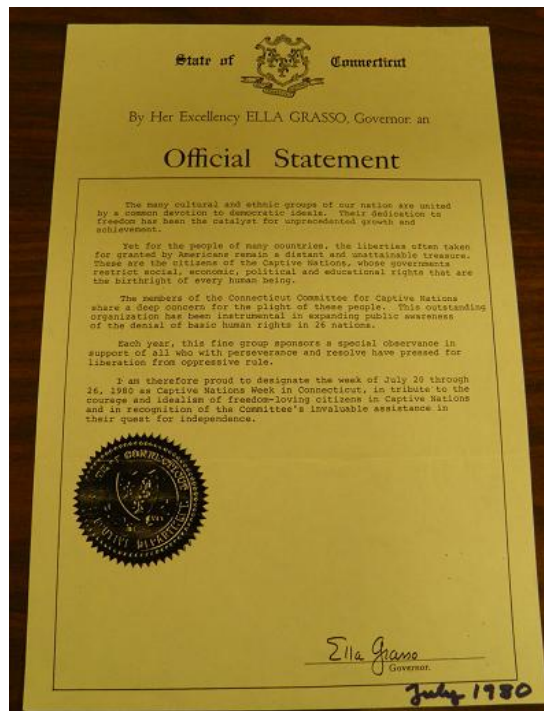
Ilustracja 29, Ogłoszenie przez burmistrza miasta Hartford, Georga A. Athansona niedzieli – 12 XI 1978 r. Polskim Dniem Niepodległości w mieście Hartford
Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

W dniu 23 VI 1979 r. przewodniczący Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut zwrócił się do E. Grasso o wydanie oficjalnej zgody na zorganizowanie dwudziestych obchodów „Tygodnia Narodów Ujarmionych”. Po uzyskaniu od gubernatora pozytywnego potwierdzenia, George Purins poinformował delegatów CCCN o rozpoczęciu przygotowań do uroczystości⁴⁴. Z racji okrągłej rocznicy uchwalenia przez Kongres USA „Tygodnia Narodów Ujarmionych” przedstawicielstwo Komitetu przesłało pisma do kongresmana C. Zablocka oraz sekretarza Stanu, C. R. Vance’a. Dokumenty te mówiły o małym zaangażowaniu strony amerykańskiej w kierunku łagodzenia ucisku narodów Europy Środkowo-Wschodniej zniewolonych przez Związek Sowiecki. Brak realnej poprawy skłaniał członków Komitetu do pisemnego zobowiązania o „[...] nieustannej pracy na rzecz poprawy losów tych ludzi, aby uzyskać dla nich podstawowe prawa i wolności [...]”⁴⁵. W podobnym duchu zostały przesłane telegramy do prezydenta Stanów Zjednoczonych,

⁴⁴CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut; List od G. Purinsa do E. Grasso, 23 VI 1979 r.; List od G. Purinsa do członków CCCN, 6 VII 1979 r.

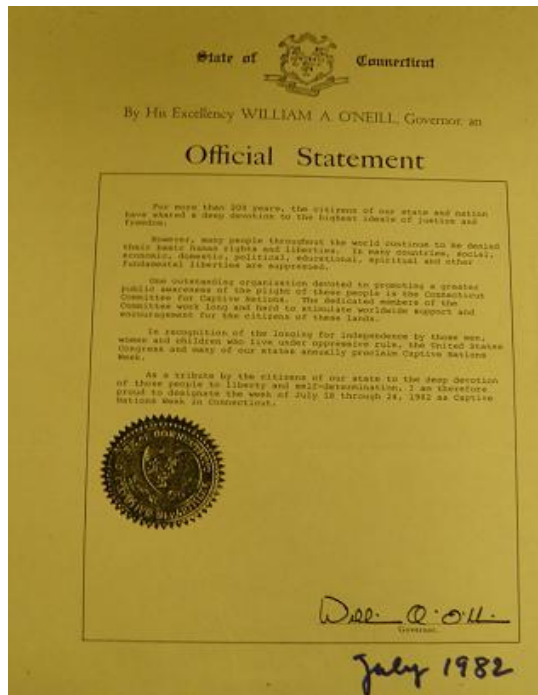
⁴⁵ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, List od B. Krupy, A. K. Lipciosa, J. Maślanicza, P. Upitisa V. Lugusa, G. Purinsa do C. Zablocka, 19 VII 1979 r.; List od B. Krupy, A. K. Lipciosa, J. Maślanicza, P. Upitisa V. Lugusa, G. Purinsa do C. R. Vance’a, 19 VII 1979 r.

a także do E. Muskiego. Ich treść zwracała uwagę na potrzebę wyznaczenia nowego kierunku w amerykańskiej polityce zagranicznej, w której celem będzie wyzwolenie narodów żyjących w niewoli⁴⁶.

Ilustracja 30, Proklamacja „Tygodnia Narodów Ujarmionych” podpisana przez gubernatora stanu Connecticut, E. Grasso wyznaczająca „Tydzień Narodów Ujarmionych” od 20 do 26 VII 1980 r. Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

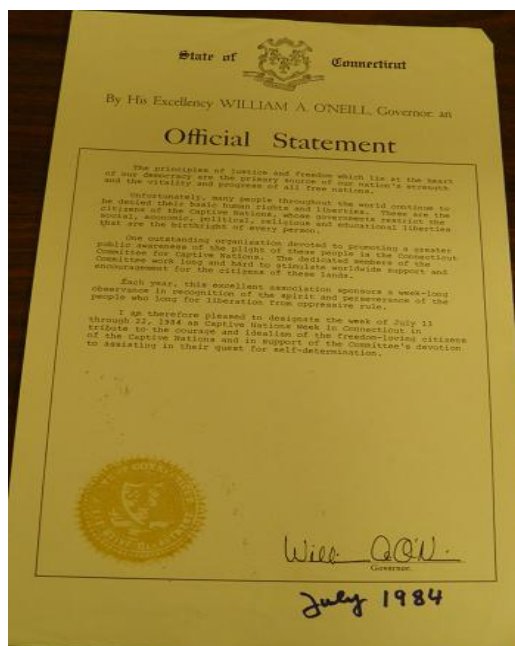
⁴⁶ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, list podpisany przez delegację estońską, litewską, łotewską z Connecticut, oddział KPA na stan CT, Komitet Kongresu Ukraińskiego z Connecticut do prezydenta USA, E. Muskiego, R. Regana, 20 VII 1980 r.

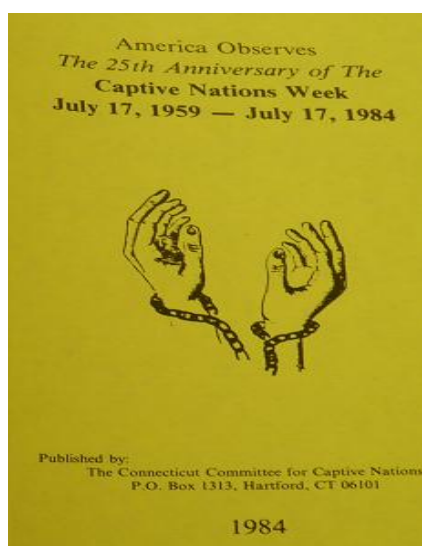
Ilustracja 31, Proklamacja „Tygodnia Narodów Ujarmionych” podpisana przez gubernatora stanu Connecticut, W. O’ Neill wyznaczająca „Tydzień Narodów Ujarmionych” od 18 do 24 VII 1982 r.
Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

Ilustracja 32, Delegacja Komitetu Narodów Ujarmionych u gubernatora stanu Connecticut, W. O’ Neill – prawdopodobnie 1984 r., od lewej: A. Błaszczński (Polska), J. Kalvoda (Czechy), J. Kleszczyński (Polska), Y. Anson (Estonia), A. V. Sulkowski (Węgry), B. Krupa (Ukraina), M. Mieroszewska (Polska), E. Siismets (Estonia), D. Banevicius i A. Banevicius (Litwa), V. Paegle (Łotwa), G. Zelesz i D. Zelesz (Ukraina), M. Kolisky (Ukraina), wspomnienie J. Kleszczyńskiego
Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

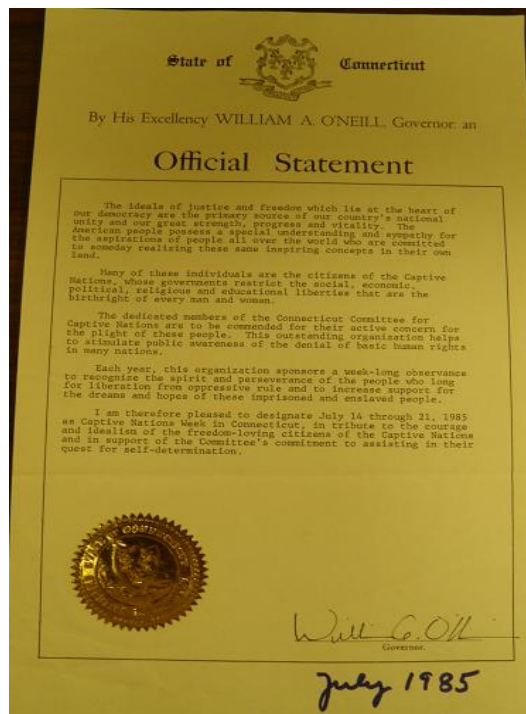
Ilustracja 33, Proklamacja „Tygodnia Narodów Ujarmionych” podpisana przez gubernatora stanu Connecticut, W. O’ Neill, wyznaczająca „Tydzień Narodów Ujarmionych” od 13 do 22 VII 1984 r.
 Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

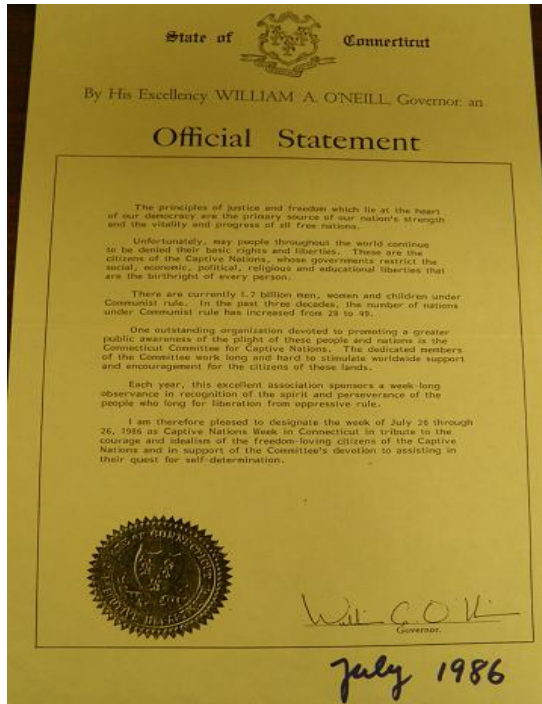
Ilustracja 34, Strona tytułowa broszury wydanej z okazji 25-lecia „Tygodnia Narodów Ujarmionych” 17 VII 1959 – 17 VII 1984 r. przez Komitet Narodów Ujarmionych na stan Connecticut.
 W jej treści można było przeczytać: „[...] Związek Sowiecki jest dziś najbardziej złowieszczyim zagrożeniem dla ludzkości. Imperialistyczny, agresywny, brutalny, skorumpowany i kłamliwy. Rusyfikacja i ucisk praw człowieka nadal dominują na Białorusi, Ukrainie i w krajach nadbałtyckich. Likwidacja Solidarności związkowej w Polsce rozwija się z brutalnym uwięzieniem większości jej przywódców. Czechosłowacja, NRD, Węgry i Rumunia nadal zajęte są przez Armię Czerwoną [...]”.
 Członkowie Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut zwrócili się do społeczeństwa polsko-amerykańskiego w następujący sposób: „[...] Z okazji 25-lecia organizacji tygodnia Narodów Ujarmionych Amerykanie z różnych środowisk etnicznych, religijnych i przekonań politycznych powinni wykazać się moralnym wsparciem dla sprawy narodów żyjących w niewoli oraz pomocą w kierunku wolności i niepodległości dla wszystkich narodów żyjących w niewoli [...]”
 Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, *The 25 th Anniversary of The Captive Nations Week*, Hartford, CT, 1984

The Captive Nations:	
Armenia	1920
Azerbaijan	1920
Byelorussia	1920
Cossackia	1920
Georgia	1920
Idel-Ural	1920
Ukraine	1920
Turkestan	1922
Estonia	1940
Latvia	1940
Lithuania	1940
Albania	1946
Bulgaria	1946
Serbia	1946
Croatia	1946
Slovenia	1946
Poland	1945
Rumania	1947
Czecho-Slovakia	1948
North Korea	1948
Hungary	1949
East Germany	1949
Mainland China	1949
Tibet	1951
North Vietnam	1954
Cuba	1960
Afghanistan	1980
next?	

Ilustracja 35, Strona z broszury wydanej z okazji 25-lecia „Tygodnia Narodów Ujarmionych” przedstawiająca listę krajów zniewolonych przez ZSRR
 Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

Ilustracja 36, Proklamacja „Tygodnia Narodów Ujarmionych” podpisana przez gubernatora stanu Connecticut, W. O’Neill, wyznaczająca „Tydzień Narodów Ujarmionych” od 14-25 VII 1985 r.
 Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

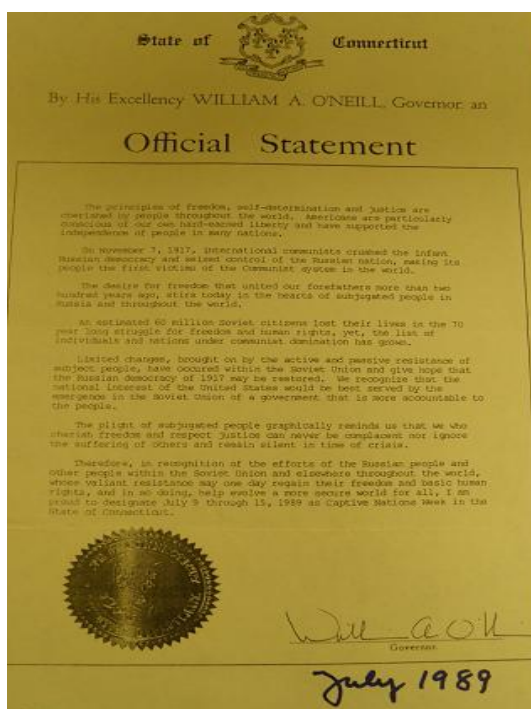

Ilustracja 37, Proklamacja „Tygodnia Narodów Ujarmionych” podpisania przez gubernatora stanu Connecticut, W. O’ Neill, wyznaczająca „Tydzień Narodów Ujarmionych” od 20-26 VII 1986 r.
Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

Ilustracja 38, Proklamacja „Tygodnia Narodów Ujarmionych” podpisania przez gubernatora stanu Connecticut, W. O’ Neill, wyznaczająca „Tydzień Narodów Ujarmionych” od 19-25 VII 1987 r.
Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

W 1989 r. B. Krupa zwrócił się z odezwą do członków Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut w następujący sposób: „[...] obchody „Tygodnia Narodów Ujarmionych” oznaczają trzydzieści lat ciągłego wysiłku, aby zdobyć poparcie wolnego świata, aby znieść komunistyczną ekspansję. W związku z tym, należy dołączyć do nas z okazji 30 -tej rocznicy. Spójrzmy wstecz z pewną satysfakcją, spójrzmy w przyszłość do bardziej obiecującej, przyszłość dla naszych krajów i tam naszych rodaków. Dołącz do nas w dniu 16 lipca 1989 r. [...]”⁴⁷.

Ilustracja 39, Proklamacja „Tygodnia Narodów Ujarmionych” podpisana przez gubernatora stanu Connecticut, W. O’Neill, wyznaczająca „Tydzień Narodów Ujarmionych” od 9 do 15 VII 1989 r. Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

⁴⁷ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, List od B. Krupa do członków Komitetu z Connecticut, (bez daty).

Ilustracja 40, Proklamacja „Tygodnia Narodów Ujarmionych” podpisana przez gubernatora stanu Connecticut, W. O’Neill, wyznaczająca „Tydzień Narodów Ujarmionych” od 15 do 22 VII 1990 r.
Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

Komitet Narodów Ujarmionych na stan Connecticut po raz ostatni zorganizował obchody „Tygodnia Narodów Ujarmionych” w lipcu 1991 r.⁴⁸.

1.4. Manifesty Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

Według J. Kleszczyńskiego: „[...] Komitet Narodów Ujarmionych na stan Connecticut to był wielce oryginalny komitet, który prowadził niezbyt aktywną, ale zawsze zgodną ze swymi założeniami politykę lobbowania w USA – pisząc listy i apele do władz federalnych i stanowych oraz do prasy w sprawie ujarzmiania i gnębienia

⁴⁸ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, List od J. Kleszczyńskiego do członków Komitetu z Connecticut, 26 V 1991 r.

naszych narodów znajdujących się za „żelazną kurtyną” w orbicie Związku Sowieckiego [...]”⁴⁹.

Najstarszym odszukanym dokumentem wydanym przez Komitet Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut przeciw polityce ZSRR był list datowany na 25 XI 1968 r. skierowany do Lyndona B. Johnsona. Dotyczył on konsekwencji inwazji wojsk Układu Warszawskiego na Czechosłowację. W jego treści pisano: „że tylko ludzie w Czechosłowacji mogli poznać znaczenie sowieckich wojsk okupacyjnych i ich aparatury sterującej”. W imieniu okupowanych mieszkańców oraz na podstawie wcześniejszej wypowiedzi Sekretarza Stanu, Deana Ruska członkowie CCCN zwrócili się do prezydenta Stanów Zjednoczonych o zmianę kursu amerykańskiej polityki zagranicznej w stosunku do Związku Sowieckiego⁵⁰. W podobnym duchu został wystosowany drugi list z datą 10 IV 1969 r., którego nadawcą był przewodniczący Komitetu, Y. Anson, a adresatem Sekretarz Departamentu Stanu William P. Rogers w Waszyngtonie. Jego treść zawierała sugestię, aby Stany Zjednoczone rozpoczęły działania mające na celu niepoduszczenie do powtórzenia zajęć z Czechosłowacji i Rumunii czy Jugosławii w innym kraju zniewolonym przez ZSRR⁵¹. O wydarzeniach z sierpnia 1968 r. w Czechosłowacji, „Sunday News” pisał że: „[...] próby wprowadzenia śladów wolności w społeczeństwie czechosłowackim przez grupę Aleksandra Dubceka, zostały szybko zwalczone przez wojska rosyjskie [...]”⁵². Członkowie Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut w celu wyrażenia solidarności ze społeczeństwem czechosłowackim zaprotestowali przed City Hall w Hartford oraz spalili radziecką flagę przed Old State House⁵³.

Rolą CCCN była walka z ideą komunistyczną, którą starano się realizować poprzez prowadzenie kampanii antykomunistycznej na szerokim „segmencie Amerykanów” oraz włączanie do niej jak największej liczby ludzi ze wszystkich grup narodowych⁵⁴. Jednym z aspektów działalności Komitetu na stan Connecticut było organizowanie spotkań z wpływowymi osobami ze środowiska politycznego jak

⁴⁹ *Listy do redakcji*, „Nowego Dziennika”, luty 2012 r.

⁵⁰ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, List od Y. Ansona do prezydenta Stanów Zjednoczonych, Lyndon B. Johnsona, 25 XI 1968 r.

⁵¹ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, List od Y. Ansona do Sekretarza Departamentu Stanu USA Williama P. Rogersa, 10 IV 1969 r.

⁵² *New York's picture newspaper, Captive Nations Week 1969*, „Sunday News”, 13 VII 1969 r.

⁵³ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, List od Eugene J. Ziuryasa do dyrektora wykonawczego Narodowego Komitetu Narodów Ujarzmionych w Waszyngtonie (NCNC), Philipa A. Guarino, 26 VII 1969 r.

⁵⁴ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, 26 I 1969 r.; List od Y. Ansona do wszystkich Reprezentacji, 2 IV 1969 r.

również z przedstawicielami innych klubów narodowych m.in. z Johnem D. Lodgerem, członkiem NCNC prof. L. Dobrianskim, co może świadczyć o kontaktach Komitetu Waszyngtońskiego NCNC z CCCN⁵⁵.

W dniu 26 I 1969 r. Komitet z Connecticut ogłosił proklamację dotyczącą kampanii antykomunistycznej, która związana była z 50. rocznicą nałożenia rządów komunistycznych Rosji. Deklaracja ta prezentowała tragiczne losy narodów: białoruskiego, estońskiego, litewskiego, łotewskiego, polskiego oraz ukraińskiego pod okupacją sowiecką. Twórcy odezwy zwrócili się do społeczeństwa polsko-amerykańskiego następującymi słowami: „[...] zacznijmy kampanię „od drzwi do drzwi” ostrzeganiem obywateli tego kraju o niebezpieczeństwie komunizmu. Powiedz im, że jedna trzecia świata jest zajęta przez komunistów. Powiedz im, że krew swoich braci jest rozlewana 24 godziny na dobę, 365 dni w roku. Przypomnij im, że komunizm jest prawdziwym wrogiem wolnego człowieka [...]”. Z niepokojem zwracano uwagę na sytuację w Ameryce Środkowej, w której Kuba nadal znajdowała się w rękach komunistycznych; na Amerykę Południową czy świat arabski ulegające wpływowi sowieckim. Do zniewolonych narodów apelowano o podejmowanie przez nich prób zjednoczeniowych we wspólnym celu pisząc: „[...] nie bądźmy biernymi świadkami przejęcia komunistycznego i unicestwienia jeden naród po drugim. Komunistyczna inwazja jest dziś silniejsza niż kiedykolwiek. Nadszedł czas, aby mówić i działać!”⁵⁶. Członkowie Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut zobowiązali się zachęcać Polonię do licznego uczestnictwa w wykładzie rumuńskiego księdza Richarda Wernbranda w dniu 11 maja w Bushnell w Hartford oraz 15 maja w Willimantic. Organizatorami akcji (1-18 V 1969 r.) były amerykańskie grupy kościelne, które, jak i oni, sprzeciwiały się indoktrynacji religijnej i moralnej prowadzonej przez władze komunistyczne⁵⁷. Działania Komitetu Narodów Ujarzmionych w zakresie ograniczania zasięgu komunizmu widoczne były w lokalnej prasie m.in. „The Hartford Courant”⁵⁸. Wspomnieć można, że w sierpniu 1969 r. przypadała również 30. rocznica podpisania traktatu Ribbentrop-Mołotow. W związku z tym Amerykański Komitet Wspólnot

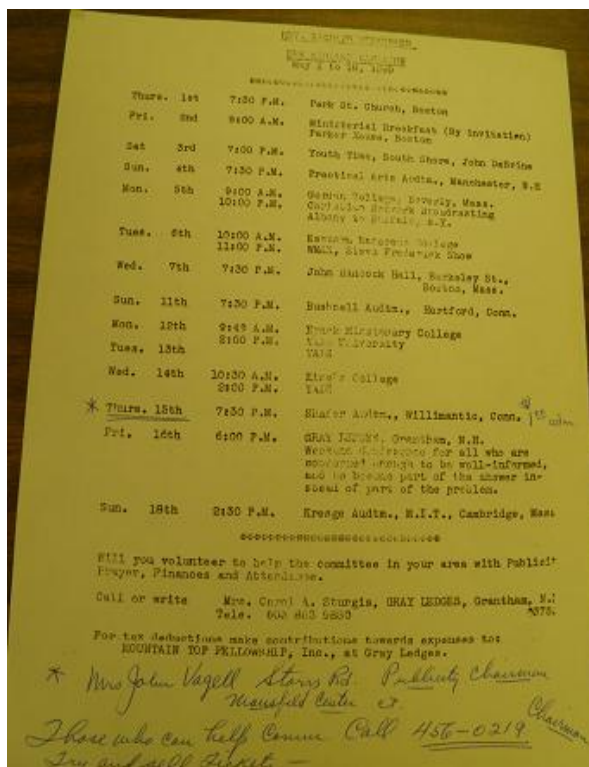
⁵⁵CPAA, teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, List od Y. Ansona do Mr. Johna D. Lodge’a, 17 IX 1968 r.; Program Political Banquet, 26 X 1968 r.

⁵⁶CPAA, teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, Campaign Proclamation for anti-communist campaigns; szerzej na temat sytuacji w Ameryce Łacińskiej w latach 1963-1970 patrz: *Najnowsza historia świata*, t. 2..., s., 110-113; o eskalacji konfliktu bliskowschodniego, s., 76-82.

⁵⁷CPAA, teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, 26 I 1969 r.; List od Y. Ansona do wszystkich Reprezentacji, 2 IV 1969 r.; program uroczystości, 1-18 maja 1969 r.

⁵⁸CPAA, teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, Y. Anson do „The Hartford Courant”, 24 IV 1969 r.

Bałtyckich (The Joint Baltic American Committee) w Waszyngtonie wydał specjalne oświadczenie, przypominające o podpisanym pakcie pomiędzy ZSRR a hitlerowskimi Niemcami o rozdzieleniu strefy wpływów w krajach bałtyckich, Estonii, Litwie i Łotwie oraz podziale Polski. O rocznicy tej wspomniano podczas obrad Izby Reprezentantów, a następnie informacja o niej pojawiła się w congressional record⁵⁹.

Ilustracja 41, Program wykładów rumuńskiego księdza Richarda Wernbranda w dniach 1-18 V 1969 r.
Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

Przedstawiciele CCCN na regularnych miesięcznych spotkaniach odbywających się przeważnie w Amerykańsko-Ukraińskim Domu w Hartford oprócz tematów dotyczących sytuacji narodów Europy Środkowo-Wschodniej podejmowali również dyskusje związane z ówczesnymi wydarzeniami. Jako że jednym z działaczy Komitetu był przez pewien okres J. Roman Castro z Kuby, tematem przewodnim stała się kwestia umacniania się wpływów komunistycznych w tym rejonie. W tej sprawie wystosowano

⁵⁹ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, Thirtieth Anniversary of the Molotov-Ribbentrop Pact and its secret protocols, statement by The Joint Baltic American Committee, Washington, DC, August 1969, podpisali Heikki A. Leesment, President Estonian National Committee in the United States, Peter P. Lejins, President American Latvian Association chairman, The Joint Baltic American Committee, Eugene A. Bartkus, President Lithuanian American Council; congressional record, 13 VIII 1969 r.; szerzej o pakcie Ribbentrop-Mołotow z 23 VIII 1939 r. A. Czubiński, *Europa XX...*, s. 158-160; W. Roszkowski, *Historia Polski 1914-2005*, Warszawa 2006, s. 83-84.

list do Ministra Spraw Zagranicznych, Williama P. Rogersa z twierdzeniem, że prezydent J. Kennedy zbyt późno zareagował na reżim F. Castro. W związku z tym, Y. Anson zwrócił się z prośbą o zmianę obecnego kierunku polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych w stosunku do Kuby⁶⁰.

Począwszy od lat 60. XX w. sporną kwestią w polityce Stanów Zjednoczonych była sprawa amerykańskiego antyrakietowego systemu ABM (Anti-Ballistic Missile), zdolnego do likwidacji rakiet balistycznych skierowanych na terytorium USA i ich sojuszników. W tej sprawie prezes Komitetu – J. Ziurys w liście dziękującym za antykomunistyczną postawę senatorowi z Connecticut, Thomasowi Doddowi w Waszyngtonie, nawiązał do obrony Stanów Zjednoczonych dotyczącej systemu ABM, stwierdzając: „[...] Jest to droga inwestycja, ale jeżeli ma służyć, jako środek odstraszający agresję to uzasadniony jest to wydatek [...], „[...] nasza słabość zaprasza agresję, natomiast silna obrona działa odstraszająco [...]”⁶¹. W podobnym kontekście przedstawiciele CCCN wystosowali pismo do Abrahama A. Ribicoff, w którym pisali: „[...] mamy nadzieję, że weźmiecie pod uwagę i będziecie działać pozytywnie w Senacie w odniesieniu do układu ABM [...]”⁶².

Zadaniem Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut była reakcja na niezgodne z prawdą informacje związane z tematyką Narodów Europy Środkowo-Wschodniej podawane w mediach. W tej sprawie sekretarz Y. Anson poinformował prezesa amerykańskiej korporacji, Joakima Lehmkuhla, sponsora programu telewizyjnego „Syberia - niekończący się horyzont”, wyemitowanego w terminie 2 XII 1969 r. przez sieć The NBC (w lokalnym WTIC), że wiele przekazanych w nim danych było półprawdą. Zdaniem członków CCCN narracja tego programu edukacyjnego mogła zostać źle zrozumiana przez postronnego obserwatora, który mógł odnieść wrażenie, że od roku 1917 na Syberii rozpoczął się ogromny postęp. Stwierdzono, że była to w pewnym sensie prawda, ale zarzucono narratorowi, że powinien zaznaczyć, iż

⁶⁰ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, Lista delegatów Komitetu Narodów Ujarzmionych z 8 IV 1969 r. (W 1969 r. do Komitetu Narodów Ujarzmionych należeli m.in.: J. Roman Castro (Kuba), Josa Salazar, Józef Kleszczyński, Bohdan Musij, Alexander Rudzinski, Myron Krasij, Boris Krupa, John Stradas, Peter Upitis, Jekabs Apinis, Eugene J. Ziurys, Y. Anson); List od Y. Ansona do Ministra Spraw Zagranicznych, Williama P. Rogersa w Waszyngtonie, 4 IV 1969 r.; szerzej o kryzysie kubańskim *Najnowsza historia świata*, t. 1..., s. 336-340.

⁶¹ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, List od Eugene J. Ziuryisa do Thomasa J. Doda, 23 V 1969 r.

⁶² CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, List od Eugene J. Ziuryisa do Abrahama A. Ribicoffa, 23 V 1969 r.; Spór ten regulowały negocjacje SALT zakończone podpisaniem układu pomiędzy USA i ZSRR w dniu 26 V 1972 r., a następnie protokołem SALT II z 1974 r., szerzej patrz: *Najnowsza historia świata*, t. 2..., s. 121-128.

rozwój ten inicjowany był w znacznym stopniu przez siły przymusowych zesłańców politycznych m.in. Estończyków, Litwinów, Łotyszy, Polaków czy Ukraińców w strzeżonych obozach pracy w północnej części Syberii. Uwagi te pozytywnie zostały przyjęte przez menadżera Marilyn Bialesa⁶³.

W dniu 14 III 1972 r. w imieniu Komitetu Narodów Ujarzmionych Peter Upitis zwrócił się do przewodniczącego Senackiej Komisji Spraw Zagranicznych Stanów Zjednoczonych, J. W. Fulbrighta, w sprawie sytuacji krajów Europy Wschodniej. Stwierdził, że nie były one „rosyjskimi nieruchomościami, a wolność i samookreślenie nie było przywilejem tylko dla Rosjan”. Apel P. Upitisa był odpowiedzią na politykę sowiecką wobec Litwy i Łotwy. W treści listu przytoczył słowa z oświadczenia wypowiedzianego przez Nikitę Chruszczowa z roku 1959 w następujący sposób: „[...] Kapitałiści, pochowamy was!” W tym czasie wszyscy śmiali się z jego przepowiedni, z wyjątkiem wielkich mistrzów w Kremlu. Teraz, tylko kilka lat później, Rosjanie wyprzedzili siły militarne USA w wielu sektorach. Następnie my (USA) będziemy mieć do czynienia z ultimatum Kremla!”⁶⁴.

Kwestia rusyfikacji w krajach nadbałtyckich stała się tematyką opublikowanych przez „New York Times” dwóch artykułów: „Latvian protest held authentic Letter Circulated in Europe charges „Russification” oraz „Migrants worry Estonia, Latvia leaders Foster tolerance of ethnic Russians”. Przedstawiono w nich sprzeciw Litwinów i Estończyków wobec polityki ZSRR zmierzającej do przeniesienia wielu Rosjan (Białorusinów i Ukraińców) do republik nadbałtyckich. Krytykowano celowe przekwalifikowywanie państwowych firm na rosyjskie, wymuszaną asymilację oraz współpracę między grupami etnicznymi⁶⁵. W marcu 1972 r. P. Upitis zwrócił się do redakcji „New York Timesa” z uwagą dotyczącą wydanego w dniu 18 marca artykułu „Rusyfikacja na Bałtyku”. Powodem były słowa redaktora, który uznał, że: „[...] jest mało prawdopodobne, że kraje bałtyckie zostały poddane presji rusyfikacji, ponieważ te

⁶³ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, List od Y. Ansona do U.S. Time Corporation, Mr. Joakim Lehmkuhla, 9 II 1970 r.; List od Customer Relations Manager, Marilyn Biales’a do Y. Ansona, 12 III 1970 r.

⁶⁴ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, list od P. Upitisa do J. W. Fulbrighta, chairman Committee of Foreign Relations U.S. Senate Washington, 17 III 1972 r.; szerzej o zmianach w polityce gospodarczej Związku Radzieckiego (1956-1964), slogan „dogonić i przegonić USA”, *Wielka historia świata. Od drugiej wojny światowej do XXI wieku*, tom 12, red. W. Rojka, Kraków 2006, s. 250-252.

⁶⁵ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, B. Gwertzman, *Latvian protest held authentic letter circulated in Europe charges „russification*, „The New York Times”, 27 II 1972 r.; T. Shabat, *Migrants worry Estonia, Latvia leaders Foster tolerance of ethnic Russians*, „The New York Times”, 13 III 1972 r.

same siły, co przyczyniły do uniformizacji kulturowej, były odczuwalne przez wszystkie mniejszości radzieckie. Ludy bałtyckie są jednak wyjątkowo wrażliwe z powodu ich stosunkowo niewielkich rozmiarów i ich bardzo niskiego wskaźnika przyrostu naturalnego”. Jak stwierdził członek Komitetu, autor owej wypowiedzi pośrednio usprawiedliwił dokonaną rusyfikację państw bałtyckich przez Rosjan. Jednocześnie poparł filozofię kolonializmu głoszącą teorię o podboju słabszego przeciwnika przez silniejszego zdobywcę⁶⁶.

W lutym 1972 r. przewodniczący CCCN, J. Luchkan zareagował na sprawę aresztowania na początku roku na terenie Ukrainy grupy intelektualistów w składzie: V. Chornovil, I. Svitlchny, I. Dzyuba, Y. Sverstyuk, prof. L. Plyushch, I. Stasiv, S. Shabatura. Wystosował on pismo do Sekretarza Generalnego ONZ, Kurta Waldheima, z sugestią, aby wysłać przedstawicieli Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości na Ukrainę w charakterze obserwatorów. Poprosił również o powołanie specjalnej komisji w celu zbadania powtarzających się naruszeń praw człowieka i wolności na Ukrainie przez władze sowieckie⁶⁷. Na petycję przewodniczącego Komitetu odpowiedzi udzielił G. N. Ceccatto informując, że zostanie ona rozpatrzona⁶⁸. W podobny sposób J. Kleszczyński zaapelował w sprawie dwóch rodzin ukraińskich – Vaschenkora i Chmykhalova, które schroniły się w ambasadzie amerykańskiej w Moskwie⁶⁹.

W dniu 17 III 1973 r. reprezentacja Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut przedstawiła sekretarzowi Stanów Zjednoczonych Williamowi P. Rogersowi własne uwagi dotyczące postulatów omawianych na Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. W oświadczeniu członkowie CCCN nie zgodzili się na redukcję sił zbrojnych, jeśli nie obejmie ona krajów satelitarnych i samego Związku. Sprzeciwiono się wzmacnianiu wojska radzieckiego w Czechosłowacji podczas trwania obrad. Zaapelowano o podkreślenie w postanowieniach KBWE klauzuli o zakazie inwazji zbrojnych oraz zabezpieczeniu strategicznych miejsc w Europie. Ustalenia te miały nie dopuścić do powtórzenia

⁶⁶ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, P. Uptis, Remark, 19 III 1972 r.; szerzej o polityce narodowościowej ZSRR, *Najnowsza historia świata*, t. 1..., s. 293-295.

⁶⁷ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, List od J. Luchkana do Kurta Waldheima, Secretary Central of the United Nations New York, 15 II 1972 r.; szerzej o polityce narodowościowej ZSRR *Najnowsza historia świata*, t. 2..., s. 58-60.

⁶⁸ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, G. N. Ceccatto, chief Communications Unit Division of Human Rights, 3 IV 1972 r.

⁶⁹ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, List od E. M. Kennedy’ego do J. Kleszczyńskiego, 25 X 1980 r.

wydarzeń z Czechosłowacji z roku 1968 w innym kraju. Zasugerowano, że wolny przepływ ludzi, idei i informacji będzie miał znaczenie tylko w ramach prawdziwej wzajemności. Nie sprawdzi się on w ówczesnych warunkach ideologicznych w przypadku Polski, Czechosłowacji, Rumunii czy Węgier. Kolejne uwagi dotyczyły odrzucenia koncepcji wpływu, czyli zapobiegania konsekwencji podpisanych w historii traktatów, tzn. Ribentrop-Mołotow oraz w Jałcie i Poczdamie. Wnioskowano o przeprowadzenie wyborów we wszystkich krajach Europy Środkowo-Wschodniej pod nadzorem międzynarodowym⁷⁰. Z podobnym apelem zwrócono się do kongresmenów i senatorów m. in. Huberta H. Humphreya czy J. Williama Fulbrighta⁷¹. Z zachowanej dokumentacji wynika, że członkowie CCCN nie otrzymali od odbiorców korespondencji konkretnych zapewnień co do realizacji ich koncepcji. Udzielona odpowiedź od sekretarza W. P. Rogersa brzmiała następująco: „[...] po początkowej sesji przygotowawczej otwartej w Helsinkach w dniu 22 XI 1972 r. poczyniono niewystarczające postępy, aby określić, kiedy lub czy sama konferencja się rozpocznie [...]”⁷². W odpowiedzi H. H. Humphrey zapewnił przedstawicieli Komitetu z Connecticut, że weźmie pod uwagę wyrażoną przez nich opinię przy spotkaniu Komisji Spraw Zagranicznych⁷³. W sprawie podjętych rozmów podczas KBWE w Helsinkach szerzej wypowiedział się senator Lowell P. Weicker. Uzasadnił on, że delegacja amerykańska odegrała w początkowym etapie rozmów aktywną rolę w zakresie wypracowania konsensusu na temat charakteru i treści konferencji. Z perspektywy Stanów Zjednoczonych KBWE miała na celu złagodzić napięcia i doprowadzić do stabilizacji sytuacji w Europie. Tematem przewodnim spotkania były ulepszenia w dziedzinie ludzkich kontaktów, poszerzenie wymiany kulturalnej i edukacyjnej, a także wprowadzenie szerszego przepływu informacji. Jak podkreślił: „[...] Nie można rozpatrywać jednego wybranego zagadnienia lub zdarzenia, KBWE

⁷⁰ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, Reprezentacja CCCN do W. P. Rogers, 17 III 1973 r.; na temat rozmów przygotowawczych – Helsinki 1972-1973, A. Bloed, *Dwadzieścia lat procesu KBWE: od konfrontacji do współpracy*, Warszawa 1995 r., s. 10-13.

⁷¹ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, list od Y. Ansona do reprezentacji CCCN, 8 IV 1973 r.; list od członków Komitetu z Connecticut do H. H. Humphrey’a, 23 III 1973 r., List od członków Komitetu z Connecticut do J. W. Fulbrighta, 22 III 1973 r.

⁷² CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, list od G. Gay do członków Komitetu z Connecticut, 16 IV 1973 r.

⁷³ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, list od H.H. Humphrey do Y. Ansona, 26 IV 1973 r.

musi skupiać się na problemach zróżnicowanej grupy państw, które są trudne do negocjacji [...]”⁷⁴.

W podobnym tonie odpowiedzi udzielił w imieniu R. Krempla asystent sekretarza do spraw publicznych Carol C. Laise, pisząc: „[...] KBWE, skupia przedstawicieli 33 państw europejskich, Stanów Zjednoczonych i Kanady w negocjacjach dotyczących szerokiego zakresu zagadnień. Oczywiście, cele i interesy 35 państw uczestniczących w niej są dość zróżnicowane [...]”. „[...] Naszym celem w tym procesie negocjacji jest usunięcie stopniowo niektórych z przyczyn napięć w Europie oraz obniżenie barier, które wciąż dzielą ten kontynent [...]”. „[...] Tak, więc konferencja może ostatecznie osiągnąć porozumienie w sprawie ogólnych zasad. Zainteresowane rządy zadeklarują zamiar powstrzymania się od groźby użycia siły w dążeniu do zmiany granic lub do niej w kwestii integralności terytorialnej innych państw. Jednak taka deklaracja nie wyklucza pokojowych zmian w granicach swobodnie uzgodnionych przez zainteresowane rządy. Ani też nie stanowi formalnego uznania zmian terytorialnych, które nastąpiły w Europie Środkowej i Wschodniej pod koniec II wojny światowej. Ponadto nie będzie stanowić uznania przymusowego włączenia państw bałtyckich Litwy, Estonii i Łotwy w terytorium Związku Radzieckiego. Tak więc widzimy konferencję jako kolejny krok w długim i trudnym procesie mającym na celu rozwiązywanie złożonych problemów podzielonej Europy [...]”⁷⁵.

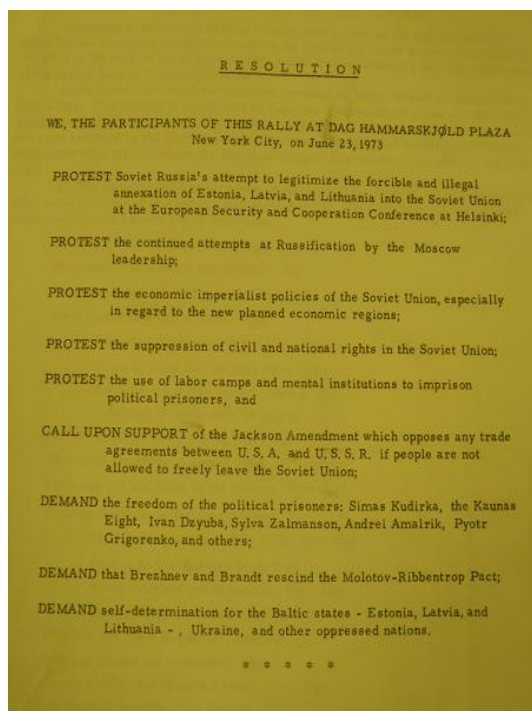
Komitet Narodów Ujarmionych na stan Connecticut organizował różnego typu demonstracje antykomunistyczne. J. Kleszczyński przed jednym z grupowych wyjazdów do Waszyngtonu zwrócił się do uczestników następującymi słowami: „Panowie, brak wyrażania własnej opinii prowadzi do utraty naszej wolności”⁷⁶. Członkowie CCCN brali również udział w protestach związanych z ówczesnymi wydarzeniami np. w manifestacji sponsorowanej przez Grupę Młodzieży Bałtyckiej w budynku ONZ (Hammarskjöld Plaza) w Nowym Jorku przeciw planowanej wizycie L. Breżniewa w Stanach Zjednoczonych⁷⁷.

⁷⁴ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, list od Marshalla Wrighta do L. P. Weickera, 19 IV 1973 r.

⁷⁵ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, list od C. C. Laise do członków Komitetu z Connecticut, 9 I 1974 r.

⁷⁶ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, J. Kleszczyński do członków CCCN, 22 VI 1970 r.

⁷⁷ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, list od Y. Ansona do członków Komitetu z Connecticut, 5 VI 1973 r.

Ilustracja 42, Rezolucja uczestników demonstracji (Dag Hammarskjöld Plaza) w Nowym Jorku w dniu 23 VI 1973 r.

Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

W związku z wprowadzonym w Polsce stanem wojennym członkowie Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut zwrócili się z odezwą do senatora L. P. Weickera. W jej treści poddano rozwadze tragiczną sytuację Polaków uwidocznioną niedoborem żywności oraz uciskiem społeczeństwa przez władze PRL. Zakwestionowano brak konkretnych reakcji ze strony rządu amerykańskiego, który ich zdaniem, ograniczał się wyłącznie do słów krytyki. Przedstawiciele CCCN oczekiwali od Kongresu Stanów Zjednoczonych natychmiastowego działania w kierunku ograniczenia lub anulowania handlu z Polską, a przede wszystkim zatrzymania amerykańskiej sprzedaży zboża do ZSRR. Domagano się zawieszenia wymiany naukowej i sprzedaży technologii na Wschód oraz zakazu udzielania zagranicznych pożyczek na rzecz Polski. Według członków CCCN, wprowadzenie powyższych postulatów przez rząd Stanów Zjednoczonych w sposób skrupulatny przyczyniłyby się do rozpadu Związku Radzieckiego bez ryzyka konfrontacji zbrojnej⁷⁸. Z podobną sugestią zwrócono się do T. Moffetta. Senator w odpowiedzi podzielił oburzenie

⁷⁸ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, list od członków Komitetu z Connecticut do L. P. Weickera, 12 II 1982 r.; inne spojrzenie na temat stanu wojennego w Polsce patrz: W. Roszkowski, *Historia Polski...*, s. 377-378; *Stan wojenny w Polsce 1981-1983*, red. A. Dudka, Warszawa 2003.

przedstawicieli Komitetu w sprawie prześladowania „Solidarności” i drastycznego naruszenia praw obywatelskich przez rząd generała W. Jaruzelskiego. Uznał, że Związek Sowiecki odegrał poważną rolę w przeprowadzeniu stanu wojennego, jak również w wydarzeniach na Węgrzech w 1956 r. oraz w Czechosłowacji w 1968 r. Wyraził zadowolenie z podjętych przez amerykańską administrację decyzji o nałożeniu sankcji na krajowe i międzynarodowe czynniki rządowe PRL i ZSRR oraz z zaoferowanej pomocy żywnościowej narodowi polskiemu. Jednocześnie stwierdził, że rząd Stanów Zjednoczonych niewiele dopomógł polskim emigrantom, którzy uciekli z kraju z powodu trudnej sytuacji politycznej: „[...] Uważam, że zmiany muszą być dokonywane w naszej polityce imigracyjnej na rzecz zaspokojenia podstawowych potrzeb uchodźców [...]”. „[...] Musimy zachować czujność w poszukiwaniu kresu ówczesnych wydarzeń oraz służyć pomocą Polakom, zarówno wewnątrz jak i poza granicami Polski, do radzenia sobie z trudami narzuconymi im przez smutny obrót wydarzeń [...]”⁷⁹.

W 1988 r. delegacja CCCN wystosowała list do Geoga Busha odnośnie zbliżającej się rocznicy konferencji w Teheranie. W treści dokumentu przypomniano, że jej postanowienia, potwierdzone w Jałcie, doprowadziły do podziału Europy Środkowo-Wschodniej na strefy wpływów. Zdaniem przedstawicieli Komitetu z Connecticut stanowiło to spisek przeciwko pokojowi i prawom człowieka. Wezwano do odtajnienia i udostępnienia do publicznej kontroli wszystkich dokumentów dotyczących konferencji w Teheranie⁸⁰.

W imieniu Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, J. Kleszczyński w liście datowanym na 6 IV 1990 r. zwrócił się do prezydenta Stanów Zjednoczonych z prośbą o wsparcie dla wszystkich narodów Europy Środkowo-Wschodniej, a w szczególności Litwy, które dążą do odzyskania pełni praw demokratycznego życia narodowego. W odezwie powołał się na 30-letnią tradycję obchodów „Tygodnia Narodów Ujarmionych” oraz postanowienia CCCN. W odpowiedzi G. Bush wyraził swoje poparcie dla prawa samostanowienia państw bałtyckich. Podkreślił jednak, że: „[...] rząd amerykański musi unikać podejmowania

⁷⁹ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, list od T. Moffetta do J. Kleszczyńskiego, 22 II 1982 r.; szerzej o rewolucji i kontrrewolucji na Węgrzech – 1956 r. A. Czubiński, *Europa XX...*, s. 311-414; szerzej o praskiej wiosnie i jej następstwach A. Czubiński, *Europa XX...*, s. 325-327.

⁸⁰ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, list od delegacji Komitetu CCCN do G. Busha, 6 X 1988 r.; szerzej o konferencji w Teheranie *Najnowsza historia świata*, t. 1..., s. 10-13.

działań, które w sposób niezamierzony uczyniłyby z pojedynczego zagadnienia temat ważniejszy w stosunku do ogólnej sytuacji [...]”. Jego zdaniem przebieg „cichej dyplomacji” i pomocy publicznej będą podejściem najbardziej trafnym, które przyczynią się do pokojowego rozstrzygnięcia problemu [...]”⁸¹. Z podobną odezwą członkowie CCCN zwrócili się do Jamesa Bakera. Domagano się, aby kwestia niepodległości Estonii, Litwy, Łotwy została poruszona podczas planowanych rozmów strony amerykańskiej z Michaiłem Gorbaczowem następującymi słowami: „[...] Nie pozwólmy, aby nasz kraj był cichym partnerem z sowieckim oprawcą. Niech Ameryka jest znana w świecie, jako mistrz wolności [...]”⁸².

Z zachowanej dokumentacji wynika, że do jednych z ostatnich kwestii podejmowanych przez członków Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut należały dyskusje o ustanowieniu Federacji Europy Środkowo-Wschodniej. W tej sprawie prezes J. Kleszczyński zwrócił się w liście datowanym na 31 V 1990 r. do delegatów CCCN w następujący sposób: „[...] w ciągu ostatniego roku, poczyniliśmy wielki krok do przodu, aby osiągnąć cel, jakim jest wolność naszych rodzimych ziem. Jednak pełna niezależność od uścisku ZSRR pozostaje naszym najwyższym priorytetem [...]”. Następnym krokiem powinno być działać w kierunku ustanowienia Wolnej Federacji Europy Środkowo-Wschodniej [...]”⁸³. Plany te jednak nie doczekały się realizacji. Z dzisiejszej perspektywy można pokusić się o stwierdzenie, że obecne zjednoczenie Europy, choć nie w takim układzie państwowym, o które wówczas zabiegli delegaci CCCN, jest częściowym zwieńczeniem ich dążeń.

W dniu 2 X 1991 r. odbyło się ostatnie ze spotkań Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut w Ukraińskim Domu Narodowym, na którym podsumowano cele i osiągnięcia 30-letniej działalności Komitetu⁸⁴. Ówczesny prezes CCCN, J. Kleszczyński, przekazał fundusze organizacji w formie czeku na ręce redaktora Jerzego Giedroycia dla paryskiej „Kultury” – w sumie 200 dolarów oraz

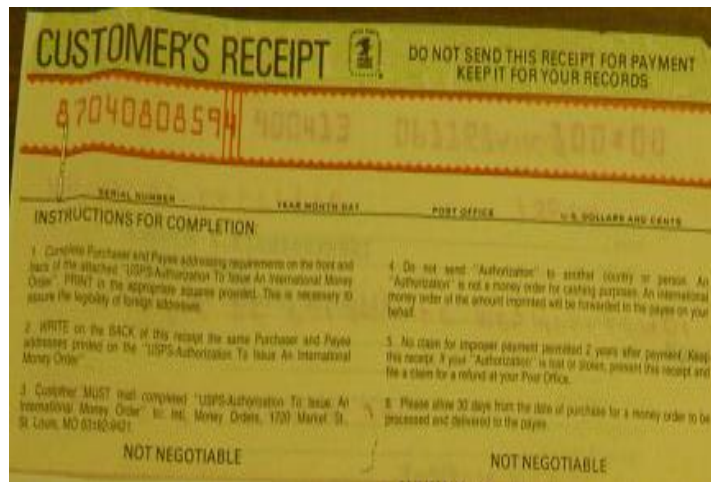
⁸¹ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, list od J. Kleszczyńskiego do G. Busha, 6 IV 1990 r.; List od S. Siva do J. Kleszczyńskiego, 24 IV 1990 r.

⁸² CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, list od delegatów Komitetu CCCN do J. Bakera, 15 V 1990 r.

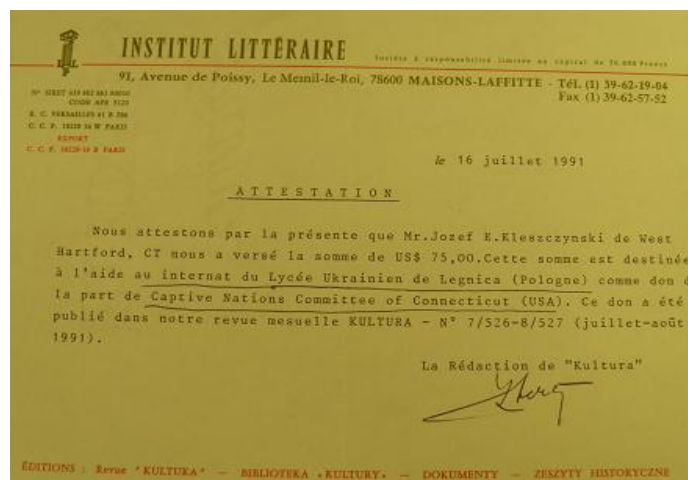
⁸³ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, list od J. Kleszczyńskiego do członków Komitetu z Connecticut, 31 V 1990 r.

⁸⁴ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, list od J. Kleszczyńskiego do członków Komitetu z Connecticut, 25 IX 1991 r.

w kwotach po 75 dolarów na internat Liceum Ukraińskiego w Legnicy oraz polski Uniwersytet im. Stefana Batorego w Wilnie⁸⁵.

Ilustracja 43, Jeden z tzw. International Money Order o numerze 87040808594 przekazujący sumę 100 dolarów na Redakcję „Kultury”, 13 IV 1990 r.
Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

Ilustracja 44, Potwierdzenie w języku francuskim wystawione przez „Kulturę” w dniu 16 VII 1991 r. odnośnie daru przekazania przez prezesa Komitetu Narodów Ujarmionych, J. Kleszczyńskiego sumy 75 dolarów na internat Liceum Ukraińskiego w Legnicy
Źródło: CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut

⁸⁵ CPAA,teczka Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, list od J. Kleszczyńskiego do Redakcji „Kultury”, 26 III 1991 r.; Wywiad z J. Kleszczyńskim przeprowadzony w West Hartford, CT, 17 IV 2013 r.

Nadzieje Polonii i przedstawiciele innych uciemnionych narodów związane z prezydenturą Dwighta D. Eisenhowera i jego obietnicami uwolnienia ich spod sowieckiego dyktatu okazały się dalekie od jakichkolwiek zobowiązań praktycznych. Według opinii P. Machcewicza hasła te w sposób taktyczny miały wpłynąć na poparcie ze strony Amerykanów zagranicznej polityki USA oraz pozyskać głosy licznej Polonii⁸⁶. Temu zadaniu służyć miała również wydana rezolucja z roku 1959. Potępiała ona imperialistyczne działania ZSRR, ale jej treść ograniczała się jedynie do wezwania prezydentów USA do podpisywania corocznych proklamacji na pamiątkę zniewolonych narodów. Nie proponowała żadnych konkretnych rozwiązań w celu zmiany ówczesnej sytuacji, ale dawała wiarę Polonii w poprawę losu rodaków zza żelaznej kurtyny. Stworzyła dogodne warunki do kształtowania się lokalnych struktur o charakterze niepodległościowym. Sprzyjające okoliczności oraz brak akceptacji rządów komunistycznych dały podstawę do połączenia się przedstawiciele Estonii, Litwy, Łotwy, Polski, Ukrainy, Węgier i Czech w jeden wspólny Komitet Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut. Głównym motywem działań organizacji była walka z ustrojem komunistycznym oraz przypominanie czynnikom rządu amerykańskiego i Polonii o losach narodów ujarzmionych. Idee te starano się kultywować w tradycyjnych obchodach „Tygodnia Narodów Ujarzmionych”. Z perspektywy czasu można rzec, że był to szczególnie dla Polonii Connecticut okres w roku, lecz o wymiarze czysto symbolicznym.

Lata 70. XX w. przyniosły nowe spojrzenie na sprawy krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Według artykułu „Dzieje Tygodnia Narodów Ujarzmionych” opublikowanego w gazecie „Nowy Świat” w 1966 r. w tekstach proklamacji zabrakło jednoznacznego stwierdzenia: „kto jest tak naprawdę ujarzmionym, a kto gnębicielem”⁸⁷. Przemiany w amerykańskiej polityce zagranicznej jednak nie wpłynęły na złamanie wiary Polonii Connecticut w odzyskanie przez Polskę niepodległości.

Członkowie CCCN nie aspirowali do grona organizacji, które mogłyby znacząco wpłynąć na postanowienia amerykańskiej dyplomacji, gdyż nie posiadano ku temu stosownych możliwości. Decydował o tym wąski skład Komitetu, brak wpływów politycznych, jak również finansowych. Z zachowanej dokumentacji wynika, że praca Komitetu nie należała do najaktywniejszych, ale była zgodna z wyznaczonym celem.

⁸⁶ Zob. P. Machcewicz, *Druga Wielka Emigracja 1945-1990. Emigracja w polityce międzynarodowej*, cz. II, Warszawa 1999, s. 91-92.

⁸⁷ Archiwum J. Piłsudskiego w Nowym Jorku, *Dzieje Tygodnia Narodów Ujarzmionych*, „Nowy Świat”, 18 VII 1966 r., s. 1.

Z tej racji, że do CCCN należeli reprezentanci krajów Europy Wschodniej, podejmowano tematy związane z sytuacją nie tylko Polaków, ale wszystkich zniewolonych narodów przez Związek Sowiecki.

Działalność Komitetu jest przykładem próby lobbowania w USA na rzecz ujarzmionych narodów oraz trzydziestoletniej wytrwałości w tej pracy i wiary w uzyskanie niepodległości dla krajów Europy Środkowo-Wschodniej. J. Kleszczyński zapytany przeze mnie o znaczenie Komitetu w środowisku Polonii Connecticut odpowiedział: „[...] wtedy, 50 lat temu, byliśmy pierwsi w stanie Connecticut, którzy wbrew opinii publicznej wybiegaliśmy myślą i czynem o lata przed upadkiem imperium komunistycznego ustroju Związku [...]”⁸⁸.

⁸⁸ Wywiad z J. Kleszczyńskim przeprowadzony w West Hartford, CT, 17 IV 2013 r.

Rozdział II

Relacja pomiędzy Centralnym Biurem KPA w Chicago a Wydziałem Stanowym KPA w Connecticut w sprawie działalności na rzecz Narodu Polskiego (1970-1990)

2. Działalność centralnego biura KPA w Chicago na rzecz Polski

2.1. Walka z ustrojem komunistycznym w Polsce

Pierwsze lata kadencji Alojzego Mazewskiego wiązały się z trudnym dla Polonii okresem w działalności na forum amerykańskim. Prezes KPA musiał zmierzyć się z obranym przez Stany Zjednoczone nowym kursem w polityce zagranicznej, który zapowiedział w wystąpieniu inauguracyjnym prezydent R. Nixon. W publicznym wystąpieniu oświadczył on, że negocjacje, a nie konfrontacja będą symbolem jego administracji. Odwrót od polityki zimnowojennej na rzecz polityki „détente” (odprężenia) charakteryzował się nawiązaniem bliższych stosunków USA z ZSRR, jak i Chińską Republiką Ludową⁸⁹. Wbrew temu A. Mazewski przyjął za cel kontynuację walki z ustrojem komunistycznym w Polsce poprzez próby wywierania nacisku na administrację amerykańską.

Prezes KPA w odezwach kierowanych do społeczności polsko-amerykańskiej wielokrotnie podkreślał, że naród polski jest rządzony przez narzucony mu odgórnie

⁸⁹ A. Mania, *Détente i polityka Stanów Zjednoczonych wobec Europy Środkowo-Wschodniej styczeń 1969 –styczeń 1981*, Kraków 2003, s. 35-36.

rząd komunistyczny⁹⁰. Prezentował stanowisko Kongresu Polonii Amerykańskiej polegające na rozróżnieniu relacji pomiędzy reżimem a narodem polskim⁹¹. W tym przekonaniu wspierał go przewodniczący Komitetu Spraw Polskich KPA, prof. W. Chrypiński⁹², który jednocześnie dążył, aby sprawa polska była włączona do programu wszelkich amerykańskich akcji dyplomatycznych, mających na celu rozwiązanie konfliktów międzynarodowych⁹³.

W kwietniu 1971 r. w czasie przygotowań do zbliżającej się wizyty prezydenta R. Nixona w Moskwie, a następnie w Warszawie, Kongres Polonii sformułował własną deklarację polityczną odnośnie relacji rządu amerykańskiego w stosunku do ZSRR i Polski. Oświadczenie to zostało przedstawione Podsekretarzowi Stanu do Spraw Europejskich, M. Hildebrandowi, przez A. Mazewskiego, któremu towarzyszyli w trakcie spotkania W. Janicki oraz K. Lenard. W pierwszych słowach przemówienia prezes KPA podkreślił, że: „[...] jako przedstawiciele milionów Amerykanów polskiego pochodzenia z całego serca opowiadamy się za wsparciem „ery negocjacji i pokojowej polityki [...]”. W dalszej jego części zwrócił uwagę na problem ujarznienia politycznego narodów Europy Środkowo-Wschodniej, który może stanowić poważne zagrożenie dla postępu odprężenia i musi zostać wyeliminowany w ramach umów międzynarodowych⁹⁴.

⁹⁰ Instytut J. Piłsudskiego w Nowym Jorku, Przemówienie A. Mazewskiego, Drodzy Rodacy, listopad 1969 r.

⁹¹ CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 22, Sprawozdanie A. A. Mazewskiego za okres czasu od 9 X 1972 r. do 12 I 1973 r., złożone na posiedzeniu Dyrekcji w dniu 12 I 1973 r., w hotelu Sherman House w Chicago, Illinois, s. 2.

⁹² Według badań przeprowadzonych przez profesor J. Wojdon początkowo przewodniczącym Komisji Spraw Polskich miał być wyznaczony z urzędu prezes Kongresu Polonii (tak było za prezesury K. Rozmarka). Pod koniec 1970 r. A. Mazewski uznał, że nadmiar obowiązków prezesa KPA i ZNP nie pozwala mu nadzorować prac obu organizacji. Z tego powodu mianował na to stanowisko prof. W. Chrypińskiego z Detroit. Komisja Spraw Polskich KPA na czele z nowo wybranym przewodniczącym spotykała się zaledwie kilka razy i nie odegrała żadnej roli przy formułowaniu polityki Kongresu Polonii. Sytuacja uległa zmianie, gdy na czele Komisji stanął Kazimierz Łukomski i oparł się o grupę działaczy Wydziału Stanowego Illinois, wówczas ranga Komisji niezaprzeczalnie wzrosła. Sukces ten częściowo wynikał z roli K. Łukomskiego we władzach KPA, gdyż sprawował on funkcję wiceprezesa oraz z wygodnej dla członków siedziby w Chicago, zob. J. Wojdon, *W jedności siła ...*, s. 40; CPAA, R. Mrotek, Box 1, fol. 7, Decyzja A. Mazewskiego o przekazaniu przewodnictwa w Komisji Spraw Polskich prof. Vincentowi Chrypińskiemu z Detroit; Sprawozdanie A. Mazewskiego za okres czasu od 16 VIII 1970 r. do 12 XII 1970 r. złożone na posiedzeniu Dyrekcji w dniu 12 XII 1970 r. w hotelu Statler Hilton w Buffalo, New York, s. 10.

⁹³ CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 7, Ważniejsze uchwały Ósmej Krajowej Konwencji KPA odbytej w dniach 14-16 VIII 1970 r. w Sherman House, Chicago, Illinois, s. 6-7.

⁹⁴ CPAA, box 2, fol. 9, *PAC and the „Era of Negotiation” policies*, „Polish American Congress New Letter”, Vol. XIII No.2, September 1972, s. 3; szerzej na temat koncepcji i praktyki détente w polityce zagranicznej Stanów Zjednoczonych patrz: K. Michałek, *Amerykańskie stulecie...*, s. 481-487.

Ilustracja 45, Spotkanie reprezentacji Polonii amerykańskiej na czele z A. Mazewskim z zastępcą sekretarza ds. Europy Wschodniej Martinem J. Hildebrandem. Od lewej Prezes A. Mazewski, sekretarz W. Janicki, Dyrektor Wykonawczy K. Lenard
Źródło: CPAA, box 2, fol. 9, *PAC and the „Era of Negotiation” policies*, „Polish American Congress NewLetter”, Vol. XIII No.2, September 1972, s. 3.

W artykule pt. „Polonia a „era negocjacji” w stosunkach polsko-amerykańskich” Kazimierz Łukomski uznał, że dwunastomiesięczna polityka negocjacji prezydenta Nixona zamknęła okres „zimnej wojny”, czyli okres konfrontacji pomiędzy Wschodem a Zachodem. Lata 1971-1972 przejdą do historii, jako okres zasadniczego przełomu w międzynarodowym układzie sił politycznych. Wyjście z impasu „zimnej wojny” przyczyni się do podjęcia z państwami bloku komunistycznego relacji ekonomicznych i kulturalnych, ale nie będzie oznaczało rozwiązania konfliktu ideologicznego pomiędzy totalitarnym komunizmem a demokracjami Zachodu. W zachodzących zmianach K. Łukomski widział otwarcie nowego rozdziału w stosunkach polsko-amerykańskich, o których wypowiedział się w następujący sposób: „[...] w odniesieniu do spraw polskich, polityka amerykańska „ery negocjacji” wychodzi z faktu, że od czasu przyjęcia władzy w Polsce przez Edwarda Gierka, stanowisko reżimu do Stanów Zjednoczonych uległo zasadniczej poprawie. Ze strony polskiej oczywista jest chęć nawiązania bliższych kontaktów i współpracy. Nawet, jeśli jest to tylko odbiciem zmiany kierunku politycznego Rosji, jest to objaw pozytywny. Nie mamy oczywiście żadnych złudzeń, co do rzeczywistego charakteru reżimu komunistycznego w Polsce [...]”. „[...] Pomimo tego Stany Zjednoczone pragną wykorzystać ten nowy klimat stosunków polsko-amerykańskich celem poszerzenia i pogłębienia stosunków z Polską. Celem Ameryki jest pomoc narodowi polskiemu w jego upartym i konsekwentnym dążeniu do odzyskania swobód obywatelskich i narodowych. Jeżeli przyszłość Polski

zależy od stopnia jej uniezależnienia się od wszechwładnej dominacji Rosji, co może nastąpić na tle pogłębienia się détente między USA a Rosją, oraz jej szerokiego zaangażowania się we współdziałanie z Zachodem – a osobiście sędzę, że jest to jedyna realistyczna droga ewolucji stosunków w Polsce – należy uznać tę nową politykę amerykańską za pozytywną dla interesów narodu polskiego [...]”.

Autor podkreślił, że Polonia zawsze postulowała zacieśnianie kontaktów z krajem przodków poprzez wspieranie pomocy ekonomicznej i wymiany handlowej. Uważał, że odnowione relacje polsko-amerykańskie przyczynią się do odzyskania przez Polaków dostępu do kultury zachodniej. Z drugiej strony we wzmożonym kontakcie Polonii z przedstawicielami rządu PRL, K. Łukomski dopatrywał się podważenia zasady KPA dotyczącej zerwania kontaktów z władzami w Warszawie. W jego przekonaniu wytworzył się paradoks polegający na tym, że Kongres, odmawiając faktycznego uznania reżimu, w rzeczywistości będzie musiał uznać fakt, że sprawuje on w Polsce władzę z tym zastrzeżeniem, że nie będzie utrzymywać z nim oficjalnych relacji. Sytuację tę skomentował w następujący sposób: „[...] Zdaję sobie sprawę, że w sytuacji takiej brak jest określonej linii podziału. To takie ani białe, ani czarne, a tylko szare. Najlepiej najłatwiej byłoby przyjąć postawę całkowicie negatywną i bierną. Ale taka postawa grozi wyeliminowaniem się z życia i rozwoju sytuacji; oznacza stanięcie na marginesie. W konsekwencji oznacza pozbawienie się jakiegokolwiek wpływu na szybko rozwijający się bieg wypadków. Odbiera nam możliwość uczestniczenia w procesie ponownego wejścia Polski w orbitę świata zachodniego, jako alternatywy jej dotychczas całkowitej zależności od Rosji. A w takim razie, powinniśmy przyjąć postawę, która umożliwi nam współdziałanie w zachodzących przemianach [...]”. W ostatnich słowach swojej wypowiedzi K. Łukomski stwierdził: „[...] jestem optymistą i wierzę, że w sytuacji Polski następują przeobrażenia, które w konsekwencji dadzą narodowi polskiemu możliwość poprawy warunków bytu, a w następnym etapie stopniową liberalizację narzuconego mu systemu politycznego”⁹⁵.

Na Dziewiątej Konwencji KPA w Detroit wiceprzewodniczący KPA, Kazimierz Łukomski uznał, że wewnętrzne sprawy Polonii amerykańskiej muszą mieć znaczenie w ogólnych celach organizacji, ale jak sam tłumaczył: „[...] nie należy zapominać, że na nas również spoczywa odpowiedzialność wspierania ludności Polski do odzyskania

⁹⁵ CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 17, K. Łukomski, Polonia a „era negocjacji” w stosunkach polsko-amerykańskich, listopad 1972 r.

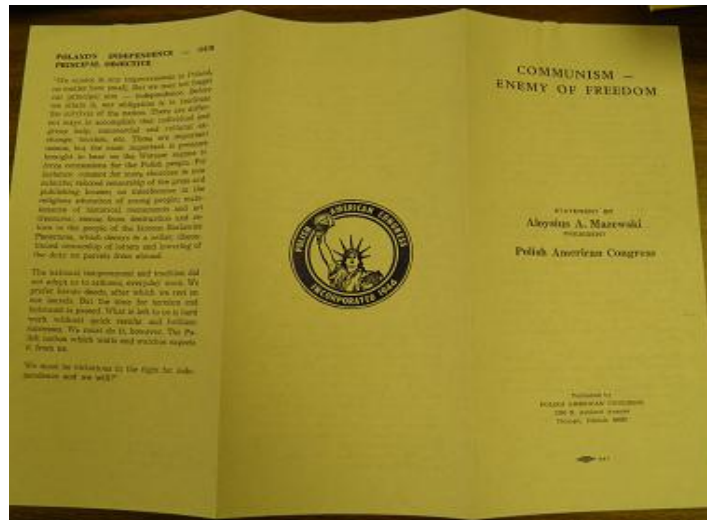
utraconych wolności i wyzwolenia jej spod dominacji politycznej, gospodarczej i kulturalnej od Rosji [...]”⁹⁶.

W przemówieniu pt. „Komunizm – wrogiem wolności” wygłoszonym w dniu 16 IX 1973 r. w rocznicę inwazji ZSRR na Polskę we wrześniu 1939 r. na manifestacji w Chicago A. Mazewski omówił rolę Polonii w procesie odzyskania utraconej wolności przez społeczeństwo polskie. Jak stwierdził mówca, narzędziem skutecznej walki z komunizmem jest emigracja, która stała się „duszą narodu” – instytucją znajdującą się poza zasięgiem okupantów i informującą świat, o czym zniewolony naród nie może rozmawiać. Publicznie, uznał, że Polska nie jest państwem niezależnym, które samo może decydować o sprawach wewnętrznych kraju oraz nie ma wpływu na politykę zagraniczną. Winą za trudną sytuację polityczną obciążył rząd wyłoniony przez biuro partii komunistycznej, zwracając się do Polonii w sposób następujący: „[...] Nasze siostry i bracia w Polsce, chcą ażebyśmy mówili światu prawdę o ich losie, byśmy wyjaśniali, że stanowisko reżimowych dyplomatów jest sprzeczne z ich uczuciami, że rosyjski wyzysk ekonomiczny jest powodem chronicznych braków artykułów pierwszej potrzeby[...]”. „[...] Osiągnęlibyśmy więcej, gdybyśmy w najważniejszych sprawach przemawiali jednym głosem, gdybyśmy nie rozpraszaali wysiłków i środków[...]”. „[...] Możemy, a nawet powinniśmy się różnić w wyborze dróg i metod, ale gdy większość podejmuje decyzję – powinniśmy się jej podporządkować, nawet jeśli jest ona sprzeczna z naszymi osobistymi poglądami”.

Do jednych z głównych celów działania Kongresu A. Mazewski zaliczał demokratyzację życia w Polsce, o której wypowiedział się w następujący sposób: „[...] cieszymy się każdą, choć drobną poprawą życia w Polsce, ale nie możemy zapominać o głównym celu – niepodległości. Zanim do niej dojdziemy, naszym obowiązkiem jest ułatwić narodowi przetrwanie polegające na udzielaniu pomocy indywidualnej i zbiorowej oraz wymianie kulturalnej, a także turystycznej [...]”. Zdaniem prezesa KPA wymuszenie od rządu PRL jakichkolwiek pozwoleń m.in. na budowę kościołów czy ulg na rozluźnienie cenzury, prasy i wydawnictw możliwe będzie tylko poprzez nacisk na reżim w Warszawie. Uzasadnił to następująco: „[...] Pozostała nam ciężka praca, niedająca szybkich efektów. Musimy ją jednak wykonywać. Spodziewa się tego

⁹⁶ CPAA, box 2, fol. 15, Polish American Congress, Ninth National Convention, Detroit, Michigan, October 6-8 1972, Report by Mr. Kazimierz Łukomski, Vice President, s. 2.

po nas naród polski, który czeka i patrzy na nas. Musimy zwyciężyć w walce niepodległościowej i zwyciężymy!”⁹⁷.

Ilustracja 46, „Broszura”, *Komunizm – wróg wolności*, przemówienie prezesa KPA A. A. Mazewskiego w rocznicę inwazji ZSRR na Polskę we wrześniu 1939 r.
Źródło: CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 21, *Communism – enemy of freedom*, A. Mazewski, 16 IX 1973 r.

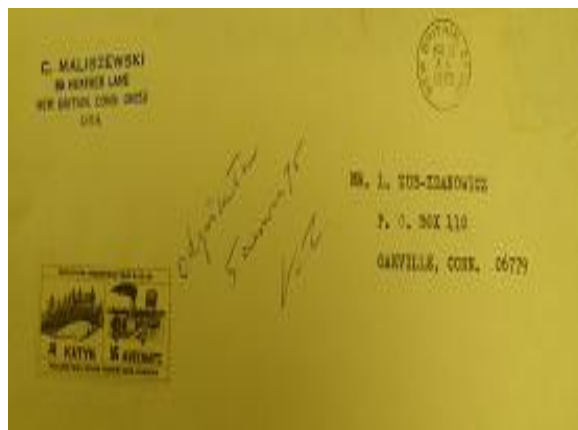
W dniach od 29 XI do 1 X 1974 r. z ramienia Komisji Spraw Polskich KPA miała się odbyć konferencja w Howard Johnson Motor Lodge Pittsburgh, poświęcona stanowisku politycznemu Kongresu Polonii wobec Polski i jego stosunku do reżimu warszawskiego. Udział w niej mieli wziąć wszyscy członkowie Krajowej Komisji oraz zaproszeni goście. Po otrzymaniu komentarzy i sugestii przewodniczący Komisji, K. Łukomski w porozumieniu z A. Mazewskim zdecydowali się na odwołanie planowanego spotkania i przepracowanie tematów oraz ponowne sprecyzowanie celu i programu konferencji⁹⁸.

K. Łukomski był inicjatorem projektu Funduszu Spraw Polskich Kongresu Polonii Amerykańskiej. Celem funduszu byłoby gromadzenie środków finansowych oraz wytworzenie ośrodka zdolnego do przeprowadzenia akcji niepodległościowej ze

⁹⁷ CPAA, R. Mrotek, box1, fol. 21, *Komunizm jest wrogiem wolności*, komunikat prasowy wydany przez KPA w Chicago, Illinois, 16 XI 1973 r. Przemówienie prezesa KPA zostało opublikowane na łamach „Nowego Dziennika” w dniu 21 IX 1973 r.; „Broszura”, *Communism – enemy of freedom*, A. Mazewski, 16 IX 1973 r.; Instytut J. Piłsudskiego w Nowym Jorku, *Przemówienie Alojzego A. Mazewskiego, prezesa KPA i ZNP*, „Nowy Dziennik”, 21 IX 1973 r. s. 2; szerzej na temat inwazji radzieckiej na Polskę – 17 IX 1939 r. W. Roszkowski, *Historia Polski...*, s. 90-91.

⁹⁸ CPAA, box 2, fol. 17, List od K. Łukomski do członków Krajowej Komisji Spraw Polskich KPA, 21 IX 1974 r.; List od K. Łukomski do członków Krajowej Komisji Spraw Polskich KPA oraz gości zaproszonych na konferencję w Pittsburgh’u, 16 XI 1974 r.

szczególным naciskiem na badanie i ocenę ówczesnych wydarzeń w Polsce. Plany te miały być realizowane poprzez nawiązanie współpracy z instytucjami badawczymi i reprezentującymi sprawy polskie na Zachodzie oraz inne narody Europy Środkowo-Wschodniej. W założeniu działalność ta miała skupić się na organizowaniu zjazdów i seminariów oraz ustaleniu programu wydawniczego promującego niepodległość polską. W jego skład miały wejść osoby wpłacające określoną składkę pieniężną, a przez to stawałyby się pełnoprawnymi członkami indywidualnymi KPA. Wszystkie ważne decyzje takie jak wybór przewodniczącego czy ustalenie budżetu miały zależeć od Komitetu Wykonawczego Funduszu oraz od jednoczesnej zgody Kongresu Polonii. W ten sposób projektowany fundusz byłby integralną częścią tej organizacji. J. Kleszczyński, przewodniczący Komisji Spraw Polskich w Connecticut, w liście do K. Łukomskiego wyraził aprobatę na myśl przewodnią projektowanego Funduszu-Ośrodka. Z założeniami „Funduszu” nie zgodził się Cz. Maliszewski. Jego zdaniem projekt odbiegał od planów utworzenia ośrodka, który powinien działać w oparciu o Kongres, posiadać własny statut, program i fundusze, ale nie być „trzeciorzędną komórką Kongresu” oraz instytucją podległą Komisji Spraw Polskich. W jego przekonaniu należało utworzyć nową strukturę, która byłaby załączkiem świadomej i celowej polskiej myśli politycznej⁹⁹.

Ilustracja 47, Koperta z listu od Cz. Maliszewskiego do L. Zub-Zdanowicza, 21 V 1975 r.
Źródło: CPAA, Zub-Zdanowicz, box 1, fol. 3.

⁹⁹ CPAA. Zub-Zdanowicz, box 1, fol. 3, Projekt Funduszu Spraw Polskich Kongresu Polonii Amerykańskiej, K. Łukomski, 19 II 1975 r.; Lit od J. Kleszczyńskiego do K. Łukomskiego, 4 V 1975 r.; list od Cz. Maliszewskiego do L. Zub-Zdanowicza, 20 V 1975 r.

W sierpniu 1980 r. w oświadczeniu Kongresu Polonii złożonym w Komitetach Platform Demokratycznej i Republikańskiej odnośnie przyszłych programów wyborczych kierowania polityką USA w stosunku do Polski i innych krajów Europy Wschodniej zapisano: „[...] wspomagać narody Europy Wschodniej, aby uwolnić je od rosyjskiej dominacji i przymusowej sowietyzacji, zachęcać je do odzyskania własnego niezależnego życia politycznego, gospodarczego i kulturalnego, wolnego od nacisków zagranicznych, zgodnych z ich własnymi wartościami historycznymi i tradycyjnymi. W konsekwencji silna i niepodległa Polska będzie mogła znacząco ograniczyć działania Związku Radzieckiego w jego realizacji polityki ekspansjonistycznej, a tym samym stanowić silny element stabilności w Europie i pokoju, opartym na poszanowaniu praw i wolności człowieka”¹⁰⁰.

K. Łukomski był pomysłodawcą projektu pt. „Poland 1980 r. – Potential for evolutionary Progress”, który przedstawił na zebraniu Krajowej Dyrekcji KPA w dniu 24 X 1980 r. w Chicago, Illinois. Przewodniczący Komisji Spraw Polskich KPA przyjął tezę, że ustępstwa poczynione przez władze PRL po ostatnich masowych strajkach robotniczych (m.in. wprowadzenie prawa do organizowania samorządnych związków zawodowych) stanowią fundamentalny krok na drodze do zmiany realiów politycznych w Polsce i innych krajach Europy Wschodniej. Uważał, że po stronie strajkujących, jak i partii rządzącej można było zaobserwować pewne poczucie realizmu i powściągliwości wobec kryzysu gospodarczego i politycznego wymagających szeroko zakrojonych reform. Wnioskował, że tylko w ten sposób partia komunistyczna będzie mogła przywrócić zaufanie i wiarygodność swoich organów. W jego przekonaniu jedynym wyjściem z trudnej sytuacji będzie dla Polski ugoda pomiędzy rządem a społeczeństwem oraz pomoc gospodarcza Stanów Zjednoczonych i krajów Europy Zachodniej. Tym samym wzmocnienie struktury gospodarczej i liberalizacja systemu politycznego stanowić będzie element stabilności i pokoju w Europie Środkowo-Wschodniej. Przedstawione przez K. Łukomskiego oświadczenie zostało poparte przez Radę Dyrektorów KPA¹⁰¹.

¹⁰⁰ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 6, PAC, Polonia's agenda for the eighties domestic and international problems presented to the Democratic and Republican Platform Committees, 8 VIII 1980 r.; CPAA, J. Maślancz, box 1, List od A. Mazewskiego do członków Zarządu i Prezesów Wydziałów, 17 VI 1980 r., podano w nim informację o przekazaniu oświadczenia do Komitetów Partii Republikańskiej i Demokratycznej.

¹⁰¹ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 6, K. Łukomski do członków Komisji Spraw Polskich KPA, 4 X 1980 r.; Poland 1980 – Potential for evolutionary Progress, 4 X 1980 r.; Resolution of the PAC Board of Directors Concerning Current Developments in Poland, 25 IX 1980 r.; na temat sytuacji w Polsce patrz:

W 1981 r., w wydanej przez Kongres Polonii Amerykańskiej Deklaracji Politycznej wyrażono pełne poparcie dla przywódców polskiej „odnowy” na czele z działaczami NSZZ „Solidarność”. Jednocześnie podkreślono, jak wielką rolę w tym procesie odegrał Kościół Polski z jego świętej pamięci przywódcą – kardynałem Stefanem Wyszyńskim, pisząc o tym w następujący sposób: „[...] Jesteśmy w pełni świadomi, że osiągnięcia ostatnich miesięcy stanowią tylko etap w historycznym dążeniu narodu polskiego do odzyskania jego pełnej wolności i niepodległości [...]”. Zobowiązano się do reprezentowania na arenie amerykańskiej sprawy narodu polskiego w jego dążeniu do odzyskania pełni praw i swobód obywatelskich. Zadeklarowano starania o zapewnienie dla Polski wszelkiej pomocy ekonomicznej, charytatywnej oraz wsparcia dla opozycji demokratycznej i niezależnych instytucji wydawniczych¹⁰². Kongres Polonii zabiegał o pozyskanie wielu wpływowych osobistości, m.in. ambasadora R. Daviesa w celu finansowania treści w „New York Timesie”, które prostowałyby oszczerstwa wypowiedane przez Związek Radziecki wobec Polaków prezentowane za granicami kraju¹⁰³.

W raporcie A. Mazewskiego z 4 XII 1982 r. umieszczona została adnotacja, która organizatorom imprez zakazywała zatrudniania aktorów i artystów z Polski uznanych przez NSZZ „Solidarność” za kolaborantów z racji ich uczestniczenia w programach artystycznych dla polskich władz komunistycznych. Za nieprzestrzeganie tej decyzji Kongres zagroził bojkotem organizacji takich imprez, uzasadniając to w sposób następujący: „[...] w sytuacji, jaka obecnie panuje w Polsce, każde współdziałanie z narzuconymi władzami wojskowymi jest jednoznacznie uważane za zdradę narodu polskiego [...]”¹⁰⁴. Według badań przeprowadzonych przez J. Wojdon Kongres Polonii Amerykańskiej rozważał całkowity bojkot PRL już od marca 1982 r.¹⁰⁵. W tym duchu Krajowa Rada Dyrektorów KPA na posiedzeniu w Waszyngtonie

A. Paczkowski, *Droga do „mniejszego zła”. Strategia i taktyka obozu władzy lipiec 1980-styczeń 1982 r.*, Kraków 2002 r.

¹⁰² CPAA, J. Maślanicz, box 2, fol. 1, Deklaracja Polityczna Kongresu Polonii Amerykańskiej, 1 VI 1981 r.

¹⁰³ CPAA, J. Maślanicz, box 2, fol. 7, Report of President A. A. Mazewski, from October 25, 1980 to October 20, 1981, Board of Directors meeting October 30, 1981, Washington, D. C, s. 8.

¹⁰⁴ Report of the President and Executive Committee of the Polish American Congress, December 4, 1982, s. 12, tamże, zał. K, Oświadczenie Kongresu Polonii Amerykańskiej, (bez datacji).

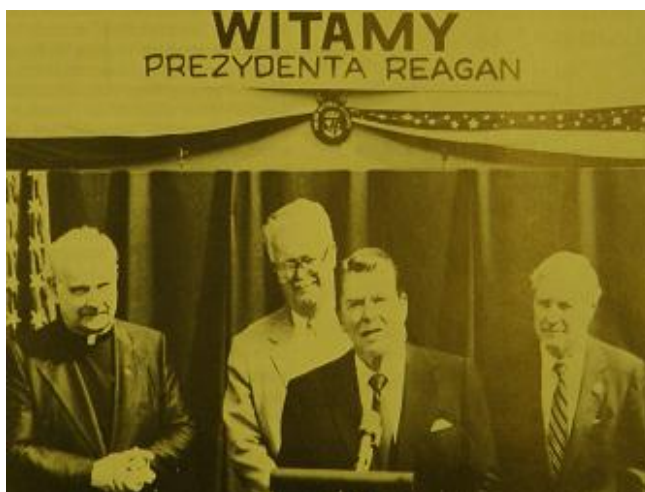
¹⁰⁵ Zob. J. Wojdon, *W jedności siła...*, s. 409.

w dniu 3 VI 1983 r. przyjęła rezolucję wzywającą Amerykanów polskiego pochodzenia, aby uważali na infiltracyjne działania przedstawicieli reżimu komunistycznego¹⁰⁶.

Historycznym wydarzeniem w dziejach Polonii świadczącym o wzrastającym znaczeniu zorganizowanych środowisk polsko-amerykańskich w życiu politycznym Stanów Zjednoczonych była wizyta R. Regana w Domu Związkowym w Chicago w dniu 23 VI 1983 r. Data ta pokryła się z końcem drugiej pielgrzymki papieża Jana Pawła II w Polsce. Działając w kierunku złagodzenia polityki reżimu warszawskiego, prezydent Stanów Zjednoczonych, zwrócił się do rządu PRL w następujący sposób: „[...] Wzywam władze polskie do przekształcenia powściągliwości wykazanej podczas wizyty Papieża w wolę do pojednania, a nie konfrontacji z narodem polskim [...]”. „[...] Solidarność narodziła się nie tylko dlatego, że rząd w Polsce nie zaspakajał podstawowych potrzeb ludności, lecz także ze szlachetnych tradycji wolnościowych przekazywanych i pielęgnowanych przez dumny naród polski [...]”. „[...] Symbolizując walkę robotników o podstawowe prawa ludzkie i warunki życia w tak zwanym państwie robotniczym, „Solidarność” dążyła do wyleczenia zaniedbanych chorób gospodarki kraju. Działając w dobrej wierze, wyrabiała dialog z rządem, jako drogę do celu. Mimo tych pokojowych wysiłków „Solidarności” brutalna fala represji spadła na Polskę w dniu 13 XII 1981 r. [...]”. „[...] Bezwzględne represje w ciągu 18 miesięcy nie złamały woli narodu polskiego [...]”. „[...] Wizyta Papieża, która kończy się dzisiaj, jest prawdziwym promykiem nadziei dla narodu polskiego i wydarzeniem historycznym. W ciągu tych ośmiu dni słowa nadziei i wiary Papieża zachęciły miliony Polaków do kontynuowania zmagania o prawa ludzkie odebrane im 13 grudnia¹⁰⁷.

¹⁰⁶ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 20, Resolution adopted by the PAC National Council of Directors at its meeting in Washington, D. C. on June 3, 1983 concerning efforts of agents of the Communist regime in Poland to infiltrate and subvert Polonia.

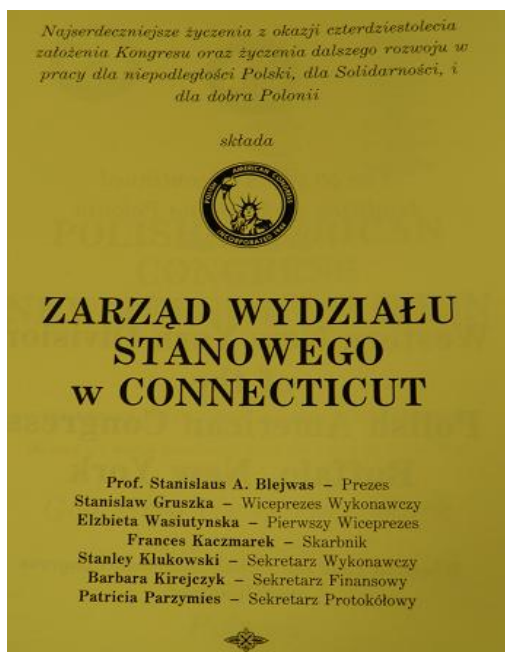
¹⁰⁷ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 20, Prezydent R. Regan był drugim prezydentem Stanów Zjednoczonych, który był gościem Polonii. Pierwszym honorowym gościem był J. Carter na bankiecie 100 -lecia ZNP w 1980 r., Skrót przemówienia R. Regana, komunikat prasowy KPA, 24 VI 1983 r.; President Reagan's speech delivered AT the meeting with the Polish American community AT the Polish National Alliance in Chicago on June 23, 1983.

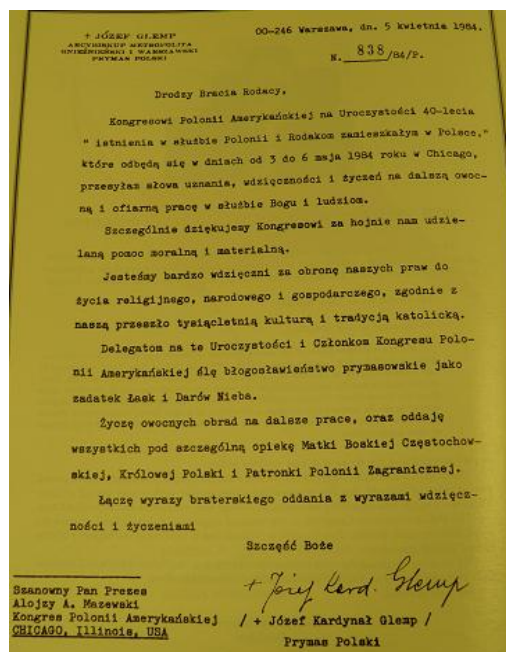
Ilustracja 48, Witamy prezydenta R. Regana, spotkanie z Polonią amerykańską w Chicago, 23 VI 1983 r., od lewej do prawej: pastor, Edward Pająk, prezes KPA, prezydent R. Regan oraz senator Ch. Percy
Źródło: CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol 6, „Polish American Congress Newsletter”, vol. 5, July 1983.

Zgodnie z wnioskiem Komisji Spraw Polskich KPA, który poparła Dyrekcja Krajowej Rady KPA, ogłoszono rok 1984 okresem wyjątkowej akcji na rzecz wolności i niepodległości dla narodu polskiego. Postanowiono wezwać wydziały stanowe KPA i Polonię do wzmożonej pracy informacyjno-propagandowej oraz zwrócić się do prezydenta i Kongresu Stanów Zjednoczonych o unieważnienie skutków umów drugiej wojny światowej. Decyzję tę uzasadniono wzmożoną ekspansją ZSRR, która zagraża całemu światu¹⁰⁸.

¹⁰⁸ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 1, Wniosek Komisji Spraw Polskich, przyjęty przez Dyrekcję Krajowej Rady KPA, 4 V 1984 r.; CPAA, S. Blejwas, box 2, fol. 27, Summary of the PAC meeting, May 3-4, 1984, s. 4.

Ilustracja 49, 40-lecie Krajowego KPA w Chicago
Źródło: CPAA, S. Blejwas, box 2, fol. 19.

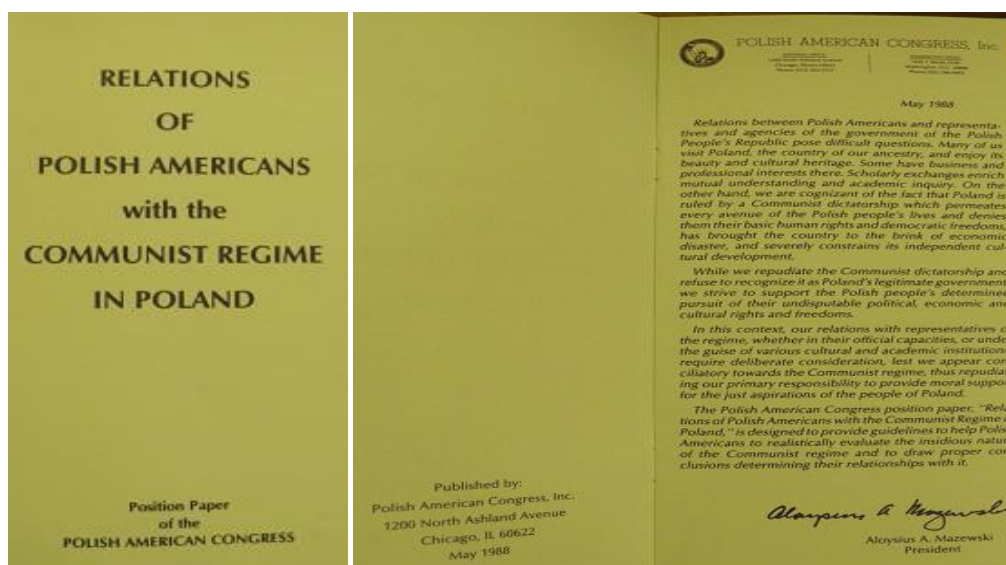
Ilustracja 50, 40-lecie Krajowego Kongresu
Polonii Amerykańskiej w Chicago, J. Glemp,
5 IV 1984 r.
Źródło: Źródło: CPAA, S. Blejwas, box 2, fol. 19.

W dniu 14 VI 1985 r. Krajowa Rada Dyrektorów KPA w wydanej rezolucji pt. „Polska wolna i demokratyczna jest naszym celem” oświadczyła, że w dalszym ciągu popierać będzie wysiłki rodaków zmierzających do demokratyzacji kraju. W jej treści wyrażono uznanie dla narodu polskiego, który przez okres 40-tu lat zwycięsko przeciwstawiał się warszawskim reprezentantom Kremla. Zadeklarowano udzielanie pomocy żywnościowej, medycznej i finansowej oraz solidarne wspieranie interesów polskich przed rządem amerykańskim¹⁰⁹.

W maju 1988 r. Zarząd Kongresu Polonii wydał rezolucję pt. „Relations of the Polish Americans with the Communist regime in Poland”, którą rozesłano do wszystkich wydziałów stanowych KPA. We wstępie A. Mazewski określił, że celem organizacji jest realna ocena reżimu komunistycznego w Polsce, jak również wyciągnięcie odpowiednich wniosków, aby móc zapewniać moralne wsparcie na drodze do sprawiedliwych aspiracji Polaków. Wyraził potrzebę udzielania pomocy politycznej, gospodarczej i humanitarnej społeczeństwu polskiemu. Uważał, że nie należy

¹⁰⁹ CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 30, Polska wolna i demokratyczna jest naszym celem, rezolucja Krajowej Rady Dyrektorów Kongresu Polonii Amerykańskiej, 14 VI 1985 r.; rezolucja ta została przedstawiona Polonii w komunikacie prasowym, A. Mazewski, 17 VI 1985 r.

przekreślać zupełnego zerwania stosunków Polonii z władzami PRL, sugerując kontakty czysto biznesowe w imię dobra narodowego¹¹⁰.

Ilustracja 51, „Broszura”, *Relacje Amerykanów polskiego pochodzenia z reżimem komunistycznym w Polsce*, wydana przez Zarząd Kongresu Polonii w maju 1988 r.
Źródło: CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 18

Zmiany na polskiej scenie politycznej, związane ze sformowaniem przez Tadeusza Mazowieckiego pierwszego niekomunistycznego rządu, przyczyniły się do nawiązania – pierwszy raz od 45 lat – obustronnych relacji. W październiku, a następnie na przełomie listopada i grudnia 1989 r. delegacja Polonii pod przewodnictwem Edwarda Moskala złożyła wizytę w Polsce. Jak stwierdził Wojciech A. Wierzewski demonstrowało to dużą wyobraźnię i śmiałość prezesa E. Moskala, zwłaszcza w obliczu zasad, jakim kierowało się kierownictwo Kongresu przez minione lata. Przedstawiciele Polonii, odwiedzając Polskę na jesieni 1989 r., nie posiadali żadnych gwarancji, że przeobrażenia w Polsce są prawdziwe oraz że nie jest to polityczna pułapka, która mogła skończyć się dla organizacji i jej nowego lidera prawdziwą kompromitacją¹¹¹.

¹¹⁰ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 6, fol. 13, K. Łukomski to Presidents of State Divisions, National Directors, Members of the Polish Affairs Commission, May 31, 1988; CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 18, *Relations of the Polish Americans with the Communist regime in Poland*, May 1988.

¹¹¹ W. A. Wierzewski, *Edwarda Moskala strategia i taktyka wobec nowej Polski po 1989* [w:] *Z życia i działalności Kongresu Polonii...*, s. 42.

2.2. Reakcja KPA na wydarzenia w Polsce

W sprawie wydarzeń z grudnia 1970 r. A. Mazewski wydał oświadczenie, w którym potępił decyzje władz PRL o 20% podwyżce cen żywności. Wyraził krytykę wykorzystania uzbrojonych oddziałów milicji i wojska przeciw bezbronnej ludności protestującej wobec braku artykułów pierwszej potrzeby. Jednocześnie stwierdził, że nacisk reżimu na naród polski jest wynikiem zabiegów Rosji Sowieckiej, która ze wszystkich krajów satelitarnych „wymusza wyższe ceny za wszystkie produkty, jakie im sprzedaje, płacąc równocześnie niższe ceny za wszystko, co im zabiera”. Prezes KPA przestrzegł masowe środki informacji przed propagowaniem przez władze warszawskie teorii o „chuligańskim zakłócaniu spokoju”. Zwrócił się z apelem do Amerykanów polskiego pochodzenia o publiczne poparcie dla protestujących rodaków oraz o informowanie kongresmenów i senatorów o metodach stosowanych przez reżim komunistyczny następującymi słowami: „[...] Wzywam Polonię do czynu i wykorzystania wszystkich możliwości w celu niesieniu pomocy narodowi polskiemu oraz demaskowania przed światem perfidnej propagandy i nieludzkich metod narzuconego Polsce reżimu. Musimy przekonać wszystkich ludzi dobrej woli, że świat podzielony na część wolną i część niewoli nie zazna pokoju”¹¹². Wydane oświadczenie zostało rozesłane do prasy polonijnej. Niezależnie od tego prezes udzielił licznych wywiadów dla stacji telewizyjnych i radiowych, popierając masowe demonstracje zorganizowane m.in. przez wydziały na stany New Jork (Południowy) i New Jersey z oraz udziałem ponad pięć tysięcy osób¹¹³.

¹¹² CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 2, Oświadczenie w sprawie ostatnich wydarzeń w Polsce, A. Mazewski, 1970 r., Szerzej patrz: J. Eisler, *Grudzień 1970. Geneza, przebieg, konsekwencje*, Warszawa 2000 r.

¹¹³ CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 2, Komunikat prasowy KPA, Chicago, Illinois, 1970 r.

Ilustracja 52, Protest w Milwaukee, od lewej do prawej: E. Banasikowski, prezes KPA na stan Wisconsin; M.J. Schreiber, vice-gubernator; W. Woźniak, prezes Polskiej Krajowej Rady w Milwaukee, A. S. Popek, pastor; J. W. Schmitt, prezes stanu Wisconsin AFL-CIO; dr E. Tomasik, krajowy vice-rezydent KPA; A. Szymczak; J. Szymczak

Źródło: box 1, fol. 9, *Polonia Supports Just Demands of Polish Workers. Denounces Cold Blooded Killing of Demonstrators*, „Polish American Congress News Letter”, Vol. XII No 1, August 1971, s. 6.

Ilustracja 53, Demonstranci przed Konsulatem PRL w Chicago

Źródło: box 1, fol. 9. *For Polonia's Best Interests. Busy Schedule of the PAC Washington Office*, „Polish American Congress News Letter”, Vol. XII No 1, August 1971, s. 7.

W jednym z przemówień A. Mazewski wyraził się w następujący sposób: „[...] demonstracje ludności w miastach Wybrzeża zostały sprowokowane przez jedną z klik komunistycznych w celu przeprowadzenia rozgrywek z inną, w danym wypadku z kliką Gomułki to jednak istotnym podłożem tych wypadków była fatalna sytuacja gospodarcza, spowodowana doktrynerską polityką ekonomiczną i wyzyskiem gospodarczym przez Rosję Sowiecką. Pomimo takich czy innych zmian personalnych

w grupie rządzącą Polską istota pozostaje ta sama, mianowicie całkowite podporządkowanie interesów narodu polskiego interesom Rosji i światowego komunizmu”. Według wypowiedzi kongresmana R. Pucińskiego do priorytetów Polonii amerykańskiej w latach 70. XX w. należało: „[...] dokumentować wobec naszego rządu, że Polonia bacznie śledzi wypadki w Polsce i domaga się od Stanów Zjednoczonych silniejszej akcji na rzecz uwolnienia Polski i innych narodów ujarzmionych. Chcemy wykazać wobec świata i reżimu w Polsce, że Polonia uczyni wszystko, co jest w jej mocy, ażeby nie dopuścić do pokrzywdzenia narodu polskiego. Demonstrujemy naszą solidarność z narodem polskim, chcemy go zapewnić, że nie spoczniemy, dopóki nie będzie on znowu gospodarzem na własnej ziemi”¹¹⁴.

A. Mazewski zdawał sobie sprawę, jakim poważnym problem było przekazanie pomocy poszkodowanym rodakom i obrona aresztowanych w czasie tragicznych wydarzeń. W odpowiedzi na list przewodniczącego Stowarzyszenia Polskich Kombatantów (SPK), S. Gierata, prezes KPA zapewnił, że w czasie wizyty w Departamencie Stanu USA będzie zabiegał o wsparcie dla Polski z nadwyżek żywnościowych. Jednak, jak sam stwierdził: „[...] nie wiadomo, czy uda mi się coś uzyskać i nie wiadomo, czy reżim w obecnej sytuacji taką pomoc przyjąłby. Nie można się łudzić, że można efektywnie pomóc 32 milionom ludzi [...]”.

Zdaniem A. Mazewskiego rząd PRL nie pozwolił Radzie Polonii ani żadnej innej instytucji charytatywnej na udzielenie jakiegokolwiek pomocy bezpośrednio poszkodowanym, jak również na uzyskanie na ten cel funduszy z polskiego budżetu. W związku z tym, Zarząd Wykonawczy KPA zdecydował, że nie będzie prowadził żadnej zbiórki. Inicjatywę tę pozostawił poszczególnym wydziałom stanowym. Duże nadzieje pokładał w akcji charytatywnej rozpoczętej przez wydział kongresu na stan Illinois. Zebrane dary planowano przekazać społeczeństwu polskiemu osobiście przez kardynała Stefana Wyszyńskiego¹¹⁵.

W sprawozdaniu Komitetu dla Spraw Polskich KPA złożonym w dniu 8 X 1972 r. na IX Krajowej Konwencji KPA w Detroit przedstawiono 25 konkluzji dotyczących problemów i rozwiązań trudnej sytuacji rodaków. W punkcie pierwszym zapisano: „Mimo pozorów Polska nie jest krajem wolnym i niepodległym. Z najważniejszym uznaniem i dumą stwierdzamy, że Naród Polski przeciwstawia się skutecznie naporowi

¹¹⁴ CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 2, Komunikat prasowy KPA, Chicago, Illinois, 1970 r.

¹¹⁵ Instytut J. Piłsudskiego w Nowym Jorku, list od S. Gierata do A. A. Mazewskiego, 20 I 1971 r., list od A. Mazewskiego do S. Gierata, 2 II 1971 r.

planowej komunikacji i stara się rozszerzyć margines swobody możliwy do osiągnięcia w obecnych warunkach zależności od Rosji [...]”. Postanowiono, że Polonia oraz Kongres Polonii powinni wspólnie kontynuować wysiłki zmierzające do przywrócenia Polakom prawa decydowania o własnym losie. Apelowano do rządu Stanów Zjednoczonych o poruszenie sprawy przywrócenia wolności ujarzmionym narodom Europy Środkowo-Wschodniej na Europejskiej Konferencji Bezpieczeństwa. Zwrócono uwagę na fakt, że narodu polskiego nie wolno identyfikować z reżimem, ale walcząc z nim, nie należy szkodzić społeczeństwu. Opowiedziano się za łącznością Polonii z krajem i udzielaniem pomocy Polsce, ale jednocześnie wzywano do czujności, przestrzegając przed infiltracją czynników komunistycznych. Domagano się uwolnienia więźniów politycznych aresztowanych w zajściach na Wybrzeżu¹¹⁶.

Sprawa zatrzymania przez polskie władze księdza Piotra Zabielskiego z Białegostoku i osadzenia go w szpitalu dla umysłowo chorych z powodu odprawiania dla wiernych Mszy Świętych w swoim prywatnym mieszkaniu wywołała poruszenie prezesa KPA. W związku z tym A. Mazewski wysłał depeszę do ówczesnego ambasadora Stanów Zjednoczonych w Organizacji Narodów Zjednoczonych, Johna Scali. Zwrócił się również z petycją do Białego Domu oraz do Departamentu Stanu. W depeszy do J. Scali zażądał zapoznania się ze sprawą, która dotyczyła naruszenia przez rząd komunistyczny w sposób rażący praw człowieka zagwarantowanych dla PRL w Karcie Narodów Zjednoczonych. W oświadczeniu do Departamentu Stanu pisał: „[...] Kongres Polonii Amerykańskiej domaga się interwencji Departamentu Stanu w sprawie księdza Piotra Zabielskiego, który został umieszczony w szpitalu psychiatrycznym w celu uniemożliwienia mu odprawiania mszy świętej dla mieszkańców w swoim domu. To jest niebezpieczne nadużycie władzy, sprzeczne z obowiązującymi prawami wolności obywatelskiej, które teoretycznie jest zagwarantowana dla PRL a stale naruszane [...]”. Według otrzymanych przez A. Mazewskiego wiadomości ks. Zabielski został zwolniony ze szpitala¹¹⁷.

Na wiosnę 1974 r. pojawiły się informacje o planach władz komunistycznych w Warszawie dotyczące ogłoszenia amnestii dla pewnej kategorii więźniów. Decyzje te

¹¹⁶ CPAA, L. Zub-Zdanowicz, box 2, fol. 14, Dziewiąta Konwencja Krajowa KPA w Detroit, Sprawozdanie Komitetu dla Spraw Polskich złożone w dniu 8 X 1972 r.

¹¹⁷ CPAA, Szubowicz, box 2, fol. 7, Sprawozdanie Prezesa Kongresu Polonii Amerykańskiej A. Mazewskiego na Dziesiątą Krajową Konwencję w Filadelfii, Pensylwania w dniach 24, 25 i 26 września 1976 r., s. 84-86; Podstawowe prawa i obowiązki obywateli zawarte w Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalonej przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22 VII 1952 r. (wersja z 1963 r.), Szerzej patrz: M. Borucki, *Konstytucje polskie 1791-1997*, Warszawa 2002 r., s. 197-203.

związane były z rocznicą trzydziestolecia PRL. Dokładnej ilości przetrzymywanych więźniów nie znano, ale wiadomo było, że w więzieniu przebywali Andrzej i Benedykt Czumowie oraz wielu robotników skazanych za organizację demonstracji na Wybrzeżu w 1970 r. W związku z tym A. Mazewski wydał specjalny komunikat, w którym podkreślił, że udzielenie amnestii politycznej więźniom będzie dowodem zaniechania brutalnych rządów władz PRL, które boleśnie zaciążyły na narodzie polskim¹¹⁸.

W opracowanym memorandum pod koniec lat 70. XX w. Kongres uznał, że polityka amerykańska w stosunku do Europy Wschodniej powinna opierać się na uwolnieniu ujarzmionych narodów spod dominacji sowieckiej. Do jej priorytetów zaliczono wsparcie krajów zmierzających do odzyskania niezależnego zaplecza politycznego, gospodarczego jak i kulturalnego. Wychodzono z założenia, że Polska stanowi istotny element w stosunkach pomiędzy ZSRR a USA, gdyż jej suwerenność może przyczynić się do skutecznego ograniczenia swobodnej polityki ekspansji sowieckiej. Uważano, że rolą KPA jest pomoc grupom i osobom, które dążą w Polsce do przestrzegania praw człowieka oraz reakcja na wszystkie sprawy dotyczące ich nieprzestrzegania¹¹⁹.

Istotną rolę odegrał Kongres Polonii Amerykańskiej w związku z rozpoczętymi z dniem 18 VIII 1980 r. strajkami polskich pracowników w Gdańsku i innych portach morskich na Bałtyku, za których przykładem poszły kolejne zakłady. Na wieść o wydarzeniach w Polsce, w ciągu pierwszych dziesięciu dni A. Mazewski udzielił licznych wywiadów telewizyjnych i radiowych oraz komentarzy do gazet. W sprawie Polski rozmawiał z wysokiej rangi urzędnikami amerykańskimi oraz wysyłał telegramy m.in. do prezydenta J. Cartera. Wydał również sprostowanie na zamieszczony w „Chicago Tribune” artykuł pt. „Poland and plea called preposterous” mówiący o tym, że Polska jest nieprzyjacielem Zachodu i USA jako członek Paktu Warszawskiego¹²⁰. Inicjatywa A. Mazewskiego spotkała się z pełną aprobatą oraz uznaniem członków organizacji.

¹¹⁸ CPAA, Szubowicz, box 2, fol. 7, Sprawozdanie Prezesa Kongresu Polonii Amerykańskiej A. Mazewskiego na Dziesiątą Krajową Konwencję w Filadelfii, Pensylwania w dniach 24, 25 i 26 września 1976 r., s. 86; o sytuacji społeczeństwa polskiego w drugiej połowie 1974 r. W. Roszkowski, *Historia Polski...*, s. 327-328.

¹¹⁹ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 1, fol. 13, Polish American Congress, Memorandum on United States policy on relation to Poland, June 27, 1978.

¹²⁰ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol 7, Report of A. A. Mazewski, President, at Board of Directors Meeting – October 24, 1980 in Chicago Illinois, s. 3-4; szerzej na temat strajków i ich zakończenia – lipiec-sierpień 1980 r. patrz: A. Paczkowski, *Droga do „mniejszego zła”...*, s. 20-115; K. B. Janowski, *Polska 1980-1981. Od euforii do szoku*, Toruń 1995 r., s. 13-19; A. Dębska, *Karnawał z wyrokiem. Solidarność 1980-1981*, Warszawa 2005 r., s. 7-93; *Dni „Solidarności”* red. K. Madoń-Mitzner, Warszawa 2005 r.

Na temat ówczesnej sytuacji w Polsce S. R. Ailleo wypowiedział się następującymi słowami: „Mężczyźni i kobiety pracujące w Polsce są przykładem dla wszystkich tych, którzy cenią wolność i godność człowieka. Pokazują oni światu nie tylko, jak zwyciężać w pracy, ale że wszędzie nieprzestrzegane są prawa człowieka, a oni sami chcą to osiągnąć [...]”. „Cieszymy się na to, co wydarzyło się w Polsce i chcemy im życzyć w przyszłości dobrobytu, pokoju i wolności”¹²¹.

W dniu 23 VIII 1980 r. prezes wydziału KPA na stan Illinois, A. Rychlińska, zorganizowała wiec na rynku w Daley Center z udziałem ponad 10 tysięcy osób. Na znak pełnej solidarności ze strajkującymi Polakami głos zabrali: gubernator Illinois, James R. Thompson, Stephen R. Aiello, burmistrz Chicago, Jane Byrne, senator Charles Percy, Roman Puciński¹²². Przemówienie do zebranej na placu Polonii skierował również A. Mazewski: „[...] zebraliśmy się, by wyrazić nasze oburzenie i zaprotestować przeciw aresztowaniu przywódców demokratycznej opozycji przez reżim, reprezentujący interesy imperializmu sowieckiego, a nie narodu polskiego [...]”. „[...] Robotnicy polscy wykazują światu, że nawet bestialski system komunistyczny, posługujący się kłamstwem i terrorem, nie jest w stanie zabić ducha wolności [...]”. Robotnicy udowodnili, że wszystkie wysiłki aparatu totalnego państwa, posługującego się naukowymi metodami ujarzmiania umysłów – zawiodły!”. Prezes KPA zwrócił uwagę na fakt, że bez zmagania robotniczych w grudniu 1970 r. i w czerwcu 1976 r. nie byłoby zorganizowanej opozycji i niezależnej prasy wydawanej poza cenzurą. Jednocześnie apelował o niezbędną w tym przypadku pomoc rządu Stanów Zjednoczonych oraz Polonii amerykańskiej na rzecz strajkujących oraz dotkniętych powodzią Polaków. „[...] Tymi aktami dobroczynności damy narodowi polskiemu doraźną pomoc w chwilach ciężkiej potrzeby i przekonamy naszych braci w ojczyźnie, że łączy nas wspólne dziedzictwo dziejowe, wspólna miłość do Polski i wspólna troska o lepszy byt i jaśniejszą przyszłość dla narodu [...]”¹²³.

W dniu 25 VIII 1980 r. prezes KPA w dyskusji z ambasadorem Rozanne Ridgwayem w Departamencie Stanu¹²⁴ zapewnił, że społeczność polsko-amerykańska

¹²¹ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 7, List od Z. Brzezińskiego do A. Mazewskiego, 10 IX 1980 r.; List od E. S. Muskie’ego do A. Mazewskiego, 19 IX 1980 r.; Special Assistant to the President for Ethnic Affairs, S. R. Aiello do A. Mazewskiego, 17 IX 1980 r.

¹²² CPAA, J. Maślancz, box 2, fol 7, Report of A. A. Mazewski, President, at Board of Directors Meeting – October 24, 1980 in Chicago Illinois, s. 6.

¹²³ CPAA, J. Maślancz, box 1, Przemówienie A. Mazewskiego na wiecu Kongresu Polonii Amerykańskiej na stan Illinois Daley Center w Chicago, 23 VIII 1980 r.

¹²⁴ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 7, Report of A. A. Mazewski, President, at Board of Directors Meeting – October 24, 1980 in Chicago Illinois, s. 4.

wyraża pełne poparcie dla wysiłków polskich pracowników i osób, którzy walczą o wolność i prawa człowieka. A. Mazewski w przedstawionym memorandum zwrócił się do rządu Stanów Zjednoczonych następującymi słowami: „[...] wierzymy, że zgodnie z naszą wyznawaną polityką wspierania praw człowieka w ramach Deklaracji Helsińskiej rząd Stanów Zjednoczonych powinien pilnie wyrazić moralne wsparcie dla strajkujących o poszanowanie ich praw i godności człowieka [...]”. „[...] W interesie obecnych i przyszłych stosunków współpracy międzynarodowej, jak również pokoju i stabilności, konflikt musi zostać rozwiązany przez Polaków i polskie władze, bez ingerencji fizycznej z zewnątrz [...]”¹²⁵. W dwugodzinnym spotkaniu przedstawiciele Polonii na czele z A. Mazewskim starali się przekonać amerykańskich urzędników, że wydarzenia sierpniowe nie były wewnętrzną sprawą polski, lecz miernikiem zaangażowania Stanów Zjednoczonych w obronę praw człowieka. Domagano się opracowania z władzami PRL łatwiejszego planu spłacania pożyczek zagranicznych, przedłożenia kredytów na zakup zboża, pomocy żywnościowej oraz zgody na podwojenie ilości połowu ryb polskich flotyli na wodach Alaski¹²⁶. W odpowiedzi prezydent Stanów Zjednoczonych, Jimmy Carter, wydał zgodę na rozszerzenie dla Polski kredytu na żywność w wysokości 670 milionów dolarów¹²⁷.

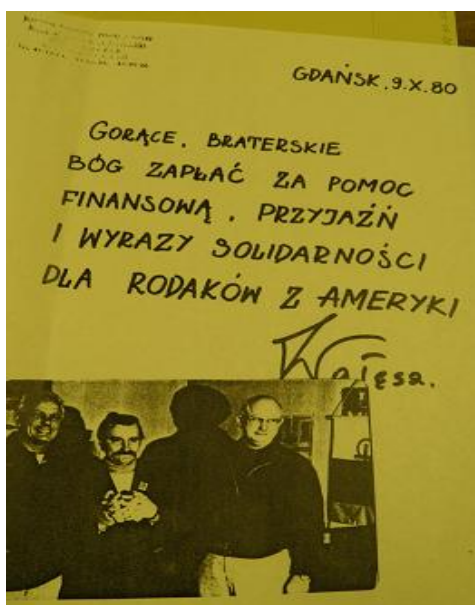
W dniu 16 IX 1980 r. prezes KPA zwrócił się do prezesów wydziałów stanowych oraz członków Dyrekcji KPA w następujący sposób: „[...] Kongres Polonii Amerykańskiej podjął wszelkie możliwe i niezbędne kroki, żeby udzielić strajkującym robotnikom poparcia moralnego. Dziś Polonia amerykańska cieszy się z osiągniętych przez strajkujących robotników rezultatów. Ale robotnicy polscy dalej potrzebują naszego poparcia i naszej pomocy. Także pomocy materialnej. Katastrofalny stan gospodarczy Polski, spowodowany fatalną polityką rządu komunistycznego, został w tym roku pogorszony jeszcze niedawnymi powodziami, złymi zbiorami zbóż i zniszczeniem znacznej ilości ziemiopłodów. Czołowe robotnicze unie amerykańskie pośpieszyły już z pomocą swoim polskim kolegom oraz utworzyły specjalny fundusz pomocy polskim robotnikom. Polonia nie może pozostać bezczynna. Niektóre też wydziały stanowe Kongresu Polonii Amerykańskiej podjęły już zbiórkę funduszy na pomoc robotnikom i ofiarom powodzi i mogą wykazać się już poważnymi

¹²⁵ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 7, A. A. Mazewski, Memorandum on current conditions in Poland, 25 VIII 1980 r.

¹²⁶ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 6, *Przedstawiciele Polonii w Departamencie Stanu*, „Dziennik Związkowy”, 26 VIII 1980 r., s. 1.

¹²⁷ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 7, Report of A. A. Mazewski, President, at Board of Directors Meeting – October 24, 1980 in Chicago Illinois, s. 5.

osiągnięciami. Apeluję też do wszystkich wydziałów stanowych, ażeby podjęły akcję zbiórki funduszków na pomoc polskim robotnikom, a te wydziały, które taką akcją zapoczątkowały, ażeby nadal ją kontynuowały. Apeluję też do wszystkich Członków Dyrekcji, ażeby swoimi wpływami udzielili swego pełnego poparcia tej akcji. Mam całkowitą pewność, że zebrane przez nas fundusze trafią do tych, którzy pomocy naprawdę potrzebują i na nią zasługują”. Zebrane przez wydziały stanowe środki pieniężne miały zostać przekazywane na adres biura Krajowego Kongresu. W związku z rozpoczętą akcją A. Mazewski powołał specjalny Komitet Zbiórki na Pomoc Robotnikom Polskim w składzie: przewodniczący Józef Drobot, wiceprzewodnicząca Helena Zielińska i sekretarka Jadwiga Bielańska¹²⁸.

Ilustracja 54, Podziękowanie L. Wałęsy za pomoc finansową Polonii skierowaną na rzecz narodu polskiego

Źródło: CPAA, J. Maślancz, box 1, fol. 3.

W dniu 22 XII 1980 r. L. Wałęsa wystosował list skierowany na ręce A. Mazewskiego z prośbą o utworzenie pod patronem Kongresu funduszu, który byłby podstawą działalności Polonijnego Banku Leków „Na Ratunek”. Adresat powołał się na bezskutecznie przeprowadzone rozmowy pomiędzy Polską Służbą Zdrowia NSZZ

¹²⁸ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 6, A. A. Mazewski do prezesów wydziałów stanowych oraz członków Dyrekcji Kongresu Polonii Amerykańskiej, 16 IX 1980 r.

„Solidarność” a Komisją Rządową, które nie przyniosły oczekiwanych rezultatów¹²⁹. Z inicjatywy A. Mazewskiego odbyło się w Waszyngtonie początkiem stycznia 1981 r. posiedzenie Zarządu KPA w celu ustalenia awaryjnych planów związanych z możliwą ingerencją sowiecką. Jednym z ważniejszych jego postanowień było zatwierdzenie programu żywnościowego na rzecz narodu polskiego¹³⁰. Pomoc ta miała trafiać do najbardziej potrzebujących, czyli osób starszych, kobiet w ciąży oraz całych rodzin. A. Mazewski podjął decyzję, że wszystkie przekazywane fundusze powinny być kierowane na adres Fundacji Charytatywnej Kongresu Polonii Amerykańskiej (Polish American Congress Charitable Foundation – PACCF)¹³¹.

W dniach 19 i 20 VI 1981 r. na zebraniu członków Komisji Spraw Polskich KPA, ustalono, że Kongres Polonii powinien przystąpić do tworzenia organizacji Polsko-Amerykańskiej (Polish-American Solidarity). Proponowano, aby składała się ona z przedstawicieli polityków amerykańskich. W odniesieniu do prowadzonej amerykańskiej polityki zagranicznej Komisja prognozowała, że w razie inwazji ZSRR na Polskę rząd Stanów Zjednoczonych zachowa postawę bierną. Uzasadniano to postępowaniem prezydenta R. Regana oraz Sekretarza Sanu, A. Haiga, którzy oprócz ostrzeżeń nie wyrazili innej żadnej interwencji w stosunku do ZSRR. Poparto tworzenie lokalnych komitetów pod przewodnictwem KPA, które umożliwiałyby zbiórkę pieniężną na cele niesienia pomocy społeczeństwu polskiemu¹³².

Przykładem solidarności i zdolności organizacyjnej Polonii w sprawie pomocy dla narodu polskiego był niewątpliwie „Teleton” zorganizowany przez Wydział Polonii Amerykańskiej na stan Illinois. Organizatorem akcji był były kongresman Roman Pucinski, a honorowym przewodniczącym A. Mazewski. Celem „Teletonu” było

¹²⁹ CPAA, J. Maślancz, box 1, fol. 1, List od L. Wałęsy do A. Mazewskiego, 22 XII 1980 r.; W dniu 17 X 1980 r. toczyły się negocjacje między Komisją Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej pod przewodnictwem ministra M. Śliwińskiego a Polską Służbą Zdrowia NSZZ „Solidarność” na czele z A. Pienkowską w sprawie podwyżki płac Zob. A. Dudek, *Karnawał. Dzieje Dziesięciomiesięcznej „Solidarności”* [w:] „Solidarność”: XX lat 1980-2000 pod red. M. Łątkowskiej, Warszawa 2000, s. 93-94.

¹³⁰ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 7, Report of President A. A. Mazewski, from October 25, 1980 to October 20, 1981, Board of Directors meeting October 30, 1981, Washington, D. C, s. 6-7; plan na wypadek ingerencji ZSRR na Polskę został przygotowany przez K. Łukomskiego i rozesłany przez prezesa KPA członkom Rady i Dyrekcji KPA oraz prezesom wydziałów stanowych KPA, box 1, A. Mazewski do members of the Polish American Congress National Council of Directors and State Divisions and Chapters, 9 II 1981 r.

¹³¹ CPAA, box 1, A. A. Mazewski to the Members of the Board and Presidents of State Divisions, 30 VII 1981 r.

¹³² CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 1, List od K. Łukomskiego do członków Krajowej Komisji Spraw Polskich KPA, 7 VI 1981 r.; Ramowy program zebrania Komisji w dniach 20 i 21 VI 1981 r.; J. Maślancz, box 2, fol. 17, Sprawozdanie z zebrania członków Komisji Spraw Polskich KPA odbytej w dniu 19-20 VI 1981 r. w Chicago.

zebranie jak największej ilości deklaracji, które składać można było telefonicznie. Rozmowy obsługiwały znane osobistości z terenu stanu i miasta, a także polityki, biznesu i świata artystycznego oraz wielu wolontariuszy, którzy pracowali na 200 zainstalowanych aparatach telefonicznych. Czterogodzinną emisję programu nadano bezpłatnie ze stacji telewizyjnej WGN (kanał 9). W akcji tej udział wzięli m.in.: gubernator stanu Illinois James Thomson, który odczytał telegram od prezydenta Ronalda Regana. Przemówienie wygłosiła burmistrz stanu, Jane Byrne, która złożyła donację w wysokości 10 tysięcy dolarów. Wieczór ten urozmaicił występ piosenkarza polskiego pochodzenia, Bobbyego Vintona. W sumie udało się zebrać deklaracji na kwotę 1 014 269 dolarów. Poza mieszkańcami stanu Illinois potwierdzenia złożyły osoby z kilkunastu innych stanów, między innymi z Alaski, Florydy, Nowego Jorku, Michigan, Indiana, Wisconsin¹³³.

W związku z ogłoszeniem stanu wojennego w Polsce Zarząd Wykonawczy KPA zwrócił się do wydziałów stanowych z apelem o zorganizowanie protestacyjnych manifestacji¹³⁴. W dniu 16 XII 1981 r. z inicjatywy Wydziału Kongresu Polonii na stan Illinois odbył się wiec solidarności z narodem polskim. A. Mazewski w przemówieniu do zgromadzonej Polonii potępił decyzję Wojciecha Jaruzelskiego o wprowadzeniu stanu wojennego, następującymi słowami: „[...] to co się dzieje w Polsce, jest tragedią narodową Polaków zarówno w ziemi ojczyściej jak i za granicą [...]”. Uznał, że była to odpowiedź na rozszerzającą się działalność NSZZ „Solidarność”, a postępowanie generała odniósł do zachowania „pierwszego lepszego stupajki wojskowego sowieckiego imperium, ogłaszającego stan wojenny w Polsce”. Tym krokiem unicestwił wszystkie solenne przyrzeczenia dane Solidarności przez możnowładców komunistycznych. Zamiast dialogu i współpracy, zamiast szukania dróg i środków porozumienia i kompromisu, widzimy w Polsce tyranie komunistycznego stanu wojennego. Co więcej, Jaruzelski i jego kamraci w Warszawie i w Moskwie stracili resztki poważania i zaufania we wolnym świecie [...]”. „[...] To siłą rzeczy wpłynie na rozmiar i szybkość pomocy, jaką narodowi polskiemu może dać wolny świat [...]”. Prezes KPA publicznie zażądał całkowitego odwołania stanu wojennego w Polsce, natychmiastowego zwolnienia trzech tysięcy aresztowanych działaczy

¹³³ CPAA, J. Maślancz, box 1, Teleton, News Releas, Polish American Congress, Charitable Foundation, 10 VIII 1981 r.

¹³⁴ CPAA, box 1, fol. 10, Informacja prasowa Charytatywnej Fundacji KPA, Polonia nie jest bierna wobec sytuacji w Polsce, 18 XII 1981 r.; Inne spojrzenie na stan wojenny w Polsce patrz: W. Bonusiak, *Historia Polski 1944-1989*, Rzeszów 2007, s. 304-306; *Stan wojenny w Polsce 1981-1983*, red. A. Dudka, Warszawa 2003.

„Solidarności” oraz wyjaśnienia, jaką rolę pełni w ówczesnej sytuacji Lech Wałęsa¹³⁵. Oprócz A. Mazewskiego głos zabrali: gubernator stanu Illinois James Thomson, burmistrz Chicago, Jane Byrne, przedstawiciele unii, Robert Gibson i James Freeman oraz organizator i przewodniczący manifestacji, Roman Puciński. Według podanej przez Kongres informacji prasowej na wiec w Chicago przybyło sześć tysięcy osób. Jej przebieg transmitowano do Polski przez radia „Głos Ameryki” i „Wolna Europa”, a w Chicago przez stację telewizyjną CBS oraz inne sieci¹³⁶.

W dyrektywie skierowanej do wszystkich wydziałów stanowych KPA, A. Mazewski uznał, że Polonia amerykańska nie może pozostać bierna wobec wydarzeń w Polsce. Jego zdaniem bezprzykładnie zaprowadzony terror przez rząd generała W. Jaruzelskiego zmierza ku zniszczeniu „Solidarności” oraz jest oczywistym naruszeniem podstawowych praw ludzkich i postanowień umowy w Helsinkach. W odezwie prezes KPA wezwał przewodniczących wydziałów stanowych do podjęcia akcji w formie kierowania listów do ustawodawców amerykańskich. Zwrócił się również do prezydenta R. Regana z prośbą o zastosowanie ekonomicznych sankcji wobec Związku Radzieckiego odpowiedzialnego za ówczesną sytuację w Polsce. Apelowal o zniesienie stanu wojennego, uwolnienie wszystkich aresztowanych na czele z L. Wałęsą oraz natychmiastowych pertraktacji rządu PRL z „Solidarnością”. Prosił o dalsze pozyskiwanie funduszy na żywność i leki dla rodaków w trudnych nadchodzących dniach następującymi słowami: „[...] każdy z nas musi podjąć natychmiastowe działania, aby zapewnić powrót do wolności i stabilności dla mieszkańców Polski. To Twoja szansa, aby pomóc [...]”. Od chwili wprowadzenia stanu wojennego w Polsce A. Mazewski pozostawał w stałym kontakcie z Departamentem Stanu jak i Sztabem Białego Domu¹³⁷.

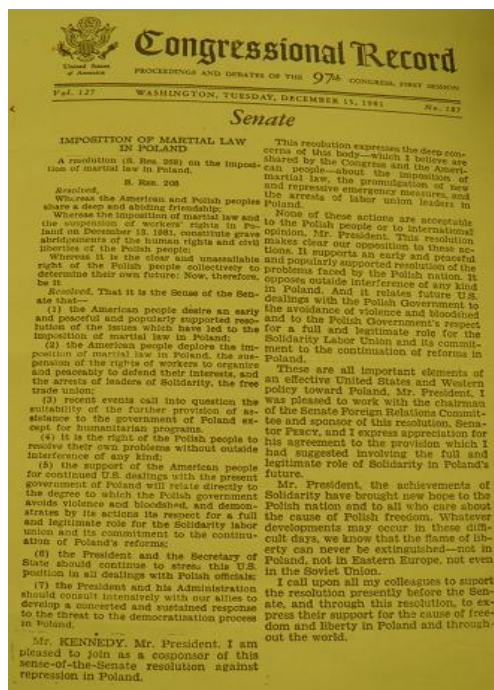
W odpowiedzi na apel i żądania prezesa KPA zgłoszona została w dniu 15 XII 1981 r. rezolucja (S. Res. 268). Współtwórcami jej byli senator E. Kennedy oraz przewodniczący Senackiej Komisji Spraw Zagranicznych, senator Ch. Percy. Według niej rząd Stanów Zjednoczonych powinien sprzeciwić się nieprzestrzeganiu przez generała Wojciecha Jaruzelskiego praw człowieka i swobód obywatelskich oraz potępić

¹³⁵ CPAA, box 1, fol. 10, Przemówienie A. A. Mazewskiego na wiecu solidarności z narodem polskim zorganizowanym przez Wydział KPA na stan Illinois, Chicago, 16 XII 1981 r.

¹³⁶ CPAA, box 1, fol. 10, Informacja prasowa Charytatywnej Fundacji KPA, Polonia nie jest bierna wobec sytuacji w Polsce, 18 XII 1981 r.

¹³⁷ CPAA, box 1, fol. 10, Informacja prasowa Charytatywnej Fundacji KPA, Polonia nie jest bierna wobec sytuacji w Polsce, 18 XII 1981 r.; Directive regarding Martial Law in Poland, A. Mazewski to all PAC State Divisions and Chapters, 18 XII 1981 r.

zaprowadzone środki represyjne wobec polskiej opozycji. Kwestionowała ona pomoc gospodarczą, umowy handlowe, kontakty z rządem PRL, jedynie uwzględniając niezależny program pomocy humanitarnej. Z jej treści wynikało, że wznowienie kontaktów pomiędzy Waszyngtonem a reżimem warszawskim mogłoby zostać przywrócone po podjęciu przez rząd PRL rozmów z NSZZ „Solidarność” oraz po wszczęciu reform gospodarczych w kraju. Zdaniem E. Kennedy’ego wprowadzone represje wobec narodu polskiego były nie do przyjęcia przez samych Polaków, jak i opinię międzynarodową, dlatego też postanowienia przedstawione w Senacie Stanów Zjednoczonych stałyby się ważnym krokiem na drodze ku pełnej wolności narodu polskiego¹³⁸.

Ilustracja 55, Rezolucja (S. Res. 268) odnosząca się do decyzji W. Jaruzelskiego o wprowadzeniu stanu wojennego w Polsce

Źródło: CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 1, Congressional Record, No 187, A resolution (S. Res. 268) on the imposition of martial law in Poland, 15 XII 1981 r.

W dniu 21 XII 1981 r. prezydent R. Regan spotkał się z delegacją Kongresu Polonii Amerykańskiej w celu omówienia sytuacji w Polsce. W zebraniu tym uczestniczyli: wiceprezydent G. Bush, E. H. Doll, a stronę polską reprezentowali

¹³⁸ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 1, Congressional Record, No 187, A resolution (S. Res. 268) on the imposition of martial law in Poland, 15 XII 1981 r.

A. Mazewski, H. Zielińska J. Drobot oraz kardynał John Carol z Filadelfii. W przedstawionym memorandum prezes KPA zwrócił uwagę na potrzebę podjęcia pilnych działań celem zapobieżenia bezpośredniemu upadkowi polskiej gospodarki, która byłaby przyczyną całkowitej destabilizacji kraju i otworzyłaby drogę do interwencji sowieckiej. Wyraził pełne poparcie dla sił społecznych prowadzonych przez Niezależne Samorządne Związki Zawodowe „Solidarność”. Zalecił, aby Stany Zjednoczone w porozumieniu z innymi krajami przystąpiły do rozszerzonego programu pomocy gospodarczej dla Polski. Prezydent Stanów Zjednoczonych odniósł się pozytywnie do przedstawionych postulatów, zapewniając dalszą współpracę z Kongresem Polonii. Zebranie to A. Mazewski podsumował następującymi słowami: „[...] mam wielką nadzieję, że rezultaty tego spotkania zostaną przedstawione w ciągu kilku dni”¹³⁹. Zaznaczyć trzeba, że decyzje amerykańskie w sprawie wprowadzenia sankcji na rząd PRL, jak również na ZSRR nie zapadły wyłącznie na podstawie spotkania z reprezentacją polonijną, ale były wynikiem czterech posiedzeń RBN z 19, 21, 22 i 23 grudnia. O podjęciu przez administrację R. Regana tych, a nie innych ustaleń w sprawie polskiej zasadnicze znaczenie miała ówczesna sytuacja geopolityczna. Jak wskazał J. Tyszkiewicz drastyczne, a nieefektywne działania po stronie amerykańskiej mogły nadwyrężyć jedność Sojuszu Północnoatlantyckiego, a nawet zagrozić jego rozłamem. W dniu 23 XII 1981 r. R. Regan w przemówieniu wigilijnym poinformował o sankcjach Waszyngtonu wobec rządu PRL¹⁴⁰, które dotyczyły m.in.:

- zatrzymania polskich wniosków o kredyty na zakup towarów rolnych;
- zakazania polskich lotów do Stanów Zjednoczonych oraz polskich praw połowowych w wodach amerykańskich z dniem 31 XII 1981 r.;
- zawieszono wznawienia eksportowych ubezpieczeń w ramach Export-Import Banku;
- zawieszenia dostaw żywności;
- ograniczenie eksportu wysokich technologii.

Ograniczenia te nie obejmowały humanitarnej i medycznej pomocy dla narodu polskiego, dopóki będzie ona w sposób niezależny od komunistycznych władz polskich kontrolowana przez niezależne organizacje typu Catholic Relief Services. Uznano, że

¹³⁹ CPAA, J. Maślancz, box 1, fol. 13, News Release, PAC delegation meets with President Regan, Polish American Congress, Inc., Charitable Foundation, 22 XII 1981 r.; J. Maślancz, box 1, Memorandum, A. A. Mazewski to the Honorable Ronald Regan President of the United States The White House Washington, D. C.

¹⁴⁰ Szerzej o wypracowaniu polityki sankcji patrz: J. Tyszkiewicz, *Rozbijanie monolitu...*, s. 457-465; *NSZZ „Solidarność” 1980-1989, tom 7, Wokół „Solidarności”*, pod red. Ł. Kamińskiego i G. Waligóry, Warszawa 2010 r., 103-109.

Związek Sowiecki ponosi bezpośrednią odpowiedzialność za wydarzenia w Polsce. W katalogu amerykańskich sankcji nie wymieniono odebranie Polsce Klauzuli Największego Uprzywilejowania (KNU), nie zablokowano starań o przystąpienie do Międzynarodowego Funduszu Walutowego czy działań odnośnie polskiego zadłużenia¹⁴¹. Według J. Tyszkiewicza o wprowadzeniu amerykańskich sankcji wobec ZSRR przesądziła „szorstka” odpowiedź radzieckiego sekretarza generalnego oskarżająca o mieszanie się Amerykanów w sprawy Polski¹⁴². W związku z tym w końcu grudnia 1981 r. Stany Zjednoczone ogłosiły następujące ograniczenia względem Związku Radzieckiego:

- zakazano lotów Aeroflotu do USA;
- zawieszono wydawanie lub odnawianie licencji na eksport do ZSRR sprzętu elektronicznego, komputerów i materiałów o wysokiej technologii;
- odroczone negocjacje w sprawie umowy długoterminowej na ziarna;
- rozszerzono listę towarów, których sprzedaż do ZSRR wymagała odpowiedniej licencji głównie na sprzęt transportujący ropę naftową i gaz ziemny;

Rząd Stanów Zjednoczonych ogłosił możliwość wprowadzenia kolejnych sankcji, jeśli rząd PRL nie zaprzestanie stosowania represji wobec społeczeństwa polskiego¹⁴³. W odpowiedzi A. Mazewski poparł tylko niektóre sankcje zastosowane przez R. Regana wobec ZSRR, aczkolwiek w praktyce oznaczało to akceptację Kongresu Polonii wobec decyzji rządu amerykańskiego¹⁴⁴. W dniu 15 I 1982 r. podczas konferencji Kongresu Polonii powtórzono wszystkie wcześniejsze postulaty, jakie przedstawicielstwo polonijne domagało się od rządu PRL. Opowiedziano się za wprowadzeniem całkowitego embarga na handel i kredyty z ZSRR. Wnioskowano o przedstawienie przez rząd USA Radzie Bezpieczeństwa ONZ naruszenia praw człowieka i swobód obywatelskich przez polski rząd komunistyczny. Żądano rozszerzenia emisji Radia „Wolna Europa” i „Głosu Ameryki” oraz wznowienia udzielania pomocy gospodarczej dla Polski¹⁴⁵.

¹⁴¹ CPAA, PAC, Misc., box 2, fol. 19, Odpowiedz na wcześniejszy list dotyczący sytuacji w Polsce, Acting Assistant Secretary for Public Affairs, R. G. H. Seitz do Ms. Ann Uccello, Connecticut, 2 II 1982 r.; J. Tyszkiewicz, *Rozbijanie monolitu...*, s. 465; J. Zając, *Polska w stosunkach międzynarodowych 1945-1989. Wybór dokumentów*, Warszawa 2005 r., s. 178-180.

¹⁴² J. Tyszkiewicz, *Rozbijanie monolitu...*, s. 467.

¹⁴³ CPAA, PAC, Misc., box 2, fol. 19, Odpowiedz na wcześniejszy list dotyczący sytuacji w Polsce, Acting Assistant Secretary for Public Affairs, R. G. H. Seitz do Ms. Ann Uccello, Connecticut, 2 II 1982 r.

¹⁴⁴ CPAA, J. Maślancz, box 1, fol. 10, *KPA aprobuje kroki Regana*, „Nowy Dziennik”, 5 I 1982 r.

¹⁴⁵ CPAA, J. Maślancz, box 1, fol. 14, *P.A.C. leadership conference voices unity of objectives*, „Newsletter Polish American Congress Charitable Foundation”, E. E. Rosypal, vol. 2, April 1982;

W dniu 20 I 1982 r. prezydent Stanów Zjednoczonych wydał proklamację, w której podkreślał: „[...] Jako Amerykanie czujemy szczególną więź z „Solidarnością” i podstawowymi wartościami ludzkimi, które mają utrzymać, zgodnie z długą tradycją, polsko-amerykańska przyjaźń i wolność [...]”¹⁴⁶. W zorganizowanym w dniu 30 I 1982 r. Dniu Solidarności z Narodem Polskim w Chicago udział wzięło około 15 tysięcy osób. W czasie spotkania głos zabrał Sekretarz Stanu, A. M. Haig. Reprezentując stanowisko prezydenta R. Regana, potępił wprowadzenie stanu wojennego w Polsce oraz skrytykował zasady wymiany handlowej pomiędzy PRL oraz ZSRR. Ponadto przemówienia wygłosili m.in. przywódcy związkowi prezes AFL-CIO, Lane Kirkland oraz President of the International Longshoremen’s Association, Thomas Gleason, wzywając do natychmiastowego wprowadzenia surowych sankcji gospodarczych, w tym embarga na ziarno do ZSRR¹⁴⁷.

Ilustracja 56, Przywódcy związkowi na spotkaniu Międzynarodowego Dnia Solidarności zorganizowanego w dniu 30 I 1982 r. w Chicago

Źródło: CPAA, J. Maślancz, box 1, fol. 14, *Labor Leaders call for stern economic sanctions against Soviet Union*, „Newsletter Polish American Congress Charitable Foundation”, vol. 2, April 1982.

Szerzej patrz: pacyfikacja i legislacja: droga do „ładu i porządku” (styczeń-grudzień 1982) K. B. Janowski, *Polska 1981-1989 między konfrontacją a porozumieniem*, Warszawa 1996 r., s. 25-51.

¹⁴⁶ <http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1982/12082a.htm> (odczyt z dn. 6 XI 2014 r.) W deklaracji tej R. Regan wyznaczył dzień 30 I 1982 r., jako Dzień Solidarności z narodem polskim; Decyzja ta była wyrazem nowej strategii „project truth”, którą rząd Stanów Zjednoczonych podjął w odpowiedzi na bezskuteczne próby przekonania NATO-wskich sojuszników do poparcia sankcji. Celem akcji było wspieranie działalności polskiej opozycji demokratycznej w Radio „Wolna Europa” oraz „Głosie Ameryki”, aby podkreślić negatywną rolę radzieckiego imperium. Zainteresowanie Waszyngtonu sprawami PRL było przejawem tajnej dyrektywy prezydenckiej (National Security Decision Directive – 32) podpisanej w marcu 1982 r. mówiącej o neutralizowaniu radzieckich wpływów w Europie Wschodniej a wspieraniu antyradzieckich organizacji, zob. NSZZ „Solidarność”..., s. 105-107.

¹⁴⁷ CPAA, J. Maślancz, box 1, fol. 14, *Labor Leaders call for stern economic sanctions against Soviet Union*, „Newsletter Polish American Congress Charitable Foundation”, E. E. Rosypal, vol. 2, April 1982.

W dniu 4 II 1982 r. został opublikowany przez biuro Kongresu Polonii anonimowy list napisany 13 I 1982 r. przez zwykłego obywatela PRL. Przedstawiał on jego osobiste odczucia po wprowadzeniu stanu wyjątkowego. Oto jego treść: „Dziś pierwsza rocznica od ogłoszenia wojny. U nas już wszyscy określają czas przed 13 grudnia jako „przed wojną”[...]. Życie na co dzień sprawia wrażenie normalnego, czołgi z ulic zniknęły, telefony, choć na podsłuchu, ale od 10. działają tylko w obrębie poszczególnych miast, telegramów nie przyjmują, poczta cenzurowana. Z książeczek czekowych PKO można miesięcznie podejmować tylko 10 000 złotych [...]. Nawet obywatele USA, którzy są tutaj na swoich emeryturach mogą podjąć tylko 300 dolarów miesięcznie w bonach. Przydziały na kartki są zmniejszone, np. masło 2 kostki na miesiąc. Posiadanie samochodu przestaje być celowe, benzyny od wojny nie sprzedają, podobno ma kosztować 80 złotych za litr. Benzynę mogą kupować ludzie tylko ze specjalnymi talonami, które i tak mają być od 15 bieżącego miesiąca ponownie weryfikowane. Rewidowanie samochodów osobowych nie należy do rzadkości. W mieście chodzi co niemiara patroli milicyjno-wojskowych. W pracy obłędna dyscyplina, o spóźnieniach, wcześniejszym wyjściu z pracy nie ma mowy, a sklepy mięsne są czynne od 10 do 17- tej. Towar przywożony jest dopiero w ciągu dnia. Pod dużymi ośrodkami handlowymi są obławy i sprawdzanie, czy ludzie mają przepustki, urlopy czy zwolnienia lekarskie. W ogóle szykują się straszne podwyżki od 1 lutego. Jedzenie od 200% - 400%, a prąd, gaz centralne ogrzewanie od 300% - 400%, wyroby przemysłowe, ubrania, wyroby przemysłowe dosłownie, wszystko około 300%. Do godziny policyjnej przywykliśmy, bo i tak gdzie chodzić – kina, teatry i inne rozrywki nieczynne. Środki przekazu to telewizja i radio w pierwszym zakresie, których i tak nie można słuchać „bo krew człowieka zalewa” oraz Trybuna Ludu i Żołnierz Wolności. Życie społeczeństwa całkowicie sparaliżowane, nastroje przygnębienia, wszyscy zdają sobie sprawę, że to gorsze to przed nami [...]. „Solidarność” zeszła do podziemia jawnie, działa tylko Kościół. Ludzie są coraz bardziej załamani. W biurach wiszą ogłoszenia o obowiązku meldowania o pustych mieszkaniach i o mieszkaniach osób przebywających za granicą. Przy kupnie czegoś większego sprawdzają, skąd się miało pieniądze. Transakcje prywatne są utrudnione, bo ogłoszeń do gazet nie przyjmują, a zresztą, kto je czyta. Komunikacja miejska strasznie przepelniona, bardzo niewiele autobusów kursuje, bo wszystko się psuje”¹⁴⁸.

¹⁴⁸ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 1, Informacja prasowa KPA, List z Polski, 4 II 1982 r.; anonimowy list datowany na 13 I 1982 r.; Szerzej o wpływie polityki gospodarczej na położenie ludności patrz:

W dniu 17 V 1982 r. A. Mazewski zwrócił się do prezesów poszczególnych wydziałów stanowych KPA o liczny udział w planowanej konferencji dotyczącej ówczesnego kryzysu w Polsce. Zwolennikiem takiego spotkania był prezes Wydziału Stanowego w Connecticut, J. Maślanicz. Uważał on, że problemy ekonomiczne społeczeństwa polskiego powinny zostać przedstawione i omówione na forum amerykańskim¹⁴⁹.

Obradująca w dniach 5-6 VIII 1982 r. Krajowa Rada Dyrektorów KPA w Waszyngtonie przyjęła wcześniej opracowane przez Komisję Spraw Polskich KPA teksty uchwał. Jednogłośnie wyrażono poparcie dla sankcji ekonomicznych wobec ZSRR narzuconych przez prezydenta R. Reagana w dniu 23 XII 1981 r., a następnie rozszerzonych od 18 VI 1982 r. Potwierdzono ich skuteczność w stosowaniu nacisku na ekspansywną politykę Związku Radzieckiego. Domagano się przyłączenia do amerykańskich sankcji innych członków NATO. Za wzór walki o prawa człowieka w Polsce uznano działalność NSZZ „Solidarność”, która budzi podziw społeczeństwa polsko-amerykańskiego¹⁵⁰. W toku prowadzonych obrad członkowie Rady uzgodnili, że od zgody rządu PRL na stopniową liberalizację życia społecznego i polityczno-gospodarczego będzie zależało udzielenie nowych kredytów i złagodzenie sankcji ekonomicznych przez Stany Zjednoczone¹⁵¹. Zarówno Rada, jak i Komisja Spraw Polskich KPA poparły rezolucję H. R. 6347 wniesioną do Kongresu Stanów Zjednoczonych z polecenia kongresmana John Farya z Chicago w sprawie zniesienia opłat pocztowych na paczki wysyłane do rodzin w Polsce¹⁵².

Z. Landau, W. Roszkowski, *Polityka gospodarcza II RP i PRL*, Warszawa 1995 r., 277-286.

¹⁴⁹ CPAA, J. Maślanicz, box 1, List od A. Mazewskiego do prezesów wydziałów stanowych KPA i organizacji, 17 V 1982 r.; List od J. Maślanicza do A. Mazewskiego, 26 V 1982 r.

¹⁵⁰ CPAA, J. Maślanicz, box 1, Resolutions adopted by the National Council of Directors at its meeting in Washington, D.C. on August 5 and 6, 1982; Z dniem 18 VI 1982 r. administracja R. Regana rozszerzyła sankcje ekonomiczne, zakazując eksportu sprzętu przemysłu naftowego i gazowego do ZSRR potrzebnego do budowy gazociągu północnosyberyjskiego. Decyzję tę argumentowano brakiem poprawy sytuacji w Polsce. Na rok przedłużono starą umowę dotyczącą handlu zbożem z 1976 r. P. Pleskot, *Kłopotliwa panna „S”...*, s. 234.

¹⁵¹ CPAA, J. Maślanicz, box 1, Poland and the United States Policy in relation to Poland, Statement adopted by the P.A.C. National Council of Directors at its meeting in Washington, D. C. on August 5 and 6, 1982; Nowe restrykcje amerykańskie wzbudziły niezadowolenie ze strony Francji i RFN, co świadczyło o kolejnej nieudanej próbie przekonania sojuszników do poparcia polityki sanacyjnej. W związku z tym R. Regan zdecydował o przyjęciu kolejnej National Security Decision Directive (NSDD-54) w dniu 2 IX 1982 r. Dyrektywa ta wznawiała politykę dyferencjacji, czyli różnicowania krajów Europy Wschodniej w zależności od poczynionych przez nich postępów w zakresie poszanowania praw człowieka, wymiany kulturalnej i naukowej, szerzej patrz: P. Pleskot, *Kłopotliwa panna „S”...*, s. 234-236.

¹⁵² CPAA, J. Maślanicz, box 1, K. Łukomski do członków Komisji Spraw Polskich KPA, 16 VIII 1982 r.

Wydana w dniu 8 X 1982 r. przez Sejm PRL ustawa o likwidacji „Solidarności” wywołała protest ze strony powstałego w lipcu ówczesnego roku Biura Koordynacyjnego NSZZ „Solidarność”. Działające pod przewodnictwem Jerzego Milewskiego¹⁵³ biuro belgijskie wydało komunikat o następującej treści: „[...] Zwracamy się do całego ruchu związkowego z wezwaniem, by w duchu solidarności i poczucia wspólnoty losu ludzi pracy zaprotestował przeciwko delegalizacji NSZZ „Solidarność” i formalnie jej nie uznał. Stanowczość i siła tego protestu musi zachwiać samowolą junty Jaruzelskiego, która pogrąża Polskę w coraz głębszy kryzys polityczny, społeczny i ekonomiczny i niszczy wszystkie realne szanse naprawy sytuacji. Wzywamy jednocześnie naszych licznych i wypróbowanych przyjaciół związkowych, by uczynili wszystko dla wzmocnienia wszechstronnej pomocy, jaką od 10 miesięcy świadczą dla naszego prześladowanego Związku i udręczonego społeczeństwa polskiego. Apel nasz kierujemy poprzez ogniwa ruchu związkowego na całym świecie do wszystkich ludzi pracy. Cios w „Solidarność” jest ciosem we wspólne dobro i wspólne wartości ludzkie [...]”¹⁵⁴. Wiadomość o delegalizacji „Solidarności” skłoniła rząd amerykański do podjęcia decyzji o zniesieniu KNU w handlu z Polską¹⁵⁵.

W związku z tym wydarzeniem Kongres Polonii rozpoczął falę wzmożonych nacisków na czynniki rządu amerykańskiego. W dniu 12 X 1982 r. KPA wydał oświadczenie, w którym potępił rządy komunistyczne w Polsce oraz ich decyzję o rozwiązaniu „Solidarności” następującymi słowami: „reżim komunistyczny w Warszawie dał jeszcze jeden dowód, że nie ma i nie chce mieć nic wspólnego z narodem polskim, że jest gotów do każdego łajdactwa i każdej zbrodni, byle przypodobać się mocodawcom na Kremlu i utrzymać się przy władzy”. Domagano się rozszerzenia sankcji na Rosję Sowiecką. Zwrócono uwagę na działalność Episkopatu Polski walczącego o sprawiedliwość wobec praw i wolności obywatelskich¹⁵⁶. W tym samym dniu A. Mazewski wystosował telegram do R. Regana. W jego treści poparł wypowiedź prezydenta o dalszym wywieraniu nacisku na rząd generała W. Jaruzelskiego. Podkreślił, że głównym sprawcą wszystkich wydarzeń w Polsce jest ZSRR, na który powinno się nałożyć sankcje gospodarcze w porozumieniu

¹⁵³ W. Bonusiak, *Historia Polski...*, s. 307, 309; szerzej o ustawie Sejmu PRL z dnia 8 X 1982 r. K. B. Janowski, *Polska 1981-1989...*, s. 46-47.

¹⁵⁴ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 3, Report of the President and Executive Committee of the Polish American Congress, December 4, 1982, tamże, komunikat prasowy Biura Koordynacyjnego NSZZ „Solidarność” za granicą, 9 X 1982 r., (zał. J).

¹⁵⁵ P. Pleskot, *Kłopotliwa panna „S”...*, s. 237.

¹⁵⁶ CPAA, J. Maślancz, box 1, fol. 12, Oświadczenie Kongresu Polonii Amerykańskiej, 12 X 1982 r.

z sojusznikami NATO¹⁵⁷. W imieniu prezydenta M. Palmer stwierdził, że w miarę pogarszającej się sytuacji w Polsce rząd Stanów Zjednoczonych będzie rozważał wprowadzenie kolejnych sankcji wobec Moskwy. Jednocześnie zapewnił o negatywnych skutkach sankcji skierowanych na ZSRR¹⁵⁸.

W dniu 25 X 1982 r. w Białym Domu odbyło się spotkanie R. Regana z reprezentacją KPA na czele z A. Mazewskim. Udział w niej również wzięli: kongresman E. Derwinski, J. Scanlon, F. J. Meehan, M. Dale, M. Palmer, R. W. Robinson i J. Burgess. W trakcie konferencji strona polska zaprezentowała obszerny protokół, w którym poparto działalność „Solidarności” w Polsce, wprowadzenie sankcji gospodarczych na PRL i ZSRR związanych z embargiem na sprzęt do budowy rurociągu gazu ziemnego. Opowiedziano się jednak przeciw ogłoszeniu niewypłacalności Polski. Zarówno w memorandum jak i w liście z 12 października do R. Regana przedstawicielstwo polonijne przedstawiło pomysł powołania grupy roboczej (Task Force), która zajęłaby się koordynacją współpracy administracji Stanów Zjednoczonych, Kongresu USA i rządów zachodnioeuropejskich w rozwiązaniu polskiego kryzysu¹⁵⁹. Z dokumentacji wynika, że Kongres Polonii występował z planem utworzenia Task Force już od lipca 1982 r. Informację tę może potwierdzić list Nancy B. Dyke, który w imieniu wiceprezydenta G. Busha odpowiedział na pismo A. Mazewskiego z dnia 14 VII 1982 r., odsyłając go z wnioskiem do Departamentu Stanu¹⁶⁰. W sierpniu 1982 r. prezes KPA ponowił próby realizacji zamierzonego celu. Zwrócił się więc do Sekretarza Stanu, Georga Schultza, aby projektowana grupa zadaniowa rozpoczęła działać pod przewodnictwem wybitnego Amerykanina. Prośbę tę motywował powagą rozwoju sytuacji w kraju, jako miejsca kluczowej areny konfrontacji Wschód-Zachód¹⁶¹. W odpowiedzi na pismo M. Palmer uznał, że powołanie specjalnej Task Force nie byłoby właściwe w obliczu formalnej delegalizacji „Solidarności” z dnia 9 października¹⁶². Pomimo kolejnych

¹⁵⁷ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 3, Report of the President and Executive Committee of the Polish American Congress, December 4, 1982, tamże, List od A. Mazewskiego do R. Regana, 12 X 1982 r., (zał. B).

¹⁵⁸ Tamże, List od M. Palmera do A. Mazewskiego, (zał. C).

¹⁵⁹ Tamże, (zał. B); CPAA, J. Maślanicz, box 2, fol. 17, Memorandum of the Polish American Congress, 25 X 1982 r.; Rozważana przez R. Regana decyzja o niewypłacalności Polski spotkała się z brakiem poparcia ze strony części administracji prezydenckiej oraz KPA. Powodem była obawa przed zwolnieniem władz PRL ze spłaty długów P. Pleskot, *Kłopotliwa panna „S”*..., s. 238.

¹⁶⁰ Report of the President and Executive Committee of the Polish American Congress, December 4, 1982, tamże, List od Nancy B. Dyke do A. Mazewskiego, 4 VIII 1982 r. (zał. E).

¹⁶¹ Tamże, List od A. Mazewskiego do G. P. Schultza, 10 IX 1982 r. (zał. F).

¹⁶² Tamże, List od M. Palmera do A. Mazewskiego, 25 X 1982 r. (zał. G).

zabiegów Kongresu Polonii, rząd amerykański podtrzymywał własne stanowisko, uzasadniając je „nieprzewidywalnością” sytuacji w Polsce¹⁶³.

We wrześniu 1982 r. A. Mazewski wystosował list do prezydenta R. Regana z propozycją powołania Międzynarodowej Komisji przez ONZ lub innej instytucji międzynarodowej celem ustalenia faktycznego stanu zdrowia przetrzymywanego w więzieniu L. Wałęsy. Apel ten jednak nie przyniósł oczekiwanych rezultatów¹⁶⁴.

W połowie listopada 1982 r. nastąpiła zmiana sytuacji, która związana była ze zwolnieniem z więzienia Lecha Wałęsy oraz zniesieniem amerykańskich sankcji przeciwko Rosji Sowieckiej na artykuły związane z budową rurociągu gazu ziemnego. W związku z tym K. Łukomski wystosował list do członków Komisji Spraw Polskich KPA z sugestią rozważenia potrzeby utrzymania sankcji obejmujących w dalszym ciągu Polskę. Widocznie jego propozycja nie spotkała się z pozytywnym odzewem, gdyż z początkiem grudnia 1982 r. Krajowa Rada Dyrektorów KPA przyjęła uchwałę podtrzymania sankcji gospodarczych wobec reżimu warszawskiego. Treść jej składała się z szeregu ponownie przytoczonych warunków „normalizacji” w Polsce m.in. reaktywizacji „Solidarności”, zwolnienia więźniów, amnestii, przywrócenia praw i wolności człowieka. Podkreślono w niej, że: „Polonia powita taki rozwój sytuacji z ufnością i wiarą w lepszą przyszłość kraju naszych przodków oraz dołoży starań, żeby w zaistniałych warunkach zapewnić Polsce najskuteczniejszą pomoc ekonomiczną ze strony rządu Stanów Zjednoczonych”¹⁶⁵. Wynik tej decyzji był uzależniony od stanowiska prezesa KPA, który od konferencji u prezydenta R. Regana w dniu 21 XII 1981 r. konsekwentnie realizował przyjętą tezę, że jedynym wyjściem Polski z kryzysu jest walka ze Związkiem Sowieckim poprzez sankcje nałożone przez Stany Zjednoczone. W tym przekonaniu nakłaniał członków Kongresu do wywierania nacisku na rząd amerykański poprzez pisanie petycji do kongresmenów i senatorów m.in. do Ch. J. Dodda, L. P. Weickera, A. T. Moffetta, sugerując następującą treść listów:

¹⁶³ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 20, Report of the President and Executive Committee of the Polish American Congress meeting June 3, 1983 – Washington, D. C., tamże, Memorandum to the State Department Concerning U.S. relations with Poland, A. Mazewski, 7 III 1983 r., zał. nr 6 oraz odpowiedź M. Palmera do A. Mazewskiego, 31 III 1983 r., zał. nr 7); *W jedności siła...*, s. 414.

¹⁶⁴ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 3, Report of the President and Executive Committee of the Polish American Congress, December 4, 1982, s. 6-7; List od A. Mazewskiego do R. Regana, 27 IX 1982 r.

¹⁶⁵ CPAA, J. Maślanicz, box 2, fol. 17, List od K. Łukomskiego do członków Komisji Spraw Polskich Kongresu Polonii Amerykańskiej, 15 XI 1982 r.; CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 3, Resolution concerning U. S. policy in relation to Poland, The National Council of Directors of the Polish American Congress at its meeting in Detroit, Michigan on December 4, 1982; box 1, fol. 20, Oświadczenie Krajowej Rady Dyrektorów Kongresu Polonii Amerykańskiej zebranej w Detroit, Mich., 4 XII 1982 r.; J. Wojdon, *W jedności siła...*, s. 415.

„W pełni popieram Kongres Polonii Amerykańskiej w wymaganiach nałożenia całkowitego embarga handlowego i kredytów przeciwko Związkowi Radzieckiemu, który jest przede wszystkim odpowiedzialny za brutalne represje wobec praw człowieka w Polsce”.

„Jestem wdzięczny za silne przywództwo w obronie praw człowieka polskich ludzi brutalnie stłumionego przez wojska generała Jaruzelskiego działającego w imieniu Związku Radzieckiego. (...) Pomimo zwodniczych obietnic, sytuacja polityczna i gospodarcza w Polsce pogarsza się, co grozi wybuchem gwałtownych protestów i dalszą polaryzacją stosunkach Wschód-Zachód. Zachęcam was do wdrożenia dalszych środków zmierzających do złagodzenia presji na Polskę sowiecką i nałożenia embarga na handel i kredyty w stosunku do Związku Radzieckiego. (...) "Niech Polska będzie Polską" ponownie”¹⁶⁶.

W dniu 31 XII 1982 r. władze PRL wydały decyzję o zawieszeniu stanu wojennego w Polsce. Pomimo to w więzieniach w dalszym ciągu przebywali czołowi przywódcy „Solidarności” (m.in. Andrzej Gwiazda, Seweryn Jaworski, Marian Jurczyk, Karol Modzelewski, Grzegorz Pałka, Jacek Kuroń, Adam Michnik) oskarżeni o działalność konspiracyjną w kraju. Okoliczności te wzmożyły aktywność Kongresu, który prezentował nieugiętą postawę utrzymania sankcji. Zdaniem A. Mazewskiego decyzja rządu W. Jaruzelskiego była złudnym manewrem pozorującym „rzekomy umiar i tolerancję” wobec społeczeństwa polskiego. Zmiana kierunku miała posłużyć tylko do pozyskania pozytywnej reakcji krajów zachodnich wobec konieczności otrzymania nowych kredytów i zniesienia sankcji nałożonych przez Stany Zjednoczone. Potrzebę utrzymania sankcji KPA motywował dalszym przetrzymywaniem Lecha Wałęsy w areszcie domowym, licznymi karami więzienia (dla 2 do 3 tysięcy osób) za przynależność do NSZZ „Solidarność” oraz brakiem decyzji o przywróceniu praw i wolności dla narodu polskiego. Wniósł o poparcie przez rząd amerykański stanowiska KPA twierdząc, że zawieszenie sankcji w tym momencie byłoby równoznaczne z wyrazem legitymizacji totalitarnego rządu W. Jaruzelskiego.

W pierwszych dniach stycznia nowego roku prezes KPA wystosował list do sekretarza stanu George’a Schultza z prośbą o brak zgody na zniesienie sankcji wobec PRL. Powołał się w nim na niespełnione warunki prezydenta Stanów Zjednoczonych,

¹⁶⁶ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 20, Support PAC demand of economic sanctions against Soviet Union. Write letters to the President and Members of the U. S. Congress, A. Mazewski (bez daty); przykładowe listy do Ch. J. Dodda, L. P. Weickera, A. T. Moffetta; Suggested letters in support of the PAC demand to impose total trade and credits sanctions against Soviet Union.

które potwierdzili ministrowie spraw zagranicznych NATO. W dniu 23 II 1983 r. A. Mazewski wydał oświadczenie prasowe pt. „Dlaczego Kongres Polonii popiera sankcje? Klucz do ich zawieszenia znajduje się w rękach reżimu”, gdzie już sam tytuł sugerował odpowiedź. Postulaty poparcia sankcji przedstawiono w memorandum do Departamentu Stanu z 7 III 1983 r., uzupełniając je o program długoterminowej pomocy gospodarczej¹⁶⁷. W odpowiedzi rząd amerykański opowiedział się za monitorowaniem sytuacji, nie dając konkretnych zapewnień co do pomocy gospodarczej, czy rozwiązania sytuacji w Polsce¹⁶⁸.

Obradująca w dniach 2-3 VI 1983 r. Krajowa Rada Dyrektorów KPA wyraziła powtórne poparcie dla amerykańskich sankcji wobec PRL-u, potępiając bezwzględne metody brutalnego reżimu komunistycznego w PRL, którego ofiarą stał się Grzegorz Przemyski¹⁶⁹. O potrzebie ich kontynuacji wypowiedział się także A. Mazewski w obecności R. Regana oraz zgromadzonej Polonii w Chicago w dniu 23 VI 1983 r. Na spotkaniu tym prezydent Stanów Zjednoczonych potwierdził konsultacje rządu amerykańskiego z władzami w Warszawie w sprawie Polski. Zapewnił, że decyzje Białego Domu będą uzależnione od stopniowej liberalizacji rządu PRL (zniesienia stanu wojennego, zwolnienia więźniów politycznych, przywrócenia wolnych związków zawodowych oraz przestrzegania podstawowych praw ludzkich). Po spełnieniu tych postulatów „[...] my w Ameryce chętnie pomożemy w odbudowie zrujnowanej gospodarki polskiej, tak jak po obydwu wojnach światowych, pomogliśmy krajom europejskim [...]”¹⁷⁰.

Decyzję o zniesieniu stanu wojennego przez rząd W. Jaruzelskiego z dniem 22 VII 1983 r. Kongres potraktował jako pewnego rodzaju nową poprawkę

¹⁶⁷ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 20, Report of the President and Executive Committee of the Polish American Congress meeting June 3, 1983 – Washington, D. C., tamże, Terror policyjny nie złamie determinacji narodu polskiego, 8 III 1983 r., załącznik nr 3, tamże, list od A. Mazewskiego do G. Schultz’a, 5 I 1983 r., zał. nr 4, tamże, Memorandum to the State Department Concerning U.S. relations with Poland, A. Mazewski, 7 III 1983 r., zał. nr 6; Why PAC is for sanctions? Military Junta Holds the key their suspension, podpisali A. Mazewski, H. Zielinski K. Łukomski, H. Bielanski, J. A. Drobot, 23 II 1983 r.; J. Wojdon, *W jedności siła...*, s. 416; szerzej o zawieszeniu stanu wojennego w Polsce K. B. Janowski, *Polska 1981-1989...*, s. 51.

¹⁶⁸ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 20, Report of the President and Executive Committee of the Polish American Congress meeting June 3, 1983 – Washington, D. C., tamże, List od M. Palmera do A. Mazewskiego, 8 II 1983, zał. nr 5, tamże, List od M. Palmera do A. Mazewskiego, 31 III 1983 r., zał. nr 7.

¹⁶⁹ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 20, Conference and Board of Directors meeting of Polish American Congress and PAC Charitable Foundation held on June 2 and 3, 1983, in Washington, D. C., s. 2-3; Resolution on support of sanctions, June 3, 1983.

¹⁷⁰ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 20, Speech of A. Mazewski, visit of President R. Regan, Chicago, Illinois, komunikat prasowy KPA, 23 VI 1983 r.; Skrót przemówienia R. Regana, komunikat prasowy KPA, 24 VI 1983 r.

konstytucyjną, która w istocie zwróciła Polskę do „normalności” totalitarnego państwa policyjnego. A. Mazewski tłumaczył to zwolnieniem tylko częściowej liczby przywódców „Solidarności”, KOR-u oraz Konfederacji Polski Niepodległościowej. (KPN). Jego zdaniem sytuacja w Polsce może skutkować ponownym odwrotem akcji¹⁷¹.

Pewna zmiana stanowiska Kongresu Polonii nastąpiła z dniem 16 VIII 1983 r. Związana była ona z telegramem A. Mazewskiego do R. Regana, w którym prezes przyznał, że stan wojenny zamroził stosunki polsko-amerykańskie. Niezależnie od podtrzymania sankcji amerykańskich powinno dojść do negocjacji USA-PRL celem rozłożenia spłaty polskich długów oraz zniesienia embarga na połowy ryb w amerykańskich wodach terytorialnych. Tego samego dnia, w trzecią rocznicę powstania „Solidarności”, prezes KPA wypowiedział się w następujący sposób: „[...] W ciągu najbliższej przyszłości Polska stoi przed gorzką konfrontacją, gwałtownymi protestami, za które komunistyczny reżim musi wziąć pełną odpowiedzialność [...]”. „[...] Doceniamy głębokie współczucie prezydenta Reagana dla narodu polskiego i jego zrozumienie, że walka w Polsce pokazuje światu brzydkie oblicze komunizmu i sowieckiego imperializmu. Dlatego wzywamy go, aby kontynuować nacisk na dyktatorów w Warszawie i Moskwie, utrzymując sankcje wobec prawdziwego winowajcy [...]”¹⁷².

Dla określenia przyszłego stanowiska politycznego Kongresu Polonii duże znaczenie miały uchwały Komisji Spraw Polskich KPA, które przygotowano na spotkaniu w dniu 27 VIII 1983 r. W ich toku stwierdzono, że rząd W. Jaruzelskiego zmarnował okazję do pojednania narodowego związaną z wizytą Papieża. Uznano, że przy ówczesnej sytuacji nadzieje na obustronne negocjacje są równe zeru. Jednak pomimo radykalizacji polityki polskich władz komunistycznych wobec „Solidarności” pozostaje ona silnie działającą grupą na rzecz społeczeństwa polskiego. Wnioskowano, aby KPA w dalszym ciągu zabiegał o utrzymanie sankcji amerykańskich wobec PRL oraz zwiększył pomoc dla opozycji demokratycznej¹⁷³. Wynikiem uchwał był, przesłany dwa dni później przez A. Mazewskiego, telegram do prezydenta Stanów

¹⁷¹ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 20, Statement of A. Mazewski, President of Polish American Congress, 22 VII 1983 r.; szerzej o zniesieniu stanu wojennego w Polsce K. B. Janowski, *Polska 1981-1989...*, s. 61-63.

¹⁷² CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 31, Telegram to President Regan, 16 VIII 1983 r.; CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 5, The Summary Anniversary of Solidarity, 16 VIII 1983 r.; J. Wojdon, *W jedności siła...*, s. 417.

¹⁷³ CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 7, Report of the Polish American Congress Polish Affairs Committee meeting on 27 VIII 1983 r.

Zjednoczonych. Rozpoczął się on od słów: „chcemy powtórzyć w tym momencie nasze pełne poparcie dla sankcji nałożonych na reżim komunistyczny w Polsce po wprowadzeniu stanu wojennego – 13 XII 1981”. [...] oraz rozczarowanie zniesieniem sankcji przeciwko ZSRR [...]”¹⁷⁴. Zabiegi Kongresu związane z walką o prawa człowieka w PRL poparł L. Wałęsa w swoim przemówieniu przygotowanym na uroczystość nadania mu Nagrody Nobla: „[...] Nie godzimy się z przemocą. Nie pogodzimy się z odebraniem nam wolności związkowej. Nie pogodzimy się z więzieniem ludzi za przekonania. Bramy więzień muszą się otworzyć: trzeba uwolnić ludzi skazanych za obronę praw związkowych i obywatelskich. Przygotowane procesy jedenastu działaczy naszego ruchu nie powinny się odbyć. Wszyscy więzieni – skazani czy aresztowani za działalność związkową, czy swe przekonania – powinni powrócić do swych rodzin i mieć możliwość życia i pracy w kraju [...]”¹⁷⁵.

W dniu 21 X 1983 r. A. Mazewski skierował na ręce R. Regana memoriał, w którym powrócił do twierdzenia, że powinno dojść do przełamania impasu w stosunkach polsko-amerykańskich. Prezes sygnalizował stronie amerykańskiej, aby wyraziła ona zgodę na udzielenie Polsce wsparcia w krytycznej sytuacji ekonomicznej. Pomoc ta wiązałaby się z wydaniem pozwolenia na rozmowy o rozłożeniu długów (okoła 11 miliardów dolarów pożyczek udzielonych lub gwarantowanych przez rządy państw zachodnich) oraz wycofania embargo na połowy dalekomorskie. Dokument stwierdzał kategorycznie, że wszystkie pozostałe sankcje mogą być zniesione tylko w odpowiedzi na rzeczywiste złagodzenie polityki represji oraz podjęcie dialogu ze środowiskami reprezentującymi dążenia narodu.

Pod koniec października KPA wydał oświadczenie potępiające władze PRL za przygotowywany proces sądowy wobec działaczy KOR i „Solidarności”, którym zarzucono dążenia do obalenia siłą systemu politycznego w Polsce. Zarzuty te uznano za bezpodstawne akty zemsty wymierzone nie tylko przeciw nim, ale również przeciwko całemu społeczeństwu polskiemu. Zwrócono się o niezwłoczne uwolnienie wszystkich więźniów politycznych i anulowanie wyroków zatwierdzonych w nieprawnych procesach sądowych. Stanowisko prezesa Kongresu poparła Komisja

¹⁷⁴ CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 7, Telegram to President Regan dated August 30, 1983 in support of sanctions, A. Mazewski; CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 20, Raport of the President and Executive Committee of the Polish American Congress meeting November 18, 1983 – Chicago, Ill.; A. Błaszczński, box 4, fol. 5, Program zebrania Komisji Spraw Polskich w dniu 27 VIII 1983 r. w Domu Koła SPK nr 31, przy 3242 N. Pułaski Road w Chicago, K. Łukomski, 18 VIII 1983 r.; Zob. J. Wojdon, *W jedność siła...*, s. 417.

¹⁷⁵ CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. Wycinek z gazety (bez daty), przemówienie L. Wałęsy przygotowane na uroczystość nadania mu Nagrody Nobla.

Spraw Polskich KPA oraz Krajowa Rada Dyrektorów KPA. W odpowiedzi, w dniu 2 XI 1983 r. R. Regan wydał oświadczenie o podjęciu przez rząd Stanów Zjednoczonych kroków prowadzących do ograniczonego złagodzenia sankcji ekonomicznych w zasadniczej mierze pokrywających się z argumentacją przedstawioną przez Kongres Polonii. Biały Dom uzasadnił swoją decyzję następującymi słowami: „[...] podjęte kroki stanowią ograniczoną reakcję na bardzo niewielką poprawę sytuacji w zakresie praw człowieka w Polsce – wizyta Jana Pawła II do ojczyzny w czerwcu i uwolnienie większości więźniów politycznych. Czekamy na podjęcie przez rząd polski zdecydowanych środków w celu przywrócenia praw Polaków- praw, które należą do nich od urodzenia i które nie zależą od rządu”¹⁷⁶.

Przełom w kwestii zniesienia sankcji nastąpił po wystąpieniu Lecha Wałęsy na początku grudnia 1983 r. Słowa przywódcy NSZZ „Solidarność” o katastrofalnie niskim poziomie życia polskich rodzin, zapaści gospodarczej, którą władza komunistyczna dodatkowo próbuje wykorzystywać do kolejnych wzrostów cen żywności z początkiem przyszłego roku, wpłynęły na decyzje amerykańskie¹⁷⁷. W odpowiedzi prezydent Stanów Zjednoczonych zapewnił o przeanalizowaniu sytuacji i skonsultowaniu się z sojusznikami¹⁷⁸. Oświadczenie to zmusiło również przedstawicieli Polonii do wypracowania nowego stanowiska w tej kwestii. W dniu 16 XII 1983 r. K. Łukomski w piśmie do członków Komisji Spraw Polskich KPA stwierdził: „[...] należy sądzić, że przemówienie Wałęsy nie jest wypowiedzią indywidualną, ale wyraża przemyślane stanowisko zespołu doradców wywodzących się w dużej mierze z kół inteligencji katolickiej i jest uzgodnione z Episkopatem. Stąd jego waga. Można wnioskować, że stanowisko w nim wyrażone jest wynikiem oceny bezpośrednio grożącej katastrofy kraju, zagrożenie bytu rodziny, a jednocześnie ostatnią próbą nawiązania jakiegoś rozsądnego dialogu „pomiędzy władzami państwowymi” i, jak to Wałęsa określa, społeczeństwem” [...]. Na szczególne wyróżnienie zasługują

¹⁷⁶ CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 10, Jałta, sankcje oraz Centralna Ameryka i Bliski Wschód przedmiotem uchwał Krajowej Rady Dyrektorów KPA, komunikat prasowy, 21 XI 1983 r.; CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 6, *Uchwały Rady Krajowej KPA – sankcje*, „Nowy Dziennik”, 2 XII 1983 r., s. 4; CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 24, Statement concerning sanctions, 18 XI 1983 r.; CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 32, Raport on Polish Affairs Committee meeting in Chicago on November 18, 1983; A. Błaszczński, box 4, fol. 31, Oświadczenie Kongresu Polonii Amerykańskiej – oskarżenia i proces sądowy przeciwko działaczom KOR i „Solidarności” są parodią sprawiedliwości, 24 X 1983 r.

¹⁷⁷ CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 13, Statement on Lech Walesa’s recent call to lift economic sanctions, 10 XII 1983 r.; A. Błaszczński, box 4, fol. 31, The White House Office of the Press Secretary, Statement by the principal deputy press secretary, 2 XI 1983 r.; szerzej o sytuacji w Polsce W. Roszkowski, *Historia Polski...*, s. 388-390.

¹⁷⁸ CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 13, *Regan to study Walesa appeal*, „The New York Times”, Thursday, December 8, 1983.

przedostanie słowa tego listu: „[...] W naszym działaniu przyjmujemy zasadę, że decyzję odnośnie spraw krajowych należą do jego autentycznych przywódców w kraju. Oni ponoszą za nie konsekwencje oraz pełną odpowiedzialność. Nasza rola ograniczona jest do informacji, wyrażania opinii, wysuwania sugestii [...]”. Moment podjęcia konkretnych decyzji, K. Łukomski wstrzymał do specjalnego zebrania członków Komisji w styczniu 1984 r.¹⁷⁹. W dniu 12 I 1984 r. Komisja Spraw Polskich KPA w porozumieniu z Kongresem Polonii wydała oficjalne oświadczenie, które opracowane zostało na podstawie dokładnej analizy wypowiedzi L. Wałęsy. Potwierdzono dramatyczną sytuację ekonomiczną narodu polskiego, do której doprowadziły 40-letnie rządy dyktatury komunistycznej z „milczącą zgodą zachodnich demokracji”. Wskazano, że odbudowa gospodarki nie może być pomyślnie przeprowadzona wyłącznie przez samo społeczeństwo, a wymaga znaczącej pomocy zagranicznej. W związku z tym dalsze utrzymanie sankcji nie pozwoli na jej wprowadzenie. Jednocześnie podkreślono, że międzynarodowa pomoc musi być proporcjonalna do reform rządu PRL odnośnie poszanowania praw człowieka: „[...] wszyscy więźni, skazani czy aresztowani za działalność związkową lub swe przekonania – powinni wrócić do swoich rodzin i mieć możliwość życia i pracy w Kraju [...]”. Powtórzono poparcie uchylecia niektórych sankcji, zgodnie z propozycją R. Regana z dnia 2 XI 1983 r., dotyczących zgody Stanów Zjednoczonych na podjecie rozmów w sprawie zmiany terminów spłat zadłużeń Polski względem zachodnich rządów oraz zniesienie zakazu połowu. Według dokumentu najistotniejszymi sankcjami dalej obowiązującymi były:

- zawieszenie przywilejów dla polskiego lotnictwa cywilnego na terenie Stanów Zjednoczonych;
- zamrożenie gwarancji kredytowych amerykańskiego Banku Export-Import;
- sprzeciw w sprawie przyjęcia Polski do Międzynarodowego Funduszu Monetarnego;
- zawieszenie klauzuli najwyższego uprzywilejowania dla Polski;
- zawieszenie uprzywilejowania kredytowego na zakupy dla rolnictwa.

Komisja Spraw Polskich KPA, jak również Kongres Polonii wyrazili, pełne poparcie dla apelu L. Wałęsy, dotyczącego długoterminowej i wielomilionowej pomocy ekonomicznej, którą udzieliłyby Polsce Stany Zjednoczone w porozumieniu z państwami Europy Zachodniej, uwarunkowanej wprowadzeniem przez rząd PRL

¹⁷⁹ CPAA, A. Błaszczyński, box 4, fol. 17, List od K. Łukomskiego do członków Komisji Spraw Polskich KPA, 16 XII 1983 r.; List od K. Łukomskiego do członków Komisji Spraw Polskich KPA, 20 XII 1983 r.

reform społeczno-ekonomicznych. Program ten w pierwszej kolejności objąć miał prywatne gospodarstwa rolne i małe przedsiębiorstwa prywatne oraz przemysł produkujący na eksport. Według KPA pozytywnym skutkiem tego działania będzie zabezpieczenie interesów Stanów Zjednoczonych i państw zachodnich oraz stabilizacja w Europie Środkowej¹⁸⁰.

W dniu 26 III 1984 r. podczas spotkania sekretarza USA, Geoga Shultza z przedstawicielami Polonii A. Mazewski przedstawił memorandum, w którym omówił politykę zagraniczną USA w stosunku do Polski. Podkreślił w nim strategiczne znaczenie Polski, w której zmiany mają szeroko idące konsekwencje psychologiczne i polityczne dla całego bloku sowieckiego. W zawiązku z tym sprawy polskie powinny mieć priorytetowe znaczenie dla Stanów Zjednoczonych. Prezes KPA zwrócił uwagę, że proces zniesienia sankcji musi być uwarunkowany wydaniem jedenastu przywódców "Solidarności" i Komitetu Samoobrony KOR-u, a następnie amnestią dla więźniów politycznych. Zalecono, aby wszelkie zmiany poczynione przez rząd PRL na rzecz społeczeństwa były odpowiednio premiowane kolejnymi ustępstwami ze strony amerykańskiej takimi jak: przywróceniem polsko-amerykańskiej komunikacji lotniczej LOT, dopuszczeniem Polski do negocjacji w sprawie przystąpienia do Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW) oraz objęciem jej długotrwałym programem gospodarczym¹⁸¹. Postulaty przedstawione przez A. Mazewskiego w memorandum były podstawą sformułowanego projektu oświadczenia „The Polish American Agenda for the Eighties”, który został przyjęty na spotkaniu Komisji Spraw Polskich KPA oraz Krajowej Rady Dyrektorów KPA w dniach 3-6 V 1984 r¹⁸². W toku majowych obrad Rada Dyrektorów wydała również specjalną rezolucję, w której potępiono rządy polskich władz komunistycznych wyrażające zgodę na bezprawne łamane prawa człowieka, stosowany terror i aresztowania działaczy „Solidarności”.

¹⁸⁰ CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 14, Oświadczenie w sprawie sankcji przeciw rządowi PRL, podpisane przez A. Mazewskiego, H. Zielińską, K. Łukomskiego, H. Bielańskiego, J. Drobota, Chicago, 12 I 1984 r.; Oświadczenie w sprawie sankcji, Kongres Polonii Amerykańskiej, Komisja Spraw Polskich KPA, (bez daty); A. Błaszczński, box 4, fol. 13, *KPA o sankcjach gospodarczych*, „Nowy Dziennik”, 4 I 1984 r.

¹⁸¹ CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 22, Memorandum – meeting with honorable George Shultz, Secretary of State, March 26, 1984, A. Mazewski; CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 1, *Secretary of state meets PAC leaders*, „Polish American Congress Newsletter”, vol. 7, April 1984; Zob. J. Wojdon, *W jedności siła...*, s. 421.

¹⁸² CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 1, List od K. Łukomskiego do członków Komisji Spraw Polskich KPA, 22 III 1984 r.; List od K. Łukomskiego do członków Komisji Spraw Polskich KPA, 15 IV 1984 r.; *The Polish American Agenda for the Eighties*; CPAA, S. Blejwas, box 2, fol. 27, Summary of the PAC meeting, May 3-4, 1984; CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 1, *The Polish American Agenda for the Eighties*, „Polish American Congress Newsletter”, vol. 8, August 1984.

Domagano się wzmożonej reakcji ze strony Stanów Zjednoczonych wobec polityki ZSRR¹⁸³.

Ogłoszona w lipcu 1984 r. amnestia dla 650 więźniów politycznych przez rząd PRL uznana została przez Kongres Polonii za przełom w promowaniu dialogu oraz znaczący krok w dziedzinie praw człowieka. W dniu 24 VII 1984 r. A. Mazewski w telegramie wysłanym do R. Regana stwierdził, że decyzja o uwolnieniu więźniów była zasługą silnej pozycji polityki USA w stosunku do Polski oraz wynikiem oferowanej z jego strony pomocy we wprowadzaniu reform. Prezes KPA zwrócił się o wycofanie amerykańskiego weta wobec członkostwa Polski w Międzynarodowym Funduszu Walutowym, do którego należały już inne kraje zza żelaznej kurtyny. Zastrzegł jednak, że inne sankcje powinny zostać podtrzymane do czasu kolejnych ustępstw ze strony rządu PRL na rzecz społeczeństwa takich jak rewitalizacja „Solidarności”¹⁸⁴. W odpowiedzi prezydent Stanów Zjednoczonych z początkiem sierpnia 1984 r. zdecydował o zniesieniu zakazu na loty linii LOT do USA, uzależniając zgodę na przyłączenie Polski do MFW od wywiązania się rządu PRL z decyzji o amnestii. Stanowisko to poparł A. Mazewski, apelując do władz warszawskich o niezwłoczne uwolnienie księdza J. Popiełuszki czy B. Lisa¹⁸⁵.

Na spotkaniu Komisji Spraw Polskich KPA, które odbyło się w Waszyngtonie w dniu 11 X 1984 r. większość zebranych opowiedziała się za twierdzeniem J. Nowaka, które mówiło o tym, że: „[...] nie należy przypierać reżimu do muru i starać się o złagodzenie sankcji, ponieważ reżym spełnia warunki i w Polsce następuje ulga w stosunku do prześladowanych politycznie osób [...]”. W przypadku ich wycofywania podkreślał: „[...] ażeby znoszenie sankcji było stopniowe i uwarunkowane prawdziwą poprawą warunków w Polsce [...]”. W opozycji do łagodniejszego stosunku do reżimu pozostał J. Morelewski, który uważał, że „[...] za wszystko złe w Polsce odpowiedzialny jest reżym i Rosja. Słowo „amnestia” odnoszące się do zwolnienia aresztowanych działaczy „Solidarności” w Polsce jest obrażą. Ludzie w Polsce mówią mocniej niż my tutaj. [...]”. Postulaty Komisji zostały przyjęte i uchwalone przez

¹⁸³ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 1, Resolution on political prisoners in Poland, 3 May, 1984.

¹⁸⁴ CPAA, S. Blejwas, box 2, fol. 18, Telegram od A. Mazewskiego do R. Regana, 24 VII 1984 r.; wiadomość prasowa o wysłaniu przez A. Mazewskiego telegramu do R. Regana, 25 VII 1984 r.

¹⁸⁵ CPAA, S. Blejwas, box 2, fol. 28, Sanctions – PAC favors meaningful response. U. S. accedes to PAC position and extend response to release political prisoners, 28 VIII 1984 r.

Krajową Radę Dyrektorów KPA, a następnie powtórzone na kolejnym zebraniu Komisji Spraw Polskich KPA i Rady w grudniu 1984 r.¹⁸⁶.

Wzmoczoną reakcją Kongresu Polonii wywołała wiadomość o zabójstwie księdza Jerzego Popiełuszki, które uznano za dramatyczny epizod dokonany przez komunistyczne władze PRL w walce narodu polskiego o prawa ludzkie i poszanowanie godności człowieka. Domagano się nowej inicjatywy zmierzającej do normalizacji stosunków pomiędzy rządem a społeczeństwem, a także bezzwłocznego ukarania sprawców oraz zaprzestania samowoli aparatu Bezpieczeństwa Wewnętrznego w Polsce. W dniu 9 XII 1984 r. w Chicago odbyła się msza święta za księdza Jerzego Popiełuszkę, w trakcie której biskup A. Abramowicz pobłogosławił wybudowany ku jego pamięci pomnik. W uroczystości wzięli udział R. Puciński i E. Róžański¹⁸⁷.

W dniu 17 XII 1984 r. w oświadczeniu „Stopniowe znoszenie sankcji instrumentem walki o prawa ludzkie w Polsce” Kongres chciał przekonać środowisko polonijne o słuszności jego działań w kierunku dopuszczenia PRL-u do MFW. Decyzję tę argumentowano poprawą sytuacji gospodarczej kraju i zerwaniem z dotychczasową izolacją Polski od Zachodu, wynikiem czego mogły być większe możliwości pozyskiwania pomocy, a także utrzymania nad nią kontroli. A. Mazewski liczył, że ustępliwość władz komunistycznych odnośnie zwolnienia z więzienia pod koniec grudnia 1984 r. B. Lisa i P. Mierzejewskiego otworzy szybszą realizację amerykańskiej obietnicy o przyłączeniu Polski do MFW-u. Potępiono zabójstwo księdza Jerzego Popiełuszki, z drugiej jednak strony przestrzegano społeczeństwo polskie przed zamierzoną prowokacją ze strony Służb Bezpieczeństwa PRL¹⁸⁸.

W dniu 22 II 1985 r. KPA w wydanym oświadczeniu zwrócił się do L. Wałęsy, jako przywódcy i reprezentanta narodu polskiego, aby zapobiegł bezpośredniej konfrontacji pomiędzy społeczeństwem a reżimem, do której mogłoby dojść w ogłoszonym na ostatni dzień lutego strajku. Wezwano rząd amerykański do oficjalnego ogłoszenia, że znoszenie poszczególnych sankcji gospodarczych będzie

¹⁸⁶ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 1, Protokół z półrocznego zebrania Komisji Spraw Polskich KPA, Wahington D.C. 11 X 1984 r.; Rezolucja Komisji Spraw Polskich KPA, Oświadczenie Krajowej Rady Dyrektorów KPA, 10 XII 1984 r.

¹⁸⁷ CPAA, S. Blejwas, box 2, fol. 24, Oświadczenie Kongresu Polonii Amerykańskiej, 28 X 1984 r.; CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 9, Report of the President and the Executive Committee of the Polish American Congress from October 12, 1984 to May 31, 1985, s. 7; szerzej o śmierci księdza J. Popiełuszki i jej skutkach politycznych (sierpień-grudzień 1984) K. B. Janowski, *Polska 1981-1989...*, s. 79-86.

¹⁸⁸ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 1, fol. 26, Oświadczenie KPA – stopniowe znoszenie sankcji instrumentem o prawa ludzkie w Polsce, 17 XII 1984 r.

uwarunkowane widoczną poprawą sytuacji praw człowieka w Polsce¹⁸⁹. Wiadomości o ponownych aresztowaniach i represjach wobec przywódców „Solidarności” (W. Frasyniuka, B. Lisa, A. Michnika, a następnie L. Moczulskiego), A. Mazewski skomentował w następujący sposób: „[...] „To wyraźnie pokazuje, że w ubiegłym roku ogłoszona amnestia i uwolnienie 652 więźniów politycznych było haniebnym chwytem mającym na celu oszukać Polaków, uwolnić Polskę od izolacji demokracji zachodnich oraz zniesienie nałożonych przez Stany Zjednoczone sankcji [...]”. Zażądał natychmiastowego uwolnienia ponad 100 bezprawnie przetrzymywanych więźniów politycznych oraz wznowienia dialogu pomiędzy rządem PRL a narodem polskim¹⁹⁰.

W toku obrad Komisji Spraw Polskich KPA, a następnie Krajowej Rady Dyrektorów KPA, które miały miejsce w połowie czerwca 1985 r., w Chicago ustalono ogólne stanowisko Kongresu Polonii odnośnie polityki Stanów Zjednoczonych w stosunku do Polski. Opracowane zostało ono na podstawie memorandum „U. S. relations with Poland”, które stanowiło podstawę wcześniejszej odbytej konferencji A. Mazewskiego z doradcą prezydenta Spraw Bezpieczeństwa, Robertem C. MacFarlanem z dnia 22 V 1985 r. Przyjęte w czerwcu postulaty miały duże znaczenie dla przyszłych interwencji przedstawicieli Polonii w Waszyngtonie w sprawie Polski. Biorąc pod uwagę kontynuację polityki nowego przywódcy sowieckiego – M. Gorbaczowa, Kongres Polonii podtrzymał swoje stanowisko dotyczące wsparcia narodu polskiego w dążeniu do odzyskania praw i wolności obywatelskich. Opowiedział się za stopniowym znoszeniem sankcji ekonomicznych z Polski, uzależniając je od zaniechania represji stosowanych przez rząd PRL wobec społeczeństwa. Proponował wprowadzenie embarga na technologię, artykuły żywnościowe i rolnicze, które powinno objąć Związek Sowiecki. W rezolucji z 14 VI 1985 r. Kongres wyraził oburzenie na wydane przez sąd w Gdańsku wyroki więzienia na działaczy Solidarności (W. Frasyniuka, B. Lisa i A. Michnika), które świadczyły o dalszym nadużywaniu przez władze komunistyczne siły i przemocy wobec społeczeństwa polskiego. Potwierdził, iż dopóki rząd PRL będzie stosował politykę represji, nie będą możliwe żadne dwustronne porozumienia polsko-amerykańskie.

¹⁸⁹ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 26, fol. 1, Statement – PAC, February 22, 1985.

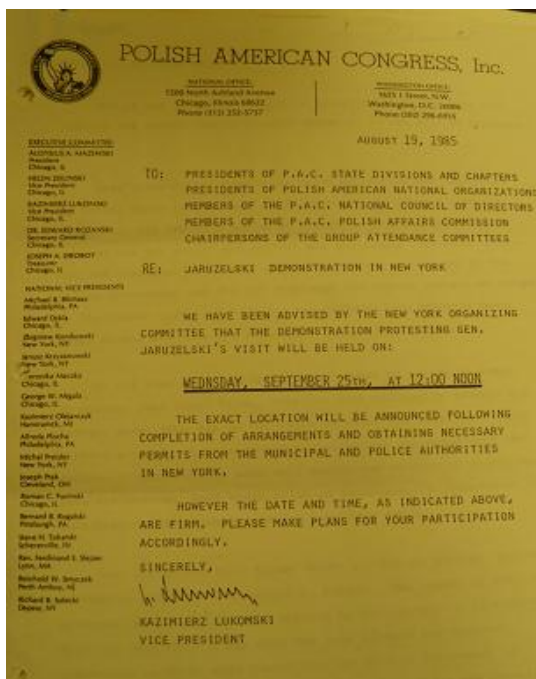
¹⁹⁰ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 1, fol. 26, Polish American denounce of political repression in Poland, news release, March 22, 1985; Polish American Congress denounces trials of Solidarity activists in Poland. PAC accuses polish regime of attempted of Poland from the West, news release, May 7, 1985; szerzej o sytuacji w Polsce w okresie styczeń-lipiec 1985 r. K. B. Janowski, *Polska 1981-1989...*, s. 86-97.

Z inicjatywy przedstawiciela stanu Connecticut w Waszyngtonie, Ch. Dodda, został wysłany protestacyjny telegram do rządu W. Jaruzelskiego w sprawie aresztu działaczy „Solidarności”, w którym zwrócono się w sposób następujący: „[...] Panie Premierze, działalność tych ludzi jest chroniona na podstawie wielu umów międzynarodowych, które są wiążące dla waszego rządu. Kontynuując uwięzienia i procesy karne (W. Frasyniuk, B. Lis i A. Michnik) dodatkowo szkodzicie obrazowi swojego rządu na całym świecie i przeszkadzacie w poprawie stosunków polsko-amerykańskich. My, niżej podpisani członkowie Senatu Stanów Zjednoczonych, gorąco zachęcamy do zakończenia postępowania w tej sprawie i zwolnienia trzech działaczy bezwarunkowo”. Dokument podpisało 33 członków Senatu Stanów Zjednoczonych.¹⁹¹

W końcu lipca 1985 r. Kongres Polonii rozpoczął akcję, której celem było przygotowanie środowiska polonijnego na demonstrację przeciwko wizycie w dniach od 24 do 28 września w ONZ „pogromcy Solidarności i narodu polskiego” – generała W. Jaruzelskiego. Wraz z przywódcą polskiego rządu komunistycznego do Stanów Zjednoczonych mieli przybyć Jerzy Urban, Wiesław Górnicki i Mieczysław Rakowski. Zdaniem KPA zamiarem ich było usprawiedliwić dokonane przez nich zbrodnie oraz przedstawienie na forum międzynarodowym rzekomego umiaru polskiego reżimu, który jest gotowy na przełamanie izolacji z Zachodem. W związku z tym, A. Mazewski zwrócił się do wszystkich prezesów Wydziałów Stanowych KPA, organizacji i członków Kongresu Polonii o aktywne wsparcie publicznej manifestacji przed siedzibą ONZ-u w Nowym Jorku, której celem miało być wyrażenie dezaprobaty z ciągłego zniewolenia komunistycznego Polaków. Na przewodniczącego komitetu organizacyjnego manifestacji wyznaczono prezesa wydziału stanowego KPA, M. Preislera, a rolę koordynatora powierzono K. Łukomskiemu na szczepku Komisji

¹⁹¹ CPAA, A. Błaszczynski, box 4, fol. 30, List od K. Łukomskiego do członków Komisji Spraw Polskich KPA, 3 VI 1985 r.; U.S. relations with Poland, June 14, 1985; Resolution expressing appreciation to the assistance Committee for the Human Rights Movements in Poland, PAC Illinois, Polish American Congress National Council of Directors, 14 VI 1985 r.; Statement denouncing prison sentences imposed on leaders of „Solidarity”: W. Frasyniuk, B. Lis and A. Michnik, Polish American Congress National Council of Directors, June 14, 1985; Resolution in support of NSZZ „Solidarność”, The Polish American Congress National Council of Directors convened in Chicago this Fourteenth Day of June, 1985; CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 9, Report of the President and the Executive Committee of the Polish American Congress from October 12, 1984 to May 31, 1985, s. 6; CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 1, *PAC denounces prison sentences imposed on leaders of Solidarity*, „Polish American Congress Newsletter”, vol. 10, August 1985; CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 29, President’s Report, 1985, PAC District of Connecticut, Inc., s. 2. (raport za rok 1985), także, kopia telegramu podpisana przez 33-ch członków Senatu USA (Ch. Dodda, F. Murkowski, B. Bradley’a, P. Sarbanes’a, P. Gramm’a, A. D’ Amato, Ch. Grassley’a, Q. Burdick’a, J. Chafee’a, D. Boren’a, A. Gore’a, J. Exon’a, J. Glenn’a, T. Harkin’a, D. Durenberger’a, D. Riegle’a, R. Boschwitz, J. Easta, L. Weicker’a, E. Zorinsky’a, P. Simon’a, A. Cranston’a, P. Domenici’a, H. Metzenbaum’a, J. Rockefeller’a, D. Nickles’a, E. Kennedy’ego, R. Lugar’a, S. Symms’a, C. Levina, J. Kerry’ego, A. Dixona, D. Moynihana) do W. Jaruzelskiego, 22 V 1985 r.

Wykonawczej KPA. W sierpniu 1985 r. wyznaczono termin oficjalnej manifestacji na 25 IX 1985 r., lecz następnie zmieniono go na 26 września z powodu nałożenia się z świętem Yom Kippur.

Ilustracja 57, Wezwanie Polonii do publicznej manifestacji w dniu 25 IX 1985 r. przeciwko wizycie gen. W. Jaruzelskiego w Nowym Jorku
 Źródło: CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 1.

Tuż przed zbliżającą się datą protestu A. Mazewski wezwał Polonię w następujący sposób: „[...] Apelujemy do wszystkich wolnych i demokratycznych narodów, aby wspierać walkę Polaków ludzi i domagać się, aby polski system w pełni stosował się do postanowień Deklaracji Narodów Zjednoczonych o Prawach Człowieka, Aktu Końcowego z Helsinek, Konwencji Gospodarczej, Społecznej i Kulturalnej, z których wszystkie zostały podpisane przez rząd PRL. Aby rozwiązać trwający kryzys społeczno-gospodarczy i uniknąć pogłębienia konfrontacji pomiędzy ludźmi i organami, wzywać aby rząd powrócił do polityki umiaru i powściągliwości.[...]”.

Ilustracja 58, Demonstracja Polonii amerykańskiej przed siedzibą ONZ- u w Nowym Jorku w dniu 26 IX 1985 r.

Źródło: CPAA, A. Błaszczński, box 5, fol. 34, *Edward Koch, pierwszym mówcą, demonstracja na V Alei*, „Nowy Dziennik”, nr 3709, 27 IX 1985 r.

Według ocen policyjnych demonstracja na zbiegu Piątej Alei i 66 Ulicy na Manhattanie zgromadziła około 3 – 4 tysięcy osób, które przybyły spoza metropolii, m.in. z Illinois, Michigan, Pensylwanii, New Jersey, grupy solidarnościowców z Kalifornii czy Toronto. Dzięki staraniom S. Gruszki i A. Sztupaka ze stanu Connecticut, manifestację w Nowym Jorku wsparło ok. 250 uczestników. Podczas zgromadzenia Polonii swoje przemówienia wygłosili m.in.: burmistrz Nowego Jorku Edward I. Koch, Prezes AFL-CIO Lane Kirkland czy A. Mazewski – domagając się od reżymu warszawskiego rozmów z narodem, zakończenia represji i rozpoczęcia reform. Według późniejszych ocen KPA manifestacja Polonii przyczyniła się do osiągnięcia rozgłosu w mediach informując, opinię publiczną o trudnej sytuacji w Polsce¹⁹².

¹⁹² CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 1, Odezwa do Polonii, komunikat prasowy KPA, 30 VII 1985 r.; A. Mazewski to Presidents of PAC State Divisions and Chapters, Presidents of National Polish American Organizations, Members of the PAC National Council of Directors, Members of the Polish Affairs Committee, July 30, 1985; K. Łukomski do Presidents of PAC State Divisions and Chapters, Presidents of National Polish American Organizations, Members of the PAC National Council of Directors, Members of the Polish Affairs Committee, Chairpersons of the Group Attendance Committees, August 19, 1985; K. Łukomski do Presidents of PAC State Divisions and Chapters, Presidents of National Polish American Organizations, Members of the PAC National Council of Directors, Members of the Polish Affairs Committee, Chairpersons of the Group Attendance Committees, August 23, 1985; CPAA, E. Wasiutyńska, box 11, fol. 18, A. Mazewski do członków i przyjaciół Kongresu Polonii Amerykańskiej, 18 XI 1985 r., tamże, zał. Polish Americans protest Jaruzelski's visit – free independent Poland is our goal, CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 9, Report of the President and the Executive Committee of the Polish American Congress from June 1, 1985 to November 1, 1985, s. 3-5; CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 29, President's Report, 1985, PAC District of Connecticut, Inc; CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 1, *Polish Americans will protest gen. Jaruzelski's visit*, „Polish American Congress Newsletter”, vol. 10, August 1985; *Polonia confronts Jaruzelski in New York*, „Polish American Congress Newsletter”, vol. 11, February 1986; CPAA, A. Błaszczński, box 5, fol. 34, *Edward Koch, pierwszym mówcą, demonstracja na V Alei*, „Nowy Dziennik”, 27 IX 1985 r.

W związku z planowanym szczytem przywódcy sowieckiego M. Gorbaczowa z R. Reganem w Genewie prezes KPA zwrócił się do prezydenta Stanów Zjednoczonych o poruszenie sprawy polskiej w porządku obrad w następujący sposób: „[...] Mamy nadzieję, Panie Prezydencie, że przedstawi Pan jasno panu Gorbaczowi, że polepszenie stosunków między Stanami Zjednoczonymi a Związkiem Sowieckim nie będzie zrealizowane kosztem Polski i innych Narodów Ujarmionych [...]”. Podkreślił, że: „[...] pokojowy charakter walki „Solidarności” dla wspólnych nam zasad nie zmniejsza jej ważności w porównaniu z bohaterską walką w Afganistanie. Aresztowania, umieszczanie w więzieniach i gwałcenie praw ludzkich są naszą wspólną sprawą [...]”. A. Mazewski prosił R. Regana, aby wyraził gotowość do odbudowy polskiej gospodarki, warunkując to równoczesnym złagodzeniem polityki represji oraz poprawą praw człowieka. List kończył słowami: „[...] Jesteśmy w pełni świadomi Pana szczerego zainteresowania się Polską i poświęceniem Pana prezydenta ideałom „Solidarności”. Jak też stwierdził senator Gary Hart „jest to okazja dla prezydenta, aby podkreślić szczególną troskę w stosunku do poszanowania praw człowieka w Polsce”¹⁹³.

Pominięcie kwestii polskiej w czasie szczytu w Genewie, w listopadzie 1985 r. wywołało wielkie rozczarowanie Kongresu Polonii. Jak tłumaczył Biały Dom: „[...] Prezydent spotkał się z panem Gorbaczowem szukając nowego początku w stosunkach między naszymi narodami. Przedyskutowano pełny zakres zagadnień amerykańsko-sowieckich, w tym praw człowieka [...]”. „[...] Mogę was zapewnić, że Stany Zjednoczone nigdy nie zaakceptują sowieckiej dominacji w Europie Wschodniej, będziemy nadal szukać zmian politycznych drogą pokojową w Polsce”. Według wypowiedzi Rozanne L. Ridgway sprawa Polski podczas rozmów R. Regana z M. Gorbaczowem została poruszona w sposób pośredni podczas: „[...] szerokiej dyskusji sowieckiego postępowania, w tym postawy Związku Radzieckiego, jego ingerencji oraz prób zdominowania i przenoszenia przez nich systemu rządów do innych krajów [...]”¹⁹⁴.

¹⁹³ CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 9, Report of the President and the Executive Committee of the Polish American Congress from June 1, 1985 to November 1, 1985, s. 9, tamże, zał. kopia listu A. Mazewskiego do R. Regana, 23 X 1985 r., CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 5, fol. 15, Apel Mazewskiego do prezydenta Regana – prezes Mazewski prosi o poruszenie sprawy polskiej w rozmowach z Gorbaczowem, komunikat prasowy, 29 X 1985 r.

¹⁹⁴ CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 29, Report of the President and the Executive Committee of the Polish American Congress from November 1, 1985 to June 21, 1986, s. 2-3; tamże, list od G. Busha do A. Mazewskiego, November 29, 1985;

K. Łukomski przed planowanym spotkaniem Komisji Spraw Polskich KPA na dzień 7 XI 1985 r., a następnie Krajowej Rady Dyrektorów KPA, wystosował do członków Komisji list, w którym odniósł się do wznowienia polityki represji oraz pełnego impasu w stosunkach polsko-amerykańskich. W jego przekonaniu Kongres powinien dążyć do odbudowy polskiej gospodarki. Wskazywał, że tylko poprzez wyłączenie otwarcie się Polski na Zachód możliwy będzie przełom w normalizacji stosunków ekonomicznych i zakres pomocy zbliżony do tego przed 13 XII 1981 r. Dalsza stagnacja polskiej gospodarki doprowadzi do zniszczenia środowiska naturalnego i krytycznego poziomu zdrowotności społeczeństwa, dlatego „trzeba szukać dróg odwrócenia groźby, podejmując ryzyko”¹⁹⁵. Wystąpienie K. Łukomskiego wpłynęło na przyjętą przez Komisję i Dyрекcję KPA rezolucję dotyczącą pomocy ekonomicznej dla Polski w dniach 7-8 XI 1985 r. Zobowiązano się do przeprowadzenia rozmów Komitetu Wykonawczego KPA oraz grupy ekspertów z resortami rządu Stanów Zjednoczonych. Celem ich było sformułowanie programu, który miał przekonać władze PRL do podjęcia kroków przełamujących panujący impas w stosunkach polsko-amerykańskich oraz wprowadzenia podstawowych reform w kraju¹⁹⁶.

Rok 1986 A. Mazewski rozpoczął od konferencji z Doradcą Bezpieczeństwa Narodowego USA, J. Poindexter'em. W zaprezentowanym przez Sejmik amerykańskiej Polonii memorandum zwrócono stronie amerykańskiej uwagę na brak reakcji wobec sytuacji w Polsce zmierzającej ku przełamaniu trwającego impasu. Wskazano na dalszą stagnację polskiej gospodarki, represje wobec społeczeństwa, które osłabiają opór narodu. W dalszym ciągu, lecz z mniejszym naciskiem pisano o konieczności stosowania polityki „kija i marchewki”, która odpowiadałaby konkretnej pomocy Zachodu na przeprowadzane reformy społeczno-gospodarcze przez reżim W. Jaruzelskiego. Otwarcie podkreślano, że: „[...] w obliczu krytycznej rzeczywistości stagnacji gospodarczej Polski, konieczne jest natychmiastowe działanie w celu powstrzymania groźnego upadku, który stwarza realne niebezpieczeństwo rozpadu spójności i integralności narodu polskiego [...]”. Przedstawiciele Kongresu Polonii coraz bardziej dążyli do zniesienia amerykańskich sankcji, czego wyrazem były słowa A. Mazewskiego wypowiedziane w trakcie udzielonego wywiadu w lutym 1986 r.:

¹⁹⁵ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 1, List od K. Łukomskiego do członków Komisji Spraw Polskich KPA, 30 IX 1985 r.; List od K. Łukomskiego do członków Komisji Spraw Polskich KPA, 20 X 1985 r.

¹⁹⁶ CPAA, S. Blejwas, box 2, fol. 39, List od K. Łukomskiego do członków Krajowej Rady Dyrektorów KPA, prezesów wydziałów stanowych KPA i organizacji, 12 XI 1985 r., tamże, rezolucja w sprawie pomocy ekonomicznej dla Polski.

„Doszliśmy do wniosku, że są nieproduktywne, spodziewamy się ich jak najrychlejszego wycofania. Współdziałaliśmy w ich wprowadzaniu, teraz zaś zabiegamy o ich usunięcie”¹⁹⁷. Nalegano na opracowanie programu pomocy gospodarczej i przyjęcie Polski do MFW, widząc zdecydowane korzyści wynikające z członkostwa, aczkolwiek nie pomijano wymaganych od rządu PRL reform społeczno-gospodarczych. Na założeniach tych K. Łukomski oparł swój protokół skierowany na ręce A. Mazewskiego w dniu 31 III 1986 r. W tej sprawie od początku roku 1986 r. odbyło się szereg spotkań KPA z przedstawicielami m.in. Departamentu Stanu, Lane Kirklandem oraz M. Palmerem, podczas których przekonywano, że: „[...] krytyczna rzeczywistość stagnacji gospodarczej w Polsce stwarza USA dogodną okazję do przełamania ustawicznego impasu w stosunkach polsko-amerykańskich, a wznowienie dialogu z rządem PRL, zapewnia otwór do moderowania wpływem na rozwój tego kraju oraz aby zmniejszyć jego zależność od Związku Radzieckiego [...]”. O nieustającym nacisku Kongresu skierowanym na czynniki rządu USA poinformowano Polonię w komunikacie prasowym „PAC Urges New U. S. Economic Initiative in Relation to Poland Economic and socio-political reforms essential for sustained Progress”.

W dniu 12 VI 1986 r. Polska została przyjęta do Międzynarodowego Funduszu Walutowego. Decyzja ta zapadła pomimo wstrzymania się Stanów Zjednoczonych od głosu, co zostało skrytykowane przez prezesa KPA w następujący sposób: „[...] Upadek polskiej gospodarki i dalsze jej pogorszenie, która już jest na krytycznie niskim poziomie (...) grozi nawrotem niepokoju, strajków i niekontrolowanych, potencjalnie gwałtownych protestów, stwarzając zagrożenie dla wewnętrznej stabilności kraju, mogące mieć wpływ na całą Europę i nawrotem konfrontacji USA z ZSRR [...]”¹⁹⁸.

¹⁹⁷ CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 29, Report of the President and Executive Committee of the Polish American Congress from November 1, 1985 to June 21, 1986, s. 2, tamże, zał. do raportu Zarząd KPA do J. Poindextera, 17 II 1986 r.; Instytut J. Piłsudskiego w Nowym Jorku, G. Woźniak, Sanckje są niepraktyczne. Wywiad z prezesem Kongresu Polonii Amerykańskiej, Rz 270, 19 II 1986 r., s. 9.

¹⁹⁸ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 5, fol. 15, List od K. Łukomskiego do A. Mazewskiego, 31 III 1986 r.; K. Łukomski, Polish American Congress, PAC guidelines relative to the IMF and World Bank loans to Poland, March 31, 1986; CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 29, Report of the President and Executive Committee of the Polish American Congress from November 1, 1985 to June 21, 1986, s. 4, tamże, stanowisko Zarządu KPA, United States economic policy in relation to Poland, 14 May, 1986; tamże, Polish Americans critical of U.S. negative attitude towards Poland U.S. abstains in vote to admit Poland to IMF; PAC Urges New U. S. Economic Initiative in Relation to Poland Economic and socio-political reforms essential for sustained Progress, news release, May 27, 1986; Zob. J. Wojdon, *W jedności siła...*, s. 423-424; J. Tyszkiewicz, *Rozbijanie monolitu...*, s. 509-510.

W czerwcu 1986 r. na wiadomość o aresztowaniu Z. Bujaka przez władze PRL Kongres Polonii ponownie zaapelował do Departamentu Stanu USA o monitorowanie wydarzeń w Polsce oraz domagał się uwolnienia wszystkich więźniów politycznych.

W dniu 17 VII 1986 r. rząd PRL ogłosił amnestię, lecz nieobejmującą osób zaangażowanych w działalność konspiracyjną. Komunikat ten Kongres potraktował jako jeszcze jeden „oszukańczy manewr”, który nie można uznać za krok zmierzający do rozładowania istniejących napięć i porozumienia władzy ze społeczeństwem. Tłumaczył, że ograniczenia wynikające z amnestii nie dają podstaw do zniesienia podstawowych sankcji i wznowienia relacji polsko-amerykańskich¹⁹⁹.

Kontynuowana ze strony Stanów Zjednoczonych polityka impasu w stosunku do Polski skłaniała A. Mazewskiego do stwierdzenia, że sprawa polska straciła na znaczeniu w oczach rządu amerykańskiego. Zniesienie wszystkich amerykańskich sankcji wobec Związku Sowieckiego pomimo nasilających się represji w Polsce oraz dalsze ustępstwa w postaci ustawy z dnia 1 VIII 1986 r. o subsydiowanej sprzedaży zboża do ZSRR tylko utwierdziły go w tym przekonaniu. Zarówno A. Mazewski jak K. Łukomski skrytykowali decyzje amerykańskie, kierując listy do R. J. Dolea oraz P. Simona. Prezes KPA w liście do prof. S. Blejwasa prosił o interwencję w tej sprawie do kongresmenów i senatorów stanu Connecticut²⁰⁰.

W dniu 11 IX 1986 r. rząd PRL podjął decyzję o zwolnieniu więźniów politycznych. Oświadczenie to Kongres Polonii uznał za istotne posunięcie zmierzające do zmniejszenia ostrych napięć, które od wprowadzenia stanu wojennego panowały między władzą PRL a społeczeństwem polskim. Wezwano rząd amerykański do pilnego podjęcia rozmów w celu przełamania długotrwałego impasu w stosunkach polsko-amerykańskich. Domagano się zniesienia pozostałych sankcji oraz poparcia pomocy ekonomicznej dla Polski. W odpowiedzi Biały Dom postanowił wstrzymać się z decyzją o zniesieniu sankcji aż do czasu „rozwinęcia prawdziwego dialogu rządu

¹⁹⁹ CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 29, Report of the President and Executive Committee of the Polish American Congress from November 1, 1985 to June 21, 1986, s. 4, tamże, Polonia protests the arrest of Bujak and demands the release of political prisoners and cessation of repressive politics; President's Report of the Polish American Congress, June 25 to November 15, 1986, Chicago, Illinois, tamże, zał. do raportu 1, Amnestia oszukańczym manewrem, Oświadczenie Zarządu Głównego Kongresu Polonii Amerykańskiej, komunikat prasowy, 21 VII 1986 r.; szerzej o amnestii z 17 VII 1986 r. K. B. Janowski, *Polska 1981-1989...*, s. 109.

²⁰⁰ CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 29, President's Report of the Polish American Congress, June 25 to November 15, 1986, Chicago, Illinois, tamże, zał. do raportu 6, Memorandum Zarządu KPA skierowane do wiceprezydenta USA, G. Busha, 14 VIII 1986 r., tamże, zał. 6, List od A. Mazewskiego do R. J. Dole'a, 30 VII 1986 r.; CPAA, A. Błaszczysiński, box 4, fol. 32, List od K. Łukomskiego do P. Simona, 7 VIII 1986 r.; CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 29, List od A. Mazewskiego do S. Blejwasa, 1 VIII 1986 r.

PRL z przedstawicielami narodu”. Skłoniło to A. Mazewskiego do wysłania kolejnego listu, w którym tłumaczył, że rząd W. Jaruzelskiego poddany wpływowi Moskwy nie może w obecnej sytuacji negocjować uwolnienia więźniów w zamian za zniesienie sankcji. Ogłoszona amnestia oznacza poważny krok zmierzający do kolejnych reform, które powinny zostać ułatwione amerykańską decyzją o wycofaniu sankcji, a następnie programem pomocy gospodarczej²⁰¹.

Krajowa Rada Dyrektorów KPA w dniu 21 XI 1986 r. w oświadczeniu „Statement Concerning Lack of Positive Response by the United States Government to Recent Developments in Poland, Especially the September 11, 1986 Release of Political Prisoners” skrytykowała brak reakcji rządu USA w obliczu nowych wydarzeń w Polsce, ponadto zwrócono się do rządu PRL z następującymi postulatami:

- dopuszczenie liderów NSZZ „Solidarność” i opinii publicznej do procesów podejmowania decyzji mających wpływ na obecne realia i przyszły rozwój kraju;
- uznanie i realizacja zasady pluralizmu związkowego z włączeniem NSZZ „Solidarność”;
- zniesienie monopolistycznych kontroli nad życiem naukowym i kulturalnym;
- przywrócenie niezależnych, organizacji intelektualnych i kulturalnych;
- ograniczenie cenzury w sprawach wojskowych i bezpieczeństwa państwa;
- rozszerzenie amnestii dla osób skazanych za działalność opozycyjną przeciw władzy PRL według kodeksu karnego (o tym mówiło specjalne oświadczenie Rady „PAC demands the release of political prisoners not covered by the „amnesty”)
- wdrażanie reform gospodarczych mogących przezwyciężyć kryzys²⁰².

Nawiązując do ostatnich postanowień Krajowej Rady Dyrektorów KPA na początku grudnia 1986 r., A. Mazewski w liście do G. Shultza wskazał, że uchylanie się

²⁰¹ CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 29, KPA docenia pozytywne zwolnienie więźniów politycznych i wzywa rząd Stanów Zjednoczonych do zniesienia pozostałych sankcji, Zarząd Kongresu Polonii Amerykańskiej, 19 IX 1986 r.; President’s Report of the Polish American Congress, June 25 to November 15, 1986, Chicago, Illinois, tamże, zał. do raportu 13, R. Ridgway do A. Mazewski, 15 X 1986 r.; CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 1, List od A. Mazewskiego do R. Ridgway, 31 X 1986 r.; szerzej na temat decyzji władz PRL o zwolnieniu więźniów politycznych patrz: W. Bonusiak, *Historia Polski...*, s. 315; K. B. Janowski, *Polska 1981-1989...*, s. 109-110.

²⁰² CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 1, K. Łukomski to PAC National Council of Directors, Presidents of PAC Divisions and Chapters, Presidents of National Organizations, December 17, 1986; Statement Concerning Lack of Positive Response by the United States Government to Recent Developments in Poland, Especially the September 11, 1986 Release of Political Prisoners, November 21, 1986; Conditionality of a program of national reconciliation and economic recovery in Poland. Convergence of Views of the PAC and Independent Civic Leaders in Poland, November 21, 1986; PAC demands the release of political prisoners not covered by the „amnesty”, Statement by the PAC National Council of Directors, November 21, 1986.

rządu amerykańskiego od działania w sprawie Polski pozbawia Stany Zjednoczone wpływu na rozwój sytuacji w tej części świata.

Oczekiwaną przez Polonię reakcję Stanów Zjednoczonych na wydarzenia w Polsce, przyniosły plany podróży zastępcy sekretarza USA, Johna Whiteheada, do Europy Wschodniej. Ze względu na fakt, że wysokiej rangi przedstawiciel administracji waszyngtońskiej po raz pierwszy od czasu wprowadzenia stanu wojennego zamierzał odwiedzić Polskę, decyzję tę można uznać za konkretny krok strony amerykańskiej mający na celu przełamanie długotrwałego impasu w obustronnych relacjach. W dniu 8 I 1987 r. przed planowaną podróżą John Whitehead spotkał się z delegacją Kongresu Polonii (A. Mazewskim, K. Łukomskim i Janem Nowakiem-Jeziorańskim), w trakcie którego przedstawiono memorandum dotyczące stosunków polsko-amerykańskich. Po zakończonej misji, która miała miejsce na przełomie stycznia-lutego 1987 r. A. Mazewski w telegramie do G. Shultza podziękował za pozytywny jej bilans. Ponownie zwrócił się o niezwłoczne zniesienie sankcji, jeżeli władze PRL zwolnią wszystkich więźniów i zaprzestaną represji wobec „Solidarności”²⁰³.

W dniu 19 II 1987 r. w Białym Domu R. Regan w obecności przedstawicieli Polonii w składzie: E. Dykli, H. Wójcika, B. Rogalskiego, B. Wierzbiańskiego, A. Rychlińskiej, Ch. Sawko, W. Kozioła, R. Lelko, E. Wasiutyńskiej, J. Nowaka, W. Sulimirskiego, F. Murkowskiego, kongresmana D. Rostenkowskiego i wiceprezydenta G. Busha – podpisał proklamację znoszącą sankcje wobec PRL²⁰⁴.

²⁰³ CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 30, President's Report of the Polish American Congress November 16, 1986 to June 1, 1987 Milwaukee, Wisconsin, tamże, zał. do raportu 3, List od A. Mazewskiego do G. Shultza, 2 XII 1986 r., tamże, zał. 2, Telegram od A. Mazewskiego do G. Shultza, 13 II 1987r.; Zob. J. Wojdon, *W jedność siła...*, s. 425.

²⁰⁴ CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 30, President's Report of the Polish American Congress November 16, 1986 to June 1, 1987 Milwaukee, Wisconsin, s. 1-2.

Ilustracja 59, Podpisanie proklamacji znoszącej sankcje przeciw rządowi PRL –Waszyngton, 19 II 1987 r. Od lewej: prezydent R. Regan, A. A. Mazewski, senator z Alaski – Frank Murkowski; Od prawej prezydenta USA: kongresman D. Rostenkowski i państwo Spasowscy; W drugim rzędzie od lewej red. Bolesław Wierzbiański z „Nowego Dziennika” i ambasador Edward Równy
Źródło: „Dziennik Związkowy” (Zgoda), 1 IV 1987 r.

W oświadczeniu opracowanym na zebraniu Zarządu Głównego i Krajowych Wiceprezydentów KPA z dnia 10 IV 1987 r. pt. „Poland in the post sanctions era: conditionality of a program of national reconciliation and economic recovery” podkreślono otwarcie nowego rozdziału w stosunkach polsko-amerykańskich. Decyzja o udzieleniu przez Stany Zjednoczone pomocy ekonomicznej Polsce wyrażonej w uwarunkowanym poparciu kredytów z MFW-u i Banku Światowego daje im możliwość wpływu na zmianę systemu polityczno-gospodarczego, który wzmocni opór narodu polskiego przeciwko sowieckiej dominacji. Jednocześnie powtórzono, że: „[...] do reform ekonomicznych konieczny jest postęp na drodze do porozumienia narodowego, które warunkuje odwrócenie powszechnego odczucia zawodu i zniechęcenia oraz uzyskanie przez władze wiarygodności [...]”²⁰⁵.

W połowie lipca 1987 r. rozesłano do prezydenta R. Regana oraz przedstawicieli władz amerykańskich m.in. G. Shultza i G. Busha dokument pt. „For a policy of re-engagement in relations with Poland – Position Paper of the Polish American Congress” określający stanowisko Kongresu Polonii odnośnie odnowienia relacji gospodarczych i wpływu spójnych decyzji amerykańskich na kształtowanie polskiego pluralizmu demokratycznego. Zwrócono w nim uwagę, że brak udzielenia Polsce pomocy

²⁰⁵ Tamże, zał. do raportu 15, Poland in the post sanctions era: conditionality of a program of national reconciliation and economic recovery, Statement adopted by the Polish American Congress Executive Committee and National Vice Presidents at a meeting held on April 10, 1987.

ekonomicznej może doprowadzić do krwawej masakry w sercu Europy oraz przynieść negatywne konsekwencje dla Stanów Zjednoczonych²⁰⁶.

W dniu 25 I 1988 r. A. Mazewski i Jan Nowak spotkali się z zastępcą Sekretarza Stanu USA Johnem Whiteheadem tuż przed jego kolejną planowaną wizytą w Europie Wschodniej. Tematem dyskusji były kwestie związane z łamaniem praw człowieka w Polsce, a także konieczność nawiązania dialogu pomiędzy rządem PRL a liderem opozycji – Lechem Wałęsą. W nawiązaniu strona polska przedstawiła listę 19. więźniów politycznych, w tym Kornela Morawieckiego, aresztowanego początkiem listopada 1987 r. przez władze PRL. Druga podróż wysokiej rangi przedstawiciela administracji waszyngtońskiej do Polski na początku lutego 1988 r. stanowiła powtórny krok na drodze w poprawie stosunków amerykańsko-polskich. Podczas konferencji prasowej w Warszawie, J. Whitehead stwierdził: „[...] Chcemy być pomocnymi dla Polski w ożywieniu gospodarczym, ale moje poczucie, po tutejszych rozmowach, jest takie, że nie ma jeszcze odpowiedzi na pytanie o zawarciu politycznego konsensusu, który jest niezbędny, aby zapewnić skuteczność reform gospodarczych [...]”²⁰⁷.

Wiadomość o rozpoczętych z początkiem maja 1988 r. strajkach w Polsce wywołała bezpośrednią reakcję Kongresu Polonii w postaci telefonu A. Mazewskiego do Białego Domu. W rozmowie prezes KPA wyraził poparcie dla protestujących robotników oraz potępił użycie siły przez rząd PRL. W dniu 3 V 1988 r. Zarząd Główny KPA wydał w języku polskim oświadczenie pt. „Postawa reżymu zagraża bytowi Narodu Polskiego”, które skierowano do Departamentu Stanu, kongresmenów, senatorów oraz prasy polsko-amerykańskiej. W deklaracji tej pisano w sposób następujący: „[...] Sytuacja się powtarza. Ograniczona do kolejnej podwyżki cen, szumnie reklamowana reforma gospodarcza utkwiała na martwym punkcie. Tak samo jak w latach poprzednich, reżim odmawia podjęcia kroków zmierzających do zawarcia kontraktu społecznego, który dałby szansę podjęcia wspólnego wysiłku odbudowy zrujnowanej gospodarki w oparciu o zasady współdziałania i współodpowiedzialności

²⁰⁶ CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, President Mazewski's Report Polish American Congress Council of Directors meeting, November 13 and 14, 1987 Newark, New Jersey, s. 5, tamże, zał. 3 do raportu, For a policy of re-engagement in relations with Poland – Position Paper of the Polish American Congress.

²⁰⁷ CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, President Aloysius A. Mazewski's Report, Polish American Congress Council of Directors Meeting November 1, 1987 to June 15, 1988, s. 4, tamże, zał. do raportu 1, Press Release Polish American Congress, January 27, 1988, tamże, zał. Political prisoners and political repressions since amnesty of September 1986; CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 18, *Effectiveness of economic reform and improvements in human rights key to U.S. – Polish Relations. John Whitehead following Poland visit*, „Polish American Congress Newsletter”, vol. 15, April 1988, s. 1, 3; szerzej na temat sytuacji w Polsce w okresie styczeń-maj 1988 K. B. Janowski, *Polska 1981-1989...*, s. 129-136.

ze strony odsuniętych dotąd przez monopol partyjny, niezależnych sił społecznych [...]. W tej krytycznej sytuacji, Kongres Polonii Amerykańskiej deklaruje solidarność i poparcie Polonii amerykańskiej dla słusznych żądań robotników polskich. Zastosowanie przemocy celem złamania strajków oraz represji wobec ich uczestników i ich przywódców grożą cofnięciem rozwijających się stosunków polsko-amerykańskich do sytuacji ze stanu wojennego. Kongres Polonii Amerykańskiej ponownie wzywa władze Polskich Rzeczpospolitej Ludowej do wyjścia poza ciasne interesy partyjnego monopolu władzy i niezwłocznego podjęcia rozmów zmierzających do zawarcia kontraktu społecznego z odpowiedzialnymi rzecznikami środowisk robotniczych i społecznych. Wymaga tego dobro Narodu Polskiego”. W tym samym dniu trafił do prasy w języku angielskim komunikat prasowy KPA pt. „Polish Americans Support Polish Workers’ Just Demands”. Następnie 5 V 1988 r. w podobny sposób pisano: „[...] Przez minione czterdzieści lat władcy PRL nie nauczyli się oczywistej, zdawałoby się, lekcji historii, że Polską nie można rządzić bez poparcia i współpracy społeczeństwa, gwałcąc jego słuszne żądania sprawiedliwości społecznej [...]. W tym dramatycznym momencie, Kongres Polonii Amerykańskiej wyraża bezkompromisową solidarność i poparcie Polonii amerykańskiej dla odważnego i pełnego poczucia odpowiedzialności stanowisk robotników polskich i ich przywódców z Lechem Wałęsą na czele [...]”²⁰⁸.

W dniu 8 VI 1988 r. doszło do spotkania R. Regana z dziesięcioosobowym składem reprezentacji Polonii amerykańskiej w Oval Office Białego Domu. Udział w nim wzięli: A. Mazewski, E. Dykła, H. Wójcik, B. Rogalski, K. Łukomski, B. Laszewski, B. Wojewódka, B. Wierzbiański, P. Odrobina oraz M. Lenard. Wizyta ta odbyła się tuż po zakończeniu kolejnego szczytu na linii USA-Moskwa związanego ze złagodzeniem napięć pomiędzy krajami. Prezes KPA wyraził ubolewanie, że nie doszło do spotkania delegacji Polonii z prezydentem Stanów Zjednoczonych przed konferencją w Moskwie w trakcie, której pominięto sprawę sowieckiej dominacji w Polsce i innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Głównym tematem dyskusji była kwestia pogłębiającego się kryzysu gospodarczego i polityczno-społecznego w Polsce, którą przedstawił w memorandum A. Mazewski. Zwrócono uwagę na potrzebę pomocy narodowi polskiemu poprzez udzielanie kredytów rządowi PRL, lecz uzależniając je

²⁰⁸ CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, President Aloysius A. Mazewski’s Report, Polish American Congress Council of Directors Meeting November 1, 1987 to June 15, 1988, s. 8, tamże, zał. do raportu 2, Postawa reżymu zagraża bytowi Narodu Polskiego, Oświadczenie Zarządu Głównego Kongresu Polonii Amerykańskiej, 3 V 1988 r., tamże, zał. 3, Polish Americans Support Polish Workers’ Just Demands, May 3, 1988; zał. 3a, komunikat prasowy KPA, 5 V 1988 r.

w dalszym ciągu od porozumienia narodowego pomiędzy władzą a opozycją. Argumentowano to stwierdzeniem, że tylko wówczas będzie można spodziewać się prawdziwych reform w Polsce²⁰⁹.

Ilustracja 60, Spotkanie reprezentacji Polonii amerykańskiej z R. Reganem w dniu 8 VI 1988 r.
Źródło: CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, President Aloysius A. Mazewski's Report, Polish American Congress Council of Directors Meeting November 1, 1987 to June 15, 1988.

Na zebraniu w dniu 24 VI 1988 r. Krajowa Rada Dyrektorów KPA poparła wcześniej przedstawiony przez prezesa Komisji Spraw Polskich KPA, K. Łukomskiego, wniosek pt. „Umowa społeczna jest kluczem odrodzenia narodowego Polski”. Powtórzono w nim, że pogłębiająca się ekonomiczna i socjalno-polityczna dezintegracja Polski wymaga negocjacji władz PRL z NSZZ „Solidarność” na czele, której przewodniczący L. Wałęsą zmierzał do zawarcia układu społecznego. W ramach porozumienia, społeczeństwo powinno uzyskać decydujący głos, co do wyboru drogi i środków podniesienia wydajności przemysłu i gospodarki narodowej oraz uznanie przez władze zasady pluralizmu w życiu narodu. Reformy ekonomiczne wymagać będą od rządu PRL zniesienia partyjnego monopolu, centralnego planowania gospodarki

²⁰⁹ CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, President Aloysius A. Mazewski's Report, Polish American Congress Council of Directors Meeting November 1, 1987 to June 15, 1988, s. 18, tamże, zał. 5 do raportu pismo od Zarządu Głównego KPA przedstawione R. Reganowi, June 8, 1988. Zabiegi A. Mazewskiego o włączenie sprawy polskiej w szczyt konferencji w Genewie w grudniu 1987 r., zob. załączniki do raportu: list od A. Mazewskiego do R. Regana, December 1, 1987; komunikat prasowy KPA, Polish Americans Demand Summit Agenda To Include Soviet Violations Of Human Rights. Protest discrimination against Poles, Soviet, Jews and other minorities, December 2, 1987; R. Regan do A. Mazewski, January 27, 1988; CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 6, fol. 13, K. Łukomski to Presidents of the PAC State Divisions, National Directors, Members of the Polish Affairs Commission, June 13, 1988; *Delegacja KPA w Białym Domu. Prezes Mazewski o spotkaniu z Ronaldem Reganem*, „Dziennik Związkowy” (Zgoda), 10-11 VI 1988 r.

kraju oraz uznania, że „nie ma innej drogi wydzwignięcia Polski z bagna 40. lat komunistycznego bezprawia, marnotrawstwa i korupcji”. Oświadczenie to podparte zostało wezwaniem Jana Pawła II, Episkopatu Polski oraz wypowiedzią zastępcy Sekretarza Stanu Johna Witheheada w dniu 7 V 1988 r., którzy apelowali o porozumienie narodowe w Polsce²¹⁰.

W dniu 3 VIII 1988 r. Zarząd Kongresu Polonii poinformował o nagłym zgonie A. Mazewskiego²¹¹. W tej sytuacji wszystkie obowiązki prezesa tymczasowo miała przejąć Komisja Wykonawcza KPA w celu zapewnienia ciągłości polityki KPA. W dniu 16 VIII 1988 r. uzgodniono, że czynności administracyjne KPA i Fundacji Charytatywnej przejmie wiceprezes K. Łukomski, które będzie pełnił do czasu wyboru nowego prezesa wspólnie z Komisją Wykonawczą. Wyznaczono również termin spotkania Krajowej Rady Dyrektorów KPA na 11-12 XI 1988 r.²¹².

W związku z rozszerzającą się kolejną falą strajków robotniczych w sierpniu 1988 r. Kongres Polonii wystąpił ponownie w obronie słusznych żądań polskich robotników. Twierdził, że są one przykładem determinacji rodaków w walce o polepszenie warunków ich pracy i bytu oraz przywrócenia legalizacji NSZZ „Solidarność” jako nieodzownego warunku przeprowadzenia rzeczywistych reform

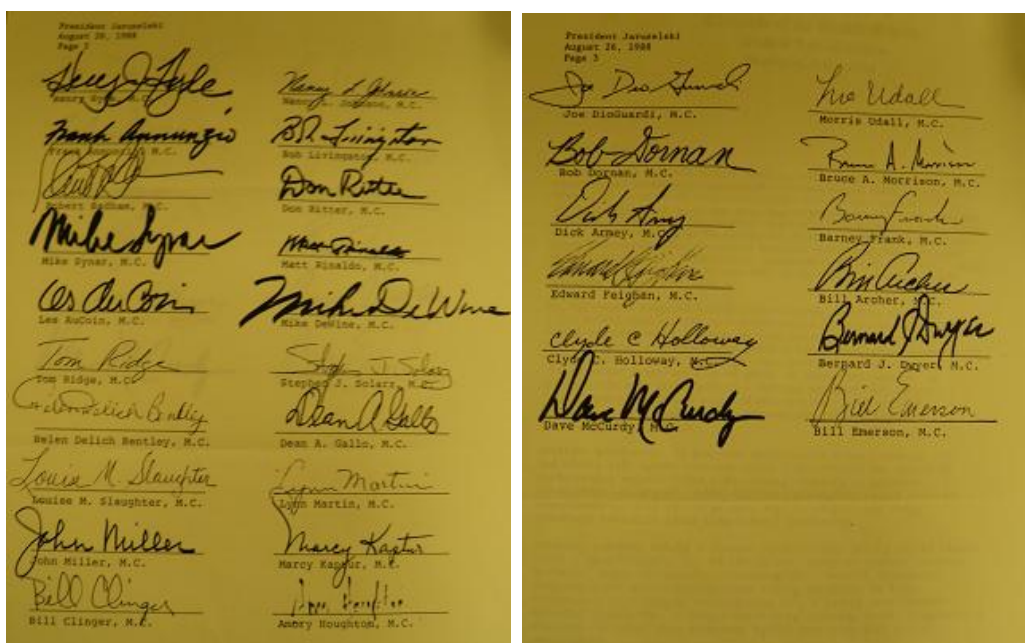
²¹⁰ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 6, fol. 13, K. Łukomski to Members of the Polish Affairs Commission, June 13, 1988; Umowa społeczna jest kluczem do odrodzenia narodowego Polski, 24 VI 1988 r.

²¹¹ W komunikacie prasowym pisano: „Niespodziewana śmierć Alojzego Mazewskiego, Prezesa Związku Narodowego Polskiego i Kongresu Polonii Amerykańskiej, jest gwałtownym wstrząsem dla całej społeczności Polonii Amerykańskiej i Narodu Polskiego, których dobro i problemy stanowiły istotną treść Jego życia. W całym dwudziestoletnim okresie pełnienia funkcji prezesa KPA A. Mazewski nie szczędził wysiłków w pracy zmierzającej do zapewnienia Polonii właściwego miejsca i znaczenia wśród społeczeństwa amerykańskiego oraz pomocy narodowi polskiemu w walce o jego niezaprzeczalne prawo do wolności i niepodległości. Cele te były bliskie Jego sercu. Im poświęcał bez wytchnienia swój czas i swoje głębokie zrozumienie i troskę. Jego uznanie przez szerokie koła Polonii i społeczeństwa amerykańskiego stanowiska rzecznika i przywódcy Polonii amerykańskiej jest wymownym dowodem Jego wybitnej indywidualności. A. Mazewski trwale zasłużył się Polonii i narodowi polskiemu i pozostanie częścią ich żywej historii ostatnich dziesięcioleci”. W liście z dnia 16 IX 1988 r. S. Blejwas do K. Łukomskiego wyraził smutek po odejściu prezesa KPA stwierdzając, że przyszli historycy docenią jego poświęcenie i troskę w sprawach Polski i Polonii, Instytut J. Piłsudskiego w Nowym Jorku, Kongres Polonii Amerykańskiej, komunikat prasowy KPA, Ś.p. Alojzy Mazewski. Rezolucja żałobna Zarządu Głównego Kongresu Polonii Amerykańskiej, 3 VIII 1988 r.; O nagłym zgonie A. Mazewskiego informowały m.in.: *Alojzy A. Mazewski, prezes KPA nie żyje*, „Nowy Dziennik”, 4 VIII 1988 r.; CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 18, *Aloysius Mazewski, 72; led many Polish cauces*, „Chicago Tribune”, August 4, 1988; *The Polish American Congress and the Polish National Alliance President Aloysius A. Mazewski died on Wednesday, August 3, 1988, at 9: 20 A.M.*, „Polish American Congress Newsletter”, special edition, August 4, 1988; CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, List od S. Blejwasa do K. Łukomskiego, 16 IX 1988 r.

²¹² CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 18, K. Łukomski to Members of the PAC National Council of Directors PAC Divisions Presidents, Presidents of PAC National Organizations, Members of the Polish Affairs Commission, August 9, 1988; CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 6, fol. 16, komunikat prasowy KPA, Statement by the Executive Committee of the Polish American Congress.

ekonomicznych i socjalno-politycznych. Skrytykował stanowisko rządu PRL, które jego zdaniem nie przejawiało jakichkolwiek możliwości zawarcia porozumienia społecznego. Przestrzegano władze PRL-u przed ponownym użyciem siły wobec narodu.

W dniu 26 VIII 1988 r. z inicjatywy Nancy L. Johnson wystosowano petycję do generała W. Jaruzelskiego podpisaną przez 32 członków Kongresu Stanów Zjednoczonych. Powołując się w niej na niedawne odnowienie stosunków handlowych polsko-amerykańskich w lutym 1987 r., wezwano rząd PRL do przystąpienia do rozmów z reprezentacją narodu, aby zakończyć rozpoczętą drugą falę strajków robotników. Jednocześnie przestrzegano przed kolejnymi represjami władz polskich wobec społeczeństwa, które uwsteczniłyby nawiązane relacje z USA oraz mogłyby skutkować ponownym nałożeniem sankcji. „[...] Polska stoi na rozdrożu i wierzymy, że może wyjść z obecnego kryzysu silniejsza, z bardziej zjednoczonym społeczeństwem, jeżeli tylko słusznie i sprawiedliwie postąpi z oczywistymi życzeniami swoich obywateli [...]”²¹³.

Ilustracja 61, Podpisy 32 członków Kongresu Stanów Zjednoczonych pod petycją skierowaną do generała W. Jaruzelskiego w dniu 26 VIII 1988 r.

Źródło: CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 6, fol. 6.

²¹³ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 6, fol. 6, Komunikat prasowy KPA, KPA w obronie słusznych żądań polskich robotników, 22 VIII 1988 r.; Petycja członków Kongresu Stanów Zjednoczonych do W. Jaruzelskiego, 26 VIII 1988 r.

Podczas dwudniowych obrad 11-12 XI 1988 r. Krajowa Rada Dyrektorów KPA przyjęła „Rezolucję w sprawie obecnej sytuacji w PRL”, która nawiązywała do części raportu przedstawionego przez K. Łukomskiego. Jednogłośnie ustalono, że zawieszenie strajków robotniczych w sierpniu 1988 r. związane było z wyrażeniem zgody przez rząd PRL na przystąpienie do październikowych negocjacji „Okrągłego Stołu” z opozycją zmierzających do umowy społecznej. Wskazaniem do zerwania obustronnych prób porozumienia była decyzja nowego premiera M. Rakowskiego o zamknięciu Stoczni Gdańskiej, kolebki „Solidarności”. W rezolucji pisano: „[...] Żadne reformy gospodarcze czy polityczne nie będą możliwe do przeprowadzenia jeżeli tzw. „władza” jest w stanie wojny ze społeczeństwem. W tej sytuacji uzyskanie pomocy finansowej lub gospodarczej z Zachodu, gdy reżym nie ma poparcia ze strony społeczeństwa, wydaje się być niemożliwy [...]”. W związku z powyższym Kongres Polonii zaapelował do Kongresu Stanów Zjednoczonych o brak zgody na udzielenie pomocy finansowej władzom warszawskim w postaci kredytów lub też regulowania spłat istniejącego zadłużenia do czasu powrotu na drogę dialogu z NSZZ „Solidarność”. Zwrócono się do krajów Europy Zachodniej: Niemiec, Francji, Włoch i Anglii o wywieranie nacisków na rząd PRL. Podczas obrad Krajowej Rady Dyrektorów KPA w dniu 11 XI 1988 r., na nowego prezesa Kongresu Polonii wybrany został Edward Moskal, a kolejnego dnia został zaprzysiężony na uroczystym spotkaniu²¹⁴.

W grudniu 1988 r. w komunikacie prasowym KPA, E. Moskal podważył wszystkie informacje dotyczące otrzymania przez niego zaproszenia do odwiedzenia Polski czy spotkania z kierownictwem Towarzystwa Łączności z Polonią Zagraniczną „Polonia”. Jednocześnie stwierdził, że jego ewentualna wizyta w Polsce, czy nawiązywanie kontaktów z przedstawicielstwem władz PRL, mogło być wyłącznie rozważane w wypadku urzeczywistnienia porozumienia narodowego²¹⁵.

Nowy rok 1989 r. E. Moskal rozpoczął aktywną działalnością na rzecz Polski i Polonii. W dniu 30 III 1989 r. delegacja Polonii amerykańskiej w składzie M. Lenard, J. Nowaka, L. Kuczyńskiego na czele z prezesem KPA udział wzięła w rozmowach w Białym Domu i Departamencie Stanu w Waszyngtonie. Stronę amerykańską

²¹⁴ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 6, fol. 16, Rezolucja w sprawie obecnej sytuacji w PRL przyjęta przez Dyрекcję KPA w Chicago, 11 XI 1988 r.; Report submitted to the National Council of Directors by Vice President Kazimierz Łukomski, November 11, 1988, s. 4-5; Zob. Polish American Congress Inc., National Council of Directors meeting held on November 11, 12, 13, 1988 in Chicago, Illinois, s. 16.

²¹⁵ CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, Komunikat prasowy KPA, Błędna wiadomość o ewentualnym wyjeździe prezesa Edwarda Moskala do Polski, 30 XII 1988 r.

reprezentowali m.in.: T. Simons, J. Holmes, gen. B. Scowcroft, prof. C. Lord, R. Kimmet. Głównym tematem spotkania była polityka Stanów Zjednoczonych w stosunku do Polski. Zgodnie z memorandum przedstawionym przez E. Moskala pomoc amerykańska dla Polski powinna obejmować:

- łatwiejsze warunki spłat długów zagranicznych;
- dostęp do funduszy MFW i Banku Światowego;
- możliwość częściowej spłaty długów w złotych, które przeznaczone byłyby na finansowanie inicjatyw ochrony środowiska naturalnego oraz inwestycje w prywatny sektor gospodarki.

Wsparcie to uzależniano od pomyślnego wyniku trwających negocjacji „Okrągłego Stołu” oraz wprowadzenia w życie warunków spodziewanego porozumienia. Rozmowy waszyngtońskie ukazały jednak zasadniczą zbieżność poglądów Kongresu Polonii i administracji prezydenta Busha mogącej odegrać kluczową rolę w negocjacjach pomiędzy rządem PRL a opozycją²¹⁶.

W dniu 5 IV 1989 r. KPA w komunikacie prasowym poinformował Polonię o podpisanym w Warszawie porozumieniu pomiędzy „Solidarnością” a władzami Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Sukces zawarcia wyczekiwanej ugody niewątpliwie przypisano przywódcy L. Wałęsie, którego zdecydowane stanowisko zmusiło władze do ustępstw na rzecz społeczeństwa oraz reform gospodarczych kraju. O zawartej umowie Zarząd Kongresu Polonii pisał w sposób następujący: [...] Podpisane porozumienie nie spełnia w pełni aspiracji narodu polskiego, od lat domagającego się wolności, demokracji i niepodległości. Jest jednak istotnym etapem w walce o ich realizację. Polonia amerykańska bierze w tej walce udział po stronie narodu. W tej sytuacji nasze wysiłki w służbie interesów i aspiracji narodu polskiego pozostają naszym naczelnym zadaniem”. Według E. Moskala, pomimo wszystko, zawarte porozumienie będzie uznane za przełom w powojennej historii Europy Wschodniej²¹⁷.

²¹⁶ CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, Highlights of the Report presented by the President Edward J. Moskal at the National Council of Directors meeting, June 23, 1989; Komunikat prasowy KPA, Prezes Edward Moskal w Waszyngtonie. Rozmowy w Białym Domu i Departamencie Stanu, 3 IV 1989 r.

²¹⁷ CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, Komunikat prasowy KPA, Porozumienie ustanawia nowy układ stosunków społeczno-politycznych w Polsce – KPA, 5 IV 1989 r.; komunikat prasowy KPA, President's Program of Economic Assistance for Poland „encouraging” – PAC, April 19, 1989; szerzej o legislacyjnych konsekwencjach „Okrągłego Stołu” K. B. Janowski, *Polska rok 1989. W kręgu refleksji nad zmianą polityczną*, Kielce 1998, s. 21-47.

Zmiany, które nastąpiły w Polsce z początkiem 1989 r. były impulsem dla Kongresu Polonii o wznowienie działalności na forum amerykańskim w sprawie przyspieszenia programu pomocy ekonomicznej dla Polski. Jednocześnie przestrzegano, iż brak opracowania odpowiedniego projektu może skutkować krytycznym spadkiem poziomu życia rodaków oraz kolejnymi konfrontacjami. Według Zarządu Głównego KPA wsparcie ożywienia zdewastowanej gospodarki powinny uwzględniać:

- przyznanie korzystnych warunków spłaty zadłużenia poprzez wciągnięcie Polski do Krajów Klubu Paryskiego;
- dostęp do kredytów Międzynarodowego Funduszu Walutowego, Banku Światowego oraz Import-Export Bank;
- możliwość częściowej spłaty długów w złotych, które przeznaczone byłyby na finansowanie inicjatyw ochrony środowiska naturalnego oraz inwestycje w prywatny sektor gospodarki;
- wsparcie ustawy zezwalającej Overseas Private Investment Corporation obywatelom amerykańskim do inwestowania w prywatny sektor gospodarki w Polsce;
- włączenie Polski do programu pomocy zagranicznej USA w uznaniu znacznego postępu prac w kierunku demokratyzacji systemu politycznego kraju²¹⁸.

W dniu 23 VI 1989 r. Krajowa Rada Dyrektorów KPA postanowiła na wniosek Komisji Spraw Polskich KPA kontynuować wsparcie dla Kościoła katolickiego oraz NSZZ „Solidarność” na czele z Lechem Wałęsą w celu osiągnięcia pokojowych zmian poprzez stopniowe postępy. Wyrażono poparcie dla stanowiska polskiej opozycji zawartego w dokumencie „International Assistance Program for Poland”, jako niezwykle istotnego dla dalszego rozwoju demokracji i wolności w Europie Środkowo-Wschodniej. Kongres Polonii zobowiązał się do wzmożenia wysiłków pozyskiwania funduszy na rzecz opozycji politycznej w Polsce. Wezwano prezydenta USA oraz Kongres Stanów Zjednoczonych, aby sprawa pomocy ekonomicznej dla Polski została poruszona na najbliższym szczycie gospodarczym²¹⁹.

²¹⁸ CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, List K. Łukomskiego do członków Komisji Spraw Polskich KPA, 8 V 1989 r.; Polish American Congress urges speedy action on a program of economic assistance to Poland, opracowany przez Kongres Polonii; szerzej o zmianach w modelu gospodarczym Polski K. Trembicka, „*Okrągły Stół w Polsce. Studium o porozumieniu politycznym*”, Lublin 2003, s. 245-313.

²¹⁹ CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, Resolutions Adopted By The PAC National Council Of Directors At Its Semi-Annual Meeting In Garden Grove, Ca on June 23, 1989; Zob. K. Łukomski to Presidents of the State Divisions, National Directors, Members of the Polish Affairs Commission, Several important issues were the subject of debate at the recent meeting of the PAC National Council of Directors in Garden Grove, June 22-24, 1989, July 6, 1989.

Utworzenie koalicji rządowej z „Solidarnością” oraz ogłoszenie T. Mazowieckiego premierem Kongres skomentował jako bezprecedensowe wydarzenie w historii Polski po II wojnie światowej, a także sukces w wyprowadzaniu kraju z „bagna stagnacji” gospodarczej i politycznej konfrontacji. W obliczu pomyślnych wydarzeń KPA prowadził wzmożony lobbing na czynniki rządu amerykańskiego. Twierdził, że bez odpowiedniego programu pomocy nowy rząd Polski nie poradzi sobie sam z transformacją gospodarki, którą zrujnowała 40-letnia polityka komunistyczna. Projekt pomocy powinien być uzgodniony z nowymi władzami polskimi, aby odpowiadał najkonieczniejszym potrzebom społeczeństwa. Uważał, że w tym celu pomocna jest łączna pomoc ekonomiczna sponsorowana przez Stany Zjednoczone, kraje Europy Zachodniej oraz Japonię. Proponowano również pilne wysłanie transportu żywności, która miałaby duże znaczenie psychologiczne dla potrzebujących Rodaków. Podkreślano, że zwycięstwo Polaków może mieć istotny wpływ na dalszy rozwój wydarzeń we wszystkich krajach bloku sowieckiego, a jego niepowodzenie może skutkować cofnięciem zapowiadanych reform, a nawet zagrożeniem stabilizacji europejskiej. Apelowano do Polonii o pisanie listów do reprezentacji Kongresu Stanów Zjednoczonych oraz prezydenta G. Busha w celu udokumentowania poparcia dla przeprowadzenia pilnych reform w Polsce. Wobec nacisków KPA dostrzegał ze strony administracji amerykańskiej brak strategicznej wizji wykorzystania możliwości udziału w historycznym dla Polski momencie. Odnośnie samej pomocy zdania członków Kongresu Stanów Zjednoczonych były podzielone. Sceptyczni tłumaczyli brak reakcji własnymi trudnościami budżetowymi, a nawet pojawiały się wypowiedzi senatorów, mówiące o tym, że rząd USA nie może sprostać zadaniu wyprowadzenia Polski z dna kryzysu ekonomicznego. Według wypowiedzi senatora Franka Lautenberga, oczekiwanie poważnych inwestycji prywatnego kapitału jest nierealne do czasu stabilizacji gospodarczej Polski. W opozycji do niego był senator Alan Cranston twierdząc, że możemy wiele zrobić bez uszczerbku dla naszej sytuacji budżetowej²²⁰.

W dniach 5-6 października 1989 r. odbyły się rozmowy prezesa KPA z czołowymi przedstawicielami administracji prezydenta G. Busha w Białym Domu

²²⁰ CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, komunikat prasowy KPA, Coalition Government Holds The Promise Of Poland's Recovery (a statement by the Polish American Congress), August 23, 1989; Polish American Congress urges extended U.S. economic assistance for Poland, September 1, 1989; komunikat prasowy KPA, KPA domaga się szerokiego program pomocy ekonomicznej dla Polski, 5 IX 1989 r.; szerzej o wyborach parlamentarnych w czerwcu 1989 r. K. B. Janowski, *Polska rok 1989...*, s. 49-120.

oraz Kongresie Stanów Zjednoczonych na Kapitolu. W trakcie spotkania E. Moskał nalegał na konieczność pilnego podjęcia programu pomocy dla Polski. Podkreślał jego niezbędność dla stabilizacji dotychczasowych osiągnięć politycznych, jakim było powołanie rządu koalicyjnego.

Wymownym gestem na tle trwającego nacisku na rząd amerykański było ogłoszenie przez KPA składu zaplanowanego na dzień 21 X 1989 r. wylotu do Polski delegacji Polonii pod przewodnictwem E. Moskala. W skład reprezentacji weszli: E. Dykła, H. Wójcik, M. Lenard, E. Rosypał, R. Puciński, P. Odrobina, J. Przyłuski, K. Musielak, L. Kuczyński i A. Przytkowski. Celem kilkudniowej wizyty było udokumentowanie poparcia dla rządu koalicyjnego T. Mazowieckiego oraz jego wysiłków w proces demokratyzacji stosunków politycznych w Polsce. Jak stwierdził E. Moskał: „[...] chcemy nawiązać kontakty oraz współpracę oraz zapewnić koordynację praktycznych możliwości włączenia się Polonii w akcję pomocy dla narodu polskiego”. Według zapowiedzi, przedstawicielstwo Polonijne miało się spotkać z premierem T. Mazowieckim oraz członkami jego rządu, L. Wałęsą i jego współpracownikami oraz przewodniczącym Episkopatu Polski, Cz. Dominem²²¹.

Ilustracja 62, Prymas Polski Kardynał J. Glemp wita reprezentację Polonii H. Wójcik oraz E. Moskala podczas wizyty w Polsce, październik 1989 r.

Źródło: CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 18, *Polish American Leaders visit Poland*, Polish American Congress Newsletter”, vol. 17, December 1989.

W dniu 17 XI 1989 r. Krajowa Rada Dyrektorów KPA zebrana w Chicago ponowiła poparcie dla narodu polskiego w jego nieustającej walce o wolność

²²¹ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 20, Komunikat prasowy KPA, Delegacja KPA odlatuje do Polski, 17 X 1989 r.

i niepodległość. Poparto ustanowienie nowych stosunków pomiędzy Polonią amerykańską a odradzającymi się w Polsce strukturami demokratycznymi reprezentowanymi przez L. Wałęsę oraz T. Mazowieckiego. Wyrażono sprzeciw dla osób utrzymujących się jeszcze przy władzy, związanych z reżymem komunistycznym. Podziękowano wszystkim członkom Kongresu Stanów Zjednoczonych dążących do zwiększenia programu pomocy dla Polski, wymieniając: senatorów (A. Cranston, A. Dixon, E. Kennedy, B. Mikulski i P. Simon) oraz kongresmenów: (D. Fascell, T. S. Foley, R. A. Gephart, L. Hamilton, D. R. Obey, D. Rostenkowski, S. Solarz). Zachęcano do inwestycji Amerykanów w Polsce²²².

Następnego dnia E. Moskał, członkowie Krajowej Rady Dyrektorów KPA oraz zaproszeni goście spotkali się z L. Wałęsą. W przemówieniu lider „Solidarności” porównał nowy rząd polski do chwiejnego „domku z kart”, twierdząc, iż nadal ważne administracyjne i rządowe struktury pozostają w rękach komunistów. Jak stwierdził: „Polska potrzebuje amerykańskiej przedsiębiorczości... Proszę wybaczyć naszą prostolinijność, ale to wynika z faktu, że nie mamy czasu”²²³.

Ilustracja 63, Spotkanie L. Wałęsy z E. Moskałem, 18 XI 1989 r.

Źródło: CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 18, *Polish American Congress welcomes Lech Walesa*, „Polish American Congress Newsletter”, vol. 17, December 1989.

²²² CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 20, Rezolucja Krajowej Rady Dyrektorów Kongresu Polonii Amerykańskiej uchwalona na zebraniu w dniu 17 XI 1989 r.; szerzej o przeobrażeniach systemu partyjnego K. B. Janowski, *Polska rok 1989...*, s. 189-259; J. Skórzyński, *Od Solidarności do wolności*, Warszawa 2005 r.

²²³ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 18, *Polish American Congress welcomes Lech Walesa*, Polish American Congress Newsletter”, vol. 17, December 1989.

Na przełomie listopada i grudnia 1989 r. E. Moskal po raz kolejny odwiedził Polskę, będąc członkiem delegacji powołanej przez prezydenta G. Busha. W jej skład weszli: C. Yeutter, R. A. Mosbacher, E. Dole i M. J. Boskin. Bezpośrednim celem wizytacji było naoczne zapoznanie się amerykańskiej reprezentacji z efektami wykorzystywania środków i pomocy przyznanej Polakom na restrukturyzację gospodarczą kraju. Prezesowi KPA podróż ta stworzyła szansę na indywidualną obserwację zachodzących zmian, ponieważ była to jego druga w przeciągu paru tygodni wizyta w Polsce. W jego przekonaniu naród polski wyrażał silne poparcie dla rządu T. Mazowieckiego oraz chęć zmian demokratycznych. Jego zdaniem w dalszym ciągu kraj przytłoczony był wielkością problemów gospodarczych, które powinny być rozwiązywane udzielaniem pomocy amerykańskiej kierowanej do sektora rolnego. Szczegółowe spostrzeżenia zawarł w raporcie, „Regarding the visit to Poland of the Presidential Commission”, który został przesłany do wglądu prezydentowi USA²²⁴.

Rok 1990 r. E. Moskal rozpoczął od wzmożonego nacisku na przedstawicieli rządu amerykańskiego o wypracowanie nowej wizji poglądów na dokonujące się zmiany w Europie Środkowo-Wschodniej. Nieustannie zabiegano, aby to Stany Zjednoczone objęły przewodnią rolę w kształtowaniu porządku w tej części świata. W szczególności Kongres koncentrował się na przyśpieszeniu realizacji programów pomocy gospodarczej dla Polski oraz uregulowaniem na mocy traktatu zachodniej granicy Polski z Niemcami. Zapewnienie prezydenta G. Busha na spotkaniu z delegacją Kongresu Polonii w dniu 14 III 1990 r. o udziale przedstawicieli polskiego rządu w konferencji „dwa plus cztery” było ze strony amerykańskiej symbolicznym gestem poczynionym tuż przed wizytą T. Mazowieckiego w Stanach Zjednoczonych. Potwierdzało ono skuteczność przeprowadzonej kampanii lobbingowej przez członków KPA, równocześnie wzmacniając znaczenie nowego rządu polskiego w oczach krajów zachodnich²²⁵.

²²⁴ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 21, Report of President of the Polish American Congress from November 18, 1989 to June 27, 1990, tamże, Report to the President. Regarding the visit to Poland of the Presidential Commission by Edward Moskal.

²²⁵ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 21, Report of President of the Polish American Congress from November 18, 1989 to June 27, 1990; szerzej o polityce zagranicznej rządu T. Mazowieckiego W. Roszkowski, *Historia Polski...*, s. 407-408; W. Bonusiak, *Trzecia Rzeczpospolita (1989-2007)*, Rzeszów 2008, s. 41-45.

Ilustracja 64, Wizyta premiera T. Mazowieckiego w Chicago, 22 III 1990 r.

Źródło: CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 21, Report of President of the Polish American Congress from November 18, 1989 to June 27, 1990.

W wyniku historycznych zmian w Polsce, jak i w całej Europie Środkowo-Wschodniej u progu lat 90. XX w., Kongres Polonii zobowiązany był do stworzenia nowej misji własnej organizacji, nadal aktualnie działającej na rzecz Polonii i demokratycznej już Polski. Według przyjętych w czerwcu 1990 r. założeń zadaniem KPA było w dalszym ciągu wspieranie koalicyjnego rządu T. Mazowieckiego, zmierzającego do rozprzestrzeniania reform w kraju i poszukiwania przez niego miejsca na arenie odnowionej Europy. Zadeklarowano poparcie dla nowych władz polskich na amerykańskiej scenie politycznej oraz prowadzenie aktywizacji wśród Amerykanów polskiego pochodzenia w nawiązaniu wymiany naukowo-kulturalnej. W związku tym E. Moskal popierał inicjatywy angażowania się Kongresu Polonii w różnego rodzaju akcje z innymi organizacjami mające na celu wspólną działalność na rzecz Polski. Przykładem może być współpraca z amerykańską Peace Corps, która miała prowadzić naukę języka angielskiego w Polsce. Nowym zadaniem KPA stało się nawiązanie relacji z polskimi władzami z zamiarem osiągnięcia porozumienia w sprawie kontaktów z pracownikami ambasad i konsulatów (w szczególności z nowym ambasadorem RP w Waszyngtonie). W dalszym ciągu zobowiązano się do szukania zaplecza w Waszyngtonie popierającego wyznaczone przez KPA cele²²⁶.

²²⁶ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 21, Mission of the Polish American Congress in view of the changes in Poland, June 29, 1990; Zob. CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 18, komunikat prasowy KPA, Peace Corps program launched in Poland, July 2, 1990; CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, *Kongres Polonii Amerykańskiej we wspólnej akcji z U.S. Peace Corps*, „Dziennik Związkowy”, 5 II 1990 r.; komunikat prasowy KPA, U.S.

2.3. Działalność KPA na rzecz „Solidarności” w Polsce

W dniu 24 VI 1978 r. na posiedzeniu Zarządu KPA w Detroit w stanie Michigan przegłosowano uchwałę dotyczącą wsparcia demokratycznej opozycji w Polsce. Na mocy wydanego rozporządzenia Kongres Polonii zobowiązał do udzielania pomocy wszystkim grupom i osobom (m.in. pracownikom, studentom, intelektualistom, pisarzom, nauczycielom, profesorom akademickim czy naukowcom) zaangażowanym w walkę o prawa człowieka i podstawowe wolności w Polsce zagwarantowane w Konstytucji PRL oraz zatwierdzone w Akcie Końcowym KBWE z Helsinek i w Deklaracji Narodów Zjednoczonych. Uchwała ta wzywała wszystkie polsko-amerykańskie organizacje oraz indywidualne osoby do udzielania wsparcia finansowego polskiej opozycji w celu umożliwienia jej utrzymania i rozszerzenia działalności. Potępiono represyjne środki stosowane przez dyktaturę komunistyczną w Polsce. Z przesłaniem wsparcia praw człowieka w Polsce zwrócił się prezes KPA następującymi słowami: „[...] nasza pomoc jest bardzo potrzebna dla polskiej opozycji, aby pomóc im w finansowaniu ich działalności, takiej jak wydawanie publikacji, zakupie sprzętu i materiałów drukarskich, pomocy prawnej i wsparcie rodzinom osób represjonowanych [...]”. „[...] Zachęcam do przyłączenia się do tego wysiłku, który będzie stanowił namacalny dowód naszego poparcia i solidarności z dzielnymi ludźmi walczącymi o wolności w Polsce”²²⁷.

W dniu 1 III 1980 r. E. Lipiński, członek-założyciel Komitetu Samoobrony Społecznej „KOR” w liście do K. Łukomskiego wyraził podziękowanie wszystkim działaczom Kongresu za pomoc skierowaną dla Polski. Docenił wszystkie interwencje u amerykańskich czynników politycznych. Wyraził podziękowanie za liczne zbiórki na rzecz inicjatyw demokratycznych w kraju, przez które możliwy był rozwój niezależnych wydawnictw m.in. działalność Biura Interwencyjnego KSS, KOR-u czy

Pace Corps hopes to begin working in Poland this summer job opportunities available PAC assistant Peace Corps, bez daty; CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, Report of the PAC National Executive Director for the period from January 1 through June 25, 1990.

²²⁷ CPAA, J. Maślanicz, PAC CT, box 1, fol. 1, Polish American Congress, Resolution in support of democratic opposition in Poland, 24 VI 1978 r.; A. Mazewski to Members of the P.A.C. National Board of Directors, Support of Human Rights Movements in Poland, 25 I 1979 r.; szerzej o Akcie Końcowym KBWE z Helsinek – 1 VIII 1975 r. A. Bloed, *Dwadzieścia lat procesu KBWE...*, s. 42-46; J. Wójciszyn, *Międzynarodowe uwarunkowania procesu KBWE* [w:] *Europa między konfrontacją a współpracą. Spotkanie madryckie KBWE: doświadczenia i perspektywy*, red. A. Rotfeld, Warszawa 1986 r., 7-25.

Towarzystwa Kursów Naukowych. Jak stwierdził: „[...] margines swobody, który krok za krokiem poszerza się w Polsce, stopniowe przełamywanie bariery cenzury, rozwój niezależnej kultury i myśli politycznej, powolne budowanie elementów demokracji i niezależności narodowej jest wspólnym dziełem wszystkich Polaków, działaczy ruchu demokratycznego w Kraju i działaczy Polonii na świecie. W inny sposób nie osiągnęlibyśmy wiele”. W odpowiedzi K. Łukomski uznał, że: „[...] jest on dla mnie cennym wyrazem wspólnoty naszych dążeń, których naszym celem – nawet jeżeli w obecnych warunkach odległych – pozostaje przywrócenie narodowi polskiemu pełni praw ludzkich i swobód obywatelskich oraz narodowej suwerenności. Z prawdziwym też podziwem obserwujemy wysiłki Pana, Panie Profesorze oraz licznych pańskich przyjaciół i współpracowników w nieustannej walce z przemocą i fałszem komunistycznej dyktatury, uparcie dążącej do wykreślenia ze świadomości Polaków wartości naszej tysiącletniej kultury i tradycji historycznej i przemianie ich w bezwolne społeczeństwo „civis sovieticus!”. „[...] Jest chyba zrozumiałym, że w tej sytuacji, obowiązkiem nas, żyjących w wolnym świecie, jest pomóc Wam dostępnymi dla nas środkami. Pragnę Pana zapewnić, że pomoc tę będziemy kontynuować w przekonaniu, że w ten sposób najlepiej służymy interesom naszego narodu [...]”²²⁸.

Na przełomie maja i czerwca 1980 r. została przeprowadzona przez Komisję Spraw Polskich KPA ocena bieżącej sytuacji w Polsce. W sprawozdaniu działalność polskiego ruchu wolnościowego zdefiniowano w następujący sposób: „[...] inaczej nazywany opozycją demokratyczną, wydaje on niecenzurowane pisma i urządza rocznicowe nabożeństwa i demonstracje patriotyczne. W życiu polskiego społeczeństwa jest ciągle zjawiskiem marginesowym, ale jest ważny i ma tendencję poszerzania się [...]”. Według spisanej relacji najbardziej znaną organizacją w Polsce był KOR, który określano mianem kontestatorów, czyli tych, którzy sprzeciwiali się istniejącym rządóm komunistycznym. W stosunku do niego społeczeństwo polskie odnosiło się jednak dwuznacznie. Jedni uważali, że nie można było im w pełni ufać, gdyż w skład

²²⁸ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 17, List od E. Lipińskiego do K. Łukomskiego, Sztokholm, 1 III 1980 r.; List od K. Łukomski do E. Lipińskiego, 28 VII 1980 r.; Komitet Obrony Robotników (KOR) organizacja opozycyjna działająca od września 1976 r. do września 1977 r. niosąca pomoc osobom represjonowanym w wyniku wydarzeń z Czerwca 76. głównie w Radomiu, Ursusie oraz Płocku. Do członków założycieli KOR należeli: J. Andrzejewski, S. Barańczak, L. Cohon, J. Kuroń, E. Lipiński, J.J. Lipski, A. Maciarczyk, P. Naimski, A. Pajdak, J. Rybicki, A. Steinsbergowa, A. Szczypiorski, ks. J. Zieja i W. Ziemiński. W dniu 29 IX 1977 r. przekształcony w Komitet Samoobrony Społecznej KOR. Zob. A. Friszke, *Czas KOR-u. J. Kuroń a geneza solidarności*, Kraków 2011 r.; J. Skórzyński, *Siła bezsilnych. Historia Komitetu Obrony Robotników*, Warszawa 2012 r.; A. Friszke, *Polska Gierka*, Warszawa 1995, s. 69-73.

organizacji wchodziło wielu byłych komunistów i że „po dojściu do władzy mogliby zapomnieć o wielu głoszonych ideałach”. Inni ich bronili podkreślając, że mimo marksistowskiego wychowania potrafili zmienić swoje poglądy, a dzięki temu mogą odegrać dużą rolę w przeprowadzeniu zmian w kraju. Jeden z czołowych działaczy Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela (ROPCIO w skrócie RO), poproszony o krótką charakterystykę całego ruchu wolnościowego udzielił następującej wypowiedzi: „[...] z grubsza można go podzielić na dwie części. Jedna dąży do ograniczonych zmian mających doprowadzić do komunizmu, czy socjalizmu praworządnego z ludzką twarzą (coś podobnego do programu Dubčeka). Drudzy dążą do całkowitej zmiany ustroju i niepodległości; w stanie, bowiem zależności od Rosji Sowieckiej zmiana systemu jest niemożliwa...”. Analizę ówczesnej sytuacji Polski odnośnie tworzącej się opozycji demokratycznej podsumowano następującymi słowami: „[...] akcja wolnościowa, choć nie masowa, idzie szerokim wachlarzem. Reżim hamuje ją dość skutecznie. Poza represjami i konfiskatami utrata możliwości zarobkowania odstrasza wielu w sytuacji, w której ponad 90% ludzi poza rolnikami jest na posadach rządowych. Moje obserwacje potwierdzają słuszność naszego grudniowego postanowienia niesienia pomocy wszystkim ugrupowaniom z daniem pierwszeństwa wszystkim najbardziej prześladowanym [...]”²²⁹.

Według referatu Jerzego Milewskiego pt. „Solidarność w Polsce” przygotowanego na II Zjazd Polonii Wolnego Świata na mocy porozumień społecznych z sierpnia i września 1980 r. powstał w Polsce Niezależny i Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”. Przyczyną rozrostu organizacji w krótkim okresie czasu do prawie 10 milionów członków w kraju liczącym około 37 milionów mieszkańców spowodowało zdaniem autora trzy czynniki:

²²⁹ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 17, List od K. Łukomskiego do członków Komisji Spraw Polskich KPA, 9 VIII 1980 r. informujący o sporządzonej przez jednego z członków Komisji Spraw Polskich KPA ocenie ówczesnej sytuacji w Polsce; Sytuacja w Polsce – obserwacja z maja-czerwca 1980 r., 31 VII 1980 r., s. 3-5; Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela powołany został do życia w dniu 25 III 1977 r. Na jego czele stanęli L. Moczulski i A. Czuma. Powstały Ruch nie był organizacją ani stowarzyszeniem, nie posiadał statutu, członkostwa ani władz. Miał on być społecznym działaniem obywatelskim na rzecz obrony praw człowieka i obywatela w Polsce. Uczestnicy ROPCiO zakładali punkty konsultacyjno-informacyjne w swoich prywatnych mieszkaniach, do których mogły zwracać się osoby dyskryminowane bądź prześladowane przez władze PRL. Organizowano też kluby swobodnej dyskusji w ramach, których odbywały się wykłady na tematy historyczne i polityczne. Idee i zadania Ruchu przedstawiano na łamach „Opinii” w pierwszym niezależnym piśmie o zasięgu ogólnopolskim. Narastający konflikt pomiędzy L. Moczulskim i A. Czumą doprowadził do rozłamu Ruchu. Zob. G. Waligóra, *Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela 1977-1981*, Warszawa 2006; A. Friszke, *Polska Gierka*, Warszawa 1995, s. 74-76.

- zapotrzebowanie społeczne na organizację reprezentującą autentyczne potrzeby, pragnienia i aspiracje obywatelskie;
- spontaniczna struktura organizacji wyrażająca niechęć rzeszy ludzi do aparatu władzy PRL;
- dojrzałość polskiego społeczeństwa do podjęcia próby poprawy warunków wewnątrz kraju²³⁰.

Wprowadzenie stanu wojennego w nocy z 12 na 13 XII 1981 r. spowodowało internowanie działaczy opozycji oraz NSZZ „Solidarność”, a tym którym udało się ukryć podjęła działalność konspiracyjną. W dniu 22 IV 1982 r. utworzona została Tymczasowa Komisja Koordynacyjna (TKK) w skład, której weszli: W. Frasyniuk (Wrocław), Bogdan Lis (Gdańsk), Zbigniew Bujak (Warszawa), Władysław Hardek (Kraków)²³¹. Według danych przedstawionych przez J. Milewskiego do czynnych członków NSZZ „Solidarność” należało w dalszym ciągu około 1 milion osób płacących regularnie składki i otrzymujących wydawnictwa związkowe oraz statutowe zasiłki pieniężne. Na podstawie decyzji TKK z dnia 1 VII 1982 r. utworzone zostało Biuro Koordynacyjne NSZZ „Solidarność” za Granicą z siedzibą w Brukseli pod przewodnictwem Jerzego Milewskiego oraz w Paryżu z filiami w Sztokholmie, Londynie i Toronto. Zadaniem powstałej placówki była realizacja wytycznych i zadań zleconych mu przez Krajowe Kierownictwo Związku w Polsce oraz współpraca z zagranicznymi związkami zawodowymi²³².

Na początku lat 80. XX w. zaistniała potrzeba określenia stanowiska Kongresu Polonii wobec powstania i działalności podziemnej „Solidarności” w Polsce. Sytuacja wymagała również odniesienia się do zespołu wybranych na Kongresie „Solidarności” latem 1981 r. członków jej władz krajowych, którzy w momencie ogłoszenia stanu wojennego znaleźli się na Zachodzie. Kwestia ta budziła wątpliwości dotyczące współpracy i pomocy tym dwóm środowiskom, które opowiadały się za uzgodnieniem porozumienia społecznego z władzami PRL. Z inicjatywy K. Łukomskiego problem ten

²³⁰ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 2, Referat J. Milewskiego *Solidarność w Polsce*, opracowany na II Zjazd Polonii Wolnego Świata, Bruksela, kwiecień 1984 r. Szerzej na temat powstania NSZZ „Solidarność”: A. Friszke, *Rewolucja Solidarności 1980-1981*, Kraków 2014 r.; *Solidarność od wewnątrz 1980-1981*, red. A. Friszke, K. Persak, P. Sowiński, Warszawa 2013 r.; *Karnawał z wyrokiem: Solidarność 1980-1981*, red. A. Dębska.

²³¹ Szerzej patrz np.: *Solidarność podziemna 1981-1989*, red. A. Friszke, Warszawa 2006; J. Holzer, K. Lerski, *Solidarność w podziemiu*, Łódź 1990.

²³² CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 2, Referat J. Milewskiego *Solidarność w Polsce*, opracowany na II Zjazd Polonii Wolnego Świata, Bruksela, kwiecień 1984 r.; szerzej o TKK i jej partnerach zagranicznych *Solidarność podziemna 1981-1989...*, s. 60-69.

miał być przedmiotem obrad Komisji Spraw Polskich KPA w czerwcu 1981 r. Podjęte zalecenia miano przedstawić A. Mazewskiemu, a następnie do Zarządowi Głównemu KPA, który zdecydować miał o powołaniu odpowiedniego funduszu i sposobie zbiórki na ten cel. Od Komisji wymagało to podjęcia jednoznacznej decyzji. Z tego względu K. Łukomski zwrócił się do jej członków spoza Chicago o osobisty udział w zebraniu²³³. W dniu 12 VI 1982 r. Komisja Spraw Polskich KPA ustaliła następujące zasady dotyczące pomocy dla „Solidarności”:

- poparcie i pomoc finansową dla środowisk „Solidarności” w kraju i za granicą jest sprawą pilną i powinna być włączona do programu działania KPA;
- pomoc powinna być kierowana w porozumieniu i za pośrednictwem Sekretariatu Grupy Delegatów Krajowego Zjazdu NSZZ „Solidarność” za granicą;
- w miarę zaistniałych potrzeb KPA winien udzielić pomocy także Sekretariatowi i ewentualnie członkom Grupy Delegatów celem umożliwienia im działalności;
- zagadnienie współdziałania i ewentualnej pomocy dla innych środowisk i członków „Solidarności” działających na Zachodzie powinien każdorazowo zdecydować Zarząd Główny KPA w porozumieniu z Sekretariatem Grupy Delegatów;
- Zarząd Główny KPA winien podjąć akcję finansową celem uzyskania funduszy na cele określone powyżej. W akcji tej powinny wziąć udział wszystkie jednostki terenowe KPA.

W czerwcowym zebraniu wzięło udział 16 członków Komisji, w tym trzech spoza Chicago (wiceprezes wydziału Michigan, prof. W. Wagner, prezes Wydziału Connecticut, J. Maślanicz oraz wice prezes Wydziału Wisconsin, W. Żurowski). Jak poinformował K. Łukomski, również wszyscy nieobecni członkowie Komisji pisemnie wyrazili poparcie dla projektu pomocy dla „Solidarności”²³⁴.

Według A. Mazewskiego, jedną z ważniejszych uchwał podjętych w trakcie obrad Krajowej Rady Dyrektorów KPA w dniach od 5 do 6 VIII 1982 r. w Waszyngtonie była rezolucja o pilnym wsparciu i pomocy finansowej dla „Solidarności” w Polsce i za granicą. Zarząd Główny KPA przejął odpowiedzialność za powodzenie akcji, którą miał realizować przy współpracy z wydziałami stanowymi. Zgromadzone środki pieniężne miały nie tylko usprawnić działalność podziemnej „Solidarności”, ale również dopomóc rodzinom działaczy związkowym, którzy zostali

²³³ CPAA, J. Maślanicz, box 2, fol. 17, K. Łukomski do członków Komisji Spraw Polskich, 2 VI 1982 r.

²³⁴ CPAA, J. Maślanicz, box 2, fol. 3, Konkluzje Komisji Spraw Polskich KPA odnośnie zagadnienia pomocy dla „Solidarności” ustalone na zebraniu Komisji 12 VI 1982 r., podpisał K. Łukomski, 17 VI 1982 r.

internowani. Fundusze te zalecano kierować do Koordynacyjnego Biura NSZZ „Solidarność” w Brukseli²³⁵ pełniącego rolę placówki reprezentującej NSZZ „Solidarność” poza granicami kraju, z kolei ono przekazywało je do Tymczasowej Komisji Koordynacyjnej NSZZ „Solidarność” w Polsce. Realizacja projektu miała przebiegać zupełnie niezależnie od dotychczasowych akcji pomocowych organizowanych przez Charytatywną Fundację KPA. W praktyce oznaczało to, że fundusze zebrane na leki i żywność przez PACCF nie mogły być przeznaczone na bezpośrednią pomoc dla „Solidarności”. W tym celu utworzono oddzielne konto, na które miały wpływać datki. W związku z decyzją Rady, w dniu 8 XI 1982 r. A. Mazewski zwrócił się do oddziałów KPA o wsparcie i pomoc finansową dla środowisk „Solidarności” w Polsce i za granicą. Prośbę ponowiono w grudniu 1982 r.²³⁶. Projekt ten spotkał z pozytywnym odzewem. Według przeprowadzonej sondy wśród poszczególnych wydziałów stanowych KPA za wsparciem „Solidarności” opowiedziało się 61% a przeciw było 39% ankietowanych²³⁷. Jak czas pokazał, rezultaty pozyskiwania pomocy okazały się mizerne. Według stanu na koniec grudnia 1982 r. do Krajowego Biura Kongresu na rzecz Funduszu „Solidarności” (Solidarity Fund) wpłynęło 6 400 dolarów, w tym największą sumę, bo 2 tysiące dolarów ofiarował, oddział KPA z Connecticut oraz Polish American Citizens of Albany, NY. Następnie 1 350 dolarów przesłało United Steelworkers of America Indiana, Knights of Columbus, Florida – 500 dolarów oraz Florida Divisions 350 dolarów. Wyszczególnić należy donację w kwocie 12 tysięcy dolarów, którą przekazał Komitet Pomocy Obrońcom Praw Ludzkich i Obywatelskich w Polsce (Assistance Committee for the Human Rights Movements in Poland) Wydziału Stanowego Illinois. Komitet ten pod przewodnictwem Bonawentury Migąły od 1976 r., prowadził własną działalność na rzecz różnych środowisk, w tym także organizował pomoc rodzinom członków opozycji demokratycznej w Polsce. Dewizą organizacji było hasło „Każdy dolar zebrany idzie w całości do Kraju”. Wynikało to z założenia, że koszty administracyjne (druki

²³⁵ CPAA, E. Wasiutyńska, box 1, fol. 14, Regulamin działania Biura Koordynacyjnego NSZZ „Solidarność” za Granicą (zmodyfikowane zasady funkcjonowania z dnia 28 II 1983 r.), 14 IV 1987 r.

²³⁶ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 2, A. Mazewski do prezesów wydziałów stanowych KPA oraz do członków Krajowej Rady Dyrektorów, 8 XI 1982 r.; box 2, fol. 3, projekt uchwały w sprawie akcji pomocy dla „Solidarności”; CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 5, fol. 4. Rezolucja w sprawie pomocy dla „Solidarności” uchwalona przez Krajową Radę Dyrektorów KPA na zebraniu w dniu 6 VIII 1982 r. w Waszyngtonie; Zob. J. Wojdon, *W jedności siła...*, s. 401.

²³⁷ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 3, Report of the President and Executive Committee of the Polish American Congress, December 4, 1982, s. 9-10; CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 19, Report on Mailgram Survey to PAC Officers, State Divisions and Chapters podpisał A. Mazewski, 15 IV 1983 r.

i znaczki) pokrywane były z odsetek bankowych²³⁸. W styczniu 1983 r. w jednym z listów kierownik Biura w Brukseli, Jerzy Milewski, pisał do B. Miężyły w następujący sposób: „[...] W imieniu NSZZ „Solidarność” serdecznie dziękujemy za troskę o naszą wspólną sprawę i za tak potrzebne wsparcie czynem. Zgodnie z zaleceniem przekazane od Was pieniądze będą wykorzystane na potrzeby „Solidarność” w Polsce, która to donacja umożliwi udzielenie pomocy humanitarnej i legalnej działaczom naszego walczącego o respektowanie podstawowych praw człowieka, Związku NSZZ „Solidarność” w Polsce”²³⁹.

Poczynając od roku 1983 do Koordynacyjnego Biura NSZZ „Solidarność” w Brukseli wpływał corocznie sporządzany przez TKK NSZZ „Solidarność” budżet z prośbą o dotacje. Z Brukseli rozprawdzono go do międzynarodowych centrali związkowych na całym świecie oraz organizacji niezwiązkowym. Według raportu Biura w Brukseli gross pomocy finansowej z zagranicy dla NSZZ „Solidarność” pochodziła od centrali związkowych AFL-CIO, które rozporządzały funduszami otrzymanymi od rządu amerykańskiego. Wykaz tych dotacji w poszczególnych latach kształtował się w sposób następujący: w 1983 r. – 200 tysięcy dolarów, 1984 r. – 200 tysięcy dolarów, 1985 r. – 300 tysięcy dolarów, 1986 r. – 300 tysięcy dolarów²⁴⁰. Od roku 1983 pomoc finansową na rzecz NSZZ „Solidarność” i działalność Biura Brukselskiego przekazywał za pośrednictwem AFL-CIO – National Endowment Democracy w skrócie NED (Narodowy Fundusz dla Demokracji). Była to całkowicie niezależna, prywatna korporacja non-profit, finansowana przez rząd amerykański i podlegająca kontroli Kongresu Stanów Zjednoczonych. Celem jej działalności było wspieranie rozwoju demokratycznych wartości i instytucji na całym świecie. Rocznie od NED „Solidarność” otrzymywała środki w wysokości 300 tysięcy dolarów. Od 1986 r. fundusze NED zostały ograniczone. Decyzji ten sprzeciwiał się KPA. Twierdził on, że będzie ona niekorzystna dla polskiej opozycji demokratycznej, która walczy o demokratyzację kraju²⁴¹. Oprócz pomocy finansowej udzielanej przez związki

²³⁸ CPAA, J. Masłanicz, box 2, fol. 2, List od K. Łukomskiego do prezesów wydziałów stanowych KPA, Assistance to „Solidarity” Fund, 3 I 1983 r.; CPAA, A. Błaszczczyński, box 4, fol. 63, *KPA dla rodzin więźniów politycznych*, „Nowy Dziennik”, 10 III 1983 r., s. 4; CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 29, Sprawozdanie z dotychczasowej działalności Komitetu Pomocy Opozycji Demokratycznej w Polsce, B. Miężyła, 20 XI 1986 r.

²³⁹ CPAA, E. Wasiutyńska, box 14, fol. 36, List od J. Milewskiego do B. Miężyły, 25 I 1983 r., podziękowanie za przekazanie donacji w wysokości 6 500 dolarów w dniu 20 XII 1982 r.

²⁴⁰ CPAA, E. Wasiutyńska, box 1, fol. 14, Pomoc finansowa dla NSZZ „Solidarność” z zagranicy, Biuro Koordynacyjne NSZZ „Solidarność” za Granicą, 3 VIII 1987 r.

²⁴¹ CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 9, Report of the President and the Executive Committee of the Polish American Congress from October 12, 1984 to May 31, 1985, s. 9-10; CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 9,

amerykańskie na konto w Brukseli donacje płynęły od darczyńców z całego świata. Pod koniec roku dawało to kwotę rzędu 100 tysięcy dolarów. Według J. Milewskiego darowizny pieniężne stanowiły jedynie 40% prognozowanych rocznie potrzeb NSZZ „Solidarność”²⁴²

Po eskalacji represji przez rząd PRL przeciw działaczom „Solidarności” od maja 1985 r. Kongres Polonii przystąpił do wzmożenia ofiarności dla materialnego i politycznego wsparcia opozycji demokratycznej w Polsce reprezentowanej przez TKK za granicą w Brukseli. Wyrażono uznanie dla działalności Assistance Committee for Human Rights Movements in Poland prowadzonej przez B. Migalę w Illinois. Zapelowano do innych wydziałów stanowych o podjęcie podobnej inicjatywy. Jednocześnie przestrzegano Polonię amerykańską przed fałszywymi próbami zbiórki pieniędzy, która może mieć miejsce w toku prowadzonej na tak dużą skalę akcji²⁴³. Według K. Łukomskiego niezależnie od dalszej sytuacji politycznej Polski, kraj nadal wymagał pomocy charytatywnej dla więźniów politycznych i osób represjonowanych, a także ich rodzin. Twierdził on, że fundusze na ten cel powinny być udzielane z funduszy PACCF oraz ze strony wydziałów KPA, a nie jak, dotychczas, tylko przez Komitet z Illinois²⁴⁴. W trakcie obrad Komisji i Dyrekcji KPA od 7 do 8 XI 1985 r. postanowiono przeznaczyć sumę 30 tysięcy dolarów na pomoc charytatywną dla więźniów politycznych, osób prześladowanych, kierowaną przez odpowiednie instytucje, ośrodki kościelne oraz kanały NSZZ „Solidarność”. Wnioskowano o powołanie specjalnej Komisji KPA zajmującej się podziałem tych środków. W dniu

Report of the President and the Executive Committee of the Polish American Congress from June 1, 1985 to November 1, 1985, s. 6; CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 29, Report of the President and the Executive Committee of the Polish American Congress from November 1, 1985 to June 21, 1986, s. 7; CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 32, Resolution in support of the National Endowment for Democracy, The National Council of Directors of the Polish American Congress at its meeting in Philadelphia on June 27, 1986; Zob. J. Wojdon, *W jedności siła...*, s. 399; Zob. I. Goddeeris, *Ministerstwo Spraw Zagranicznych „Solidarności”*. Biuro Koordynacyjne NSZZ „Solidarność”, 1982-1989, cz. 1, s. 330-331; NSZZ „Solidarność” 1980-1989..., s. 120-121, (odczyt z dn. 29 X 2014), [file:///C:/Users/Kinga/Downloads/Pis_10_MSZ_Solidarnosci_cz_I%20\(5\).pdf](file:///C:/Users/Kinga/Downloads/Pis_10_MSZ_Solidarnosci_cz_I%20(5).pdf).

²⁴² CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 29, List od J. Milewskiego do W. W. Kana, 30 X 1986 r.

²⁴³ CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 30, Statement denouncing prison sentences imposed on leaders of „Solidarity”: W. Frasyniuk, B. Lis and A. Michnik, Polish American Congress National Council of Directors, June 14, 1985; Resolution in support of NSZZ „Solidarność”, The Polish American Congress National Council of Directors convened in Chicago this Fourteenth Day of June, 1985; CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 9, Report of the President and the Executive Committee of the Polish American Congress from October 12, 1984 to May 31, 1985, s. 6; CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 1, *PAC denounces prison sentences imposed on leaders of Solidarity*, „Polish American Congress Newsletter” vol. 10, August 1985; *Solidarność podziemna 1981-1989...*, s. 132-145.

²⁴⁴ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 1, List od K. Łukomskiego do członków Komisji Spraw Polskich KPA, 30 IX 1985 r.; List od K. Łukomskiego do członków Komisji Spraw Polskich KPA, 20 X 1985 r.

9 I 1986 r. A. Mazewski wezwał wszystkie wydziały stanowe KPA do utworzenia programów zbierania funduszy na finansowanie pomocy, zwracając się następującymi słowami: „[...] walcząc o swoje prawa, Polacy powinni odważnie stawić czoło ZOMO, aresztowaniom, wyrokom więzienia i innym form przymusu i bezlitosnych represji. To jest nasz niekwestionowany obowiązek zapewnić im w krytycznym czasie pomocy, aby utrzymać ich w ich walce [...]”.

Uchwałą Dyrekcji KPA z dnia 19 XII 1985 r. zalecono, aby fundusze były kierowane do Krajowego Komitetu Pomocy dla Opozycji Demokratycznej w Polsce Kongresu Polonii Amerykańskiej w Chicago (National Assistance Committee for the Democratic Opposition in Poland). Nowy Komitet utworzono z przekształconego Komitetu z Illinois, podnosząc go do rangi „narodowego”. Koordynacją działań miał się zająć B. Migala, który dotychczas prowadził Komitet w Illinois i udało mu się zebrać i wysłać do Polski 190 tysięcy dolarów. W jego skład weszli: Jan Nowak, Jerzy Przyłuski, Kazimierz Łukomski, Andrzej Dudek oraz skarbnik Jan Jurewicz. Zebrane środki pieniężne pochodzące z donacji KPA i wydziałów stanowych, organizacji polonijnych oraz donacji indywidualnych miały być kierowane na konto czekowe w Northwest National Bank, 3985 N. Milwaukee Ave.²⁴⁵. Wydział Stanowy KPA w Connecticut w odpowiedzi na wezwanie A. Mazewskiego oraz na sytuację społeczno-gospodarczą w Polsce wydał rezolucję w dniu 23 II 1986 r. W oświadczeniu udzielono poparcie dla NSZZ „Solidarność” jako głównej siły dążącej do zmian pokojowych w kraju oraz uznano ją za jedyną instytucję upoważnioną do reprezentowania interesów polskich pracowników. Zaaapelowano do National Endowment for Democracy oraz do Kongresu Stanów Zjednoczonych o zwiększenie poziomu pomocy materialnej i finansowej dla NSZZ „Solidarność”, rodzin represjonowanych działaczy oraz więźniów politycznych. Potępiono stosowane represje przez rząd PRL wobec narodu polskiego oraz zażądano natychmiastowego i bezwarunkowego uwolnienia wszystkich więźniów aresztowanych za działalność związkową i polityczną. Lutowe obrady przedstawicieli Polonii z Connecticut wsparte zostały przez m.in. Ch. Dodda oraz Jana Nowaka, zwolennika nałożenia sankcji

²⁴⁵ CPAA, S. Blejwas, box 2, fol. 39, List od K. Łukomskiego do członków Krajowej Rady Dyrektorów KPA, prezesów wydziałów stanowych KPA i organizacji, 12 XI 1985 r., zał. Uchwała w sprawie akcji pomocy dla więźniów politycznych oraz niezależnej kultury; CPAA, A. Błaszczyński, box 4, fol. 23, Our concerns: struggle to preserve Poland's national identity and the plight of political prisoners in Poland, November 8, 1985, List od A. Mazewskiego do prezesów wydziałów stanowych KPA, członków Krajowej Rady Dyrektorów KPA, członków Komisji Spraw Polskich KPA, 9 I 1986 r.; CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 6, fol. 16, Sprawozdanie z działalności Krajowego Komitetu dla Opozycji Demokratycznej w Polsce Kongresu Polonii Amerykańskiej 27 VI 1986-10 XI 1988 r.

ekonomicznych na Związek Radziecki²⁴⁶. W dniu 21 III 1986 r. L. Wałęsa podziękował A. Mazewskiemu za pomoc charytatywną oraz pełne poparcie dla NSZZ „Solidarności”, które „utwierdza nas w przekonaniu, że jesteśmy solidarnie wspierani przez rodaków zza oceanu”²⁴⁷.

W listopadzie 1986 r. Krajowa Rada Dyrektorów KPA przyjęła rezolucję w sprawie współpracy środowisk emigracji solidarnościowej na szczeblach lokalnych wydziałów oraz w skali krajowej Kongresu Polonii, która pozytywnie wpłynie na rzecz interesów narodu polskiego²⁴⁸. W dniu 11 VI 1987 r. pierwszy raz w obradach Komisji Spraw Polskich KPA wzięli udział, jako członkowie, przedstawiciele politycznej emigracji Solidarnościowej. Stronę tą reprezentowali: Leszek Waliszewski, Jarosław Chołodecki, Maciej Kozłowski, Andrzej Krajewski oraz Andrzej Ehrenkreutz. Celem dyskusji panelowej było przedstawienie z ich strony postulatów odnośnie organizowanej przez KPA akcji pomocy dla opozycji demokratycznej w Polsce oraz przyszłych koncepcji obszarów wymagających zainteresowania. Główny nacisk skierowano na konieczność wspierania niezależnych środowisk intelektualnych i naukowych, które uznano za potencjał w walce o prawa człowieka i demokrację polskich obywateli. Uwagę zwrócono na potrzebę przyznawania stypendiów przez agencję rządu amerykańskiego oraz prywatne fundacje²⁴⁹.

Powołany pod koniec 1985 r. Krajowy Komitet Pomocy Opozycji Demokratycznej w Polsce KPA pod przewodnictwem B. Miętyła do dnia 20 XI 1986 r. zgromadził łącznie kwotę 16 432 dolarów.

²⁴⁶ CPAA, PAC CT (1982-1986), box 1, fol. 9, Polish American Congress, Connecticut Division Hartford, Connecticut, Resolution, February 23, 1986; S. Blejwas, box 3, fol. 17, *Polish-Americans applaud call for reform*, „The Hartford Courant”, February 24, 1986; S. Blejwas, box 3, fol. 24, List od S. Blejwasa do William A. O’Neill, 13 I 1986 r.

²⁴⁷ CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 29, Report of the President and Executive Committee of the Polish American Congress from November 1, 1985 to June 21, 1986, tamże, zał. do raportu, list od L. Wałęsy do A. Mazewskiego, 21 III 1986 r.; CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 9, Report of the President and the Executive Committee of the Polish American Congress from June 1, 1985 to November 1, 1985, s. 13.

²⁴⁸ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 1, Rezolucja w sprawie współpracy środowisk emigracji solidarnościowej, 21 XI 1986 r.

²⁴⁹ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 10, fol. 6, List od K. Łukomskiego do członków Komisji Spraw Polskich KPA, 2 VI 1987 r.; CPAA, A. Błaszczyszki, box 4, fol. 32, Report delivered at the National Council of Directors meeting on June 12, 1987 by v-pres. Kazimierz Łukomski, chairman of the PAC Polish Affairs Commission.

National Assistance Committee
For the Democratic Opposition in Poland
A STANDING COMMITTEE OF THE POLISH AMERICAN CONGRESS, INC.
1680 NORTH KENILWOD AVENUE
CHICAGO, ILLINOIS 60622
PHONE (312) 382-8721

Sprawozdanie z dotychczasowej działalności Komitetu

Krajowy Komitet Pomocy Opozycji Demokratycznej w Polsce został powołany do działania uchwałą Dyrekcji KPA poz. 1082 z 1985 r. Tę osobą, która obsadziła Komitetu wykazana jest z lewej strony niniejszego sprawozdania.

Na apel Dyrekcji KPA, ogłoszony w prasie polonijnej, wpłynęło do dnia dzisiejszego **\$16,432.00**.

Na powyższą sumę składają się następujące daniny:

Wydziały KPA		Organizacje polonijne	
JAN JAMPOLSKI Sekretarz	Arizona Division \$ 200.00	FBI Council 107	\$ 25.00
ANDRZEJ STANIS	Belmont Division 250.00	FBI Group 422	25.00
JAN KRZYWICKI	E. Pennsylvania Div. 200.00	FBI Lodge 222a	25.00
KARMIŃSKI LUDWIK	Indiana Division 200.00	FBI Group 222a	25.00
JAN KURBA	Illinois 2. Chap. 100.00	FBI Lodge 2122	100.00
GRZYB PRZYLIBNI	N. California Division 200.00	FBI Council 114	25.00
	N. Pennsylvania Div. 100.00	FBI "Students"	25.00
	S.E. Pennsylvania Div. 100.00	Polish American Club	200.00
	S. California Division 200.00		
	Wisconsin State Div. 2,000.00		
	Illinois Division 2,000.00		
	RAZEM \$11,200.00		\$1,250.00
	Daniny indywidualne \$ 2,417.00		
	Wydziały KPA	\$11,200.00	
	Organizacje polonijne	1,250.00	
	Datki indywidualne	2,417.00	
	RAZEM	\$16,432.00	

Ilustracja 65, Sprawozdanie finansowe Krajowego Komitetu Pomocy Opozycji Demokratycznej w Polsce pod przewodnictwem B. Migały od końca 1985 r. do 20 XI 1986 r.
 Źródło: S. Blejwas, box 3, fol. 29.

Komitet zachęcał Polonię amerykańską do ofiarowania funduszy w następujący sposób: „[...] Polska jest w biedzie, pomoc jest potrzebna, a popieranie ruchów demokratycznych zbliża nas wszystkich do celu – wywalczenia praw obywatelskich – poszanowania godności człowieka „Wolnego Narodu i Suwerennej Polski” [...]”²⁵⁰.

W październiku 1986 r. Tymczasowa Komisja Koordynacyjna NSZZ „Solidarność” opracowała listę potrzeb finansowych Związku na sumę 1 000 000 dolarów wymaganych na rok 1987. Kwota ta miała zostać przeznaczona na wzmocnienie struktur organizacyjnych poprzez zakup sprzętu drukarskiego, jak również na pomoc medyczną i prawną dla aresztowanych, więzionych, skazanych na kary grzywn i pozbawionych pracy w wyniku działalności opozycyjnej. Proponowano podjęcie niezależnych inicjatyw w sektorze rolniczym i akademickim. Plan ten trafił do Biura Brukselskiego a stamtąd rozesłany został do organizacji związkowych oraz organizacji polonijnych na całym świecie. W II 1987 r. J. Milewski, asystentka jego

²⁵⁰ CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 29, Sprawozdanie z dotychczasowej działalności Komitetu Pomocy Opozycji Demokratycznej w Polsce, B. Migała, 20 XI 1986 r., tamże, informacja o przekazaniu przez Komitet Pomocy Narodowi Polskiemu – Hartford kwoty 500 dolarów.

Biura jak również członek zarządu KPA na stan Connecticut, Elżbieta Wasiutyńska oraz A. Ehrenkreutz przedstawili projekt pilnej pomocy zagranicznej dla „Solidarności” w Polsce na zebraniu organizacji Coalitions for America w Waszyngtonie. Zainspirowany tym spotkaniem Michael Hammond, współpracownik senatora Jamesa McClure, rozpoczął starania w Kongresie Stanów Zjednoczonych o przyznanie dotacji.

B U D Ż E T	
Potrzeb NSZZ „Solidarność”	
w zakresie pomocy z zagranicy w roku 1987	
(w tysiącach dolarów USA)	
1. FUNDUSZ POMOCY	
1.1. regularna pomoc finansowa, medyczna i prawna więźniów politycznych, ukrywających się i re-emigracyjnych oraz ich rodzinom.....	90
1.2. rezerwa.....	10

razem 100	
2. FUNDUSZ ORGANIZACYJNY	
2.1. kierownictwo krajowe	
2.1.1. Główny Kierownik.....	30
2.1.2. Sekretariat.....	20
2.2. regiony	
2.2.1. Łódzki.....	30
2.2.2. Śląsko-łubowski.....	30
2.2.3. Wielkopolski.....	30
2.2.4. Gdański.....	30
2.2.5. Łaskowski.....	30
2.2.6. Ziemia Łódzka.....	30
2.2.7. Pogórze Zachodnie.....	20
2.2.8. Wielkopolski.....	20
2.2.9. Toruńsko-bydgoski.....	20
2.2.10. Lubelski.....	20

razem 300	
3. FUNDUSZ ZAKUPU SPRZĘTU ZA GRANICĄ	
3.1. sprzęt poligraficzny.....	150
3.2. części zapasowe i materiały poligraficzne.....	50
3.3. sprzęt komunikacyjny i komputerowy.....	30
3.4. inny sprzęt.....	10

razem 250	
4. FUNDUSZ BIURA W BRUKSELI.....	
150	
5. FUNDUSZ DOTACJI	
5.1. dotacje dla niezależnych organizacji, środowisk, struktur i osób poza NSZZ „Solidarność”.....	100
5.2. dotacje dla niezależnych pism i wydawnictw poza NSZZ „Solidarność”.....	100

razem 200	

Całość razem.....	
1000	
1986 10 04 Tymczasowa Komisja Koordynacyjna NSZZ „Solidarność”	

Ilustracja 66, Budżet potrzeb NSZZ „Solidarność” w zakresie pomocy z zagranicy w roku 1987 (w tysiącach dolarów), 4 X 1986 r. Wraz z przygotowanym budżetem wydano *Guidelines Concerning Financial Aid From Abroad For NSZZ „Solidarność”* (wytyczne dotyczące finansowej pomocy z zagranicy dla NSZZ „Solidarność”), które zgodne miały być z uchwałą 15 IV 1986 r. Źródło: CPAA, E. Wasiutyńska, box 3, fol. 13.

W dniu 10 IV 1987 r. senatorowie (A. Dixon, C. Grassley, P. Simon, Ch. J. Dodd, S. Symms, D. Riegle, A. D’Amato, Ch. Hecht, M. Wallop, D. P. Moynihan, B. Bradley, G. Humphrey) złożyli podpisany projekt rezolucji (o późniejszym nadanym numerze Senate Joint Resolution 115). Dotyczył on bezwarunkowego przyznania w roku budżetowym 1987 dodatkowego 1 000 000 dolarów na pomoc dla polskiej opozycji związkowej. We wniosku, pod którym podpisywali się kolejni senatorowie (m.in. C. Pell, D. Durenberger czy J. McClure) zapisano: „[...] Jeśli dzielni członkowie NSZZ „Solidarność” są gotowi zaryzykować zubożenie, więzienia, tortury, a nawet śmierć, aby promować sprawie wolności,

z pewnością nie może zrobić – mniej USA i dopomóc ich w walce”. Projekt pomocy 1 miliona dolarów dla NSZZ „Solidarność” został dołączony do pierwszej ustawy o rozdziale funduszy (Senat Appropriations Bill). Przedstawiono go jednak bezpośrednio Senatowi z pominięciem Izby Reprezentantów w celu uniknięcia dodatkowych procedur. W związku ze złożonym projektem J. Milewski w oświadczeniu „Suggestions Concerning The U.S. Fiscal Intermediary” przedstawił swoje sugestie na temat dróg przekazywania funduszy w przypadku jego zatwierdzenia. W jego przekonaniu propozycja rezolucji 115 miała ogromne znaczenie dla NSZZ „Solidarność” – nie tylko materialne, ale również polityczne, które wzrośnie jeżeli AFL-CIO przejmie rolę administracyjnego pośrednika finansowego. Dopuszczał możliwość przekazania tej funkcji KPA lub wchodzącego w jej skład Północno-Amerykańskiego Studium Spraw Polskich. Podkreślił bezwarunkowość ustawy²⁵¹, czyli jej zgodność z wytycznymi pozyskiwania pomocy z zagranicy ustalonymi przez NSZZ „Solidarność”. Przewodniczący Biura Brukselskiego obawiał się zaangażowania wielu organizacji pośredniczących w przekazywaniu pozyskanych funduszy. Twierdził, że zwiększy to zagrożenie odbiorców w Polsce, spowoduje wydłużenie czasu ich ofiarowania, a tym samym wpłynie na zmniejszenie sum docierających do odbiorców, wobec czego proponował bezpośrednie przekazanie dotacji ze skarbu państwa do Biura w Brukseli za przyczyną Agency for International Development. J. Milewski w liście do L. Kirklanda pisał w sposób następujący: „[...] jestem przekonany, że przejście tej kluczowej legislacji utworzy drogę do rozszerzonej pomocy finansowej z Ameryki do NSZZ "Solidarność"[...]”²⁵².

²⁵¹ Według uchwały Tymczasowej Komisji Koordynacyjnej NSZZ „Solidarność” w sprawie Biura Koordynacyjnego NSZZ „Solidarność” spisanej w dniu 15 IV 1986 r. przez Z. Bujaka (Region Mazowsze), J. A. Górnego (Region Śląsko-Dąbrowski), M. Muszyńskiego (region Dolny Śląsk) oraz przedstawicieli Regionów Gdańsk i Mazowsze, punkt 8 mówił: Biuro Brukselskie mogło reprezentować NSZZ „Solidarność” poza granicami Polski wobec wszystkich niezwiązkowych organizacji, instytucji oraz osób prywatnych oraz podejmować starania w celu uzyskania od nich bezwarunkowej pomocy materialnej i politycznej dla Związku. Kolejny punkt stwierdzał: Biuro prowadzi działalność finansową i przekazuje pomoc materialną dla NSZZ „Solidarność” zgodnie z zasadami ustalonymi przez Tymczasową Komisję Koordynacyjną, CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 27, Uchwała Tymczasowej Komisji Koordynacyjnej NSZZ „Solidarność” w sprawie Biura Koordynacyjnego NSZZ „Solidarność”, 15 IV 1986 r.; Według tego zapisu wyłącznie NSZZ „Solidarność” mogła decydować o sposobie zużycia uzyskanych funduszy a nie ofiarodawca, przez co przyjmowana pomoc materialna w żaden sposób nie mogła być obciążona ideologicznie, programowo czy strukturalnie, CPAA, E. Wasiutyńska, box 1, fol. 14, Pomoc finansowa dla NSZZ „Solidarność” z zagranicy, Biuro Koordynacyjne NSZZ „Solidarność” za Granicą, 3 VIII 1987 r.

²⁵² CPAA, E. Wasiutyńska, box 3, fol. 13, Budżet potrzeb NSZZ „Solidarność” w zakresie pomocy z zagranicy w roku 1987 (w tysiącach dolarów), 4 X 1986 r.; CPAA, E. Wasiutyńska, box 1, fol. 14, Projekt ustawy złożony do Kongresu Stanów Zjednoczonych przez A. Dixona, C. Grassley’a, P. Simona, Ch. J. Dodda, S. Symmsa, D. Riegla’a, A. D’Amato, Ch. Hechta, M. Wallopa, D. P. Moynihana, B. Bradleya, G. Humphreya, 10 IV 1987 r.; Suggestions Concerning The U.S. Fiscal Intermediary,

Osobno w dniu 30 IV 1987 r. Jack Kemp i Morris Udall zgłosili w Izbie Reprezentantów identyczny w treści wniosek (House Joint Resolution 263), jaki wpłynął z dniem 10 kwietnia do Senatu²⁵³.

Podczas debaty w Senacie USA nad dotacją dla NSZZ „Solidarność” poparcia udzielił jej senator S. Symms w następujący sposób: „Panie Przewodniczący, dzień dziś jest ważny w historii Ameryki. Jest to dzień, w którym rząd Stanów Zjednoczonych podejmuje wreszcie akcję na rzecz popierania wolności i demokracji w Polsce [...]. Dodatkowo ustawa o przeznaczeniu funduszy na rok 1987 jest klauzulą, która przeznaczona 1 000 000 dolarów dla polskiej niezależnej organizacji związkowej „Solidarność”. Przez pięć lat Solidarność występowała z prośbą do rządu USA o pomoc finansową. Obecnie, gdy prezydent Regan znosi sankcje handlowe ustanowione wobec PRL, Kongres ma możliwość poparcia ludzi walczących o swą wolność, przekazując dla nich 1 milion dolarów [...]. Jako autor projektu pomocy dla „Solidarności” chciałbym wyjaśnić mechanizmy przekazania 1 000 000 dla niezależnej organizacji związkowej „Solidarność”. Ze względów technicznych fundusze dla „Solidarności” są włączone do Funduszu Pomocy Ekonomicznej, w kategorii finansowania wzajemnej pomocy ekonomicznej przez Agencję do spraw Rozwoju Międzynarodowego AID. [...] Oznacza to, że obok Agencji do spraw Międzynarodowego Rozwoju także Sekretarz Stanu miałyby szerokie uprawnienia do decydowania o przekazaniu czy też nieprzekazywaniu funduszy, do kontroli wydatkowania funduszy i przekazania części funduszy na koszty administracyjne Departamentu Stanu i AID. Nie taka jest jednak moja intencja. Jest moim zamiarem, by National Endowment for Democracy (NED) służyła, jako główny mechanizm rozdzielczy dla tego programu. Zakładam, że NED przekaże następnie fundusze poprzez Kongres Polonii Amerykańskiej i inną polsko-amerykańską organizację – Studium razem z porównywalnymi sumami już przekazywanymi poprzez NED i AFL-CIO. Połączenie tych trzech kanałów

J. Milewski, 29 IV 1987 r.; Clarification Concerning The U.S. Fiscal Intermediary, J. Milewski, 6 V 1987 r.; List od J. Milewski do L. Kirklanda, 16 IV 1987 r.; List od J. Milewskiego do B. Cywińskiego, Z. Najdera, K. Pomiana, 25 IV 1987 r. mówiący o poparciu senatorów w sprawie rezolucji 115; M. Stypułkowski, *Milion dla „Solidarności”* [w:] *Kontakt. Miesięcznik redagowany przez członków i sympatyków Solidarności*, (66), październik 1987 r.; CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 30, President's Report of the Polish American Congress November 16, 1986 to June 1, 1987 Milwaukee, Wisconsin, s. 4-5, tamże, zał. do raportu 6, Rezolucja (S.J. RES. 115); Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 6, fol. 5, Wywiad udzielony przez M. Hammonda dla redakcji B. Wierzbiańskiego, *Pomoc Ameryki dla Solidarności*, „Nowy Dziennik”, 1-2 VIII 1987 r., s. 5; CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 1, fol. 33, *Waszyngton w sierpniu*, „Nowy Dziennik”, s. 10.

²⁵³ CPAA, E. Wasiutyńska, box 1, fol. 14, Projekt ustawy H. J. Res. 263; Pomoc finansowa dla NSZZ „Solidarność” z zagranicy, Biuro Koordynacyjne NSZZ „Solidarność” za Granicą, 3 VIII 1987 r.; M. Stypułkowski, *Milion dla „Solidarności”* [w:] *Kontakt...*, (66), październik 1987 r.

finansowych stworzy różnorodność pomocy, która wzmocni zarówno „Solidarność” jak i popierające ją organizacje. Zgodnie z tym NED i organizacje pośredniczące przejmą funkcję wykonywania i nadzorowania. W moim przekonaniu rola Departamentu Stanu, agencji do spraw Międzynarodowego oraz Agencji Informacji Stanów Zjednoczonych ograniczyć się powinna do przekazania funduszy dla ostatecznego odbiorcy bez wpływania na sprawy administracyjne i bez kosztów z tym związanych”. J. Milewski w liście z dnia 9 VI 1987 r. wyraził wdzięczność senatorowi S. Symms²⁵⁴.

Kongresmeni Jack Kemp i Morris Udall w celu dodatkowego wsparcia dla ustawy o pomocy dla NSZZ „Solidarność” rozesłali do swoich kolegów z Kongresu Stanów Zjednoczonych list w którym pisali w następujący sposób: „[...] W swoim warszawskim kazaniu w poniedziałek, papież Jan Paweł II, zwracając się do generała Jaruzelskiego, mówił o prawach narodu polskiego: „Jeśli chcecie zachować pokój, pamiętajcie o człowieku. Pamiętajcie o jego prawach, które są mu niezbywalne... Pamiętajcie o jego prawie do wolności religijnej, prawie do zrzeszania się i wyrażania swoich poglądów”. Wezwał on rząd, by honorował umowy z przeszłości i zezwolił na działalność Solidarności Wiejskiej – związku rolników indywidualnych. Jeszcze w tym tygodniu papież spotka się z Lechem Wałęsą. Przeznaczenie 1 000 000 dolarów dla „Solidarności” i dla tych, którzy dzisiaj podtrzymują ducha ludzkiej wolności i godności w Polsce, będzie hołdem dla tych dwóch wielkich przywódców [...]”²⁵⁵.

Krajowa Rada Dyrektorów KPA obradująca w Milwaukee w dniu 12 VI 1987 r. opowiedziała się za potwierdzeniem zgłoszonych do Senatu i Izby Reprezentantów rezolucji o numerach S.J. Res 115 i H. J. Res. 263 w budżecie amerykańskim (R.H. 1827). Decyzję tę uzasadniono potrzebą skierowania dodatkowej pomocy dla NSZZ „Solidarność” jako jedynej niezależnej organizacji związkowej w Polsce i w bloku sowieckim²⁵⁶.

²⁵⁴ CPAA, E. Wasiutyńska, box 1, fol. 14, List od J. Milewskiego do S. Symmsa, 9 VI 1987 r.; Statement of Senator Steve Symms Re: Solidarity Funding Amendment June 1, 1987; *Solidarity funding Amendment*, Congressional Record – Senate, June 2, 1987; wypowiedź senatora S. Symms zacytował również Zob. M. Stypułkowski, *Milion dla „Solidarności”* [w:] *Kontakt...*, (66), październik 1987 r.

²⁵⁵ CPAA, E. Wasiutyńska, box 1, fol. 14, Jack Kemp i Morris Udall do kolegów z Kongresu Stanów Zjednoczonych, June 11, 1987; M. Stypułkowski, *Milion dla „Solidarności”* [w:] *Kontakt...*, (66), październik 1987 r.

²⁵⁶ CPAA, E. Wasiutyńska, box 1, fol. 14, A. Mazewski, E. Wojtkowski do D. R. Obey, June 12, 1987; Resolution to be sent to House and Senate Conference Committee staffs with request for reading into the record; M. Stypułkowski, *Milion dla „Solidarności”* [w:] *Kontakt...*, (66), październik 1987 r.

W dniu 30 VI 1987 r. uzupełnioną ustawę budżetową przyjęła Izba Reprezentantów, a następnie 1 lipca uchwalił ją Senat. Prezydent Stanów Zjednoczonych podpisał ją w dniu 11 VII 1987 r. Według wywiadu udzielonego przez M. Hammonda dla B. Wierzbiańskiego decyzja o pominięciu całego procesu w Izbie Reprezentantów była pierwszorzędna, gdyż ułatwiła ona uchwalenie ustawy w ciągu 4 miesięcy przez Senat oraz przyspieszyła podpisanie jej przez R. Regana.

Zanim jednak przydzielone fundusze trafiły do Biura w Brukseli, a następnie do TKK NSZZ „Solidarność”, musiały przejść skomplikowaną procedurę prawną. W pierwszej kolejności wypisany czek przez Departament Skarbu USA dotrzeć miał do Funduszu Pomocy Ekonomicznej, skąd, przez ręce Sekretarza Stanu, do Agencji Rozwoju Międzynarodowego (AID). Następnie Amerykańska Agencja Informacyjna (USIA) składała czek do Narodowego Funduszu Na Rzecz Demokracji (NED). Dopiero z NED przekazany miał zostać do właściwych organizacji: Kongresu Polonii, Północno-Amerykańskiego Studium Spraw Polskich i centrali związkowej AFL-CIO²⁵⁷.

Przyznanie przez Kongres Stanów Zjednoczonych bezwarunkowej dotacji dla organizacji NSZZ „Solidarność” J. Milewski oceniał jako szczególny gest ze strony największego kraju demokratycznego na świecie. Świadczył on o wyrazie sympatii, poparcia dla polskiej opozycji związkowej oraz uznania dla Lecha Wałęsy. W ofiarowanej pomocy finansowej J. Milewski widział duże znaczenie polityczne i moralne dla NSZZ „Solidarność” w Polsce, która dostaje wsparcie nie od związków zawodowych, ale od reprezentacji społeczeństwa amerykańskiego – Kongresu Stanów Zjednoczonych. Uważał, że przyniesie to wzrost aktywności „Solidarności” w Polsce, nie tylko dlatego, że działacze będą mieli większą ilość maszyn poligraficznych, ale otrzymają „dar” od Amerykanów, którzy popierają ich program i założenia zawarte w sierpniowych porozumieniach gdańskich. Kierownik Biura z Brukseli zaprzeczał twierdzeniu, że udzielona pomoc pieniężna od USA będzie interwencją w wewnętrzne sprawy kraju. Fakt ten tłumaczył, że brak wsparcia byłby przyjmowany przez Polaków, jako dowód spadku zainteresowania demokratycznego Zachodu dla polskiej walki o demokrację²⁵⁸.

²⁵⁷ Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 6, fol. 5, Wywiad udzielony przez M. Hammonda dla redakcji B. Wierzbiańskiego, *Pomoc Ameryki dla Solidarności*, „Nowy Dziennik”, 1-2 VIII 1987 r., s. 5-6; CPAA, E. Wasiutyńska, box 1, fol. 14, M. Stypułkowski, *Milion dla „Solidarności”* [w:] *Kontakt...*, (66), październik 1987 r.

²⁵⁸ CPAA, E. Wasiutyńska, box 1, fol. 14, *Dwie rozmowy z Jerzym Milewskim (1) o „Solidarności”*, „Nowy Dziennik”, 4 VIII 1987 r., s. 5, wywiad przeprowadził B. Wierzbiański; *Dwie rozmowy z Jerzym Milewskim (2) o „Solidarności”*, „Nowy Dziennik”, 5 VIII 1987 r., s. 5.

W liście skierowanym w dniu 8 VIII 1987 r. do Kongresu Amerykańskiego Lech Wałęsa podziękował za przyznanie pomocy finansowej, która jak stwierdził: „[...] jest wyrazem głębokich i tradycyjnych więzi przyjaźni między naszymi narodami. [...] Widzę w tej decyzji wyraz uznania dla pozytywnej roli, jaką polski niezależny ruch związkowy spełniał i spełnia dla naszego kraju. Dziękuję za tę decyzję w imieniu milionów ludzi, którzy w istnieniu „Solidarności” pokładają nadzieję dla realizacji swoich aspiracji na rzecz niezależności, swobód demokratycznych”. „[...] Mamy potrzeby ogromne w zakresie wzmocnienia naszych struktur organizacyjnych, ale na dzień dzisiejszy główną sprawą jest obrona tkanki biologicznej narodu. Jednym z bolesnych problemów życia polskiego jest ubóstwo opieki medycznej, szpitali, medycyny pracy, zaopatrzenie w leki. W 1981 r. „Solidarność” podjęła inicjatywę stworzenia Funduszu Socjalnego, który działałby na rzecz poprawy sytuacji w tej dziedzinie, ale wprowadzenie stanu wojennego nie pozwoliło nam jej zrealizować. Podejmujemy teraz ponownie: postanowiliśmy sumę uchwaloną przez Kongres Stanów Zjednoczonych przeznaczyć w całości w chwili obecnej na cele socjalne. Wyrażam głęboką wdzięczność narodowi amerykańskiemu za to, że uzyskaliśmy możliwość podjęcia tych działań dla dobra Polski”²⁵⁹. W dniu 21 X 1987 r. Zarząd KPA w oświadczeniu zatytułowanym „Polish American Congress Supports Solidarity’s Social Foundation” poparł decyzję L. Wałęsy o przeznaczeniu dotacji 1 miliona dolarów na zakup karetek i pomoc medyczną dla pracowników i ich rodzin pracujących w przemyśle ciężkim oraz w trudnych warunkach, argumentując, że środki przyznane na ten cel powstrzymają stagnację życia narodowego w Polsce²⁶⁰.

Sprawa dotacji 1 miliona dolarów dla NSZZ „Solidarność” przyznanej przez Kongres Stanów Zjednoczonych wywołała liczne i gwałtowne komentarze wśród członków oraz przeciwników Związku. Przez władze PRL i ich sojuszników interpretowana była w sposób bardzo negatywny. W mediach pojawiły się komentarze o służbie i uzależnieniu finansowym przedstawicieli podziemia od wrogich ośrodków na Zachodzie. Pojawiało się wiele spekulacji dotyczących przekazania przez L. Wałęsę funduszy na pomoc medyczną. Uważano, że pieniądze mogły być w pewnym stopniu kłopotliwe dla NSZZ „Solidarność”, gdyż pomoc ta nie pochodziła od związków

²⁵⁹ CPAA, E. Wasiutyńska, box 1, fol. 14, Przewodniczący NSZZ „Solidarność”, Lech Wałęsa do Kongresu Stanów Zjednoczonych, tłumaczenie listu; Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 6, fol. 5, *Milion dolarów od Kongresu USA dla Solidarności – na ochronę zdrowia w Polsce*, „Nowy Dziennik”, 21 VIII 1987 r.

²⁶⁰ CPAA, A. Błaszczewski, box 4, fol. 32, Polish American Congress Supports Solidarity’s Social Foundation, October 21, 1987; J. Tyszkiewicz, *Rozbijanie monolitu...*, s. 516.

zawodowych i instytucji społecznych, lecz państwa amerykańskiego. Wielu działaczy opozycji obawiało się, że jawna droga pozyskiwania funduszy przyczyni się do wzmożonej fali aresztowań. Jak pisze H. Głębocki w szczególności pretensje do decyzji L. Wałęsy wystąpiły ze strony „Solidarności Walczącej” czy KPN, które miały znacznie mniejszy dostęp do źródeł pomocy finansowej²⁶¹.

W dniu 20 IX 1987 r. Jacek Merkel (TKK NSZZ „Solidarność”) w liście skierowanym do M. Hammonda podziękował za działalność w Kongresie Stanów Zjednoczonych w sprawie przyznania pomocy dla „Solidarności”. Wyraził wdzięczność dla kolejnych starań pozyskania w roku 1988 kolejnego miliona²⁶².

W pierwszej połowie 1988 r. amerykański Kongres zatwierdził kolejną dotację w wysokości 1 miliona dolarów. W kwietniu 1988 r. na wniosek Biura w Brukseli kongresmeni J. Kemp i D. Obey złożyli w Kongresie USA projekt ustawy dotyczący ofiarowania 3 milionów dolarów na rzecz „Solidarności”. Z funduszy tych 1 milion miał zostać przeznaczony dla niezależnej akcji opozycji, a pozostała kwota na kontynuację Społecznej Fundacji „Solidarności”. W dniu 22 IX 1988 r. Kongres przyznał kolejne 2 miliony dolarów²⁶³.

W dniu 26 VIII 1988 r. Zarząd Główny KPA oraz Komitet Pomocy dla Opozycji Demokratycznej w Polsce w związku z rozpoczętą nową falą strajków zwróciły się do Polonii o donację na fundusz dla protestujących robotników, górników i stoczniowców. W komunikacie prasowym informowano o przekazaniu przez Komitet kolejnej kwoty w wysokości 5 tysięcy dolarów w odpowiedzi na apel przywódców NSZZ „Solidarność”. Podobny apel K. Łukomski skierował do prezesów z poszczególnych Wydziałów KPA oraz członków Komisji Spraw Polskich KPA²⁶⁴.

²⁶¹ CPAA, E. Wasiutyńska, box 1, fol. 14, List od J. Milewskiego do Redaktora „Kultury” J. Giedroyć, 3 VIII 1987 r.; List od J. Milewskiego do Jack F. Kempa, 25 VIII 1987 r.; M. Stypułkowski, *Milion dla „Solidarności”* [w:] Kontakt., (66), październik 1987 r.; Zob. I. Goddeeris, *Ministerstwo Spraw Zagranicznych „Solidarności”*. *Biuro Koordynacyjne NSZZ „Solidarność”, 1982-1989*, cz. 2, s. 328, (odczyt z dn. 29 X 2014), [file:///C:/Users/Kinga/Downloads/309-334%20Goddeeris%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Kinga/Downloads/309-334%20Goddeeris%20(3).pdf); P. Oseka, „Okręt jest niezatapialny”. *Propaganda w ostatnim roku władzy* [w:] *Władza a społeczeństwo w PRL* pod red. A. Friszke, Warszawa 2003 r., s. 258-259; H. Głębocki, *Konspira. Dzieje „Solidarności” w podziemiu (1981-1989)* [w:] „Solidarność”: XX..., s. 220.

²⁶² CPAA, E. Wasiutyńska, box 14, fol. 35, J. Merkel do M. Hammonda, 20 IX 1987 r.

²⁶³ CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, President Aloysius A. Mazewski’s Report, Polish American Congress Council of Directors Meeting November 1, 1987 to June 15, 1988, s. 22; Zob. I. Goddeeris, *Ministerstwo Spraw Zagranicznych „Solidarności”*..., cz. 2, s. 329, (odczyt z dn. 29 X 2014), [file:///C:/Users/Kinga/Downloads/309-334%20Goddeeris%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Kinga/Downloads/309-334%20Goddeeris%20(3).pdf).

²⁶⁴ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 18, Komunikat prasowy Zarządu Głównego Kongresu Polonii Amerykańskiej oraz Komitetu Pomocy dla Opozycji Demokratycznej w Polsce, O pomoc dla strajkujących robotników, 26 VIII 1988 r.; CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 6, fol. 6, K. Łukomski to Presidents of State Divisions,

Przez okres od 27 VI 1986 do 10 XI 1988 r. Krajowemu Komitetu dla Opozycji Demokratycznej w Polsce Kongresu Polonii Amerykańskiej udało się zebrać sumę 51 361 80 dolarów. Pomocą tą objęto: „Solidarność”, Solidarność Walczącą, Konfederację Polski Niepodległej, Klub Służby Niepodległości, Solidarność Rolniczą, Komitety Prymasowskie, Prasę Niezależną, pomoc działaczom niepodległościowym i osobom pozbawionym pracy, Niezależne Zrzeszenie Studentów, strajkujących robotników i ich rodziny²⁶⁵.

W dniu 17 IV 1989 r. ZG KPA ogłosił akcję zbiórki pieniędzy na Fundusz Wyborczy „Solidarność”, który miał umożliwić przeprowadzenie w czerwcu ówczesnego roku w Polsce akcji wyborczej do Sejmu i Senatu. Proszono, aby donacje kierować na adres krajowego biura KPA w Chicago, a czeki lub Money Orders na PAC Solidarity Election Campaign. Zebrane fundusze miały zostać w całości przekazane Komitetowi Obywatelskiemu. „[...] „Solidarność” stoi dziś w obliczu kampanii wyborczej, której wynik wyznaczy kształt przyszłego rozwoju polskiego życia narodowego. Od rozmiarów naszej pomocy zależeć będzie w dużym stopniu jej skuteczność: jak donośnie rozlegnie się w kraju i na świecie wolny głos wolnych Polaków. Ważny jest każdy dolar. Ale jednocześnie apelujemy sięgnijcie głęboko do waszych kieszeni. Nie wolno jest nam zawieść naszych przyjaciół w Polsce”. Petycja ta została ogłoszona w mediach polsko-amerykańskich²⁶⁶.

National Directors, Members Polish Affairs Commission, Striking Polish workers and their families urgently need our assistance, August 26, 1988.

²⁶⁵ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 6, fol. 16, Sprawozdanie z działalności Krajowego Komitetu dla Opozycji Demokratycznej w Polsce Kongresu Polonii Amerykańskiej 27 VI 1986-10 XI 1988 r.

²⁶⁶ CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, Apel Kongresu Polonii Amerykańskiej na Fundusz Wyborczy „Solidarność”, 17 IV 1989 r.; K.. Łukomski to Presidents of PAC State Divisions & Chapters, National Council of Directors, Members of the Polish Affairs Commission, „Solidarity” Election Campaign Fund – An Urgent Appeal, April 17, 1989; komunikat prasowy KPA, „Solidarity” Election Campaign Fund, April 18, 1989; szerzej o wyborach ’89 i ich rezultatach K. B. Janowski, *Polska rok 1989...*, s. 72-120; J. Kuroń, J. Żakowski, *PRL dla początkujących*, Wrocław 2006, s. 266-271.

Ilustracja 67, Spotkanie L. Wałęsy z B. Migalą, listopad 1989 r.

Źródło: CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 18, *Polish American Congress welcomes Lech Walesa*, „Polish American Congress Newsletter”, vol. 17, December 1989.

2.4. Fundacja Charytatywna Kongresu Polonii Amerykańskiej w służbie dla narodu polskiego

Badania, jakie przeprowadziła J. Wojdon dowodzą, że Fundacja Charytatywna Kongresu Polonii Amerykańskiej (Polish American Congress Charitable Foundation w skrócie PACCF) została zarejestrowana w 1971 r. Jej pierwotnym założeniem, było zwiększenie ofiarności Amerykanów polskiego pochodzenia na rzecz Kongresu²⁶⁷. A. Mazewski w sprawozdaniu (za lata 1972-1976) przedstawionym na Dziewiątej Krajowej Konwencji w 1976 r. przyznał, że sytuacja finansowa KPA poprawiała się na skutek powołania do życia i uaktywnienia PACCF. Przyjęcie przez Fundację statusu „tax exempt” w maju 1973 r. oznaczało, że została ona zwolniona od podatków, a wszystkie donacje i składki członkowskie wpłacane na jej cel mogły być przez ofiarodawców odliczane od podatku dochodowego. Dało też również możliwość KPA pokrywania z funduszy Fundacji wydatków niekoniecznie charytatywnych, ale także kulturalnych.

Pierwsze działania Fundacji Charytatywnej zupełnie nie wiązały się z akcją charytatywną. A. Mazewski, jako prezes fundacji zaangażował ją w badania nad

²⁶⁷ Zob. J. Wojdon, *W jedności siła...*, s. 285.

położeniem i potrzebami starszych obywateli polskiego pochodzenia na terenie Chicago. Decyzja ta została zaaprobowana przez Zarząd Fundacji składający się z tych samych osób, co Zarząd Wykonawczy KPA. Sponsorem tego projektu miała być federalna agencja „Action”, która wyznaczyła dwóch doktorantów z Uniwersytetu Illinois i Chicago. Badania te przyniosły możliwość nawiązania kontaktu z jedną z ważniejszych agencji federalnych, dopomogły materialnie dwóm młodym naukowcom oraz zgromadziły materiały dotyczące Polonii z Chicago²⁶⁸.

Początkowy okres działalności Charytatywnej Fundacji nie należał do najłatwiejszych. Jak wynika ze sprawozdania A. Mazewskiego z 1976 r. zbyt mała ilość donacji była przyczyną kłopotów z utrzymaniem przez nią statusu fundacji publicznej, przez co przekwalifikowano ją na Fundację prywatną. Sytuacja uległa zmianie po przekazaniu przez Stanley O’Brakta z Florydy sumy 25 tysięcy dolarów, a następnie kolejnych funduszy w wysokości 5 tysięcy dolarów. Złożone donacje umożliwiły ponowne przywrócenie statutu Fundacji publicznej. Dzięki nim PACCF mogła podjąć się realizacji projektów dotyczących min. dyskryminacji Amerykanów polskiego pochodzenia w zakresie: rekrutacji studentów do szkół w rejonie metropolii chicagowskiej czy obejmowania stanowisk kierowniczych w resortach Departamentu Stanu.

W początkowym etapie Fundacja Charytatywna KPA przekazywała fundusze na różne cele, o czym może świadczyć zorganizowany pod jej egidą koncert Bobby Vintona na stadionie chicagowskim. Możliwość odliczenia przekazanej kwoty od podatku sprawiła, że Polonia chętnie zakupywała bilety. Sprzedano ich wówczas około 19 tysięcy. Dochód z koncertu został podzielony pomiędzy cztery instytucje: Muzeum Polskie w Chicago, Fundację Kopernikowską w Chicago, Stowarzyszenie Dobroczynności w Chicago oraz Kolegium Związkowe w Cambridge Springs, a każda z nich otrzymała prawie po 20 tysięcy dolarów²⁶⁹. Do 1975 r. sprawy Fundacji rozstrzygane były na posiedzeniach Zarządu Wykonawczego KPA, do tego czasu odbyło się 15 takich spotkań. Po 1975 r. organizowano osobne zebrania Dyrekcji Fundacji Charytatywnej KPA²⁷⁰.

²⁶⁸ CPAA, Szubowicz, box 2, fol. 7, Sprawozdanie Prezesa Kongresu Polonii Amerykańskiej A. Mazewskiego na Dziesiątą Krajową Konwencję w Filadelfii, Pensylwania w dniach 24, 25 i 26 września 1976 r., s. 92-93.

²⁶⁹ Tamże, s. 94-95.

²⁷⁰ Tamże, s. 90.

W lutym 1981 r. A. Mazewski poinformował, że patronat nad pomocą żywnościową i medyczną dla rodaków w Polsce obejmie Fundacja Charytatywna KPA. Od tego momentu miała ona wspólnie z Polskim Episkopatem czuwać, aby pomoc trafiała do najbardziej potrzebujących rodzin. Koordynacją akcji zająć się miał Krajowy Komitet Pomocy Polsce oraz Bank Leków. W celu ułatwienia zbierania funduszy „Na ratunek” w każdym stanie miano powołać przewodniczących do spraw żywności i medycyny, którzy automatycznie stawali się członkami KPA. A. Mazewski podjął decyzję, iż nie należy zbierać żywności i odzieży, ale fundusze, za które zostaną zakupione potrzebne artykuły. Zebrane datki miały być przesyłane do Krajowej Komisji w Chicago, nad którym miał czuwać przewodniczący Komisji Finansów, J. Drobot. Ustalono, że wszystkie czeki będą wystawiane na Fundację Charytatywną KPA, dzięki czemu darowizny będzie można odliczyć od podatku. Przesyłane dary miały być zwolnione od opłat celnych.

Przez wysłannika L. Wałęsy do USA dotarła lista 58 najbardziej potrzebnych lekarstw i środków medycznych. Rząd PRL zgodził się na zwolnienie z ceł i pokrycie kosztów transportu leków przez LOT. Zobowiązał się również na opłacenie kosztów rozmów telefonicznych, telegramów i poczty „Solidarności”. Początkowo przewidywano, że projekt pomocy żywnościowej i medycznej potrwa minimum dwa do trzech lat. Szybko okazało się, że zapotrzebowanie było zbyt duże, a w akcję zbierania funduszy aktywnie angażowały się poszczególne wydziały stanowe KPA oraz polskie i amerykańskie organizacje. W rezultacie program PACCH stał się priorytetem łączącym Polonię we wspólnym wysiłku niesienia pomocy charytatywnej na rzecz Polski²⁷¹.

Pomoc żywnościowa dla polskich potrzebujących miała być transportowana ze Stanów Zjednoczonych drogą morską do Gdańska, a następnie ciężarówkami rozprowadzana do celu. W taki sposób przesłano pierwsze 3000 paczek zawierających wysoko kaloryczne jedzenie po 10 funtów wagi²⁷² (ok. 4.5 kg), każda z przeznaczeniem dla osób dorosłych i małych dzieci²⁷³. Innym rozwiązaniem było wysyłanie żywności przy pomocy prywatnej instytucji Polish Catholic Center w Londynie, którą ciężarówki dowoziły do wyznaczonych diecezji kościelnych. Zarówno w pierwszym, jak i w drugim przypadku koordynacją miał zajmować się

²⁷¹ CPAA, J. Maślancz, box 1, Appeal of Polish American Congress Charitable Foundation, 17 II 1981 r.; A. Mazewski, memorandum to all Officers and Directors, 19 II 1981 r.

²⁷² 1 funt (lb czy lbs) to w przybliżeniu 0,45 kg.

²⁷³ CPAA, J. Maślancz, box 1, Appeal of Polish American Congress Charitable Foundation, 17 II 1981 r.

przewodniczący Komisji Charytatywnej Episkopatu Polski, Czesław Domin. W pierwszej kolejności na liście odbiorców znalazły się diecezje w Szczecinie, Warszawie, Olsztynie, Włocławku, Płocku, Radomiu, Łodzi, Gdańsku, Krakowie, Lublinie, Siedlcach, Łomży, Białymstoku i Lubaczowie, a także do diecezji Polskiego Narodowego Kościoła Katolickiego w Warszawie.

Przesyłki masowe składały się głównie z cukru, mleka w proszku dla niemowląt, ryżu, mąki, grysiku, oleju słonecznikowego, margaryny i detergentów. Kongres Polonii, wysyłając żywność do Polski, korzystał ze współpracy z Catholic Relief Services (razem dostarczono 2 205 000 lbs. (około 992.25 tony) mleka w proszku dla niemowląt) oraz z usług CARE. Paczki żywnościowe zostały specjalnie oznakowane jako „Dary Kongresu Polonii Amerykańskiej” trafiały do osób starszych. Według danych przez cały rok 1981 do marca 1982 r. PACCF przekazała do Polski około 3 740 000 funtów (około 1683 tony) żywności o wartości 1.1 miliona dolarów²⁷⁴. Oprócz produktów spożywczych brakowało ciepłych ubrań, butów zimowych szczególnie dla dzieci, środków czystości takich jak mydła, proszki do prania, środków odkażających czy nawet zeszytów dla dzieci. Zdaniem Episkopatu Polski poniżej granicy ubóstwa znajdowało się ówczesnie 25% populacji społeczeństwa polskiego²⁷⁵.

Fundacja Charytatywna KPA współpracowała z różnymi organizacjami humanitarnymi i producentami w Stanach Zjednoczonych, którym pomagano w dystrybucji żywności i artykułów medycznych do wskazanych przez biskupa Cz. Domina diecezji. Jedną z nich była „Food for Poland” Albina Tybulewicza z Londynu, która dzięki KPA wysyłała przesyłki do Polski np. we wrześniu 1982 r., było to 203 745 lbs. (około 91.7 tony) cukru. Trafił on do diecezji w Warszawie, Wrocławiu, Katowicach, Opolu, Przemyślu i Lubaczowie²⁷⁶. Za prawidłowe funkcjonowanie Komitetu do Spraw Żywności w Centrali PACCF odpowiadała Helena Zielińska²⁷⁷.

W skład Komisji Medycznej PAC weszli: przewodniczący Walter Cebulski oraz członkowie dr Anthony Mianowski, dr M. Kamiński, dr A. Wolski, B. Mięgała,

²⁷⁴ CPAA, J. Maślancz, box 1, fol. 14, *\$3.6 Million aid to Poland by PAC Charitable Foundation*, „Newsletter Polish American Congress”, vol. 2, April 1982.

²⁷⁵ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 3, Report of President Aloysius Mazewski PAC Charitable Foundation, December 4, 1982 – Dearborn, Mich. s. 3.

²⁷⁶ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 3, Report of President Aloysius Mazewski PAC Charitable Foundation, August 5-6 1982 – Washington D.C., s. 2; CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 3, Report of President Aloysius Mazewski PAC Charitable Foundation, December 4, 1982 – Dearborn, Mich. s. 3, J. Wojdon, *W jedności siła...*, s. 305.

²⁷⁷ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 20, Conference and Board of Directors meeting of Polish American Congress and PAC Charitable Foundation held on June 2 and 3, 1983, in Washington, D. C., s. 4.

prof. S. Smolenski oraz sekretarz Jerzy Przyłuski²⁷⁸. W dniu 21 VII 1981 r. ogłoszono oficjalną współpracę pomiędzy Kongresem Polonii a Projektem HOPE w celu niesienia pomocy medycznej dla narodu polskiego²⁷⁹. W ramach akcji na przesyłkach miał być umieszczany napis „Projekt HOPE” oraz „Dar Polonii Amerykańskiej”. Lekarstwa wysyłane do Polski pochodziły z darowizn amerykańskich firm farmaceutycznych takich jak Johnson & Johnson czy Lilly, jak również zakupywano je z funduszków składanych na ten cel przez społeczeństwo polsko-amerykańskie. Do czasu wprowadzenia stanu wojennego zgodnie z porozumieniem osiągniętym między komisją lekarską "Solidarności" a Polskim Ministerstwem Zdrowia leki i środki medyczne były dostarczane do centralnego magazynu w Warszawie. Następnie rozsyłano je do szpitali i przychodni zdrowia przez przedstawicieli "Solidarności". Wartość leków i wyrobów medycznych dostarczonych przez Fundację Charytatywną KPA we współpracy z Project HOPE do początku grudnia 1981 roku, szacuje się na 2.5 miliona dolarów²⁸⁰.

²⁷⁸ CPAA, J. Maślanicz, box 2, fol. 3, Report of President Aloysius Mazewski PAC Charitable Foundation, August 5-6 1982 – Washington D.C., s. 5.

²⁷⁹ Zob. J. Wojdon, *W jedności siła...*, s. 339.

²⁸⁰ CPAA, J. Maślanicz, box 1, Informacja prasowa Charytatywnej Fundacji KPA, 24 VIII 1981 r.; CPAA, J. Maślanicz, box 1, fol. 14, *\$2,5 Million Medical Relief*, [w:] Newsletter Polish American Congress Charitable Foundation, E. E. Rosypal, vol. 2, April 1982.

Poszczególne wydziały stanowe KPA	Wkład (w dolarach)	Całkowity wkład (w dolarach)
Wydział Arizona	90	90
Wydział Południowa Karolina	1 019 75	
Parafia Matki Bożej z Los Angeles	10 255	
Pan i Pani Janusz Pyter (wedding gift)	2 500	
Koncert W. Kochanowskiego	4 026	
Gala Solidarności (Solidarity Gala Ball)	4 64374	22 444 49
Wydział Północna Karolina	4 104 29	
Obrońcy Praw Człowieka	5 000	9 104 29
<u>Wydział Connecticut</u>	14 500	14 500
Wydział Delaware	-0-	-0-
Program „Aid to Poland” zebrane - \$37,000 kwota zostanie przekazana na konto KPA Charytatywnej Fundacji		
Wydział Floryda	7 000	7 000
Wydział Illinois	20 972 30	
Bobby Vinton Telethon	600 000	
Mazewski Testimonial Banquet	30 500	
Robert Lewandowski – Le Van	17 701 03	
Enterprises Radio & TV Programs		
Legion Młodych Polskich Kobiet	6 000	
Stowarzyszenie Polskich Nauczycieli	5 000	
Stowarzyszenie Polskich Lotników	3 000	
Democratic Party of Chicago & Cook Country	2 500	
Przyjaciele Warszawy	2 500	
Stowarzyszenie Polskich Weteranów (Post 2)	2 500	
Burmistrz Jane Byrne Komitet Polityczny (plus \$10,000 for the Vinton Telethon)	5 000	
Pani V. B. Majka PNA District 11, Collection	2 988 03	
Polish Medical Alliance	1 700	
Kolo 15 Stowarzyszenie Polskich Kombatantów (S.P.K.)	1 600	
Stowarzyszenie Polskich	1 550	
Spadochroniarzy	1 510	
PNA Council 91, Estelle Kaldus Collection	1 500	
PNA Lodge 893, Helena Zolkowska	1 000	
Pan i Pani Victor Rychlinski Vinton Technical Service Co.	1 000	
Chester Rychlinski R. M. Manufacturing, Co.	1 000	
Polish American Immigration Committee	1 000	
Chicago Chapter	1 000	
Sojusz Przyjaciół Polskiej Wsi	1 000	

Pan i Pani Edward Moskal – PNA skarbnik Polski Legion Amerykańskich Weteranów Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej	725	713 246 36
Wydział Indiana	20 000	20 000
Wschodni Wydział Massachusetts	2 770	
Msgr. John A. Abucewicz Parafia Św. Trójcy Parafia Św. Michała, West Lynn Polski Instytut Kulturalny w Bostonie Bristol County Kopernik Association, Tauton Parafia Św. Józefa, Peabody	1 350 6 000 3 028 86 1 000 4 016 50	18 164 50
Zachodni Wydział Massachusetts	5 500	5 500
Wydział Maryland	50.00	
Dr. Ilgvars Spilners American latvian Association in U.S.	1 000 1 000	2050
Wydział Michigan	38 645	
Polish Falcons of America, Collection	5 000	43 645
Wydział Nebraska	500	500
Wydział New Hampshire	-0-	-0-
Wydział New Jersey	50 000	
Fundacja Barbara i Johnson Piasecki Koło Polskiej Młodzieży Elizabeth	50 000 1 600	101 600
Południowy Wydział New Jersey	-0-	-0-
Wydział Północny Nowy Jork	47 680 50	
Polsko-Amerykański Fundusz Charytatywny, Yonkers Komitet Nowy Jork, E. Kosnik Kościół Św. Józefa, Poughkeepsie P.A.V.A. Fundusz Administracyjny, Nowy Jork Polscy Weterani II wojny światowej, Nowy Jork PNA Lodge 1684, Cohoes Stowarzyszenie Weteranów Armii Polskiej, Nowy Jork	6 000 05 1 562 3 819 3 311 3 274 4 400 1 720	71 766 55
Zachodni Wydział New York (Telethon)	110 000	110 000

Środkowy i Północny Wydział Nowy Jork	-0-	
Rome Polish Home, Inc., Rome	1 000	
American Polonaise Society, Amsterdam	1 000	3 460
Transfiguration Church, Rome	1 460	
Wydział Ohio	13 517 91	13 517 91
Wydział Oregon	-0-	-0-
Wydział Wschodniej Pensylwanii	27 000	27 000
Północno-Wschodni Wydział Pensylwanii	5 716	5 716
Północny Wydział Pensylwanii	-0-	-0-
Zachodni Wydział Pensylwanii	2 155	
Polskie Braterstwo Białych Orłów, Jeannette	1 000	3 155
Wydział Rhode Island	10 427 96	10 427 96
Wydział Texas	2 317	
PNA Lodge 3155, Gen. Pulaski Soc., El Paso	1 700	
Fort Worht Poilonia, Irving	1 000	
Mr & Mrs Vasil Ekimow Collection, Houston	1 122	
Klub Polsko-Amerykański, Brownsville	1 000	7 139
Wydział Waszyngton, D.C.	16 415 70	
Pani i Pan W. Starczewski	7 000	
Jackson, Campbell & Parkinson P.C.	6 000	29 415 70
Wydział Zachodnia Virginia	2 670	2 670
Wydział Wisconsin	1 177	
Polscy Weterani II wojny światowej	5 000	
Stowarzyszenie Polskich Kombatantów	2 900	9 077
Ann Arbor, Michigan Chapter	2 020	2 020
South Bend Indiana Chapter	34 000	34 000
Toledo Ohio Chapter	-0-	-0-
Bayonne New Chapter	-0-	-0-
Jersey City New Jersey Chapter	-0-	-0-
Passaic-Bergen New Jersey Chapter	23 923 55 (suma ta jest w całości wliczona w Wydział New Jersey)	23 923 55 (suma ta jest w całości wliczona w Wydział New Jersey)
Trenton New Jersey Chapter	-0-	-0-

OGÓLEM		1 311 133 11
---------------	--	---------------------

Tabela 1, Program „Relief for Poland” za okres 1 I 1981 r. – 30 X 1981 r. prowadzony przez PACCF
Sprawozdanie finansowe z zebranych funduszy przez wydziały stanowe KPA oraz Krajowe Biuro
Charytatywnej Fundacji KPA

Źródło: CPAA, J. Maślanicz, box 2, fol. 7.

Wydział	Darowizny pieniężne (w dolarach)	approximate value of donations -in-kind (Medicine) (w dolarach)
Arizona	90	
Południowa Kalifornia	5 663 49	
Północna Kalifornia	9 104 29	
Connecticut	14 500	
Delaware	37 000	
Floryda	7 000	
Illinois	620 972 30	106 384 48
Indiana	20 000	
Maryland	50	
Wschodni Massachusetts	2 770	
Zachodni Massachusetts	5 500	
Michigan	38 645	
Nebraska	500	
New Hampshire	-0-	
New Jersey	50 000	195 075 38
Południowy New Jersey	-0-	
Środkowy i Północny Nowy Jork	-0-	
Północny Nowy Jork	47 680 50	26 000
Zachodni Nowy Jork	110 000	
Ohio	13 517 91	
Oregon	-0-	
Wschodnia Pensylwania	27 000	
Północno-Wschodnia	5 716	

Pensylwania		
Północna Pensylwania	-0-	
Zachodnia Pensylwania	2 155	
Rhode Island	10 427 96	
Texas	2 317	
Waszyngton D.C.	16 415 70	
Zachodnia Wirginia	2 670	
Wisconsin	1 177	
Ann Arbor, Michigan Chapter	2 020	
Bayonne, New Jersey Chapter	-0-	
Jersey City, New Jersey	-0-	
Passaic /Bergen, New Jersey	23 923 35 (suma ta jest w całości wliczona w Wydział New Jersey)	
South Bend, Indiana	34 000	
Toledo, Ohio	-0-	
Trenton, New Jersey	-0-	
OGÓLEM	1 046 932 15	327 459 86

Tabela 2, Darowizny pieniężne i dary rzeczowe przekazane przez wydziały stanowe KPA
Źródło: CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 7.

Dużym sukcesem w niesieniu pomocy humanitarnej skierowanej na rzecz narodu polskiego okazało się przyjęcie w dniu 24 IX 1981 r. przez Senat Stanów Zjednoczonych poprawki do ustawy o pomocy zagranicznej. Projekt ten został zainicjowany przez senatora Edwarda M. Kennedy'ego. Ostateczne zatwierdzenie tej zmiany nastąpiło z dniem 17 XI 1981 r. Nowelizacja ta upoważniała do przekazania 5 milionów dolarów dla zakupu, transportu i dystrybucji żywności i zaopatrzenia medycznego do Polski. Współinicjatorami poprawki byli m.in. senatorowie Charles Percy oraz Claiborne Pell²⁸¹. Kwota tę przekazano Project Hope²⁸².

²⁸¹ CPAA, J. Maślancz, box 1, Senate adopts Kennedy amendment on Poland, 24 XI 1981 r.; Senate action on Aid to Poland, senator E. M. Kennedy, (bez datacji).

²⁸² CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 3, Report of President Aloysius Mazewski PAC Charitable Foundation, December 4, 1982 – Dearborn, Mich. s. 2.

Wprowadzenie stanu wojennego znacznie utrudniło akcję charytatywną na rzecz narodu polskiego. W celu uniezależnienia dystrybucji od rządu PRL podjęto decyzję, że nad koordynacją pomocy medycznej do wyznaczonych szpitali bezpośrednio będzie czuwał Episkopat Polski. Dla zabezpieczenia przesyłki odbiór każdej z nich musiał być potwierdzony przez administratora szpitala i przedstawiciela Kościoła, a kopia przesłana do PACCF²⁸³. Transporty nakazano opóźnić aż do czasu zapewnienia, że ciężarówki zostaną przepuszczone przez teren Wschodnich Niemiec, a następnie wypuszczone do Polski i dotrą do miejsc wskazanych przez Komisję Charytatywną Episkopatu Polski. W związku z tym wstrzymano przesyłkę ponad 100 000 funtów żywności (45 tony) z Anglii zakupionej przez Fundację Charytatywną KPA. Po uzyskaniu odpowiednich zapewnień transport wyruszył z Londynu i miał dotrzeć do Polski do 20 XII 1981 r.²⁸⁴. W lutym 1982 r. potwierdzono odbiór kolejnej przesyłki wysłanej przed Świątami Bożego Narodzenia z Anglii do wskazanych przez ks. biskupa Czesława Domina adresatów z Katowic. Wiadomość tę potwierdził kardynał Władysław Rubin z Rzymu w rozmowie telefonicznej²⁸⁵.

W dniu 19 IV 1982 r. przewodniczący Komisji Medycznej KPA Fundacji Charytatywnej, dr Walter Cebulski, przedstawił nowy program medyczny dla Polski. Projekt ten był wynikiem porozumienia zawartego przez PACCF, A. Mazewskiego z przedstawicielem Project HOPE, Johnem Walsh. Dotyczył on dystrybucji leków i sprzętu medycznego do polskich szpitali dziecięcych w tym dwóch ogólnych (w Warszawie i Gdańsku). Programem objęto następujące placówki: w Warszawie (Klinika Położnictwa i Perinatologii – Instytut Matki i Dziecka), w Białymstoku (Instytut Położnictwa i Ginekologii Akademii Medycznej oraz Instytut Pediatrii Akademii Medycznej), w Gdańsku (Wojewódzki Szpital Zespolony), Kielcach (wojewódzki Szpital Zespolony), w Krakowie (Instytut Położnictwa i Ginekologii Akademii Medycznej oraz Instytut Pediatrii Akademii Medycznej), w Lublinie (Instytut Położnictwa i Ginekologii oraz Instytut Pediatrii), w Łodzi (Wojewódzki Szpital Zespolony), w Poznaniu (Instytut Położnictwa i Ginekologii Akademii Medycznej oraz Wojewódzki Szpital Zespolony), w Rzeszowie (Wojewódzki Szpital Zespolony), w Tychach (Klinika Położnictwa i Perinatologii Akademii Medycznej w Katowicach),

²⁸³ CPAA, J. Maślancz, box 1, fol. 14, *Polonia Medical Bank*, „Newsletter Polish American Congress Charitable Foundation”, E. E. Rosypal, vol. 2, April 1982.

²⁸⁴ CPAA, J. Maślancz, box 1, fol. 10, Informacja prasowa Charytatywnej Fundacji KPA, *Polonia* nie jest bierna wobec sytuacji w Polsce, 18 XII 1981 r.

²⁸⁵ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 1, News release, *Żywność dociera do Polski*, Polish American Congress, Charitable Foundation, 4 II 1982 r.

w Krośnie (Wojewódzki Szpital Zespolony), w Nowym Sączu (Wojewódzki Szpital Zespolony), w Przemyślu (Wojewódzki Szpital Zespolony) oraz w Tarnowie (Wojewódzki Szpital Zespolony). Transport miał być dostarczony przez polskie linie lotnicze LOT oraz statki, które zwolniono od opłat celnych, a następnie rozproszony pod nadzorem Episkopatu Polski. Łączna suma dostaw miała być przekazana na kwotę 1 miliona dolarów²⁸⁶.

W dniu 26 VII 1982 r. wyruszył wycarterowany samolot „Solidarity Air Express”, który miał dostarczyć w pierwszym etapie środki medyczne do szpitali w Krakowie, Kielcach, Białymstoku, Tychach i Lublinie. Nadzorem akcji zajęło się trzech członków Komisji Medycznej PACCF w składzie: przewodniczący dr Walter Cebulski, dr Anthony Mianowski i prof. Stanley Smolenski, którzy wraz z przesyłką udali się do Polski. Ich celem było zdanie relacji z przebiegu udzielanej pomocy oraz zorientowanie się w realnych potrzebach służby zdrowia. Uczestnicy wyprawy, mając pewną świadomość stanu sanitarnego polskich szpitali, nie przypuszczali, że rzeczywistość może okazać się dużo poważniejsza niż zakładali. Brak sprzętu diagnostycznego, niedobór podstawowych środków medycznych (igieł, strzykawek, rękawic operacyjnych), katastrofalne warunki lokalowe i higieniczne tylko potwierdziły potrzebę dalszej działalności Charytatywnej Fundacji KPA. Podkreślić trzeba, że fundusze na realizację tego zadania pochodziły z kwoty 5 miliona dolarów przyznanych przez Kongres Stanów Zjednoczonych w ramach wspólnego działania Project Home z PACCF. Donacje te wykorzystywano jeszcze w 1984 r., sponsorując sprzęt rentgenowski do badań klatki piersiowej dla szpitala w Częstochowie²⁸⁷. Charytatywna Fundacja KPA wraz z Projekt Hope nie tylko organizowały pomoc medyczną, ale również pośredniczyły w przekazywaniu jej do Polski. Przykładem może być przesłanie w roku 1982 do 21 szpitali polskich środków medycznych na kwotę 1 miliona dolarów nabytych od J. Seward Johnson i Barbary Piasecki Johnson Foundation²⁸⁸.

Wbrew założeniom A. Mazewskiego, na adres Charytatywnej Fundacji KPA wpływały nie tylko donacje, ale dary rzeczowe przekazywane przez organizacje

²⁸⁶ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 17, Medicine New program For Poland, Polish American Congress Charitable Foundation, A. Mazewski, 19 IV 1982 r.

²⁸⁷ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 3, Report of President Aloysius Mazewski PAC Charitable Foundation, August 5-6 1982 – Washington D.C., s. 3; CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 3, Report of President Aloysius Mazewski PAC Charitable Foundation, December 4, 1982 – Dearborn, Mich. s. 1-2; CPAA, S. Blejwas, box 2, fol. 25, Update report of the PAC Charitable Foundation Relief for Poland Program, November 1, 1983 to March 15, 1984, s. 6; J. Wojdon, *W jedności siła...*, s. 301-302.

²⁸⁸ CPAA, CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 1, *\$34 Million aid to Poland. Report to president Mazewski*, „Polish American Congress Newsletter”, vol. 4, April 1983.

z poszczególnych stanów. O tym, jak liczne i różnorodne były to podarunki, informował wydany w kwietniu 1982 r. jeden z artykułów „Polish American Congress Charitable Foundation Newsletter”. Wymieniał on m.in.: organizację Jockey International, Inc. of Kenosha, Wisconsin, która przekazała 17 016 par ciepłych ubrań o wartości 200 tysięcy dolarów. Dzięki ofiarności J. Johnstona, właściciela firmy Tacoma w Waszyngtonie, do Polski trafił transport 2,2 tony aspiryny. Kuśnierz z Chicago, Antoni z Armitage, przeznaczył 42 damskich futer o wartości 5 tysięcy dolarów dla najbardziej potrzebujących Polaków. W Wydziałach Stanowych KPA organizowane były np. premiery filmu w reżyserii Andrzeja Wajdy „Człowiek z żelaza”, z których wpływy zostały przeznaczone na rzecz narodu polskiego (stan Waszyngton i Connecticut). W akcję charytatywną angażowały się również stacje telewizyjne i radiowe. Za pomocą J. Dortona, Pres. of Gannett Broadcasting w St. Louis, MO umożliwiono organizacji KPA nadawanie bezpłatnych ogłoszeń w radiu i stacji z nią stowarzyszonych, dzięki czemu informacje o potrzebie pomocy humanitarnej dla Polaków rozgłaszane były w Cleveland, San Diego, Tampa, Detroit czy Los Angeles. Organizowano radiotony, w trakcie których udawało się zebrać pokaźne sumy pieniędzy (m.in. 5-godzinny Radioton w Radio WRYM w Hartford przyniósł 16 tysięcy dolarów). W niektórych wydziałach stanowych KPA jak np. w Connecticut organizowano bankiety, z których dochód przesyłano do PACCF²⁸⁹. Jak twierdził A. Mazewski: „[...] poprzez takie dary dobroczynne pokazujemy narodowi w Polsce, że my się troszczymy, że myśmy o nich nie zapomnieli, że oni nie są samotni, że my popieramy Solidarność i to wszystko, co oni wyznają [...]”²⁹⁰. Warto wspomnieć, że z zebranych donacji Fundacja Charytatywna KPA przeznaczyła około 30 tysięcy dolarów na ratowanie dzieci z wrodzonymi wadami serca, które nie mogły otrzymać wymaganej pomocy medycznej w kraju. W ten sposób 80 dzieci z Polski zostało przywiezionych na leczenie do szpitali w Deborah Heart i Lung Center w Brown Mills, J.Y.²⁹¹.

W związku z apelem biskupa Cz. Domina odnośnie zapotrzebowania narodu polskiego na obuwiu Fundacja Charytatywna KPA ogłosiła „operation shoes for

²⁸⁹ CPAA, J. Maślancz, box 1, fol. 14, *PAC Relief for Poland in action*, „Polish American Congress Newsletter”, vol. 2, April 1982.

²⁹⁰ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 1, komunikat prasowy PACCF, Ciepła bielizna dla Polaków, 12 XII 1982 r.

²⁹¹ CPAA, J. Maślancz, box 1, fol. 14, *PAC relief for Poland in action*, „Newsletter Polish American Congress Charitable Foundation”, E. E. Rosypal, vol. 2, April 1982.

Poland”, którą w każdym stanie miały kierować wydziały stanowe KPA²⁹². Miesiąc październik 1982 r. został nazwany w Stanach Zjednoczonych okresem zbiórki butów dla potrzebujących w Polsce. Pomimo wprowadzonej przez rząd PRL sprzedaży na kartki obuwia „większość społeczeństwa miała pozostać z kartkami w ręku, ale bez butów”. Według danych braki sięgały nawet 92,1% w skali krajowej. Ze względu na ogrom potrzeb, których nie ukrywały nawet reżimowe czasopisma akcję, postanowiono przedłużyć do końca listopada, aby umożliwić szerszym kręgom polonijnym włączyć się w pomoc. Fundacja Charytatywna KPA przyjmowała także pieniądze, które miała przeznaczyć na zakup nowego obuwia w fabrykach, po symbolicznych cenach²⁹³. Szybko okazało się, że odzew społeczeństwa polsko-amerykańskiego był spektakularnie duży, a liczba darów rosła w niewiarygodnym tempie. Jednego dnia potrafiiono zebrać nawet 45 tysięcy par butów, jak było w Erie, Pa czy 15 tysięcy par jak w Bloomington, w stanie Illinois. W akcje zbiórki obuwia dla Polaków włączały się organizacje, indywidualne osoby, wolontariusze, a nawet stacje radiowe. Według obliczeń liczba zebranych par butów miała przekroczyć 1 milion. Dla przykładu, ze Stanu Connecticut do Polski przesłano 2750 par butów. Jak podała informacja prasowa PACCF z lutego 1983 r., nadal była to ilość niewystarczająca, aby pokryć zapotrzebowanie polskiego społeczeństwa, ale stanowiła moralny przykład ofiarowanej pomocy przez Polonię dla Rodaków z Polski²⁹⁴.

²⁹² CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 3, Report of President Aloysius Mazewski PAC Charitable Foundation, December 4, 1982 – Dearborn, Mich., tamże, Addendum. Update Report on the PAC Charitable Foundation Aid to Poland Program.

²⁹³ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 17, Komunikat prasowy PACCF Z kartkami na buty, ale bez butów, 5 XI 1982 r.

²⁹⁴ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 7, Komunikat prasowy Polish American Congress Charitable Foundation relief for Poland update, 11 II 1983 r.; CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 1, *Shoes for Poland*, „Polish American Congress Newsletter”, vol. 5, July 1983.

Ilustracja 68, Buty z Chicago dla Polski: John Grabowski, Edward Pająk, Richard Marszałek, Roman Puciński, Jane Byrne, Józef Gil, Alfred Abramowicz, Aloysius Mazewski, Ronald Sieczkowski, Zofia Piekos

Źródło: CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 1, *Shoes for Poland*, „Polish American Congress Newsletter”, vol. 5, July 1983.

Rada Dyrektorów KPA na wniosek K. Łukomskiego upoważniła Zarząd Główny KPA do udzielenia pomocy finansowej dla Wrocławskiego Komitetu Panoramy Raclawickiej, który zwrócił się o dostarczenie kosztownego oleju potrzebnego do konserwacji dzieła. Projekt ten zatwierdzono na spotkaniu Krajowej Rady Dyrektorów KPA w dniach 2-3 VI 1983²⁹⁵. Wydatki na ten cel pochodzić miały z PACCF. W pierwszej kolejności zobowiązano się do przesłania na renowację obrazu kwoty 5 tysięcy dolarów. Następnie, w zależności od rezultatów wywiązywania się z terminów prac, Kongres przesłać miał kolejne 5 tysięcy dolarów²⁹⁶.

Oprócz Fundacji Charytatywnej KPA działalność prowadziło wiele nielegalnych organizacji bądź fundacji, próbujących wykorzystać trudną sytuację w Polsce oraz dobrą wolę Polonii amerykańskiej do zaspokajania własnych potrzeb finansowych. A. Mazewski apelował o rozważę w przekazywaniu funduszy na niesprawdzone konta bankowe lub wspieranie organizacji, które większość donacji przekazywały na własne koszty administracyjne jak np. „Crisis in Poland” – David Livingstone Missionary Foundation, Inc. Osoby fizyczne mogły zbierać pieniądze wyłącznie na podstawie odpowiedniego upoważnienia z lokalnego wydziału KPA bądź Krajowego Biura z Chicago. Podkreślić należy, że tylko PACCF posiada przywilej „tax exempt” oraz

²⁹⁵ CPAA, J. Maślancz, box 1, K. Łukomski do członków Komisji Spraw Polskich KPA, 16 VIII 1982 r.; CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 20, Conference and Board of Directors meeting of Polish American Congress and PAC Charitable Foundation held on June 2 and 3, 1983, in Washington, D. C., s. 5.

²⁹⁶ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 20, Summary of PAC Executive Committee meeting held on November 28, 1983, A. Mazewski, 15 XII 1983 r.; Zob. J. Wojdon, *W jedności siła...*, s. 318.

przeznacza 100% donacji na pomoc narodowi polskiemu, nie potrącając żadnych kosztów administracyjnych. Pensje pracowników i inne wydatki pokrywane były z budżetu Kongresu Polonii²⁹⁷. Według wypowiedzi A. Mazewskiego z sierpnia 1982 r. (program) PACCH nie dotrze do każdego człowieka, ale z pewnością będzie pomocny dla wielu Polaków.

W 1982 r. do polskich potrzebujących wyruszył „Expres Solidarności”, który dzięki inicjatywie Myry Lenard mógł bezpłatnie skorzystać z linii kolejowych Norfolk & Southern Railway. Transport ten zawierał 530 700 funtów żywności (238, 815 tony) wycenionych na 1 640 500 dolarów. Następnie 216 000 funtów (97,2 tony) materiałów medycznych i sanitarnych o wartości 4 369 000 dolarów oraz odzieży i różnych przedmiotów 106 900 funtów o wartości 164 tysięcy dolarów. Łączna wartość darów 6 174 200 dolarów²⁹⁸.

Przykładem solidarności i gotowości Polonii amerykańskiej do udzielenia pomocy rodakom z Polski (Relief for Poland) był „Konwój Solidarności”. Akcję tę przygotowała Fundacja Charytatywna KPA wraz z Wydziałami Stanowymi KPA i różnych organizacji z 32 stanów USA przy pomocy Mary Lenard. Ciężarówki z ładunkiem wyruszyły m.in. z Bostonu, Buffalo, Detroit, Chicago, Oklahoma City w stanie Tennessee, Panna Maria, Teksas, Denver, Wisconsin, Indiana, Pensylwania, Arizona, San Francisco, Salt Lake City, Portland, OR, a nawet Tacoma, WA. W ramach współpracy z American Trucking Association, International Brotherhood of Teamsters i Sun Carriers Inc. z Filadelfii zorganizowano bezpłatny transport samochodowy dla zebranych darów (żywności, artykułów medycznych, obuwia i odzieży). W dniu 13 XII 1982 r., czyli w pierwszą rocznicę wprowadzenia stanu wojennego w Polsce, konwój (30 kontenerów) spotkał się w Waszyngtonie z delegacją Kongresu Polonii. Przemówienia wygłosili senator Ch. Percy czy D. Rostenkowski. „Konwój Solidarności” o łącznej wartości 10 milionów dolarów należy do jednych z największych inicjatyw PACCH. Pierwsze ciężarówki z darami dotarły do Polski na

²⁹⁷ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 3, Przemowienie A. Mazewskiego, Prezesa KPA na posiedzeniu Dyrekcji Kongresu Polonii Amerykańskiej w Dearborn, Michigan w dniu 4 XII 1982 r.; *Polish American Congress statement on fundraising organizations for Poland*, „Zgoda”, 1 I 1984 r., s. 1,3; S. Blejwas, box 1, fol. 1, *Boby Vinton Telethon huge success*, „Polish American Congress Newsletter”, vol. 10, August 1985; Bobby Vinton Telethon for Polish Relief, Sunday March 3, 1985. Teleton na pomoc Polsce, Illinois Division, Polish American Congress, 13 II 1985 r.

²⁹⁸ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 3, Report of President Aloysius Mazewski PAC Charitable Foundation, August 5-6 1982 – Washington D.C., s. 1-2.

dzień Nowego Roku, a za pośrednictwem Episkopatu Polski w połowie stycznia 1983 r. trafiły do najbardziej potrzebujących rodzin²⁹⁹.

Ilustracja 69, „Konwój Solidarności” przed Kapitołem w Waszyngtonie – 13 XII 1982 r.
Źródło: CPAA, S. Blejwas box 1, fol. 1, \$ 34 Million aid to Poland, „Polish American Congress Newsletter”, vol. 4, April 1983.

W sierpniu 1982 r. biskup Czesław Domin w liście skierowanym do A. Mazewskiego z całego serca podziękował za wszelką pomoc medyczną i żywnościową sponsorowaną przez Polonię amerykańską na rzecz narodu polskiego³⁰⁰.

W październiku 1982 r. Komisja Medyczna KPA zwróciła się do szpitali chicagowskich w celu przekazania nadmiaru własnego sprzętu medycznego. Na prośbę tę odpowiedziało wiele placówek, które ofiarowały duże ilości artykułów medycznych począwszy od bandaży, strzykawek, rękawic aż po łóżka szpitalne³⁰¹. W ramach działalności PACCF z organizacjami charytatywnymi takimi jak World Medical Relief, Inc., MAP International i Salvatorian Mission oraz firmami Pfizer i Walgreens wysłano do Polski 25 kontenerów (jeden mógł pomieścić 45 000 funtów ładunku, czyli

²⁹⁹ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 7, Komunikat prasowy PACCF, Solidarity Convoy reaches Poland, 11 I 1983 r.; box 2, fol. 7, komunikat prasowy, Polish American Congress Charitable Foundation relief for Poland update, 11 II 1983 r.; CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 20, Report of PACCF, June 3, 1983 – Washington, D. C., s. 2.

³⁰⁰ CPAA, J. Maślancz, box 1, fol. 12, List od Cz. Domina do A. Mazewskiego, 25 VIII 1982 r.

³⁰¹ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 3, Report of President Aloysius Mazewski PAC Charitable Foundation, December 4, 1982 – Dearborn, Mich., s-4-5, tamże, Addendum. Update Report on the PAC Charitable Foundation Aid to Poland Program.

20.25 tony mógł z zawartością leków i witamin, co najmniej o wartości 5 milionów dolarów³⁰².

POLISH AMERICAN CONGRESS
CHARITABLE FOUNDATION INC.
RELIEF FOR POLAND
FINANCIAL STATEMENT FROM JAN. 1, 1981 TO NOV. 30, 1982

BALANCE AS AT JANUARY 1, 1981		-0-
<u>INCOME</u>		
Jan. 1, 1981 to Dec. 31, 1981	\$1,657,632.22	
Jan. 1, 1982 to Nov. 30, 1982	<u>1,870,385.67</u>	\$3,528,017.89
TOTAL INCOME		<u>\$3,528,017.89</u>
<u>DISBURSEMENTS</u>		
Food Program 1981	\$959,993.61	
Food Program 1982	560,000.00	
Transport/Port Charges	<u>12,773.87</u>	\$1,532,767.48
Medical Program 1981	\$148,939.00	
Medical Program 1982	<u>1,216,315.83</u>	\$1,365,254.83
Polish Refugees	\$10,000.00	\$10,000.00
Shoes for Poland	\$500.00	\$500.00
TOTAL DISBURSEMENTS		<u>\$2,908,522.31</u>
TOTAL INCOME		\$3,528,017.89
TOTAL DISBURSEMENTS		<u>2,908,522.31</u>
BALANCE AS AT NOVEMBER 30, 1982		<u>\$619,495.58</u>

NOTE: From the above funds \$160,000.00 are committed to the Food Program to February of 1983.

NOTE: \$6,282.75 of the above income was designated for Solidarity.

Ilustracja 70, Oświadczenie finansowe KPA Charytatywnej Fundacji „Relief for Poland” za okres I I 1981- 30 XI 1982
Źródło: CPAA, J. Maślanicz, box 2, fol. 5.

W lutym 1983 Fundacja Charytatywna KPA niezależnie od dotychczasowej prowadzonej akcji humanitarnej zobowiązała się do przesłania 2 tysiące specjalnych paczek żywnościowych (każda o wadze 20 funtów, czyli 9 kg) przeznaczonych wyłącznie dla rodzin internowanych działaczy „Solidarności” o łącznej wartości 40 tysięcy dolarów. Przesyłki składały się z podstawowych produktów spożywczych, konserw mięsnych i cytrusów, które pakowano w Londynie, a do Polski miały dotrzeć w samochodach ciężarowych. Dystrybucją darów zajął się Episkopat Polski, który rozdzielił je między mieszkańców czterech miast: Warszawy, Gdańska, Katowic i Wrocławia³⁰³.

³⁰² CPAA, J. Maślanicz, box 2, fol. 7, Komunikat prasowy Polish American Congress Charitable Foundation relief for Poland update, 11 II 1983 r.

³⁰³ CPAA, J. Maślanicz, box 2, fol. 7, Komunikat prasowy, Polish American Congress Charitable Foundation relief for Poland update, 11 II 1983 r.; Komunikat prasowy, PAC Charitable Foundation

W ramach programu „Relief for Poland” PACCF w ciągu trzech miesięcy – od listopada 1982 r. do lutego 1983 r. – przesłała dary: środki medyczne (5 milionów dolarów), obuwie (7.5 miliona dolarów), nasiona warzyw (2.5 miliona dolarów), żywność dla niemowląt (75 tysięcy dolarów), produkty spożywcze (200 tysięcy dolarów), pszenicę i kukurydzę (10 tysięcy dolarów), a także odzież (100 tysięcy dolarów) o łącznej wartości 15 385 000 dolarów. Według przekazanej przez Cz. Domina listy najbardziej pożądaných artykułów na początku roku 1983 znalazły się pieluchy, butelki itp. dla mających się narodzić 600 tysięcy polskich noworodków³⁰⁴.

Ilustracja 71, Polskie dziecko trzymające sok „Baby Juice”. Dary w postaci soków przekazała Heinz Company of Pittsburgh o łącznej wartości 175 tysięcy dolarów, które za pośrednictwem PACCF trafiły do najmłodszych w Częstochowie, Katowicach, Krakowie, Tarnowie, Łomży, Wrocławiu i Warszawie
Źródło: CPAA, S. Blejwas, box 1, fol 1, *Aid to Poland reaches \$ 40 million*, „Polish American Congress Charitable Foundation Newsletter”, vol. 6, December 1983.

Na prośbę Cz. Domina PACCF zaangażowała się w przesłanie leków, środków medycznych oraz z żywności dla pielgrzymów, którzy mieli przybyć z całej Polski do Częstochowy, aby przywitać Jana Pawła II w czerwcu 1983 r.³⁰⁵. Na liście wysłanej przez Episkopat Polski zapisano 26 pozycji, z których każda składała się z kilku tysięcy sztuk artykułów pierwszej potrzeby. W związku z tym A. Mazewski zwrócił się z apelem do Polonii amerykańskiej w następujący sposób: „[...] Pomóście

sends 2 000 parcels to families of interned Solidarity members”, 28 II 1983 r.; CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 63, *KPA dla rodzin więźniów politycznych*, „Nowy Dziennik”, 10 III 1983 r., s. 4.

³⁰⁴ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 7, Komunikat prasowy Polish American Congress Charitable Foundation relief for Poland update, 11 II 1983 r.

³⁰⁵ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 20, Report of PACCF, June 3, 1983 – Washington, D. C., s. 3; *Pielgrzymki polskie: kronika podróży papieskich do Ojczyzny 1979-2002*, red. L. Sosnowski, Kraków 2003 r.

zorganizować tę wysyłkę! [...] „Nie można, bowiem dopuścić do tego, aby w czasie wizyty papieża pozostał ktokolwiek bez pomocy medycznej, której zorganizowanie w Polsce wziął na swe barki Episkopat [...]”. W tym celu Charytatywna Fundacja KPA wraz z Projekt Hope dostarczyła 13 049 lbs (około 5,9 tony) materiałów medycznych o wartości około 200 tysięcy dolarów. Nadwyżki zapasów zostały rozprowadzane do lokalnych szpitali. Episkopat Polski za otrzymaną pomoc medyczną od Polonii złożył na ręce A. Mazewskiego, podziękowanie zwracając się w następujący sposób: „[...] Wasza pomoc medyczna jest dla nas poważnym wsparciem w naszych licznych i mozolnych przygotowaniach do spotkania z ukochanym Rodakiem i najwyższym Pasterzem. Błogosławiąc naszą ziemię i jej mieszkańców – Ojciec Święty będzie błogosławił również tych, którzy z niej się wywodzą i nadal ją kochają. Niech obfite Boże błogosławieństwo i stała opieka Pani z Jasnej Góry wspiera wszystkie wasze prace i poczynania, aby przynosiły chwałę Bogu, a Wam pełnię wesela i pokój ducha [...]”. W akcję włączyły się również organizacje takie jak: World Medical Relief z Detroit, Salvatorian Mission z Wisconsin, Medical Aid for Poland Committee z Londynu, Catholic Medical Relief z Nowego Jorku, biskup A. Abramowicz z Chicago oraz indywidualne osoby. PACCF dostarczyła również takie podstawowe produkty jak: mąkę, ryż, płatki owsiane, makaron, margarynę, zupy, koncentrat pomidorowy, herbaty czy kawy. Łącznie przysłano około 39 421 lbs żywności (około 17,8 tony) o łącznej wartości około 25 tysięcy dolarów. W inicjatywę zbierania funduszy zaangażował się m.in. Wydział Stanowy KPA z Connecticut, który przekazał 300 dolarów, a także ksiądz proboszcz z New Britain, J. P. Wodarski (200 dolarów) czy Związek Narodowy Polski (PNA) (260 dolarów)³⁰⁶.

³⁰⁶ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 20, Report of PACCF, November 18, 1983 – Chicago, Ill., tamże, Relief for Poland report, June 1 to October 30, 1983; CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 23, news release, A. Mazewski do Przewielebnych Księży Proboszczów Polskich Parafii, Redaktorów Naczelnych Prasy Polonijnej, Redaktorów Polskich Programów Radiowych oraz członków naszej społeczności Polonijnej w USA, 12 V 1983 r.; CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 20, telegram od A. Mazewskiego do Cz. Domina, 26 V 1983 r.; telegram od Cz. Domina do A. Mazewskiego, 28 V 1983 r.; List od A. Mazewskiego do J. P. Wodarskiego, 23 V 1983 r.; List od E. E. Rosypala do S. Blejwasa, 8 VI 1983 r.; List od S. Blejwasa do A. Mazewskiego, 20 V 1983 r.; List od E. E. Rosypala do S. Gruszki, 8 VI 1983 r.

PAC CHARITABLE FOUNDATION AID TO POLAND 1981 to September 15, 1983			
1981	FOOD	\$2,789,593.61	
	MEDICAL	2,801,460.36	\$5,591,053.97
1982	FOOD	3,632,640.00	
	MEDICAL	9,879,000.00	
	SHOES, CLOTHING	5,054,700.00	
	DETERGENT, SOAP	83,860.00	
	VEGETABLE SEEDS/GRAIN	3,007,500.00	21,657,700.00
1983	FOOD	711,600.00	
	MEDICAL	7,794,914.00	
	SHOES, CLOTHING	4,431,000.00	
	VEGETABLE SEEDS/GRAIN	5,000.00	12,942,514.00
GRAND TOTAL			<u>\$40,191,267.97</u>

Ilustracja 72, Bilans pomocy przekazanej przez PACCF w okresie od 1981 r. do 15 IX 1983 r.
Źródło: CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 20.

P A C CHARITABLE FOUNDATION * * * RELIEF FOR POLAND * * *					
STATE	DIVISIONS	1981	1982	1983 30th-Oct-83	TOTAL
ARIZONA		91.00	2,400.00	890.00	3,381.00
CALIFORNIA, NORTHERN		30,494.29	7,400.29	1,490.72	39,385.30
CALIFORNIA, SOUTH		8,663.49	2,300.09	---	10,963.58
CONNECTICUT		27,000.00	24,809.39	350.00	52,159.39
DELAWARE		37,000.00	51,600.00	---	88,600.00
FLORIDA & WESTERN		8,000.00	12,400.00	3,749.71	24,149.71
ILLINOIS		720,972.30	100,000.00	---	820,972.30
INDIANA & CHAPTER		55,000.00	37,000.00	12,750.00	104,750.00
MARYLAND		3,778.00	12,357.25	---	16,135.25
MASSACHUSETTS, EASTERN		2,256.00	16,371.99	4,097.00	22,724.99
MASSACHUSETTS, WESTERN		7,500.00	8,500.00	---	16,000.00
MICHIGAN & CHAPTERS		74,055.21	35,719.95	4,430.71	114,205.87
NEBRASKA		745.00	---	---	745.00
NEW JERSEY & CHAPTERS		36,501.14	46,081.27	11,604.07	94,186.48
NEW JERSEY, SOUTH		---	---	---	---
NEW YORK, CENTRAL		8,100.00	5,250.00	110.00	13,460.00
NEW YORK, DOWNSTATE		34,297.35	51,043.45	3,709.00	89,050.00
NEW YORK, WESTERN		110,000.00	115,000.00	11,704.22	236,704.22
OHIO & CHAPTERS		22,354.91	13,686.86	1,306.04	37,347.81
OKLAHOMA		---	170.00	---	170.00
OREGON		150.00	2,014.37	---	2,164.37
PENNSYLVANIA, EASTERN		29,250.00	60,000.00	---	89,250.00
PENNSYLVANIA, NORTHEASTERN		7,136.00	5,922.00	2,708.00	15,766.00
PENNSYLVANIA, NORTHERN		---	10.00	---	10.00
PENNSYLVANIA, WESTERN		4,235.00	1,663.18	1,209.00	7,107.18
RHODE ISLAND		10,427.96	7,909.42	2,151.00	20,488.38
TEXAS		2,387.00	---	400.00	2,787.00
WASHINGTON, METRO		16,516.70	32,623.00	7,325.74	56,465.44
WEST VIRGINIA		2,924.00	1,593.00	681.00	5,098.00
WISCONSIN STATE		1,177.00	15,270.77	205.00	16,652.77
WISCONSIN CENTRAL		---	1,135.00	---	1,135.00
TOTAL		1,311,169.35	624,098.40	71,407.43	2,006,675.18

Ilustracja 73, CPAA, PACCF – „Relief for Poland”
Źródło: A. Błaszczński, box 4, fol. 6.

Od stycznia 1981 r. do 30 listopada 1983 r. Charytatywna Fundacja KPA przekazała na rzecz narodu polskiego ponad 40 milionów dolarów, które społeczeństwo otrzymało w postaci zakupionego m.in. sprzętu medycznego i szpitalnego, żywności, odzieży, obuwiu czy nasion. W przeciągu jednego roku - 1983 PACCF wysłała do Polski

84 kontenery drogą morską z terenu USA, 14 ciężarówek żywności wspólnie z Food for Poland z Londynu oraz w nagłych wypadkach przesyłki medyczne drogą lotniczą³⁰⁷. W lutym 1984 r. Komisja Charytatywna Episkopatu Polski w imieniu wszystkich obdarowanych przez PACCF, wspartych przez Medical Aid czy Food for Poland z Londynu przesłała na ręce A. Mazewskiego list dziękujący za całą pomoc udzieloną Polsce w 1983 r.³⁰⁸.

W roku 1984 PACCF przekazała jedną z największych dostaw cukru – 228 000 pounds (102,6 tony) w ciągu trzech lat swojej działalności, który trafił do diecezjalnych centrów dystrybucyjnych w Kielcach, Radomiu, Tarnowie i Gnieźnie. Transport ten wspomóc miał polskie rodziny w przygotowywaniu przetworów owocowych na zimę³⁰⁹. Pod koniec 1984 r. A. Mazewski oficjalnie ogłosił, że w roku 40-lecia Kongresu Fundacja Charytatywna KPA przekroczyła sumę 50 milionów dolarów wartości pomocy humanitarnej wysyłanej dla narodu polskiego, przy kosztach własnych transportu 3.5 miliona. A. Mazewski podsumował raport następującymi słowami: „[...] jest to wielkie dzieło, z którego możemy być wszyscy dumni, jednakże nie możemy zapomnieć o tym, że wielu Polaków naszej pomocy potrzebuje – musimy ją kontynuować [...]”. Wezwanie to, skierowane głównie do organizacji, miało przypomnieć o dalszych potrzebach narodu polskiego, gdyż rozgłos o nich stopniowo malał w środowisku polonijnym. Według Cz. Domina wciąż brakowało: leków i odżywek dla niemowląt, środków pielęgnacji i pieluch, lekarstw i środków opatrunkowych, żywności oraz obuwia dla dzieci w wieku szkolnym³¹⁰.

³⁰⁷ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol 1, *Aid to Poland reaches \$ 40 million*, „Polish American Congress Charitable Foundation Newsletter”, vol. 6, December 1983.

³⁰⁸ CPAA, S. Blejwas, box 2, fol. 25, List od Cz. Domina do A. Mazewskiego, 29 II 1984 r. W dniu 3 IV 1984 r. w informacji prasowej A. Mazewski w imieniu Komisji Charytatywnej Episkopatu Polski podziękował Polonii za przekazaną pomoc na rzecz narodu polskiego, news release, 3 IV 1984 r.

³⁰⁹ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 5, fol. 14, 228 000 pounds of sugar for Poland, new release, September 20, 1984; Szczególne podziękowania na ręce A. Mazewskiego za otrzymaną pomoc złożył z diecezji z Tarnowa, ksiądz S. Saletnik, Thank you from Tarnow, new release, September 21, 1984; CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 1, *Poland's needs continue*, „Polish American Congress Newsletter”, vol. 8, August 1984.

³¹⁰ CPAA, S. Blejwas, box 2, fol. 25, \$ 50 million in aid for Poland from PAC, new release, December 12, 1984; Drodzy Rodacy, news release, 21 XII 1984 r.

Pomoc medyczna	\$31 061 136
Żywność	\$8 162 773
Odzież, obuwie	\$12 209 109
Nasiona warzyw	\$4 393 000
Łączna suma	\$ 55 826 018

Tabela 3, Pomoc finansowa przekazana przez PACCF dla Polski od stycznia 1981 do 31 stycznia 1985 r., wykonana w dniu 22 II 1985 r.

Źródło: CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 30

Z funduszy programu „Relief for Poland” Fundacja Charytatywna KPA zorganizowała transport 45 900 pounds (około 20.655 tony) różnego rodzaju ryb dla wielodzietnych rodzin działaczy „Solidarności”. Przesyłka składająca się z 40 kontenerów o wartości ponad 14 tysięcy dolarów drogą morską za pośrednictwem Episkopatu Polski trafiła w okresie Świąt Bożego Narodzenia w 1984 r. do potrzebujących z Warszawy i Krakowa³¹¹.

W liście z dnia 12 I 1985 r. biskup Cz. Domin zwrócił się z prośbą do PACCF o kontynuację programu pomocy dla narodu polskiego. W związku ze zmniejszeniem ofiarności Polonii przewodniczący Episkopatu Polski uznał, że akcja charytatywna od tego momentu powinna skupić się wyłącznie na wsparciu chorych dzieci. Zaaapelował o priorytetowe artykuły takie jak: odżywki dla niemowląt, żywność dla dzieci cierpiących na celiakię i fenyloketonurię (wymagających spożywania m.in. mąki bezglutenowej), olej słonecznikowy lub sojowy wzbogacony w witaminę E dla osób chorych na wątrobę i kobiet w ciąży, witaminy i tran. Wymieniono również odzież dla niemowląt, a dla dorosłych bieliznę męską i damską, skarpety oraz pończochy. W dalszym ciągu liczyła się każda pomoc medyczna w postaci lekarstw, artykułów medycznych (igły, strzykawki), a nawet używanego sprzętu medycznego i urządzeń do klinik i szpitali. W ramach wsparcia programu „Relief for Poland” PACCF zapowiedziała zbiórkę funduszy, którą miał poprowadzić B. Vinton na antenie telewizyjnej w Teletonie w dniu 3 III 1985 r.³¹². Pod koniec lutego 1985 r. A. Mazewski w komunikacie prasowym poinformował Polonię o przesłaniu przez PACCF kolejnej

³¹¹ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 1, fol. 26, PAC Relief for Poland continues, news release, January 30, 1985.

³¹² CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 1, fol. 26, Polish Episcopate appeals for continued aid, new release, February 26, 1985; CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 1, *Komunikat Komisji Charytatywnej Episkopatu Polskiej*, „Polish American Congress (Western New York Division), Newsletter”, Editor B. D. Rusk, vol. 1, Spring 1985.

przesyłki humanitarnej do Polski na kwotę ponad 2 milionów dolarów. Transport ten w większości składał się z darowizn medycznych i szpitalnych przekazanych przez Colonial Hospital Supply Co. Chicago i Word Medical Relief z Detroit, Michigan, które miały trafić do Szpitala Dziecięcego Akademii Medycznej w Warszawie oraz Warszawskiego Instytutu Chirurgii Dziecięcej. Innymi ofiarodawcami byli m.in.: International Aid Spring Lake, Michigan (witaminy i produkty higieniczne), Brothers Brothers Foundation of Pittsburgh (książki medyczne), Salvatorian Mission Warehouse z Wisconsin, Holy Spirit Mission z Techny, Illinois³¹³. Dzięki inicjatywnie senatora Roberta J. Egana (stan Illinois) i jego kontaktom z Illinois Hospital Association szpital w Gdańsku otrzymał ultrasonograf od szpitala Edgewater w Chicago³¹⁴.

Jedną z największych akcji charytatywnych w 1985 r. na rzecz Polaków okazał się teleton zorganizowany przez wydział stanowy KPA na stan Illinois w dniu 3 marca ówczesnego roku. Poprowadził go nazywany „polskim księciem” amerykański prezenter Bobby Vinton ze stacji telewizyjnej WGN – kanał 9 z Chicago. Dzięki powiązaniu tej stacji z innymi w Teletonie mogła wziąć udział Polonia z całego kraju, którą zachęcano następującymi słowami: „[...] Od tej pomocy może zależeć zdrowie, a może i życie wielu tysięcy ludzi, w pierwszym rzędzie dzieci i niemowląt.” „[...] Jeśli nie My, to kto Narodowi Polskiemu pomoże? [...]”. W akcji wzięło udział ponad 450 wolontariuszy i 250 operatorów telefonicznych, którzy czekali na informacje o składanych dotacjach. Łącznie uzyskano czek na kwotę 500 000 dolarów, które R. C. Puciński wręczył A. Mazewskiemu. Z pieniędzy tych Fundacja Charytatywna KPA miała zakupić środki medyczne i żywnościowe wymagane przez Episkopat Polski³¹⁵.

³¹³ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 1, fol. 26, \$2 million in aid to Poland – PAC Charitable Foundation shipments continue, news release, February 26, 1985.

³¹⁴ S. Blejwas, box 1, fol. 1, *Poland's needs outlined. Ultrasound for Gdansk Hospital*, „Polish American Congress Newsletter”, vol. 10, August 1985.

³¹⁵ CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 9, Report of the President and the Executive Committee of the Polish American Congress from June 1, 1985 to November 1, 1985, s. 11-12; S. Blejwas, box 1, fol. 1, *Bobby Vinton Telethon huge success*, „Polish American Congress Newsletter”, vol. 10, August 1985; *Bobby Vinton Telethon for Polish Relief, Sunday March 3, 1985. Teleton na pomoc Polsce*, Illinois Division, Polish American Congress, 13 II 1985 r.

Ilustracja 74, Prezes Wydziału Stanowego KPA Illinois, Roman C. Puciński przekazuje A. Mazewskiemu – PACCF czek na kwotę 500 tysięcy dolarów z przeprowadzonego Teletonu w dniu 3 III 1985 r.
Źródło: S. Blejwas, box 1, fol. 1, *Boby Vinton Telethon huge success*, „Polish American Congress Newsletter”, vol. 10, August 1985.

Łącznie od 1 X 1984 r. do 31 V 1985 r. Fundacja Charytatywna Kongresu Polonii Amerykańskiej wysłała do Polski 38 kontenerów morskich, czyli około 1.2 miliona funtów towarów o wartości 7 086 137 dolarów. Poniższa tabela nr 4 prezentuje niektóre przykłady pomocy ofiarowanej przez organizacje bądź osoby indywidualne w postaci m.in. sprzętów medycznych, leków, odzieży, obuwia.

Organizacja	Towar	Wartość w dolarach
World Medical Relief, Inc., Detroit	sprzęt medyczny	2 071 292
International Aid, Inc.	m.in. leki, witaminy, żywność, pasta do zębów, sprzęt medyczny, środki czystości	1 205 009
PAC Eastern PA Pennsylvania Division	żywność dla niemowląt, leki	300 797 18
Utica-Rome, New York	odzież, obuwie, artykuły dziecięce	225 000
Worth of Medical Books & Journals – The Brothers’s Brothers Foundation	książki medyczne	\$550 000
The Brothers’s Brothers Foundation	m.in. obuwie, książki, odzież, leki	<u>151 542</u>
PAC Maryland Division & Washington, D. C.	m.in. odzież, obuwie, czasopisma medyczne	brak danych
Direct Relief International, Santa Barbara, CA	leki	270 052
Salvatorian Mission Warehouse, New Holstein, WI	m.in. sprzęt medyczny	brak danych
Sherwood Medical, St. Louis, MO	m.in. sprzęt medyczny sos pomidorowy szczoteczki do zębów	1 255 134,778 7 000
Synamon Second Market	m.in. odzież, obuwie, przybory toaletowe	brak danych
PAC New Jersey Division	m.in. odzież, obuwie, artykuły medyczne	brak danych
Jockey International, WI	odzież sportowa, bielizna	402 939
Colonial Hospital Supply, Chicago, IL.	m.in. sprzęt i artykuły medyczne	200 000
PAC Eastern Massachusetts Division	m.in. odzież, obuwie	85 000
St. James Parish, Kankakee, IL.	buty	brak danych
Seton Thrift Shop, Harriman, TN	odzież zimowa	brak danych
Salt Lake City, UT	odzież	brak danych
PAC Michigan Division	m.in. obuwie	75 033
St. Louis, MO	odzież, obuwie	brak danych
Holy Spirit Missions, Techny, IL	m.in. leki, sprzęt medyczny, witaminy, słodycze, odzież, przybory toaletowe	brak danych
Dan Nowak, Deerfield, IL	m.in. odzież, ubrania, książki	brak danych
Minneapolis, MN	odzież, obuwie	brak danych
	Oxygen Concentrator (koncentrator tlenu)	1 500
	Wheelchairs (wózki)	brak danych
The Brothers’s Brothers Foundation	narzędzia gospodarcze	220 436 57
Senator R. J. Egan, IL	ultrasonograf dla szpitala w Gdańsku	15 000
St. Vincent de Paul Society	odzież	brak danych
Amway Detergent – The Amway Cor.	detergenty	2 500
Northeastern Pennsylvania Division	leki	49 000
Larry Jones Ministries	odzież, obuwie, artykuły medyczne, chodziki dla dzieci	brak danych

	z porażeniem mózgowym	
PACCF	zakupienie sprzętu medycznego dla Szpitala w Warszawie	50 000

Tabela 4, Pomoc charytatywna przekazana przez organizacje bądź indywidualne osoby dla programu „Relief for Poland” – PACCF, która trafiła do Polski jako „Dar Kongresu Polonii Amerykańskiej” w okresie od 1 X 1984 r. do 31 V 1985 r.

Źródło: CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 10, Relief for Poland Report, October 1, 1984 to May 31, 1985.

W połowie 1985 r. PACCF pracowała nad wnioskami przysłanymi przez polskie szpitale, które prosiły m.in. o sprzęt rehabilitacyjny dla dzieci z porażeniem mózgowym, żywność o niskiej zawartości białka, wózki inwalidzkie, książki medyczne, przenośne urządzenia rentgenowskie³¹⁶. Według danych od 1 VI 1985 r. do 31 X 1985 r. Fundacja Charytatywna KPA wysłała do Polski m.in. sprzęt medyczny, żywność, odzież, obuwie na łączną sumę 11 827 298 dolarów. W połowie października 1985 r. A. Mazewski podzielił się z Polonią amerykańską informacjami o podziękowaniach od biskupa Cz. Domina za prowadzoną przez PACCF pomoc humanitarną na rzecz narodu polskiego. Dary te, za pośrednictwem Episkopatu Polski, trafiły do Warszawy, Wrocławia, Katowic oraz Radomia³¹⁷.

Ze względu na szczególną sytuację w Polsce związaną, z katastrofą elektrowni jądrowej w Czarnobylu w dniu 6 V 1986 r., A. Mazewski zwrócił się z apelem do Polonii o datki na sfinansowanie zakupu i wysyłkę mleka w proszku, żywności dla niemowląt i witamin. Prośba ta została sformułowana na zawiadomieniu przysłanym przez biskupa Cz. Domina oraz L. Wałęsy. PACCF zachęcała wydziały stanowe KPA do organizacji imprez charytatywnych oraz do nagłośnienia w lokalnych mediach akcji o nadzwyczajnej pomocy na rzecz narodu polskiego. Na wniosek A. Mazewskiego została zainicjowana przez Paula Simona i Alana Dixona specjalna ustawa w Senacie USA dotycząca przesłania 50 tysięcy ton mleka w proszku pochodzącego z nadwyżek. Zatwierdzoną przez rząd amerykański pomoc, jak dowodzi A. Wojdon, nie przyjęły władze warszawskie. Pierwsza wysyłka 2 500 dawek roztworu jodu dla dzieci ruszyła drogą lotniczą do Polski już pięć dni po ogłoszeniu katastrofy. W dniu 8 V 1986 r. w komunikacie prasowym PACCF poinformowała, że do najbardziej narażonych na promieniowanie miast polskich został wysłany w terminie 5 maja z Londynu transport

³¹⁶ CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 10, Relief for Poland Report, October 1, 1984 to May 31, 1985.

³¹⁷ CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 10, Relief for Poland Report, June 1 1985 to October 31, 1985; CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 5, fol. 15, Bishop Domin gratefully acknowledges PAC gifts, new release, October 15, 1985.

mleka w proszku o łącznej wartości 50 tysięcy dolarów. Trafić on miał do Pelplina (18 ton) i Olsztyna (12.5 tony). Z Grand Rapids (Michigan), Detroit oraz Oklahomy drogą morską do Polski płynęły 3 kontenery załadowane 40 tysiącami funtów żywności dla niemowląt, około 20 ton mąki pszennej, 1.8 milionami tabletek witamin, a także sprzętem medycznym o wartości 500 tysięcy dolarów. Fundację Charytatywną w udzielaniu pomocy wspomogło w dystrybucji darów wiele amerykańskich organizacji m.in. International Aid czy Catholic Relief Service. Jak pisał A. Mazewski: „[...] W Polsce jest ponad 10 milionów dzieci. Trudno przewidzieć skutki napromieniowania radioaktywnego. Dlatego niezbędnym jest, aby dzieci od razu otrzymały nieskażone mleko, odżywkę itp... nie można tego odkładać nawet do przyszłego miesiąca [...]”.

W związku z ogłoszeniem przez PACCF „Emergency Aid for Poland” tylko w maju 1986 r. przesłała do Polski ponad 175 tysięcy dolarów. W ramach podziękowań z poszczególnych polskich parafii nadsyłano listy z wyrazami wdzięczności, które PACCF prezentowała w okresowych raportach. Jeden z nich rozpoczynał się od słów: „Spełniając miły obowiązek wdzięczności pragnę donieść, że dzisiaj przybył do Pelplina transport 18 ton mleka w proszku przeznaczonego dla najmłodszych dzieci diecezji chełmińskiej, zagrożonych niebezpieczeństwem jądrowym. W imieniu tych dzieci, ich rodziców i wszystkich, którym obowiązek troski o zdrowie dzieci leży na sercu, składam serdeczne podziękowanie naszym staropolskim „Bóg zapłać” wszystkim dobroczyńcom za tak życzliwe i szybkie przyjście nam z pomocą”. List ten napisany został przez księdza Edwarda Zawiszewskiego KCEP, Pelplin w dniu 17 V 1986 r. Oprócz pomocy w nagłych wypadkach Kongres Polonii nieprzerwalnie kontynuował wysyłkę darów w postaci m.in. narzędzi gospodarczych, leków, książek medycznych, środków czystości, artykułów medycznych.

Fundacja Charytatywna KPA zaangażowała się w specjalny program dotyczący sfinansowania sprzętu medycznego dla nowo wybudowanego Szpitala Kardiologii i Kardiochirurgii w Katowicach-Ochojcu³¹⁸. Do tej pory PACCF wspomagała finansowo (do roku 1985 przeznaczyła około 40 tysięcy dolarów) operacje polskich dzieci z chorobami serca w Stanach Zjednoczonych, które wykonywano w Deborach

³¹⁸ CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 29, Special Appeal Emergency Assistance For Poland, komunikat prasowy PACCF, May 6, 1986; List od A. Mazewskiego do wydziałów stanowych KPA i organizacji, 8 V 1986 r.; Emergency Assistance For Poland Simon, Dixon sponsor special aid bill, komunikat prasowy PACCF, May 8, 1986; Zarząd KPA, Apel nadzwyczajny – Polska potrzebuje natychmiastowej pomocy, 15 V 1986 r.; Szczegółowe dane dotyczące pomocy dla narodu polskiego po katastrofie w Czarnobylu przedstawia „Emergency Assistance for Poland” zawarty w raporcie PACCF, Relief for Poland Report, November 1, 1985 to June 30, 1986; J. Wojdon, *W jedności siła...*, s. 303-304.

Heart i Lung Center w New Jersey. Zabiegi przeprowadzane za granicą należały jednak do bardzo kosztownych. Dlatego szczególną rolę przywiązywano do planów związanych z odpowiednim przygotowaniem placówki na Śląsku, w której jedno z pięter poświęcone byłoby kardiologii dziecięcej. Kierownikiem szpitala miał zostać jeden z najlepszych kardiologów w Polsce oraz pionier w operacjach przeszczepu serca – dr Zbigniew Religa. Wspomóc go miał wybrany zespół najlepiej wykwalifikowanych lekarzy w kraju, którzy mieli otrzymać dodatkowe szkolenie w Stanach Zjednoczonych. Zadaniem profesjonalnie wyposażonego ośrodka miała być pomoc pacjentom wymagającym natychmiastowej operacji serca, a tym samym eliminacja szukania pomocy za granicą i narażania rodziny na wysokie koszty. Jednym z powodów wizyty biskupa Cz. Domina i księdza Zdzisława Sawińskiego pod koniec czerwca 1986 r. były rozmowy poświęcone sfinansowaniu przez PACCF nowo powstałego obiektu, a także udzielaniu niezbędnej pomocy humanitarnej. W kwietniu 1987 r. „Polish American Congress Newsletter” pisał o przeznaczeniu przez PACCF kwoty 30 tysięcy dolarów na zakup narzędzi chirurgicznych i materiałów medycznych. W sumie Ojchowiec Hospital Assistance Program miał kosztować Fundację Charytatywną KPA – 214 tysięcy dolarów³¹⁹.

W dniu 5 V 1987 r. Fundacja Charytatywna KPA otrzymała list od biskupa Cz. Domina z prośbą o pomoc medyczną dla pielgrzymów, którzy mieli przybyć do Szczecina i Gdańska w związku z trzecią wizytą Jana Pawła II w Polsce. Na liście najbardziej wymaganych artykułów medycznych wymieniano: jednorazowe igły i strzykawki, środki opatrunkowe, gazy, bandaże, leki sercowo-naczyniowe, przeciwbólne. Oprócz PACCF w akcję pomocy zaangażowały się również: World Medical Relief, International Aid, „Free the Children” z Oklahoma City, The Holy Spirit Missions of Techny w stanie Illinois, oraz indywidualni darczyńcy, dzięki którym udało się zgromadzić szeroki asortyment medyczny oraz zorganizować transport. W sumie wysłano do Polski trzy kontenery morskie oraz przesyłkę lotniczą o łącznej

³¹⁹ CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 29, Polish American Congress Charitable Foundation Relief For Poland July 1 to October 31, 1986; CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 18, *Children's heart Center established in Poland*, „Polish American Congress Newslette”, vol. 13, April 1987, s. 13; CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 9, Polish American Congress Charitable Foundation Relief For Poland November 1 to May 31, 1987; szarzej o katastrofie w Czarnobylu zob. *Katastrofa w Czarnobylu a Polska. Raport*, oprac. zespół Cz. Bojarski i in., Gdańsk 1992 r.

wadze 67 000 Ibs, przekraczając wartość 1 miliona dolarów. Inicjatywa ta kosztowała PACCF ponad 35 tysięcy dolarów³²⁰.

Według informacji opublikowanych w Newsletter PAC w kwietniu 1988 r. Fundacja Charytatywna KPA w roku 1987 wysłała do Polski 90 kontenerów morskich i 8 ładunków lotniczych. Całkowita waga przekazanych darów (leków, materiałów i sprzętu medycznego, specjalnej żywności) wynosiła 3 220 000 pounds, a ich wartość sięgnęła ponad 19 milionów dolarów³²¹.

Pomoc medyczna	\$72 144 743
Żywność	\$9 608 858
Odzież/Obuwie	\$16 882 744
Nasiona warzyw	\$4 293 729
Różne	\$2 199 729
Łączna suma	\$105 129 803

Tabela 5, Podsumowanie łącznej sumy przekazanej pomocy przez PACCF dla Polski od stycznia 1981 – 31 X 1987 r.

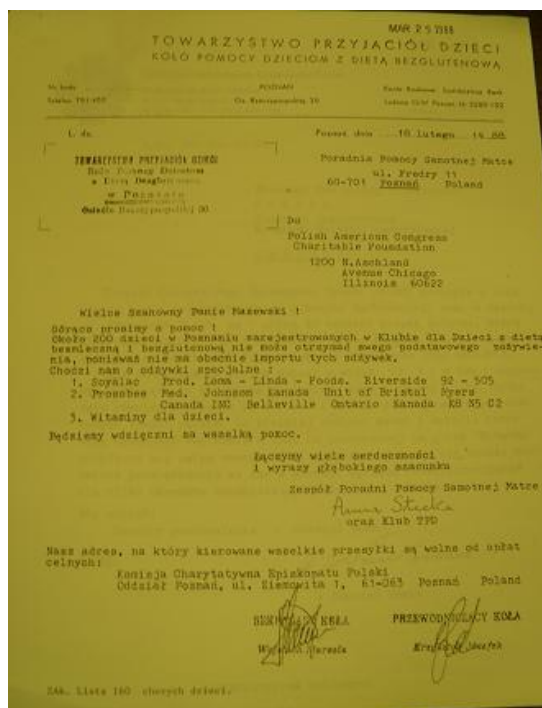
Źródło: CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, Polish American Congress Charitable Foundation Relief For Poland June 1, 1987 to October 31, 1987

Pierwsza połowa roku 1988 była bardzo korzystna dla PACCF, gdyż po raz pierwszy w tak krótkim czasie wysłano do Polski łącznie 81 przesyłek w okresie pięciu miesięcy o wartości 8 945 045 dolarów. Towary te przekazano za pośrednictwem agencji: Brother's Brother Foundation, International Aid, Inc., Synanon Second Market, World Medical Relief i Holy Spirit Missions³²². Bilans łącznej pomocy wysłanej od 1 stycznia do października 1988 r. wyniósł 15 559 687 dolarów.

³²⁰ CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 9, Polish American Congress Charitable Foundation Relief For Poland November 1 to May 31, 1987, s. 1-3; CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 18, *Special assistance during Pope's visit to Poland*, „Polish American Congress Newsletter”, vol. 15, April 1988, s. 13; „Jestem z Wami”: *III pielgrzymka Jana Pawła II do Polski, 8-14 czerwca 1987 r.* red. J. Szczęsny, P. Smoleński, Warszawa 1987 r.

³²¹ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 18, *\$19 million in „Relief For Poland” effort in 1987*, „Polish American Congress Newsletter”, vol. 15, April 1988, s. 13.

³²² CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, Polish American Congress Charitable Foundation Relief for Poland Report, January 1 to May 31, 1988.

Ilustracja 75, Prośba Towarzystwa Przyjaciół Dzieci Koła Pomocy Dzieciom z Dietą Bezglutenową w Poznaniu o specjalne odżywki dla dzieci skierowana do A. Mazewskiego
Źródło: CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10

Pod koniec lat 80. XX w. Fundacja Charytatywna KPA szczególnie nacisk kładła na przesyłanie żywności dla dzieci i niemowląt, leków, sprzętu medycznego, a także urządzeń do placówek szpitalnych w Polsce. Skupiano się również na dalszej realizacji programu Ojchowiec Hospital Assistance Program oraz udzielaniu wsparcia placówkom szpitalnym m.in. Medycznej Akademii w Łodzi, Instytutowi Matki i Dziecka, Oddziałowi Onkologii w Warszawie, Wojewódzkiemu Szpitalowi w Białymstoku³²³. Według raportu E. Rosypala w pierwszej połowie 1989 r. wysłano kolejne 61 kontenerów o wartości 6 milionów dolarów³²⁴.

W dniu 1 IX 1989 r. E. Moskal poinformował o uruchomieniu specjalnego programu pomocy Fund Drive, który miał być realizowany w ramach działalności Fundacji Charytatywnej KPA. Projekt ogłoszony pod hasłem „To nie jest czas słów i obietnic – To jest czas działania” miał na celu dopomóc rodakom w trudnym okresie

³²³ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 6, fol. 16, Polish American Congress Charitable Foundation Relief For Poland June 1, 1988 to October 31, 1988.

³²⁴ K. Łukomski to Presidents of the State Divisions, National Directors, Members of the Polish Affairs Commission, Several important issues were the subject of debate at the recent meeting of the PAC National Council of Directors in Garden Grove, Ca., on June 22-24, 1989, July 6, 1989.

transformacji ustrojowej kraju poprzez dystrybucję leków i żywności. Pierwszy transport wyruszył z Chicago z ładunkiem o wadze 90 000 Ibs³²⁵.

Wizyta L. Wałęsy w Stanach Zjednoczonych w listopadzie 1989 r. zaowocowała przekazaniem od największych producentów Pillsbury Company i General Mills dwóch ciężarówek mąki. Darowizny ofiarowały również m.in.: Firma Procter & Gamble – detergenty, Heinz Food – żywność czy Abbott Laboratories materiały medyczne dla szpitali polskich.

W okresie od połowy listopada 1989 r. do połowy czerwca 1990 r., w głównej mierze za pośrednictwem PACCF, trafiał do polskich placówek szpitalnych sprzęt medyczny, książki, artykuły medyczne oraz środki czyszczące i dezynfekujące. Dobiegł końca projekt przygotowania do użytku Centrum Śląskiej Kardiochirurgii w Katowicach-Ojchowcu. Nowo otwarta placówka nie była jednak w stanie samodzielnie sprostać wszystkim potrzebom i wymagała wsparcia ze strony PACCF.

W dalszym ciągu wysyłano pojemniki z żywnością szczególnie dla chorych dzieci. Według raportu z przełomu listopad-grudzień 1990 r. na prośbę Cz. Domina do Polski dystrybuowano 100 ton mąki kukurydzianej z przeznaczeniem dla dzieci cierpiących na zaburzenia trawienia. W mniejszym stopniu przekazywano odzież. Oprócz pomocy medycznej i żywnościowej PACCF Relief to Poland organizowała programy szkolenia personelu medycznego. Zadaniem ich było zapoznawanie kadry z najnowocześniejszymi technikami i procedurami działania sprzętu medycznego m.in. Deborah Heart i Lung Center w New Jersey, Mayo Clinic w Minnesocie, Cook Country i Michael Reese Hospitals w Chicago, Alabama Cardiac Center w Birmingham³²⁶. W dniach 15-23 VI 1990 r. E. Rosypal odwiedził Polskę. Według jego raportu kontynuacja pomocy PACCF była nadal bardzo potrzebna ze względu na wsparcie kraju w trudnym okresie reorganizacji całego systemu zdrowotnego³²⁷.

³²⁵ CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, komunikat prasowy PACCF, Polish American Congress announces special Relief for Poland Fund Drive, September 1, 1989.

³²⁶ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 21, Polish American Congress Charitable Foundation Report, November 16, 1989 through June 15, 1990, „Relief for Poland”.

³²⁷ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 21, Report on the trip to Poland June 15 to June 23, 1990 by Eugene E. Rosypal.

Pomoc medyczna	\$98 877 861
Żywność	\$16 456 508
Odzież	\$17 464 000
Książki/ Różne	\$24 324 477
Łączna suma	\$157 122 846

Tabela 6, Podsumowanie programu Relief for Poland od 1981 do czerwca 1990 r.

Źródło: CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 21, Polish American Congress Charitable Foundation Report, November 16, 1989 through June 15, 1990, „Relief for Poland”.

2.5. Pomoc gospodarcza dla Polski

Już w pierwszym punkcie zadań wyznaczonych przez nowo wybranego prezesa KPA, A. Mazewskiego, znalazła się sprawa zachowania dla Polski Klauzuli Najwyższego Uprzywilejowania w handlu³²⁸. Kwestia ta stała się jednym z tematów rozmów odbytych przez A. Mazewskiego podczas konferencji z kandydatem na prezydenta Stanów Zjednoczonych, R. Nixonem, oraz z wiceprezydentem Huphrey'em w grudniu 1968 r.³²⁹. Do sprawy tej nawiązano również w przedstawionym prezydentowi Nixonowi memoriale³³⁰.

W dniach od 23 do 24 V 1970 r. zorganizowano w Waszyngtonie konferencję poświęconą sprawom polskim, w której wzięli udział profesorowie nauk politycznych, zajmujący się zagadnieniami Europy Środkowo-Wschodniej. Wynikiem spotkania był szereg zaleceń m.in., w jaki sposób KPA może dopomóc społeczeństwu polskiemu w kwestii gospodarczej³³¹.

³²⁸ CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 7, Protokół z posiedzenia Zarządu Wykonawczego i Dyrekcji KPA odbytego w dniu 6 XII 1968 r. w Sherman House w Chicago, Illinois, s. 2-3.

³²⁹ Tamże, s. 6.

³³⁰ CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 7, Sprawozdanie prezesa KPA, A. A. Mazewskiego za okres czasu od 16 VIII 1970 r. do 12 XII 1970 r. złożone na posiedzeniu Dyrekcji w dniu 12 XII 1970 r. w Hotelu Statler Hilton w Buffalu, New York, s. 3, tamże, Memorandum presented to president Nixon by representatives of the Polish American Congress at a White House Conference October 13, 1970.

³³¹ CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 7, Sprawozdanie prezesa KPA, A. A. Mazewskiego za okres czasu od 26 VII 1969 r. do 20 VI 1970 r. złożone na posiedzeniu Dyrekcji w dniu 20 VI 1970 r. w Hotelu Benjamin Franklin w Filadelfii, Pa, s. 9.

W związku z dramatyczną sytuacją w Polsce w grudniu 1970 r. A. Mazewski w swym przemówieniu zwrócił uwagę, że Kongres Polonii musi nieustannie nalegać na rząd amerykański, aby prowadzona przez niego polityka zagraniczna zwrócona była na Europę Środkowo-Wschodnią, w której naród polski zajmuje kluczową rolę. Postanowiono zbadać i dostosować do realiów ówczesnej sytuacji w Polsce plany dotyczące kontaktów kulturalnych i pomocy gospodarczej wielokrotnie w przeszłości kierowane do Białego Domu i Departamentu Stanu. Zaktualizowane o ostatnie wydarzenia postulaty ponownie miały zostać przesłane do odpowiednich amerykańskich czynników rządzących³³².

W marcu 1972 r., podczas obrad dwudniowej konferencji Krajowej Polityki Zagranicznej w Departamencie Stanu, prezes KPA, Mazewski, spotkał się z funkcjonariuszami Agencji ds. Rozwoju Międzynarodowego (Agency for International Development - AID). Przedmiotem rozmów była pomoc gospodarcza oraz kontynuacja pomocy i wymiany kulturalnej z Polską³³³.

Na podstawie obserwacji jednego z członków Komisji Spraw Polskich KPA podczas wizyty w Polsce wykonana została ocena sytuacji w kraju z przełomu maja i czerwca 1980 r. Według przedstawionych przez niego faktów winę za dramatyczny stan polskiej gospodarki ponosił ustrój komunistyczny, a w mniejszym stopniu wynik kilku lat nieurodzaju. Tłumaczył, że nacisk rządu PRL na centralistyczną gospodarkę państwową odznaczający się wzmożonym rozwojem ciężkiego przemysłu prowadzi do niedoboru dóbr konsumpcyjnych produkowanych dla społeczeństwa. Jak stwierdził autor, w rezultacie ciągle czegoś brak: „[...] w jednym z miast średniej wielkości zabrakło kopert i po tygodniu nikt nie wiedział, kiedy mogą nadejść do kiosków ruchu. W innym mieście nie można było dostać cebuli. W Warszawie widziałem 20 ludzi czekających przed zamkniętym sklepem z pralkami, lodówkami i innymi artykułami użyteczności domowej. Naprzeciwko podobna grupa ludzi tłoczyła się do sklepu, do którego właśnie nadszedł transport nowych rowerów. Poza Warszawą wybór konfekcji męskiej i damskiej bardzo ograniczony. Zaobserwowałem więcej torb plastikowych i dalszy wzrost ilości samochodów, których w Warszawie nie ma już gdzie parkować, bo planujący budowę stolicy nie przewidzieli takiej motoryzacji... Najgorzej jest

³³² CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 2, Speech of A. A. Mazewski, President Polish American Congress, Chicago, Illinois, 26 XII 1970 r., s. 5-6; szerzej o sytuacji w Polsce A. Friszke, *Polska Gierka*, Warszawa 1995 r.; J. Kaliński, Cz. Noniewicz, *Historia Gospodarcza Polski XIX I XX w.*, Białystok 2015 r., s. 213-225.

³³³ CPAA, R. Mrotek, box 1, Polonia leaders attend Washington briefings, for immediate release, 30 III 1972 r.

z mięsem, które można zjeść w restauracji, u rodziny, jeżeli wiedziała na pewien czas naprzód o przyjeździe krewnych z zagranicy. Lepiej sytuowani i obrotni ludzie starają się o dostawy prosto ze wsi. Jak mogą, kupują więcej mięsa i odsprzedają znajomym. Inni ograniczyli spożycie mięsa; wystawanie w ogonkach jest męczące i często bezskuteczne [...]”³³⁴.

W sierpniu 1980 r. w oświadczeniu złożonym przez Kongres w Komisjach Wyborczych obu partii amerykańskich zaapelowano o dalszy rozwój handlu i współpracy gospodarczej z Polską, jak również o udzielenie dla niej konkretnej pomocy. Postulaty te argumentowano stwierdzeniem, że pogarszająca się sytuacja wewnętrzna kraju może w krótkim czasie doprowadzić do powtórnej konfrontacji społeczeństwa z rządem PRL (jak w roku 1970 i 1976). Przestrzegano, że otwarty konflikt może spowodować odwrót od ewolucyjnych zmian i zagrozić sowiecką interwencją zbrojną, co w konsekwencji pogorszy relacje Wschód – Zachód³³⁵. Z podobnym przesłaniem A. Mazewski zwrócił się w memoriale przedstawionym w Departamencie Stanu USA w dniu 25 VIII 1980 r. W jego treści uzasadniał, że przyczyną strajków jest pogłębiający się kryzys gospodarczy spowodowany głównie przez nieefektywny, marnotrawny i skorumpowany system komunistyczny centralnego planowania i zarządzania gospodarką kraju, zwracając się w sposób następujący: „W celu przywrócenia rentowności ekonomicznej Polski zalecamy, aby rząd Stanów Zjednoczonych zaoferował Polsce rozszerzony program pomocy gospodarczej, oparty na wprowadzeniu polskiego rządu w naprawcze reformy strukturalne, zmierzające do jej przyszłego rozwoju gospodarczego”. Według prezesa KPA nowy program pomocy gospodarczej dla Polski powinien opierać się na zmianie harmonogramu spłaty zadłużenia zagranicznego kraju. Proponował przedłużenie czasu spłaty dodatkowych kredytów na ziarno wynoszących co najmniej o 675 milionów dolarów. Zalecał uruchomienie specjalnego programu „jedzenie awaryjne”³³⁶.

³³⁴ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 17, List od K. Łukomskiego do Komisji Spraw Polskich KPA, 9 VIII 1980 r. informujący o sporządzonej przez jednego z członków Komisji ocenie ówczesnej sytuacji w Polsce; Sytuacja w Polsce – obserwacja z maja-czerwca 1980 r., 31 VII 1980 r., s. 1-2; szerzej o sytuacji gospodarczej w Polsce lat 1976-1980 J. Kaliński, *Gospodarka w Polsce w latach 1944-1989. Przemiany strukturalne*, Warszawa 1995 r., s. 177-201; A. Jezierski, C. Leszczyńska, *Historia Gospodarcza Polski*, Warszawa 2002 r., s. 538-539; J. Kaliński, Cz. Noniewicz, *Historia Gospodarcza...*, s. 225-232.

³³⁵ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 6, *Polonia's agenda for the eighties domestic and international problems presented to the Democratic and Republican Platform Committees*, „Bulletin Polish American Congress”, 8 VIII 1980 r.

³³⁶ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 7, A. A. Mazewski, Memorandum on current conditions in Poland, 25 VIII 1980 r.

W dniu 12 IX 1980 r. prezydent Stanów Zjednoczonych ogłosił program pomocy dla Polski, który przewidywał udzielenie 670 milionów dolarów w Commodity Credit Corporation (CCC) na zakup amerykańskich towarów rolnych w roku obrotowym, począwszy od 1 X 1980 do 1981 r. Gwarancją udzielenia kredytu miał być zakup przez rząd PRL około 4 milioów ton zbóż paszowych, pszenicy i soi, jak też bawełny, tytoniu czy ryżu³³⁷.

Napięta sytuacja ekonomiczna była powodem ciągłych zabiegów ze strony prezesa KPA o pomoc gospodarczą dla Polski. W tej sprawie doszło do szeregu konferencji z przedstawicielami rządu amerykańskiego m.in. z R. Barry (11 III 1981 r.), z J. Scanlon, którego zastąpił R. Barry (11 VI 1981 r.) czy z R. Reganem (13 VII 1981 r.)³³⁸. Z inicjatywy K. Łukomskiego powstał wieloletni program pomocy dla Polski, który obejmował trzy główne obszary: rolnictwo indywidualne, niewielkie prywatne przedsiębiorstwa, branże eksportowe i współpracę przemysłową między korporacjami amerykańskimi a polskimi przedsiębiorstwami produkcyjnymi. W dniu 10 IX 1981 r. odbyło się spotkanie reprezentacji amerykańskiej z udziałem L. Eagleburger'a, J. Scanlona, P. Bridges'a, N. Andrews'a oraz strony polskiej na czele z K. Łukomskim, Z. Dziekonskim, i prof. Kowalikiem³³⁹.

Wprowadzenie stanu wojennego w Polsce na pewien okres zawiesiło starania Kongresu Polonii o amerykańską pomoc, ale również przerwało rozważania Waszyngtonu nad projektem udzielenia pożyczki dla Warszawy. KPA uważał, że zastosowane w obecnej sytuacji ekonomiczne sankcje skłonią rząd PRL do przyjęcia warunków przedstawionych przez Kongres Polonii tzn. odstąpienia od decyzji stanu wojennego, zwolnienia więźniów, wznowienia negocjacji z „Solidarnością”³⁴⁰.

Według artykułu J. Nowaka *Czy znieść sankcje?*, opublikowanego na początku stycznia 1984 r., restrykcje zastosowane wobec władz PRL w perspektywie dwóch lat umożliwiły wizytę papieża w Polsce oraz zniosły stan wojenny, lecz nie rozwiązały problemu przetrzymywanych bezprawnie więźniów. Autor doszedł do wniosku, że

³³⁷ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 7, Fact Sheet, Polish Agricultural Credit Guarantees, 12 IX 1980 r.

³³⁸ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 7, Report of President A. A. Mazewski, from October 25, 1980 to October 20, 1981, Board of Directors meeting October 30, 1981, Washington, D. C, s. 3-4.

³³⁹ Tamże, s. 7-8.

³⁴⁰ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 17, A. Mazewski, Memorandum of the Polish American Congress, 25 X 1982 r.; Na początku grudnia 1981 r. Waszyngton rozważał możliwość podjęcia wspólnej inicjatywy z państwami sojuszniczymi udzielenia dla Warszawy pożyczki w wysokości 2-2,5 miliarda dolarów. O rozpoczęciu realizacji programu decydować miało spełnienie przez rząd PRL warunków, które prowadziłyby do ekonomicznej stabilizacji kraju. Zob. J. Tyszkiewicz, *Biały Dom i pomoc ekonomiczna dla Polski w latach 1980-1981* [w:] *Polityka i humanitaryzm 1980-1989*, red. M. Świder, Toruń 2010 r., s. 77-78.

główny nacisk powinien być skierowany wobec głównego sprawcy – ZSRR, co nie nastąpiło, a polityka amerykańska wykazała brak konsekwencji. Dowiodły to kolejne decyzje rządu Stanów Zjednoczonych dotyczące zniesienia embarga zbożowego na Związek Radziecki, a następnie podpisanie z nim pięcioletniej umowy na dostawę zboża. Potwierdziła to również kontynuacja budowy europejskiego rurociągu gazowego i zgoda na udzielanie kredytów dla bloku wschodniego. Sankcje amerykańskie zastosowane wobec PRL w postaci zakazu lądowania LOT-u pozbawiły kraj dopływu dewiz w wysokości 1.3 miliona dolarów, jak również przyniosły dla rybaków straty z powodu zakazu połowu morskiego. Zawieszenie klauzuli największego uprzywilejowania spowodowało podwyższenie amerykańskich ceł przewozowych na towary z Polski (z wyjątkiem żywności). Według danych, polski eksport na rynki amerykańskie spadł z 320 milionów dolarów w 1981 r. do 95 milionów w pierwszej połowie 1983 r. Wstrzymanie dopływu kredytów, które od lat 70. XX w. wspierały polską gospodarkę, doprowadziły do gwałtownego spadku importu pasz, maszyn, części zapasowych i surowców, a to z kolei spowodowało zatrzymanie wytwórstwa zakładów produkcyjnych. J. Nowak sceptycznie podchodził do teorii mówiącej o wymuszeniu na satelitach Moskwy przywrócenia rządów demokratycznych poprzez nacisk gospodarczy. Uważał, że działaniem tym można jedynie skłonić rząd PRL do zwolnienia więźniów politycznych i zaniechania procesów³⁴¹.

Według prezydenta R. Regana ograniczenie amerykańskich sankcji pozytywnie wpłynie na poprawę sytuacji praw człowieka w Polsce, które w przyszłości stworzy podstawę do reaktywacji polskiego wniosku o członkostwo w Międzynarodowym Funduszu Walutowym. Z podobnego założenia wychodziła również Krajowa Rada Dyrektorów KPA, licząc, że działanie to utoruje drogę do kolejnych ustępstw na rzecz Polski takich jak: przywrócenie klauzuli największego uprzywilejowania, renegotjacji spłat zadłużeń, możliwość kredytów rolnych Commodity Credit Corporation (CCC) czy innych kredytów handlowych³⁴².

W maju 1984 r. KPA zdecydował o przyznaniu pomocy dla rolników indywidualnych w ramach realizacji projektu pilotażowego, którym miał się zająć

³⁴¹ CPAA, A. Błaszczynski, box 5, fol. 5, J. Nowak, *Czy znieść sankcje?*, „Zgoda”, 6-7 I 1984 r.; szerzej na temat sytuacji gospodarczej Polski J. Kaliński, Cz. Noniewicz, *Historia Gospodarcza...*, s. 233-235; Z. Landau, *Gospodarka Polski Ludowej*, Warszawa 1994 r., s. 59-60; M. Krajewski, *Historia gospodarcza Polski do 1989 roku. Zarys problematyki*, Włocławek 2000 r., s. 517-522.

³⁴² CPAA, S. Blejwas, box 2, fol. 28, President Regan denounces division of Europe and permanent subjugation of the people of Eastern Europe, 17 August, 1984; CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 1, Oświadczenie Krajowej Rady Dyrektorów KPA, 10 XII 1984 r.

niezależny od rządu PRL Kościelny Fundusz Pomocy w Polsce. Wsparcia finansowego miały udzielić, za zgodą Kongresu, Stany Zjednoczone. Według zapowiedzi M. Lenard w początkowej fazie miał być on zasilony kwotą 10 milionów dolarów, a suma ta miała wzrastać w zależności od przynoszonych efektów oraz reform ze strony rządu PRL. Projekt ten miał potrwać pięć lat, a w realizację jego miały się również włączyć Kościół katolicki w Niemczech Zachodnich oraz Francji. Prognozowano, że pierwszy etap będzie kosztował rząd USA nawet ok. 28 milionów. Zgromadzone środki miały posłużyć w stosunkowo krótkim czasie do kompleksowej modernizacji polskiego rolnictwa, a w następstwie do zwiększenia produkcji rolnej, dzięki której ograniczony zostałby import żywności z zagranicy³⁴³.

W wydanym oświadczeniu w maju 1985 r. Kongres ponownie poparł program pomocy gospodarczej dla Polski. Decyzję tę argumentował w następujący sposób: „[...] kontynuacja stagnacji polskiej gospodarki i dalszego pogorszenia warunków życia ludu byłaby nie tylko szkodliwa dla ożywienia gospodarczego, ale również wywoływałaby poczucie opuszczenia, frustracji i beznadziei, a co za tym idzie, zwiększyłoby to niebezpieczeństwo niekontrolowanego wybuchu społecznego ze wszystkimi wywołanymi tym skutkami i grożącą destabilizacją całej Europy Środkowo-Wschodniej”. Sądzone, że prawidłowo przygotowany „mini-Marshall plan” – długoterminowy projekt pomocy gospodarczej dla Polski przyniósłby uniezależnienie od współpracy politycznej i wojskowej od Związku Sowieckiego. W rezultacie przybliżyłoby to kraj do zachodnich państw demokratycznych. Poparto możliwość udzielenia dla Polski przywilejów celnych i kredytów CCC na zakup towarów rolnych, a w szczególności projekt dla indywidualnych rolników. Uznano, że zmiany te wymagają od rządu PRL chęci wprowadzenia reform społeczno-gospodarczych takich jak pluralizm związkowy czy zniesienia cenzury ekonomicznej³⁴⁴.

Tuż po zniesieniu przez Stany Zjednoczone ekonomicznych sankcji nałożonych na PRL Kongres Polonii przedstawił szereg reform, które ich zdaniem, „zadecydują czy Polska stoi w obliczu dalszej politycznej destabilizacji i stagnacji gospodarczej, czy też wejdzie w okres ewolucyjnych zmian”. Za konieczne uważano stopniowe

³⁴³ CPAA, S. Blejwas, box 2, fol. 27, Summary of the PAC meeting, May 3-4, 1984; CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 1, *Assistance to individual Farmers Project*, „Polish American Congress Newsletter”, vol. 7, April 1984; *PAC supports church sponsored foundation to aid individual farmers in Poland*, „Polish American Congress Newsletter”, vol. 9, December 1984; CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 9, Report of the President and the Executive Committee of the Polish American Congress from October 12, 1984 to May 31, 1985, s. 10.

³⁴⁴ CPAA, A. Błaszczynski, box 4, fol. 30, Sanctions – International Monetary Fund economic assistance, May 18, 1985.

wprowadzanie elementów gospodarki rynkowej, które zastąpiłyby ówczesny system centralnie zarządzanej i kontrolowanej struktury ekonomicznej Polski. Proponowano, aby nakłady inwestycyjne w pierwszej kolejności skierowane zostały na sektor indywidualnego rzemiosła, drobnego przemysłu, rolnictwa oraz eksportu. Twierdzono, że udzielane kredyty (MFW i Banku Światowego) na konkretne projekty zapewnią Polsce dostęp do nowoczesnej technologii, która wyeliminowałaby stopniowo technologię zbrojeniową. Opowiadano się za pełną kontrolą Stanów Zjednoczonych nad postępami w realizacji programu pomocy ekonomicznej dla Polski³⁴⁵.

W dniu 22 VIII 1988 r. K. Łukomski zaapelował do wszystkich wydziałów stanowych KPA o poparcie dla wzniesionego w Senacie Stanów Zjednoczonych projektu ustawy (o nadanym numerze S 2702) o pomocy dla prywatnej inicjatywy gospodarczej w Polsce. W tym celu proszono o pisanie listów do senatorów i kongresmenów w poszczególnych dystryktach oraz aby ich kopie i otrzymywane odpowiedzi, aby kierowane były do biura KPA w Waszyngtonie do M. Lenard, koordynującej akcją poparcia dla tej ustawy. Wniosek ten został złożony przez senatorów: Carla Levina, Alana Dixona, Franka Murkowskiego, Barbarę Mikulską i Paula Simona. Ustawa ta umożliwiłaby pomoc ze strony agencji federalnej Overseas Private Investment Corporation (OPIC) dla obywateli amerykańskich w rozpoczęciu inwestycji w prywatnym sektorze polskiej ekonomii. Uzależniała ona pomoc OPIC min.: od wyłączonej inwestycji w przedsiębiorstwa prywatne lub od projektów sponsorowanych przez Kościół Katolicki albo inne niezależne organizacje społeczne. Wprowadzenie tej ustawy zobowiązywało władze PRL do liberalizacji ekonomii i reformy polskiego systemu gospodarczego. Projekt podobnej ustawy miał być również złożony w Izbie Reprezentantów. Przykładowym listem w sprawie wsparcia dla ustawy senatora C. Levina może być petycja S. Blejwasa skierowana na ręce Ch. Dodda³⁴⁶.

³⁴⁵ CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 30, President's Report of the Polish American Congress November 16, 1986 to June 1, 1987 Milwaukee, Wisconsin, tamże, zał. do raportu 15, Poland in the post sanctions era: conditionality of a program of national reconciliation and economic recovery, Statement adopted by the Polish American Congress Executive Committee and National Vice Presidents at a meeting held on April 10, 1987; szerzej na temat sytuacji gospodarczej Polski po zniesieniu sankcji J. Kaliński, Cz. Noniewicz, *Historia Gospodarcza...*, s. 235-240; o sytuacji gospodarczej Polski lat 1986-1989 M. Krajewski, *Historia gospodarcza...*, s. 522-531.

³⁴⁶ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 18, K. Łukomski to Presidents of State Divisions, Presidents of National Organizations, National Directors, Members of the Polish Affairs Commission, August 22, 1988; Komunikat prasowy KPA, Projekt ustawy o pomocy dla prywatnej inicjatywy gospodarczej w Polsce wniesiony w Senacie Stanów Zjednoczonych, 22 VIII 1988 r.; CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 6, fol. 6, K. Łukomski, Legislative Alert, August 22, 1988; komunikat prasowy, Sen. Levin introduces bill to help spur private sector

Informacja o zawarciu porozumienia społecznego pomiędzy władzą PRL a opozycją solidarnościową wzmogła nacisk ze strony Kongresu Polonii na rząd amerykański w celu natychmiastowego wprowadzenia programu pomocy dla gospodarki polskiej. Szczególne protesty Zarządu KPA rozpoczęły się po ogłoszeniu przez Izbę Reprezentantów uchwały z dnia 21 VII 1989 r. przewidującej 23 miliony dolarów dotacji na rozwój sektora prywatnego w Polsce. Według Kongresu decyzja ta była całkowicie sprzeczna z przedstawionym przez prezydenta G. Busha podczas wizyty w Polsce programem pomocy na kwotę 100 milionów dolarów. W związku z tym KPA domagał się rewizji podjętej uchwały i realizacji zobowiązań prezydenta USA w następujący sposób: „[...] Uchwała Izby Reprezentantów wywołała w społeczeństwie polskim zrozumiałe poczucie zawodu i podważyła, niezachwianą dotąd, wiarygodność wobec polityki Stanów Zjednoczonych, kraju z którym Polacy wiążą swoje nadzieje na lepszą przyszłość. W konsekwencji może to podważyć kruchą równowagę sytuacji w Polsce i zagrozić odwróceniem procesu porozumienia narodowego i stopniowej realizacji reform systemu politycznego i gospodarczego Polski [...]”³⁴⁷.

Kongres Polonii uważał, że Stany Zjednoczone wspierane przez państwa Zachodnie, powinny zainicjować plan przebudowy gospodarczej Europy Środkowo-Wschodniej, dzięki któremu byłaby w przyszłości możliwa do osiągnięcia integracja europejska. Popierano zapowiedziany przez rząd T. Mazowieckiego program reform zorientowany na gospodarkę rynkową, jak też zapewnienia o wewnętrznej stabilizacji kraju. Rok 1990 E. Moskal rozpoczął od licznych spotkań w sprawie amerykańskich programów pomocy dla Polski. W szczególności zabiegano o wszczęcie realizacji zatwierdzonego przez prezydenta G. Busha Polsko-Amerykańskiego Funduszu Przedsiębiorczości (Polish American Enterprise Fund) na kwotę 300 000 000 dolarów. Projekt ten miał być realizowany w oparciu o przyjętą w grudniu 1989 r. ustawę dotyczącą Wsparcia Demokracji Europy Wschodniej – Support for East European Democracy (SEED). Zadaniem funduszu było ożywienie polskiej gospodarki poprzez wsparcie sektora prywatnego i umożliwienie działalności inwestorom amerykańskim.

economy in Poland. PAC urges its support, August 22, 1988; CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, List od S. Blejwasa do Ch. Dodda, 30 VIII 1988 r.

³⁴⁷ CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, Komunikat prasowy KPA, KPA domaga się przywrócenia 100 milionów dolarów na pomoc w rozwoju sektora prywatnego gospodarki polskiej, według programu przedstawionego przez prezydenta Busha, 31 VII 1989; szerzej na temat sytuacji gospodarczej Polski po 1989 r. J. Kaliński, Cz. Noniewicz, *Historia Gospodarcza...*, s. 247-255; szerzej na temat planu pomocy Polsce administracji George'a Busha patrz: A. Mazurkiewicz, *Dyplomacja Stanów Zjednoczonych...*, s. 213- 236.

Z drugiej strony program ten miał być gwarancją wprowadzania ze strony rządu PRL wymaganych reform w kraju. Odpowiedzialność za rozporządzanie przyznanymi środkami powierzono Kongresowi. Pracę koordynować mieli J. P. Birkelund, L. Kirkland, Z. Brzeziński, Ch. Harper oraz N. Rey, których zadaniem było działać w Radzie Dyrektorów KPA³⁴⁸.

Innym równie ważnym tematem było podejmowanie rozmów przez członków KPA z przedstawicielami rządu amerykańskiego oraz przedstawicielami międzynarodowych organizacji finansowych takich jak IMF, IFC, World Bank, OPIC w sprawie ograniczenia spłaty zadłużenia Polski. Według danych przekazanych przez J. Kordeka w raporcie z czerwca 1990 r. dług Polski wynosił 40 miliardów dolarów, (z czego 80% tej sumy należało przekazać krajom Zachodnim, 2.5 miliardów dolarów rządowi USA oraz 300 milionów dolarów amerykańskim bankom). Zdawano sobie sprawę, że tak duże zadłużenie przeszkodzi w rozwoju polskiej gospodarki. Kongres Polonii podejmował wszelkie możliwe próby nawiązania współpracy z Kongresem Stanów Zjednoczonych. W wyniku zabiegów KPA senatorowie P. Simmon i A. Dixon w dniu 5 VI 1990 r. wprowadzili uchwałę (S. Res. 293) do Senatu USA, dotyczącą redukcji polskiego zadłużenia. Wniosek ten uzasadniano zagrożeniem dla powodzenia programu reform polskiego rządu oraz próbą zachęcenia innych rządów Europy Środkowo-Wschodniej do podejmowania zmian. W celu wsparcia ustawy Senatorowie J. Biden i B. Bradley zaapelowali do prezydenta G. Busha, wzywając go do podjęcia działania w tej sprawie. Jednocześnie E. Moskal zwrócił się do prezydenta USA o poruszenie tej kwestii na szczycie G-7 w lipcu 1990 r. oraz zaproszenie do debaty polskich przedstawicieli, pisząc w sposób następujący: „[...] Panie Prezydencie, twoje stanowisko w tej bardzo ważnej kwestii będzie zapamiętane w Polsce i Europie Wschodniej, nie mówiąc już o każdym Amerykaninie polskiego pochodzenia w Stanach Zjednoczonych”.

Kongres Polonii był inicjatorem szeregu spotkań w sprawie nowej ustawy SEED II czy Fannie Mae, których było celem opracowanie kompleksowej polityki

³⁴⁸ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 21, Report of President of the Polish American Congress from Nowember 18, 1989 to June 27, 1990, tamże, Meeting with the President the White House Wednesday, March 14, 1990; Zob. E. Moskła to J. Birkeland, March 22, 1990; J. Birkeland to E. Moskal, 22 March, 1990; Resolution on economic assistance to Poland, rezolucja podjęta przez Krajową Radę Dyrektorów KPA na zebraniu w Dearborn, Mich., 29-30 VI 1990 r.; CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, Press Release, March 15, 1990, dotyczy postanowień konferencji delegacji KPA ze stroną amerykańską w dniu 14 III 1990 r.; Press Release, March 17, 1990, dotyczy programu Polish American Enterprise Fund; CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, Report of the PAC National Executive Director for the period from January 1 through June 25, 1990, s. 3.

mieszkaniowej dla obywateli polskich. Starał się również o nawiązanie porozumienia o wolnym handlu, które dawałoby Polsce większą szansę dla rozwoju gospodarczego i stabilności politycznej, jak też zapewnienie pomocy technicznej dla polskich rolników³⁴⁹.

2.6. Stanowisko KPA w sprawie zachodniej granicy Polski

Wielokrotnym tematem rozmów podejmowanych przez przedstawicieli Kongresu Polonii była kwestia uznania przez Stany Zjednoczone polskiej granicy na Odrze i Nysie Łużyckiej. Pomimo podpisania przez PRL traktatów z NRD (1950) oraz RFN (1970) sprawa ta była poruszana z różnym efektem i nasileniem od początku kadencji A. Mazewskiego³⁵⁰. Przykładem może być jego rozmowa z ówczesnym kandydatem na prezydenta R. Nixonem oraz z wiceprezydentem H. Humphrey'em³⁵¹ czy wysłany telegram do Sekretarza Stanu przed wyjazdem prezydenta R. Nixona do Europy³⁵². W listopadzie 1969 r. A. Mazewski poinformował Polonię amerykańską, że Zarząd Wykonawczy KPA nie ustaje w zabiegach o zatwierdzenie zachodniej granicy Polski³⁵³. W dniu 13 X 1970 r. w memoriale złożonym prezydentowi R. Nixonowi

³⁴⁹ CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, Report of the PAC National Executive Director for the period from January 1 through June 25, 1990, s. 4-5; CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 21, Report of President of the Polish American Congress from November 18, 1989 to June 27, 1990, tamże, Resolution (S. Res. 293), złożona w Senacie Stanów Zjednoczonych przez senatorów P. Simona i A. Dixona w dniu 5 VI 1990 r.; list od E. Moskala do G. Busha, 6 VI 1990 r.; szerzej o sytuacji gospodarczej Polski lat 1981-1989 J. Kaliński, *Gospodarka Polski...*, s. 202-235;

³⁵⁰ CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 30, Polish American Congress position paper Poland's Western frontier, May 18, 1985; szerzej na temat stanowiska Polski wobec państw niemieckich w latach 1945-1955 E. Cziomer, *Historia Niemiec 1945-1991. Zarys rozwoju problemu niemieckiego od podziału do jedności*, Kraków 1992 r., s. 61-69, tamże o układzie RFN z Polską z 7 XII 1970, s. 119-120; J. Tyszkiewicz, *Granica na Odrze i Nysie w stosunkach polsko-amerykańskich w latach 1956-1970* [w:] *Między Październikiem a Grudniem. Polityka Zagraniczna doby Gomułki*, Wrocławskie Studia z Polityki Zagranicznej, t. 2., red. K. Ruchniewicz, B. Szaynik, J. Tyszkiewicz, Toruń 2005, s. 177-179; J. Fiszer, *Stosunki polsko-niemieckie w latach 1970-1989 – uwarunkowania i bilans* [w:] *Stosunki polsko-niemieckie w latach 1970-1995. Próba bilansu i perspektywy rozwoju* pod red. J. Holzera i J. Fiszera, Warszawa 1998 r., s. 11-26.

³⁵¹ CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 7, Protokół z posiedzenia Zarządu Wykonawczego i Dyrekcji KPA odbytego w dniu 6 XII 1968 r. w Sherman House w Chicago, Illinois, s. 6.

³⁵² CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 7, Sprawozdanie prezesa KPA, A. A. Mazewskiego za okres czasu od 6 XII 1968 r. do 26 VII 1969 r., złożone na posiedzeniu dyrekcji w dniu 26 VII 1969 r. w Shoreham Hotelu w Waszyngtonie, D. C., s. 6; szerzej na temat wizyty prezydenta R. Nixona w Warszawie J. Tyszkiewicz, *Rozbijanie monolitu...*, s. 315-326.

³⁵³ Instytut J. Piłsudskiego w Nowym Jorku, A. Mazewski, Drodzy Rodacy, listopad 1969 r.

A. Mazewski stwierdził: „[...] Istotnym i kluczowym punktem postawy ideologicznej jest problem w obszarze Odry i Nysy granicy między Polską a Niemcami a postawą Stanów Zjednoczonych. Uznanie tej granicznej linii, zwłaszcza w Stanach Zjednoczonych i innych mocarstwach zachodnich, ma ogromne znaczenie nie tylko dla narodu polskiego, ale dla pokoju i stabilności w Europie Środkowo-Wschodniej, a tym samym do pokoju i stabilności całej Europy, które z kolei przyczyną się do bezpieczeństwa amerykańskiego[...].” „[...] Nadszedł czas na Stany Zjednoczone, aby oświadczyć, że uznają trwałość granicy na Odrze i Nysie. Takie oświadczenie, wydane przez administrację, przyniosłoby, Panie Prezydencie, trwałe zmiany w Europie, a szczególnie wśród narodów, które teraz cierpią sowiecką dominację [...]”³⁵⁴.

Sprawa uznania zachodniej granicy stała się również wyznacznikiem działań ówczesnego przewodniczącego Komisji Spraw Polskich KPA W. Chrypińskiego³⁵⁵. Po wydarzeniach z grudnia 1970 r. w Polsce prezes KPA, A. Mazewski uznał, że dowodem większego zainteresowania rządu amerykańskiego kwestią polską będzie uznanie jej granicy na Odrze i Nysie Łużyckiej³⁵⁶. Sprawę tę poruszył również wydział stanowy KPA na stan Connecticut w oświadczeniu wydanym z okazji 25-tej rocznicy powołania do życia KPA w Stanach Zjednoczonych, pisząc: „[...] Domagamy się od kompetentnych władz KPA nieustannego wywierania presji na Departament Stanu o uznanie i zagwarantowanie zachodniej granicy Polski na Odrze i Nysie. Akt uznania istniejącego od ćwierć wieku stanu faktycznego byłoby olbrzymim sukcesem propagandowym dla Stanów Zjednoczonych, usuwając fałszywe założenia propagandy komunistycznej, że tylko Rosja Sowiecka gwarantuje nienaruszalność zachodniej granicy Polski [...]”³⁵⁷.

Wiele kontrowersji wśród Polaków i Polonii wzbudził zapis podpisanej rezolucji RFN w Bundestagu z 17 V 1972 r. o możliwości zmiany granic w przypadku

³⁵⁴ CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 7, Sprawozdanie prezesa KPA, A. A. Mazewskiego za okres czasu od 16 VIII 1970 r. do 12 XII 1970 r. złożone na posiedzeniu Dyrekcji w dniu 12 XII 1970 r. w hotelu Statler Hilton w Buffalu, New York, s. 2-3, tamże, Memorandum presented to president Nixon by representatives of the Polish American Congress at a White House Conference October 13, 1970.

³⁵⁵ CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 7, Ważniejsze uchwały Ósmej Krajowej Konwencji KPA odbytej w dniach 14-16 VIII 1970 r. w Sherman House, Chicago, Illinois, s. 7.

³⁵⁶ CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 2, Speech of A. A. Mazewski, President Polish American Congress, Chicago, Illinois, 26 XII 1970 r., s. 6.

³⁵⁷ CPAA, box 1, fol. 8, PAC Conn., Oświadczenie Wydziału Kongresu Polonii Amerykańskiej na stan Connecticut w dwudziestą piątą rocznicę powołania do życia Kongresu Polonii Amerykańskiej w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej.

możliwości przyszłego zjednoczenia Niemiec³⁵⁸. W 1983 r. sprawa granic Polski ponownie wróciła na forum Kongresu Polonii. Przyczyną tego stanu rzeczy było wydane przez ministra spraw wewnętrznych RFN, Fredricha Zimmermanna, oświadczenie, w który stwierdził, że: „[...] rząd nie będzie ograniczał się w kwestii zjednoczenia Niemiec do regionów Republiki Federalnej Niemiec i Niemieckiej Republiki Demokratycznej, ale będzie upominał się o byłe niemieckie terytoria na wschód od rzek Odry i Nysy [...]”. Słowa te potwierdził Rzecznik Rządu Federacyjnego z Bonn. Wypowiedzi te wywołały falę wzburzenia i niepokoju społeczeństwa polskiego jak też Polonii amerykańskiej. W odpowiedzi A. Mazewski wystosował pismo do G. Schultza, oczekując reakcji ze strony rządu amerykańskiego wobec stanowiska politycznego Niemiec. Sekretarz Stanu USA w liście do prezesa KPA poparł oczekiwania strony polskiej oraz przyznał, że pomimo układu Polska-RFN z 1970 r. oraz Aktu Końcowego KBWE z 1975 r. od czasu II wojny światowej nie doszło do podpisania wyczerpującego traktatu pokojowego pomiędzy stroną polską a niemiecką. W następstwie minister spraw zagranicznych RFN, Hans-Dietrich Genscher, podsumowując stanowisko swojego rządu, wypowiedział się następującymi słowami: „[...] nie można przyjąć lub się obawiać, że każdy członek rządu federalnego zamierza nie stosować się do porozumień lub nie chce rozwijać w pozytywny sposób stosunki zagraniczne. Każdy z nas chce być wiarygodnym partnerem; nie ma nikogo, kto zamierza cofnąć bieg historii [...]”³⁵⁹.

Obawy Polaków i Polonii związane z granicą polsko-niemiecką zostały częściowo rozwiane przez podpisane oświadczenie pomiędzy kanclerzem Helmutem Kohlem a przywódcą NRD Erichem Honeckerem w dniu 13 III 1985 r. Treść tego dokumentu dotyczyła poszanowania integralności terytorialnej i suwerenności wszystkich państw w Europie w ich obecnych granicach.

Kongres Polonii z pewnym dystansem odniósł się do wypowiedzi R. Regana z dnia 6 V 1985 r., który przed zgromadzonymi studentami niemieckimi w zamku

³⁵⁸ CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 30, Sanctions – International Monetary Fund economic assistance, May 18, 1985.

³⁵⁹ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 20, Report of the President and Executive Committee of the Polish American Congress meeting June 3, 1983 – Washington, D. C., s. 5-6, tamże, list od A. Mazewskiego do G. Schultza, 7 III 1983 r., zał. nr 8, tamże, odpowiedz z Departamentu Stanu do A. Mazewski, zał. nr 9; S. Blejwas, box 1, fol. 1, *No one intends to turn back the wheels of history*, „Polish American Congress Newsletter”, vol. 5, July 1983; J. Wojdon, *W jedności siła...*, s. 363; szerzej na temat relacji RFN a PRL w 1983 r. A. Czubiński, *Realizacja układu z 7 XII 1970 r. o podstawach normalizacji wzajemnych stosunków pomiędzy PRL I RFN [w:] PRL – RFN Błaski i cienie procesu normalizacji wzajemnych stosunków (1972-1987)* pod red. A. Czubiński, Poznań 1988 r., 54-58.

Hambach wezwał do możliwości demokratycznego zjednoczenia Niemiec, ale uzależnionego od wolności panującej w całej Europie. W czerwcu 1985 r. w przygotowanych przez Kongres najważniejszych postulatach odnośnie działań na rzecz Polski w dalszym ciągu postanowiono zabiegać o uznanie przez rząd amerykański nienaruszalności zachodniej granicy, podkreślając, że sprawa ta ma priorytetowe znaczenie w walce społeczeństwa polskiego pod okupacją sowiecką³⁶⁰.

W dniu 15 XII 1989 r. Zarząd KPA wydał oświadczenie, w którym wyraził zaniepokojenie zagrożeniem interesów narodu polskiego wynikającym z perspektywy zjednoczenia Niemiec, pisząc w sposób następujący: „[...] W pełni uznajemy niewątpliwe prawo wszystkich narodów do samostanowienia, które w wypadku Niemiec obejmuje prawo do zjednoczenia. Uważamy, że może ono nastąpić tylko przy pełnym poszanowaniu niezależności terytorialnej i bezpieczeństwa innych narodów [...]”. Poparto wypowiedź prezydenta G. Busha, który uzależniał połączenie dwóch państw niemieckich od trwałych zobowiązań wobec NATO, integracji Wspólnoty Europejskiej, roli mocarstw alianckich czy Końcowej Deklaracji Konferencji w Helsinkach³⁶¹. Pomimo udzielanego poparcia przez prezydenta Stanów Zjednoczonych w sprawie nienaruszalności terytorialnej granicy polsko-niemieckiej przez Kongresu Polonii zabiegał o wydanie oficjalnego oświadczenia w tej sprawie.

Rok 1990 E. Moskal rozpoczął od wzmożonego lobby na przedstawicieli rządu amerykańskiego. Prezes KPA w liście do prezydenta Busha zwrócił się z apelem o jak najszybsze uregulowanie tej kwestii jeszcze przed marcową wizytą premiera T. Mazowieckiego w Stanach Zjednoczonych. Prośbę tę motywował uspokojeniem niepewności Polaków oraz zapewnieniem swoich sojuszników o wsparciu w trudnym okresie kształtowania instytucji demokratycznych w kraju. Twierdził, że ponownie zjednoczone Niemcy, jak i wzmocniona ekonomicznie Polska z nienaruszalnością swoich granic może odegrać pozytywną rolę w kształtowaniu systemu demokracji oraz stabilności polityczno-gospodarczej Europy Środkowo-Wschodniej. Zabiegano o wypracowanie przez administrację amerykańską nowej wizji poglądów na dokonujące się zmiany oraz współudział w kształtowaniu nowego porządku w tej części świata. Z perspektywy Kongresu ważnym punktem było włączenie sprawy polskiej w rozmowy

³⁶⁰ CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 30, Sanctions – International Monetary Fund economic assistance, May 18, 1985; U.S. relations with Poland, June 14, 1985; A. Czubiński, *Realizacja układu z 7 XII 1970 r...*, s. 61-65; *Wielka historia świata...*, s. 136-137.

³⁶¹ CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, Komunikat prasowy KPA, Polska wobec perspektywy zjednoczenia Niemiec, Oświadczenie Zarządu Głównego KPA, 15 XII 1989 r.; szerzej na temat stanowiska Polski wobec zjednoczenia Niemiec patrz: E. Cziomer, *Historia Niemiec 1945-1991...*, s. 209-217.

planowanej konferencji „dwa plus cztery”, która, jak mówiono, nie powinna stać się dla Polaków kolejnym Poczdamem. Przestrzegano, że demontaż systemu komunistycznego może nieść ze sobą wiele negatywnych skutków, takich jak „wylęgarnia terytorialnych i etnicznych konfliktów” zagrażających pokój i stabilizację Europy. W przekonaniu E. Moskala to Stany Zjednoczone powinny przejąć przewodnią rolę w kształtowaniu konstruktywnego mechanizmu działań odbudowy politycznej i gospodarczej wschodniej części kontynentu, która w przyszłości stanie się równorzędnym partnerem Zachodu. W podobnym tonie zostało sformułowane przez prezesa KPA pismo do B. Mikulskiej oraz komunikat prasowy pt. „PAC President Moskal speaks out on Polish territorial integrity. Urges President Bush to re-affirm U.S. on the Polish-German border”. Kongres Polonii wyszedł z inicjatywą włączenia do porządku obrad konferencji „dwa plus cztery” udziału premiera T. Mazowieckiego, jako pełnoprawnego uczestnika tych rozmów. Decyzję tę poparł Wydział Stanowy KPA w Connecticut w dniu 18 II 1990 r. Twierdził, że naród niemiecki ma pełne prawo do zjednoczenia, lecz planowana unifikacja jego państwa powinna dać gwarancję nienaruszalności granic wszystkim krajom sąsiednim³⁶².

W dniu 22 II 1990 r. E. Moskal skierował do J. Bakera III list, w którym wyraził zaniepokojenie stanowiskiem Departamentu Stanu o niedopuszczeniu Polski w negocjacjach dotyczących zjednoczenia Niemiec, pisząc w następujący sposób „[...] Dla każdego kto rozumie historię Centralnej Europy, rzeczą najwyższej wagi jest dopuszczenie Polski do udziału we wszystkich rozmowach dotyczących bezpieczeństwa jej granic [...]”. „[...] Odsunięcie ich od rozmów dotyczących najbardziej żywotnych interesów Polski i pozwolenie grupie państw na podejmowanie decyzji w sprawach innych byłoby karygodnym powtórzeniem Jałty [...]”. „[...] Od tego czasu – przez ponad 45 lat – a nawet jeszcze dzisiaj, Polacy płacą potworną cenę za postanowienia podjęte przez aliantów z II wojny światowej. Taka sytuacja nie może się powtórzyć! [...]”. Prezes KPA zwrócił się do rządu amerykańskiego o ponowne rozpatrzenie uczestnictwa przedstawicieli polskich w dyskusjach nad nowym ładem Europy Środkowo-Wschodniej podkreślając, że ich pominięcie byłoby rażąco

³⁶² CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 21, Report of President of the Polish American Congress from November 18, 1989 to June 27, 1990, tamże, E. Moskl to G. Bush, February 15, 1990; E. Moskl to B. Mikulski, February 21, 1990; CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, komunikat prasowy KPA, PAC President Moskal speaks out on Polish territorial integrity. Urges President Bush to re-affirm U.S. on the Polish-German border, February 21, 1990; Resolution adopted unanimously at the annual convention of the Polish American Congress, District of Connecticut, February 18, 1990; szerzej na temat zmian w polityce zagranicznej Stanów Zjednoczonej wobec ZSRR oraz Europy Środkowo-Wschodniej P. Pleskot, *Kłopotliwa panna „S”...*, s. 813-814.

niesprawiedliwością dla narodu polskiego. W tej samej kwestii Kongres Polonii apelował do prezydenta G. Busha, prosząc o wpływ Stanów Zjednoczonych na regulację traktatem polskiej granicy jeszcze przed oficjalnym zjednoczeniem Niemiec. Wysunięto również propozycję spotkania z prezydentem USA celem szczegółowego nakreślenia problemu. List ten został opublikowany przez prasę amerykańską³⁶³.

Sprawa granicy polsko-niemieckiej odbiła się również szerokim echem wśród członków Kongresu Stanów Zjednoczonych. W dniu 28 II 1990 r. G. Miller wystosował list do przedstawicieli amerykańskiego Kongresu. W jego treści sprzeciwił się wypowiedzi kanclerza H. Kohla, który poddał rozstrzygnięcie granicy polsko-niemieckiej przyszłemu parlamentowi zjednoczonych Niemiec. Według niego, oświadczenie to wskrzeszało obawy niemieckiej ekspansji i agresji wobec kraju, gdzie miliony osób zginęło z rąk niemieckich najeźdźców zaledwie kilkadziesiąt lat temu. Zaapelował o kierowanie apeli do kanclerza Niemiec sprzeciwiających się jego stanowisku. Uważał, że kwestia ta powinna zostać wyjaśniona z udziałem suwerennego państwa polskiego, aby zjednoczony naród niemiecki mógł rozpocząć rozwój polityczno-gospodarczy swojego kraju. W dniu 1 III 1990 r. Marcy Kaptur przedstawiła na forum Kongresu, wbrew stanowisku kanclerza H. Kohla, propozycję wprowadzenia nowych przepisów prawnych dotyczących zjednoczenia Niemiec. Treść rezolucji wzywała do konsultacji w kwestii granic przedstawicieli Polski, Czechosłowacji oraz krajów sąsiadujących z Niemcami przed i podczas negocjacji połączenia dwóch państw niemieckich. Proponowała, aby główne rozmowy dotyczące nowego ładu w Europie z przewodnią rolą Stanów Zjednoczonych, ZSRR, Francji i Wielkiej Brytanii rozpocząć końcem marca ówczesnego roku. Identyczna propozycja wniosku została wniesiona do Senatu przez senatora P. Simona z uzasadnieniem, że kwestia granic powinna być wyjaśniona stosunkowo szybko, a zainteresowane kraje Europy Środkowo-Wschodniej mają moralne prawo być częścią tego procesu. Podczas obrad w Senacie USA sprawę regulacji granicy polskiej podarł kongresman F. Annunzino uzasadniając, że jest ona fundamentem zapewnienia bezpieczeństwa i stabilności w Europie Środkowo-

³⁶³ CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, E. Moskal to J. Baker III, February 22, 1990; komunikat prasowy KPA, „Nie chcemy Jałty II” Prezes Moskła do sekretarza stanu Bakera; Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 21, Report of President of the Polish American Congress from Nowember 18, 1989 to June 27, 1990, tamże, E. Moskl to G. Bush, February 26, 1990; szerzej o sprawie polskiej w Jałcie W. Roszkowski, *Historia Polski...*, s. 145-146.

Wschodniej. Poinformował o skierowaniu w tej sprawie podobnego listu do prezydenta G. Busha³⁶⁴.

W dniu 14 III 1990 r. dwunastu członków Kongresu Stanów Zjednoczonych złożyło swoje podpisy pod oświadczeniem regulującym granicę polsko-niemiecką, skierowaną do prezydenta G. Busha. W jego treści zwrócono się o wystosowanie pisma do rządów RFN i NRD o wydanie deklaracji nienaruszalności granicy niemieckiej z Polską. Proponowano obecność wszystkich zainteresowanych podczas negocjacji „dwa plus cztery” dotyczących granic oraz konsultacji z rządami Wielkiej Brytanii, Francji oraz ZSRR w sprawie granic zjednoczenia Niemiec. Pismo to kończyło się sposobem następujący: „[...] Obowiązkiem Stanów Zjednoczonych i wszystkich naszych europejskich sojuszników jest, aby zagwarantować, że to historyczne wydarzenie nie zagraża naszym przyjacielom w Polsce, Czechosłowacji czy gdziekolwiek w Europie. Zachęcamy do działania zapewniającego niezbędną do stabilnej europejskiej przyszłości”. W tej sprawie również W. Coyne skierował list do prezydenta USA, powołując się na odmowę przez kanclerza Niemiec gwarancji na lini Odra i Nysa³⁶⁵.

Wzmoczony lobbying KPA oraz poparcie ze strony sojuszników wśród członków Kongresu USA zaowocowało spotkaniem E. Moskala z prezydentem G. Bushem w Białym Domu, które miało miejsce w dniu 14 III 1990 r. W rozmowach towarzyszyli prezesowi KPA: J. F. Kordek, J. Nowak oraz M. Lenard. Stronę amerykańską reprezentowali M. Fitzwater oraz ambasador (?) Blackwell. Tematem konferencji była kwestia granicy polsko-niemieckiej oraz udział premiera Polski w debacie „dwa plus cztery”. Prezes KPA podkreślił, że idealnym momentem potwierdzenia amerykańskich gwarancji nienaruszalności polskiej granicy będzie wizyta T. Mazowieckiego w Stanach Zjednoczonych. W konkluzji prezydent G. Bush ogłosił, że rząd polski zasługuje na uczestnictwo podczas rozmów dotyczących bezpieczeństwa oraz na

³⁶⁴ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 21, Report of President of the Polish American Congress from November 18, 1989 to June 27, 1990, tamże, Kaptur introduces legislation addressing German reunification, March 1, 1990; G. Miller do członków Kongresu USA, 28 II 1990 r.; propozycja listu G. Millera dla członków Kongresu dotycząca kierowania apeli do kanclerza Niemiec; Congressman Annunzino calls for secure polish borders, Congressional Record House of Representatives, vol. 136, March 5, 1990.

³⁶⁵ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 21, Report of President of the Polish American Congress from November 18, 1989 to June 27, 1990, tamże, członkowie Kongresu USA do prezydenta G. Busha, 14 III 1990 r. Pismo to zostało podpisane przez: Ch. Dood, B. Mikulski, P. Simon, J. Lieberman, L. Benston, D. Riegle, C. Levin, D. Inouye, S. Matsunaga, Q. Burdick, H. Kohl, A. Dixon; W. J. Coyne to G. Bush, March 15, 1990.

poparcie aliantów w tej sprawie, które ma znaczenie dla rozwoju ruchu demokratycznego w Polsce. Zgodę tą poparł również kanclerz H. Kohl³⁶⁶.

Ilustracja 76, Spotkanie E. Moskala z prezydentem G. Bushem w dniu 14 III 1990 r.

Źródło: CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 21, Report of President of the Polish American Congress from November 18, 1989 to June 27, 1990.

W ostatnich dniach czerwca 1990 r. Krajowa Rada Dyrektorów w wydanym oświadczeniu wyraziła pełne poparcie dla stanowiska rządu T. Mazowieckiego dotyczące regulacji ostatecznym traktatem zachodniej granicy Polski dla pozytywnie rozwijającej się w przyszłości współpracy pomiędzy Polską a Niemcami. Według polskiej propozycji dokument ten powinien zostać przyjęty przez RFN, NRD i Polskę, a następnie ratyfikowany przez parlament zjednoczonego państwa niemieckiego³⁶⁷.

³⁶⁶ CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, Press Release, March 15, 1990, dotyczy konferencji z dnia 14 III 1990 r.; CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 21, Report of President of the Polish American Congress from November 18, 1989 to June 27, 1990, tamże, Meeting with the President the White House Wednesday, March 14, 1990.

³⁶⁷ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 21, Statement on German unification and Poland's western border; CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, Report of the PAC National Executive Director for the period from January 1 through June 25, 1990, s. 2-3; szerzej na temat stosunków polsko-niemieckich patrz: T. Mazowiecki, *Ku nowemu sąsiedztwu [w:] Od nienawiści do przyjaźni. O problemach polsko-niemieckiego sąsiedztwa* pod red. F. Pflügera, W. Lipschera, Warszawa 1994 r., s. 444-460.

2.7. Problem odbudowy Zamku Królewskiego w Warszawie

W dniu 11 II 1971 r. Zarząd Główny KPA utworzył Komitet Honorowy oraz Centralny Komitet Zbiórki na odbudowę Zamku Królewskiego w Warszawie. Na jego czele stanął zasłużony działacz społeczny, sędzia Tadeusz Adesko z Chicago. Do Centralnego Komitetu zostały powołane przez A. Mazewskiego następujące osoby: prezes Zjednoczenia Polskiego Rzymsko-Katolickiego, Józef Osajda, skarbnik Związku Narodowego Polskiego, Edward Moskał, skarbniczka Związku Polek w Ameryce, Leokadia Blikowska, skarbnik Edward Matuga, przemysłowiec Ted Szywała i prezes Klubu Przyjaciół Warszawy, Henryk Kudliński³⁶⁸. ZG Kongresu obawiał się reakcji Stowarzyszenia Polskich Kombatantów oraz innych organizacji byłych wojskowych polskich w USA, które uchwały, że zbiórki na ten nie poprą, identyfikując ją z pomocą dla polskiego reżimu. Z podjętej decyzji Kongres Polonii nie wycofał się, ale zwrócił się z apelem do wydziałów stanowych KPA o powoływanie w tym celu lokalnych komitetów³⁶⁹.

Z inicjatywy Dyrektora Wykonawczego KPA, K. Lenarda w dniu 16 III 1971 r. odbyło się spotkanie grupy członków społeczności polskiej w Waszyngtonie. Tematem dyskusji była zbiórka funduszy na odbudowę Zamku Królewskiego w Warszawie – symbolu polskiej przeszłości i chwały, zniszczonego przez Niemców w 1944 r. Plany odbudowy tego historycznego obiektu przed rokiem 1971 były niemożliwe z powodu braku zgody na to rządu PRL, który nie chciał wskrzeszania miejsc demokracji i kultury polskiej. Sytuacja ta uległa zmianie po wydarzeniach z grudnia 1970 r., wobec których władza PRL została skłoniona żądaniami narodu do utworzenia komitetu i rozpoczęcia zbiórki funduszy. Inicjatywę tę wsparła emigracja polska na całym świecie³⁷⁰.

³⁶⁸ CPAA, PAC, box 1, fol. 19, Zbiórka na Zamek, Polish American Congress; PAC, box 1, fol. 19, Komunikat prasowy, Polish American Congress, Inc.

³⁶⁹ P. Kardela, *Stanisław Gierat 1903-1977. Działalność społeczno-polityczna*, Szczecin 2000 r., s. 383-384.

³⁷⁰ CPAA, PAC, box 1, fol. 19, Zbiórka na Zamek, Polish American Congress; PAC, box 1, fol. 19, Komunikat prasowy, Polish American Congress, Inc.; problem odbudowy Zamku Królewskiego w Warszawie poruszył P. Majewski, *Jak zbudować „Zamek socjalistyczny”?*. *Polityczne konteksty odbudowy Zamku Krlewskiego Warszawie w latach 1944-1956* [w:] *Zbudować Warszawę piękną... O nowy krajobraz stolicy (1944-1956)* pod. red. J. Kochanowskiego, Warszawa 2003, s. 25-93.

W sprawozdaniu Komitetu dla Spraw Polskich KPA złożonym 8 X 1972 r. na Dziewiątej Krajowej Konwencji KPA w Detroit w punkcie 15. zapisano: „wyrazamy głębokie zaniepokojenie z faktu, że reżim warszawski planuje otwarcie Zamku Królewskiego na dzień 22 VII 1974 r., bo ta data jest związana z utratą wolności Polski. O wiele właściwszą byłaby data 3 maja, zapisana złotymi głoskami w naszej historii narodowej”³⁷¹.

Jednym z wydziałów stanowych KPA, który stanął przed kontrowersyjną decyzją powołania Komitetu Zbiórki na Odbudowę Zamku Królewskiego w Warszawie, był Wydział Stanowy KPA w Connecticut. Sprawa ta podzieliła skład zarządu. Jedni opowiadali się za zdaniem W. Maźnickiego, aby komitetu nie powoływać i zbiórki nie robić, a drudzy za wnioskiem przeciwnym V. Rejnika. Spór ten rozwiązało głosowanie, podczas którego większość opowiedziała się jednak za powołaniem komitetu. Według danych, na wniosek W. Maźnickiego głosowało 8 członków, a na V. Rejnika oddano 23 głosy, przy kilku wstrzymujących się³⁷². Wiadomość tę przedstawił A. Mazewskiemu prezes KPA w Connecticut, R. Mrotek³⁷³. W grudniu 1971 r. E. Liszka w przedstawionym sprawozdaniu finansowym na zebraniu Zarządu Wydziału Stanowego KPA w Connecticut podał, że zbiórka funduszy na zamek przebiega bez entuzjazmu, łączna zgromadzona suma to około 300 dolarów³⁷⁴.

Wydział Stanowy KPA w Connecticut sceptycznie odnosił się do osób podejmujących kampanię zbiórki pieniędzy w sposób indywidualny. Uważano, że osoba taka wystawia się na konsekwencje karne z braku posiadania odpowiedniej licencji, a jedynym reprezentacyjnym ciałem upoważnionym do akcji pomocowej jest komitet KPA działający pod przewodnictwem sędziego T. Adesko z Chicago³⁷⁵.

Centralny Komitet Zbiórki na odbudowę Zamku Królewskiego w Warszawie pod przewodnictwem T. Adesko zakończył swoją działalność w roku 1975. Zebrane donacje w sumie 13 399 57 dolarów zostały przekazane na ręce przewodniczącego

³⁷¹ CPAA, PAC, box 2, fol. 17, Dziewiąta Konwencja Krajowa KPA w Detroit 1972, sprawozdanie Komitetu dla Spraw Polskich złożone 8 X 1972 r.

³⁷² CPAA, PAC, box 1, fol. 7, Biuletyn Wydziału Stanowego KPA w Connecticut.

³⁷³ CPAA, PAC, box 1, fol. 19, List od R. Mrotka do A. Mazewskiego, 18 VI 1971 r.

³⁷⁴ CPAA, PAC CT, box 2, fol. 2, „Biuletyn Wydziału Stanowego KPA w Connecticut”, tamże, Sprawozdanie z Zebrania Zarządu, grudzień 1971 r.

³⁷⁵ Tamże, Kwartalne Zebranie Wydziału KPA w Connecticut, 12 XII 1971 r.

Obywatelskiego Komitetu Odbudowy Zamku Królewskiego w Warszawie, prof. dr Stanisława Lorentza³⁷⁶.

2.8. Walka z dyfamacją i dyskryminacją Amerykanów polskiego pochodzenia

Walkę z nagonką na Polskę i Polonię amerykańską prezentowaną w radio, telewizji i prasie oraz dyskryminacją³⁷⁷ zapowiedział w grudniu 1968 r. nowo wybrany prezes KPA, Alojzy Mazewski wypowiadając się w następujący sposób: „[...] ataki te mają charakter zorganizowanego spisku, obliczonego na poniżenie wszystkiego, co jest polskie lub polskiego pochodzenia i są wynikiem naiwności, ignorancji i złej woli tych ludzi, którzy mają dostęp do środków masowej komunikacji [...]”. Odpowiedzią Kongresu na antypolską kampanię medialną miał być wprowadzony w życie program uświadamiania Amerykanów. Jego realizacją miał zająć się specjalny Komitet Obrony Imienia Polskiego, którego powołanie KPA odkładał do czasu odbycia się konferencji intelektualistów. Wsparciem dla głównego komitetu miały być utworzone przez wszystkie wydziały stanowe Komitety Obrony Imienia Polskiego. Do ich kompetencji należeć miało reagowanie na antypolskie i antypolonijne tzw. dyfamacyjne ataki przekazywane w mediach na terenach ich działania. Na początku stycznia 1969 r. prezes A. Mazewski zwrócił się listownie do lokalnych członków zarządów i dyrekcji o rejestrację wszystkich antypolskich wystąpień (jeszcze przed powołaniem głównego komitetu) i wysyłanie informacji do Chicago³⁷⁸. Ponadto interweniował do Federal

³⁷⁶ CPAA, Szubowicz, box 2, fol. 7, Sprawozdanie Prezesa Kongresu Polonii Amerykańskiej A. Mazewskiego na Dziesiątą Krajową Konwencję w Filadelfii, Pensylwania w dniach 24, 25 i 26 września 1976 r., s. 83.

³⁷⁷ Zob. m. in. Przyczyny niedostatecznej reprezentacji zawarte w artykule L. Pastusiak, S. Przywarski, B. Bielewicz, *Polonia w organach władzy politycznej Stanów Zjednoczonych Ameryki (na szczeblu federalnym, stanowym i lokalnym)* [w:] *Polonia amerykańska. Przeszłość i współczesność*, red. H. Kubiak, E. Kusielewicz, T. Gromada, Wrocław 1988 r.

³⁷⁸ CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 7, Protokół z posiedzenia Zarządu Wykonawczego i Dyrekcji KPA odbytego w dniu 6 XII 1968 r. w Sherman House w Chicago, Illinois, s. 3-4; List od A. Mazewskiego do członków Zarządów i Dyrekcji KPA, 8 I 1969 r.

Communication Commission, NBC-TV Johna Carsona sponsora programów telewizyjnych³⁷⁹.

W dniach od 27 do 28 VI 1969 r. w Kolegium Związkowym w Cambridge Springs odbyła się konferencja polsko-amerykańskich intelektualistów, w której wzięło udział 26 naukowców, pisarzy i dziennikarzy. Konferencja obradowała w dwóch grupach pod przewodnictwem pisarza Aleksandra Janty oraz dr. Witolda Sworakowskiego z Uniwersytetu Stanford. W jej efekcie podjęto decyzję o współpracy kierownictwa zorganizowanej Polonii z polsko-amerykańskimi kołami intelektualnymi³⁸⁰.

Zdaniem J. Wojdon postanowienia konferencji były przełomem w burzeniu ówczesnego stereotypu prostackiego „polaczaka”, a antypolskie publikacje straciłyby rację bytu. Komisja Obrony Imienia Polskiego na czele z przewodniczącym adwokatem Tadeuszem Maliszewskim z Hartford rozpoczęła działania latem 1969 r.³⁸¹. Na posiedzeniu Zarządu Wykonawczego i Dyrekcji KPA w dniach 25-26 VII 1969 r. przewodniczący Civic Alertness Commission (Komisji Obrony Imienia Polskiego) zaapelował o utworzenie przy każdym wydziale lokalnych komisji. Zadaniem ich miało być śledzenie wszystkich przejawów dyfamacji przeciwko Polsce i Polonii oraz informowanie o tym krajowej komisji³⁸². W listopadzie 1969 r. A. Mazewski w odezwie do Polonii powiadomił o energicznych działaniach Kongresu w obronie dobrego imienia polskiego. W następstwie prowadzonej kampanii ilość oszczerstw i żartów na temat polonijnej grupy etnicznej uległa zmniejszeniu. W dalszym ciągu prezes KPA apelował o czujność i gotowość do walki, gdy zaistnieje taka potrzeba³⁸³. Jednym z wielu osiągnięć skutecznej prowadzonej walki z dyfamacją było wycofanie ze sprzedaży w miejscowości St. Charles pod Chicago książki pt. „The Official Polish Joke Book” zawierającej wyśmiewające i poniżające dowcipy o Amerykanach polskiego pochodzenia. Walkę z dyfamacją Kongres nie chciał ograniczyć wyłącznie do protestów czy procesów, ale równocześnie prowadzić z nią akcję propagandową

³⁷⁹ CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 7, Sprawozdanie prezesa KPA, A. A. Mazewskiego za okres czasu od 6 XII 1968 r. do 26 VII 1969 r., złożone na posiedzeniu dyrekcji w dniu 26 VII 1969 r. w Shoreham hotelu w Waszyngtonie, D. C., s. 5.

³⁸⁰ Tamże, s. 7-8.

³⁸¹ Zob. J. Wojdon, *W jedności siła...*, s. 138.

³⁸² CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 7, Protokół z posiedzenia Zarządu Wykonawczego i Dyrekcji KPA, odbytego w dniach 25 i 26 VII 1969 r., w Hotelu Shoreham, Washington, D.C., s. 3; *The Polish American...*, s. 379.

³⁸³ Instytut J. Piłsudskiego w Nowym Jorku, A. Mazewski, Drodzy Rodacy, listopad 1969 r.

informującą społeczeństwo amerykańskie o dorobku narodu polskiego i osiągnięciach Amerykanów polskiego pochodzenia³⁸⁴.

W dniu 19 VI 1970 r. Komisja Obrony Imienia Polskiego KPA na obradach w Filadelfii omówiła pierwsze osiągnięcia organizacji oraz ustaliła program działań na przyszłość. Zalecono, aby w składzie każdej lokalnej Komisji Obrony Imienia Polskiego znaleźli się wykwalifikowani prawnicy, znający dobrze stanowe przepisy prawne, jak i osoba mogąca fachowo zgromadzić wszystkie potrzebne fakty i informacje dotyczące przypadków poniżania i ośmieszania polonijnej grupy etnicznej. Przeszkodą w interwencji prawnej był brak posiadania przez wszystkie stany stosownego ustawodawstwa. T. Maliszewski uważał, że ważnym krokiem zwalczania tzw. „polish jokes” była decyzja federalnej agencji Equal Employment Opportunity Commission, która orzekła, że Amerykanie polskiego pochodzenia mogą domagać się od pracodawców, aby na terenie ich zakładu pracy nie były kolportowane „dowcipy” na ich temat. Zdecydowano, że T. Maliszewski i adwokat, T. Kowalski opracują regulamin pracy Komisji Krajowej, który równocześnie będzie wzorem dla komisji działających przy wydziałach stanowych KPA. Kolejnym ich zadaniem było ustalenie przepisów prawnych, na mocy których Polonia amerykańska będzie mogła podejmować interwencję przeciw wypadkom dyfamacyjnym³⁸⁵.

Na ósmej Krajowej Konwencji KPA odbytej w dniach od 14 do 16 VIII 1970 r. zalecono skoordynowanie akcji antypolskiej i antypolonijnej propagandzie przez ścisłą współpracę stanowych komitetów Civic Alertness z centralną komisją oraz jej sekretarzem wykonawczym, dyrektorem K. Lenardem³⁸⁶. W myśl tego postanowienia T. Maliszewski zalecił, aby przewodniczący komisji był z tego samego miasta, w którym mieszka prezes, jak również aby komitety obrony imienia polskiego powstawały w każdym wydziale stanowym z sekcją pisania listów i sekcją ustawodawczą³⁸⁷. Z przedstawionego w dniu 12 XII 1970 r. przez A. Mazewskiego sprawozdania wynika, iż pomimo działalności Komisji Obrony Imienia Polskiego prezes KPA musiał osobiście interweniować u prezesa Federal Communication Commission, przedstawiając mu przypadki dyfamacji Amerykanów polskiego

³⁸⁴ CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 7, Sprawozdanie prezesa KPA, A. A. Mazewskiego za okres czasu od 26 VII 1969 r. do 20 VI 1970 r. złożone na posiedzeniu dyrekcji w dniu 20 VI 1970 r. w hotelu Benjamin Franklin w Filadelfii, Pa, s. 4-5.

³⁸⁵ Instytut J. Piłsudskiego w Nowym Jorku, *W obronie imienia polskiego, wstępne osiągnięcia Komisji KPA*, „Dziennik Chicagowski”, 24 VI 1970 r.

³⁸⁶ CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 7, Ważniejsze uchwały Ósmej Krajowej Konwencji KPA odbytej w dniach 14-16 VIII 1970 r. w Sherman House, Chicago, Illinois, s. 2.

³⁸⁷ Tamże, s. 3.

pochodzenia oraz dyskryminacyjne traktowanie polskiej grupy etnicznej w metropolii chicagowskiej przez WMAQ. Nie obyło się bez wysyłania apeli do redakcji prasy o wydanie sprostowania na zamieszczane reportaże ośmieszające Polonię.

W grudniu 1970 r. dotychczasowego przewodniczącego KOIP, T. Maliszewskiego, zastąpił adwokat, Tadeusz Kowalski z Chicago. Komisja na swoim ostatnim posiedzeniu w Chicago w jesieni 1970 r. zmieniła nazwę na Anti-Deformation Commission. Według założenia nazwa ta miała być bardziej wymowna, co do pełnionej funkcji przez jej członków. Pod koniec grudnia 1970 r. komisja wydała poradnik antydyfamacji (Anti-defamation Guide), który edukował, jak skutecznie walczyć z antypolskim humorem³⁸⁸.

Punktem zwrotnym w walce z dyskryminacją Amerykanów polskiego pochodzenia było przygotowanie przez Equal Employment Opportunity Commission (EEOC) zasad, jak skutecznie zapobiegać nietolerancji. Dotychczas bardzo trudno było udowodnić pojedynczej osobie, że nie uzyskała ona awansu z powodu swojego pochodzenia. Projektowana ustawa dawała Kongresowi możliwość zwrócenia się do wybranej agencji zatrudniającej dużą grupę polskich pracowników, czy w stosunku do liczby zatrudnionych powoływano odpowiednio pracowników na stanowiska. Wobec nieprzestrzegania tej zasady można było złożyć skargę do niezależnej EEOC, a nie, jak dotychczas, do Civil Service Commission. Za ostatecznym przyjęciem tej ustawy przez Kongres Stanów Zjednoczonych opowiedział się R. Puciński, który we współpracy z A. Mazewskim chciał nadać pozytywny wymiar sprawie³⁸⁹.

W 1973 r. ABC-TV wytoczyła proces sądowy T. Kowalskiemu w odpowiedzi na jego wystąpienie do Federal Communications Commission (FCC) w sprawie cofnięcia dla niej licencji za zniesławianie Polaków w mediach. FCC wniosek komisji oddaliła, powołując się na konstytucyjną wolność słowa. Kongres Polonii odwołał się do Sądu Najwyższego, który jednak podtrzymał decyzje FCC, a środki pieniężne zostały wydane bez rezultatu³⁹⁰.

W 1974 r. A. Mazewski w liście do członków KPA pisał, iż dzięki skoordynowanym wysiłkom Komisji Anti-Defamation i osób polskiego pochodzenia

³⁸⁸ CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 7, Sprawozdanie prezesa KPA, A. A. Mazewskiego za okres czasu od 16 VIII 1970 r. do 12 XII 1970 r. złożone na posiedzeniu Dyrekcji w dniu 12 XII 1970 r. w hotelu Statler Hilton w Buffalo, New York, s. 7-8; CPAA, R. Mrotek, box 1, fol 43, Anti-Deformation Commission, Annual Repot, T. Kowalski to President A. A. Mazewski, grudzień 1971 r.

³⁸⁹ CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 43, List od R. C. Pucinski do A. Mazewski, 15 XI 1971 r.

³⁹⁰ *The Polish American...*, s. 379; Zob. J. Wojdon, *W jedności siła...*, s. 140-141.

zmniejszyła się liczba działań zniesławiających polonijną grupę etniczną³⁹¹. W złożonym w 1976 r. sprawozdaniu na Dziesiątą Konwencję prezes KPA raportował, że jedną ze spraw, która w dalszym ciągu pochłania wiele jego uwagi, jak też Zarządu Wykonawczego, jest obrona dobrego imienia Amerykanów polskiego pochodzenia. W ostatnich czterech latach od poprzedniej Konwencji, pomimo działań komisji na czele z adwokatem T. Kowalskim, A. Mazewski musiał osobiście interweniować w walce z tzw. „polish jokes” w programach telewizyjnych i radiowych. Sytuacja ta była o tyle skomplikowana, że na opowiadanie kawałów zniesławiających Polonię pozwalali sobie nawet agenci Internal Revenue Service podczas swoich czynności służbowych. Prezes KPA w raporcie wymienił również liczne przypadki obrażające naród polski, które pojawiły się w wydanej literaturze, m.in. książce Paula Biermana pod tytułem „The Penalty of Innocence” czy wyemitowanej przez wydawnictwo Grosett and Dunlop, Inc. książki „How and Why Wonder Book of the American Revolution”, w której pominięto wśród generałów T. Kościuszkę i K. Pułaskiego nie wspominając o ich zasługach dla Stanów Zjednoczonych. Podobnie sprawa wyglądała z publikacją „Instructor Curriculum Materials Calendar of Activities for the School Year”. A. Mazewski zapewnił, że wszystkie błędne wydania zostaną poprawione³⁹².

W 1977 r. T. Kowalski zrezygnował ze stanowiska przewodniczącego, a zastąpił go Jeannette Szulec z Detroit. Równocześnie nazwa komisji została zmieniona na – American Sentinel Committee. W 1979 r. ponownie przekształcono ją na Defamation and Discrimination Committee, a na jej czele stanął Leonard Walentynowicz z Waszyngtonu³⁹³.

W 1980 r. w oświadczeniu KPA złożonym w komisjach programów wyborczych obu partii rządzących zapisano: „dyskryminacja nadal pozostaje naszym najważniejszym problemem krajowym. To przejawia się w różny sposób, ale w istocie prowadzi do zniesławienia, odmowy awansu, braku odpowiedniej reprezentacji w sądownictwie, a także władzy wykonawczej i ustawodawczej rządu, brak funduszy federalnych, mniej miejsc pracy, mniej szans edukacyjnych i pogorszenie instytucji

³⁹¹ CPAA, box 2, fol. 12, List od A. Mazewskiego do członków KPA, listopad 1974 r.

³⁹² CPAA, Szubowicz, box 2, fol. 7, Sprawozdanie Prezesa Kongresu Polonii Amerykańskiej A. Mazewskiego na Dziesiątą Krajową Konwencję w Filadelfii, Pensylwania w dniach 24, 25 i 26 września 1976 r., s. 73-77.

³⁹³ *The Polish American...*, s. 379.

i wartości, które są nam drogie [...]”. „[...] Powinniśmy wspierać i uczestniczyć we wszystkich programach działań, mamy wyraźną tożsamość [...]”³⁹⁴.

W sprawie dyskryminacji Amerykanów polskiego pochodzenia A. Mazewski zwrócił się pisemnie do prezydenta Stanów Zjednoczonych następującymi słowami: „społeczność polska w Ameryce jest dyskryminowana przez ponad wiek, podobnie jak wszystkie narody Europy Wschodniej. [...] Dyskryminacja ta widoczna była w pracy, urzędach z powodu naszych zagranicznych nazwisk, a przecież nasze imiona są tak w samo amerykańskie jak Waszyngton i Jefferson [...]. Zdaniem prezesa KPA ignorancja i nienawiść wielu osób była przyczyną zniesławiania wykwalifikowanych Polaków, którym zamknięto drogę do obejmowania wyższych stanowisk w państwie”³⁹⁵. W 1981 r. A. Mazewski kwestię tę poruszył w memorandum skierowanym do przedstawicieli amerykańskich³⁹⁶.

W dniu 14 VIII 1981 r. prezydent R. Regan mianował generała Edwarda Rowny na stanowisko negocjatora w sprawie rozbrojenia. Była to kolejna tak ważna funkcja w państwie powierzona Amerykaninowi polskiego pochodzenia. Kandydaturę tę zatwierdził przewodniczący Komisji Spraw Zagranicznych oraz senator Ch. Percy. Nominacja ta stanowiła wyjątek na tle prowadzonej przez Kongres kampanii przeciw dyskryminacji społeczności polsko-amerykańskiej³⁹⁷. A. Mazewski w liście z dnia 10 V 1983 r. do R. Regana pisał o wciąż małej liczbie osób pochodzenia polskiego na wyższych stanowiskach państwowych. W jego treści wymienił tylko trzy osoby pełniące zaszczytne funkcje: E. Rowny, kongresmen E. Derwinski i J. Lenczewski³⁹⁸.

Od roku 1980 r. działalność antydyfamacyjną przejął Frank Milewski z Nowego Jorku, kierując nowym Anti-Bigotry Committee. Komitet, podobnie jak Komisja Anty-Defamation, walczył z informacjami, produkcjami filmowymi godzącymi w dobre imię Polaków i Polonii amerykańskiej. Podejmował zmagania z funkcjonującymi w dalszym ciągu tzw. „polish jokes” poprzez kierowanie petycji do odpowiedzialnych za to

³⁹⁴ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 6, „Bulletin Polish American Congress”, *Polonia's agenda for the eighties domestic and international problems presented to the Democratic and Republican Platform Committees*, 8 VIII 1980 r.

³⁹⁵ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 7, List od A. Mazewskiego do prezydenta Stanów Zjednoczonych, 7 IV 1980 r.

³⁹⁶ CPAA, J. Maślancz, box 1, Memorandum, A. A. Mazewski to the Honorable Ronald Regan President of the United States The White House Washington, D. C.

³⁹⁷ CPAA, J. Maślancz, box 2, fol. 7, Report of President A. A. Mazewski, from October 25, 1980 to October 20, 1981, Board of Directors meeting October 30, 1981, Washington, D. C., s. 10.

³⁹⁸ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 20, Report of the President and Executive Committee of the Polish American Congress meeting June 3, 1983 – Washington, D. C., tamże, list od A. Mazewskiego do R. Regana, 10 V 1983 r. zał. nr 10.

instytucji. Przykładem skutecznie przeprowadzonej akcji przez komitet była batalia z Paramount Pictures i jej spółką Gulf & Western o fragmenty filmu „Flashdance”, które postanowiono pominąć w projekcji dla widzów³⁹⁹. Działania Komisji bacznie wspierał A. Mazewski, reagując na błędne wypowiedzi publiczne takie jak: „obóz koncentracyjny prowadzony przez Polaków” – poprawiając na „nazistowski obóz koncentracyjny na ziemiach polskich”⁴⁰⁰. Prezes KPA doceniał wkładany wysiłek w pracę przez F. Milewskiego podkreślając, że gdyby nie jego pomysłowość, nie byłyby widoczne efekty działania Komisji⁴⁰¹. W związku z brakiem znajomości historii Polski XX w. przez społeczeństwo amerykańskie A. Mazewski wsparł projekt ekipy brytyjskiego reżysera Martina Smitha w produkcji filmowej dotyczącej polskiej rzeczywistości, który miał być realizowany w Stanach Zjednoczonych⁴⁰².

W dniu 30 XII 1988 r. K. Łukomski zwrócił się do wydziałów stanowych KPA z listem Federal Appointments, w którym poprosił o przesyłanie podań wykwalifikowanych Amerykanów polskiego pochodzenia mogących kandydować do obejmowania stanowisk w różnych departamentach i agencjach rządu amerykańskiego⁴⁰³. W 1989 r. Krajowa Rada Dyrektorów KPA zobowiązała się do ochrony praw Polaków w mediach polsko-amerykańskich, aby „każdy miał możliwość do wyrażania własnych poglądów”⁴⁰⁴.

W maju 1989 r. E. Moskal poinformował o powołaniu nowej Anti-Defamation Committee pod przewodnictwem Ewy Jastrzębskiej. Komisja ta miała ściśle współpracować z PAC Anti-Bigotry Committee pod kierunkiem F. Milewskiego. Jej priorytetem było umacnianie i rozwijanie działania Kongresu mające na celu bronić reputacji Polaków i Amerykanów polskiego pochodzenia poprzez walkę z oszczerstwami i negatywnymi stereotypami funkcjonującymi w mediach oraz promowanie etnicznego zrozumienia i współpracy. Zadaniem jej było przeprowadzenie

³⁹⁹ CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 10, List od F. Milewskiego do Martin S. Davisa (Gulf & Western Industries, Inc.), 15 VI 1983 r.; List od Franka Milewskiego do Jon J. Gould’a (Paramount Pictures Corporation), 28 VII 1983 r.; Report of the Anti-Bigotry Committee, F. Milewski, 19 XI 1983.

⁴⁰⁰ CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 9, Report of the President and the Executive Committee of the Polish American Congress from October 12, 1984 to May 31, 1985, s. 21, tamże, List od D. J. Bennett’a do Mazewskiego, 8 V 1985 r.

⁴⁰¹ CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 9, Report of the President and the Executive Committee of the Polish American Congress from June 1, 1985 to November 1, 1985, s. 12.

⁴⁰² S. Blejwas, box 1, fol. 1, The struggles for Poland. PAC endorses and supports planned TV Series, vol. 10, August 1985.

⁴⁰³ CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, K. Łukomski to Presidents of State Divisions, National Directors, Members of the Polish Affairs Commission, Federal Appointments, December 30, 1988.

⁴⁰⁴ CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, Resolutions Adopted By The PAC National Council Of Directors At Its Semi-Annual Meeting In Garden Grove, Ca on June 23, 1989.

gruntownego przeglądu historii w podręcznikach i innych materiałach informacyjnych, jak również współpraca z nauczycielami i wydawcami książek w celu skorygowania błędów i poprawy wizerunku Polonii amerykańskiej⁴⁰⁵.

Dwudziestoletnie działania Kongresu Polonii lat 1970-1990 skierowane na rzecz Polski należą do najaktywniejszego okresu w dziejach Polonii. Motyw ten wynikał z potrzeby udzielenia wsparcia społeczeństwu polskiemu w jego dążeniu do zrzuceniu jarzma ustroju komunistycznego oraz z troski o poprawę jego bytu. Okres ten cechował się intensywnymi zabiegami prezesa Alojzego Mazewskiego, a następnie Edwarda Moskala wobec przedstawicieli amerykańskiej dyplomacji w kwestii polskiej oraz polityki Związku Radzieckiego. Wyrazem tego działania były liczne listy i apele skierowane do przedstawicieli rządu Stanów Zjednoczonych.

KPA w stosunku do rządu PRL prezentował stanowisko polegające na rozróżnieniu relacji pomiędzy reżimem a narodem polskim. Oznaczało to brak uznania dla władz warszawskich, ale nie zamykało Polonii drogi do przekazywania pomocy rodakom. Fakt powstania NSZZ „Solidarność” na czele z Lechem Wałęsą w latach 80. XX w. przyczynił się do ukształtowania polonijnych struktur działających na rzecz Polski. Od tego momentu akcja charytatywna PACCF nabrała szczególnej skali i mocy oraz otworzyła nowy rozdział w kierowaniu wsparcia na rzecz polskiej opozycji demokratycznej.

Z perspektywy czasu wprowadzenie przez prezydenta R. Regana ekonomicznych sankcji na rząd PRL można ocenić dwuznacznie. Ze strony Kongresu Polonii był to niewątpliwym sukces. Decydował o tym już sam fakt konsultacji kierownictwa KPA z prezydentem Stanów Zjednoczonych w sprawie wprowadzenia stanu wojennego w Polsce z dniem 13 XII 1981 r. Zważywszy na bieg wydarzeń, sankcje amerykańskie stały się instrumentem wywierania nacisku na rząd PRL w zaprowadzeniu liberalizacji życia narodu polskiego oraz pluralizmu politycznego, od których miała zależeć pomoc Stanów Zjednoczonych. Jednocześnie były one sposobem nacisku na rząd amerykański, aby nie znosił ich do czasu przeprowadzenia reform przez władze komunistyczne w kraju. Z drugiej strony nałożone ograniczenia na PRL niosły

⁴⁰⁵ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 21, komunikat prasowy KPA, PAC expands Anti-Defamation and Anti-Bigotry activities, May 23, 1990.

za sobą niekorzystne skutki dla rozwoju gospodarki i samego społeczeństwa, czego wyrazem był apel L. Wałęsy z początku grudnia 1983 r.

Duże znaczenie w pracy Kongresu odegrała Komisja Spraw Polskich KPA pod przewodnictwem Kazimierza Łukomskiego⁴⁰⁶. Jej zadaniem była analiza bieżącej sytuacji w Polsce oraz polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych. Z reguły przewodniczący Komisji kierował do jej członków tematy mające być przedmiotem dyskusji zapowiedzianego zebrania. O roli Komisji decydował sam fakt, że jej obrady odbywały się przed spotkaniem Krajowej Rady Dyrektorów KPA, na których zatwierdzano jej decyzje.

Biorąc pod uwagę skalę antypolskiej kampanii oraz liczbę zamieszkujących teren Stanów Zjednoczonych Amerykanów polskiego pochodzenia, podjęta przez A. Mazewskiego w początku lat 70. XX w. walka z dyfamacją i dyskryminacją dowodzi o słuszności tej decyzji. Działanie to wymierzone było w stacje radiowe i telewizyjne, które podczas swoich emisji prezentowały obraźliwe wobec Polaków za oceanem tzw. polish jokes. Inicjatywa ta wiązała się z dochodzeniem racji Kongresu Polonii na salach sądowych, na które organizacja nie posiadała wystarczających środków finansowych.

W tym procesie duże znaczenie odegrała, w zmieniającej się postaci, Komisja Obrony Imienia Polskiego. Jej działanie przyczyniło się do znacznego ograniczenia przypadków zniesławiających grupę polonijną, ale nie eliminowało problemu. Niektórym sprawom Komisja nie potrafiła się samodzielnie przeciwstawić, a realizacja podjętego przez nią działania wymagała osobistej interwencji A. Mazewskiego. Z drugiej strony decyzja centrali KPA o tworzeniu struktur lokalnych komitetów wiązała się z opracowaniem przepisów prawnych, na mocy których Polonia mogła dochodzić własnych praw.

Na poprawę wizerunku polskich Amerykanów, oprócz sukcesów odniesionych przez Komisję, wpłynęło szereg wydarzeń, do których można zaliczyć działalność doradcy do Spraw Bezpieczeństwa Narodowego w rządzie prezydenta Jimmy'ego

⁴⁰⁶ Jak podaje W. Zachariasiewicz oprócz K. Łukomskiego pracami Komisji kierowali: prof. J. Lerski, prof. A. Ekrenkreutz oraz J. Nowak-Jeziorański. Przez długie lata do grona jej członków należeli: E. Banasikowski, J. Białasiewicz, F. Bruks, G. Cioromska, S. i E. Gieratowie, J. Jurewicz, A. Kajkowski, S. Krajewski, J. Krawiec, Z. Kruszewski, J. Krzyżanowski, C. Lenard, R. Lewandowski, M. Lorys, B. Łaszewski, S. Markowski, J. B. Mięgała, J. K. Miska, J. Morelewski, R. Mossin, S. Bask-Mostwin, K. Olejarczyk, A. Pomian, M. Preisler, J. Ptak, J. Przyłuski, K. Rasiej, E. Różański, W. Stępień, K. Tomaszewski, B. Wierzbiański, W. Winkler, J. Witkowski, A. Rychlińska, H. Wszyński, W. Zachariasiewicz, W. Zmurkiewicz. Zob. W. Zachariasiewicz, *Etos niepodległościowy Polonii amerykańskiej*, Warszawa 2005 r., s. 56; W. Zachariasiewicz, *Stany Zjednoczone [w:] Akcja niepodległościowa na terenie międzynarodowym 1945-1990*, red. T. Piesakowski, Londyn 1999 r., s. 666-667.

Cartera, Zbigniewa Brzezińskiego. Duże znaczenie miał też wybór Polaka, Karola Wojtyły na papieża oraz powstanie „Solidarności” na czele z Lechem Wałęsą⁴⁰⁷. W dalszym ciągu istniała potrzeba powoływania przez KPA nowych struktur, które miały wspierać działalność Anti-Bigotry Committee, w wyniku czego rozpoczęła pracę od 1989 r. Anti-Defamation Committee pod przewodnictwem Ewy Jastrzębskiej.

⁴⁰⁷ *The Polish American...*, s. 379; S. Blejwas, *Polska Diaspora w Stanach Zjednoczonych 1939-1989* [w:] *Polska diaspora*, A. Walaszek, Kraków 2001, s. 101-102.

Rozdział III

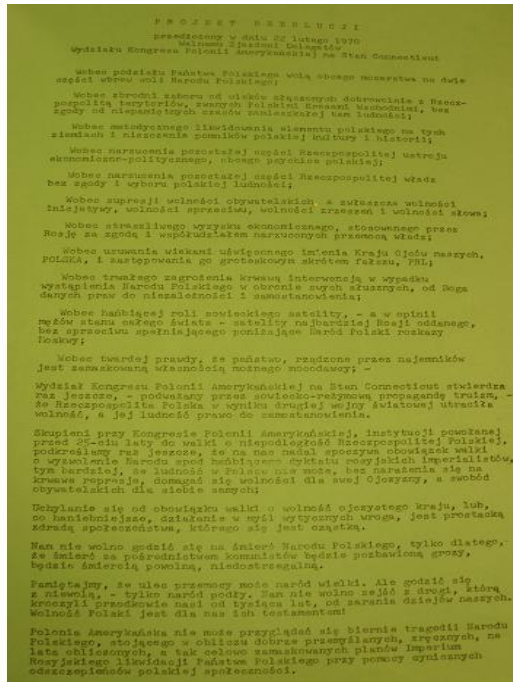
Działalność Wydziału Stanowego KPA Connecticut na rzecz Narodu Polskiego

3.1. Walka z ustrojem komunistycznym w Polsce

W dniu 22 II 1970 r. został przedłożony Walnemu Zjazdowi Delegatów Wydziału KPA na stan Connecticut projekt rezolucji. Sprzeciwiono się łamaniu przez rząd PRL praw człowieka w sferze kulturalnej, ekonomiczno-politycznej oraz naruszaniu wolności i suwerenności polskiej. W jej treści zobowiązano się wspierać naród polski w demokratyzacji kraju w następujący sposób: „[...] na nas nadal spoczywa obowiązek walki o wyzwolenie Narodu spod haniebnego dystyktu rosyjskich imperialistów, tym bardziej, że ludność w Polsce nie może, bez narażania się na krwawe represje, domagać się wolności dla swej ojczyzny, a swobód obywatelskich dla siebie samych [...]”. „[...] Nam nie wolno zejść z drogi, którą kroczyli przodkowie nasi od tysiąca lat, od zarania dziejów naszych. Wolność Polski jest dla nas ich testamentem! Polonia amerykańska nie może przyglądać się biernie tragedii Narodu Polskiego [...]”⁴⁰⁸. W toku lutowych obrad członkowie lokalnego oddziału uchwalili, że tyrania komunistyczna jest podstawowym zagrożeniem dla narodu polskiego oraz Europy Środkowo-Wschodniej. Powołując się na uchwały Deklaracji Niepodległości w sprawozdaniu zapisano: „[...] wszyscy ludzie są równi i obdarzeni przez Stwórcę pewnymi niezbywalnymi prawami, wśród których są życie, wolność i dążenie do szczęścia [...]”. Wyrażono nadzieję, że Stany Zjednoczone, jako bastion wolności przyczyni się do wyzwolenia zniewolonych krajów spod jarzma Rosji Sowieckiej⁴⁰⁹.

⁴⁰⁸ CPAA, box 1, PAC Conn. 1956-1973, fol. 9, Projekt rezolucji, 22 II 1970 r.

⁴⁰⁹ CPAA, box 1, PAC Conn. 1956-1973, fol. 9, The Polish American Congress, District of Connecticut, assembled at the Annual Meeting held in Hartford on February 22, 1970.

Ilustracja 77, Projekt rezolucji przedłożony Walnemu Zjazdowi Delegatów Wydziału KPA na stan Connecticut w dniu 22 II 1970 r.

Źródło: CPAA, box 1, PAC Conn. 1956-1973, fol. 9, PAC Conn. 1956-1973, Projekt rezolucji, 22 II 1970 r.

W dniu 12 III 1970 r. na zebraniu nowego Zarządu i Dyrekcji w Hartford⁴¹⁰ mecenas Ryszard Mrotek został zaprzysiężony na prezesa Wydziału Stanowego KPA w Connecticut⁴¹¹. W czasie spotkania uchwalono rezolucję o następującej treści: „Kongres Polonii Amerykańskiej od momentu powstania ma dopomóc Narodowi Polskiemu do odzyskania pełnej niepodległości. Opierając się na Statucie KPA, jak również na wielokrotnych uchwałach powziętych na Sejm KPA, władze Kongresu zawsze żądały od wszystkich organizacji polonijnych i od wszystkich działaczy zajmujących czołowe stanowiska unikania wszelkich oficjalnych kontaktów z przedstawicielami reżimu warszawskiego, aby nie dawać im pozoru akceptacji obecnego stanu rzeczy w Polsce przez Polonię amerykańską. Wydział Stanowy KPA w Connecticut gorąco zaleca wszystkim organizacjom polonijnym w stanie Connecticut ścisłe przestrzeganie powyższej zasady [...]”. „Mamy moralny obowiązek popierania

⁴¹⁰ CPAA, box 1, PAC Conn. 1956-1973, fol. 9, Pierwsze zebranie Zarządu i Dyrekcji, komunikat nr 1, kwiecień 1970 r., s. 2.

⁴¹¹ Mecenas Ryszard Mrotek urodził się we Lwowie w 1932 r. Dzieciństwo spędził w Warszawie. W 1944 r. brał udział w Powstaniu Warszawskim, jako kurier Armii Krajowej. Wywieziony do Niemiec, ukończył polskie gimnazjum i liceum. W 1951 r. przybył do Ameryki i zamieszkał z rodziną w Hartford, Connecticut. Absolwent Wydziału Prawa Uniwersytetu w Storrs, CPAA, box 1, PAC Conn. 1956-1973, fol. 4, W. Kejna, *Mec. Ryszard Mrotek – Nowy Prezes Wydziału Stanowego KPA w Connecticut*, „Hartford New Britain”, 10 III 1970 r.

i udzielania pomocy rodakom w kraju, ale nigdy reżimowi, który jest zaprzeczeniem tych wszystkich ideałów, o które nasi przodkowie i myśmy sami po wszystkich zakątkach świata walczyli”⁴¹².

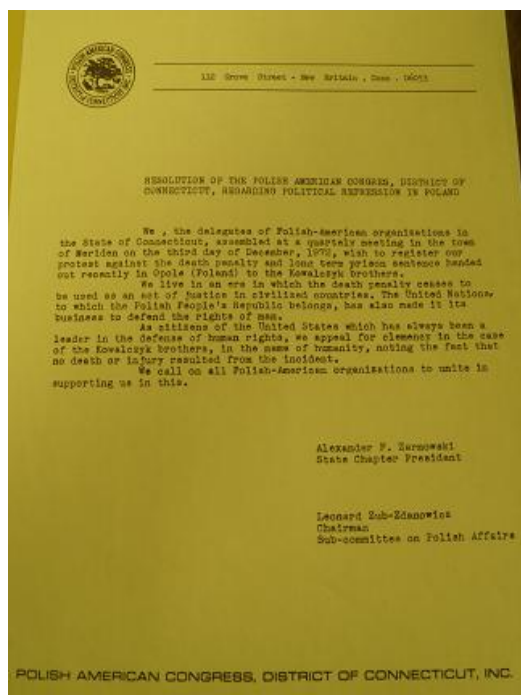
W roku 1972 na Walnym Zebraniu lokalnego Oddziału KPA został utworzony Komitet dla Spraw Polskich. W jego skład weszli przewodniczący oraz powołani przez niego członkowie z terenu stanu Connecticut. Zadaniem Komitetu miała być analiza spraw politycznych, społecznych, gospodarczych i kulturalnych Polski rozpatrywanych pod kątem amerykańskim⁴¹³. Funkcję pierwszego przewodniczącego powierzono Leonardowi Zub-Zdanowiczowi⁴¹⁴. W dniu 3 XII 1972 r. Komitet Spraw Polskich na stan Connecticut wydał uchwałę odnośnie represji politycznych w Polsce. Podważała ona karę śmierci oraz decyzję o długotrwałym więzieniu dla braci Kowalczyków w Opolu w następujący sposób: „Żyjemy w czasach, w których kara śmierci przestaje być stosowana jako wyrok sprawiedliwości, a w obronie praw człowieka występuje światowa Organizacja Narodów Zjednoczonych, do której Polska Republika Ludowa należy. Jako obywatele Stanów Zjednoczonych, których kraj zawsze przodował w obronie praw człowieka, apelujemy o złagodzenie wyroków na braci Kowalczyk w duchu humanitarnym [...]”⁴¹⁵.

⁴¹² CPAA, box 1, PAC Conn. 1956-1973, fol. 9, Pierwsze zebranie Zarządu i Dyrekcji, komunikat nr 1, kwiecień 1970 r., s. 2.

⁴¹³ CPAA, box 2, PAC Conn., fol. 10, Regulamin Komitetu Spraw Polskich Wydziału Stanowego KPA w Connecticut.

⁴¹⁴ CPAA, box 1, PAC Conn. 1956-1973, fol. 4, Skład Zarządu Wydziału Stanowego KPA na CT na rok 1972 r.; Na czele Komitetu Spraw Polskich w Connecticut stanął L. Zub-Zdanowicz. Funkcję vice-przewodniczącego a zarazem łącznika z Komitetem Politycznym Wydziału Stanowego Kongresu powieszono Józefowi Kleszczyńskiemu. Sekretarzem został B. Wasiutyński. Do grona członków weszli: W. Mażnicki, J. Krzyżanowski, i Pauli, CPAA, box 1, PAC Conn. 1956-1973, fol. 12, Roczne Sprawozdanie Komitetu Spraw Polskich za rok 1972, luty 1973 r.

⁴¹⁵ CPAA, box 2, PAC Conn., fol. 10, Resolution of the Polish American Congress, District of Connecticut, regarding political repression in Poland, A. F. Zarnowski, L. Zub-Zdanowicz.

Ilustracja 78, Uchwała Wydziału Stanowego KPA na stan CT dotycząca represji politycznych w Polsce, podpisana przez prezesa Zarządu Wydziału Stanowego na CT – A. F. Zarnowskiego oraz prezesa Komitetu Spraw Polskich, L. Zub-Zdanowicza

Źródło: CPAA, box 2, PAC Conn., fol. 10, Resolution of the Polish American Congress, District of Connecticut, regarding political repression in Poland, A. F. Zarnowski, L. Zub-Zdanowicz.

W sprawozdaniu Komitetu Spraw Polskich na stan Connecticut za rok 1973 stwierdzono, że niektórzy członkowie, postępując zgodnie z „erą negocjacji” Stanów Zjednoczonych, łamią postanowienia Kongresu Polonii. Obwiniano ich za bezpodstawne kontakty z przedstawicielami reżimu w Warszawie⁴¹⁶. Innego zdania był R. Mrotek, który za spadek liczby członków oraz wpływów pieniężnych do KPA obciążał przestarzałą ideologię organizacji. Uważał, że slogany antykomunistycznych haseł nie pasują do ówczesnego nurtu polityki amerykańskiej. Apelowwał o poruszenie postawionych przez niego uwag na spotkaniu Rady Dyrektorów KPA w San Antonio, którego tematem przewodnim miała być dyskusja nad rolą KPA na najbliższą przyszłość⁴¹⁷. W opozycji do działań R. Mrotka stanęła Komisja Spraw Polskich na stan Connecticut na czele z nowo wybranym przewodniczącym Józefem Kleszczyńskim. Za główne priorytety na rok 1974 komisja wyznaczyła walkę z propagandą komunistyczną na ziemi amerykańskiej oraz współpracę z Komitetem Narodów Ujarmionych na stan

⁴¹⁶ CPAA, box 2, PAC CT, fol. 7, Roczne sprawozdanie Komitetu Spraw Polskich, marzec 1974 r.

⁴¹⁷ CPAA, box 1, fol. 25, List od R. Mrotka do K. Lenarda, 23 I 1974 r.; list od R. Mrotka do A. Mazewskiego, 25 I 1974 r.; List od A. A. Mazewskiego do wszystkich do wszystkich Urzędników, Wiceprezesów oraz Dyrektorów Kongresu Polonii Amerykańskiej, 8 II 1974 r.

Connecticut⁴¹⁸. Według J. Kleszczyńskiego sprawy kraju przodków rozpatrywane na szczeblu Departamentu Stanu USA zeszły na dalszy plan, a Polska przeszła się liczyć, jako główny element w zagranicznej polityce amerykańskiej. Jak stwierdził: „[...] powodem zaistniałej sytuacji był brak odpowiednich ludzi na odpowiednich stanowiskach rządowych, brak kontaktów z wpływowymi osobami, a czołowym priorytetem jest wyeliminowanie etnicznych kawałów [...]”⁴¹⁹.

Ilustracja 79, Potwierdzenie uczestnictwa J. Kleszczyńskiego na Dziesiątej Konwencji KPA w Filadelfii
Źródło: CPAA, box 2, PAC CT, fol. 9.

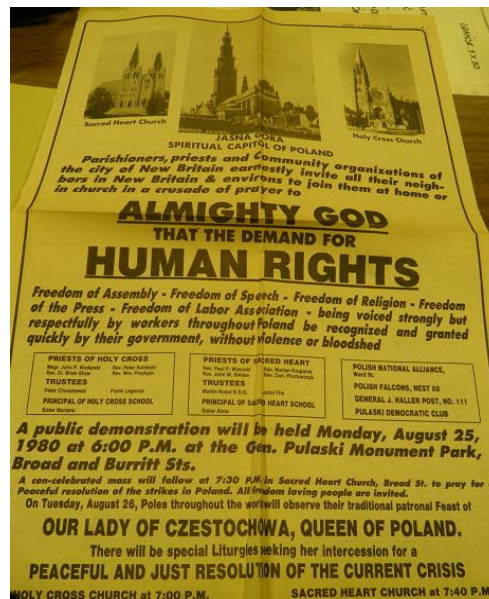
Znamiennym wydarzeniem dla Polaków w kraju, jak i na całym świecie był wybór Karola Wojtyły na papieża w dniu 16 X 1978 r. Informacja ta została zamieszczona w sprawozdaniu nowego prezesa Wydziału Stanowego KPA na stan Connecticut, Janusza Maślanicza, jako jedno z najważniejszych wydarzeń w tym okresie. Z tej okazji biuro lokalnego oddziału wystosowało telegram do Watykanu z życzeniami dla Jana Pawła II⁴²⁰. Jak stwierdził J. Maślanicz: „wydaje mi się, że nie było w świecie Polaka ani osoby polskiego pochodzenia, ani kogokolwiek związanego z Polską, kogo nie wzruszyłaby wiadomość, że osoba, która wzrosła z polskiej ziemi, z kultury chrześcijańskiej została powołana na tron papieski [...]”. W wyborze Polaka

⁴¹⁸ CPAA, L. Zub-zdanowicz, box 1, fol. 3, J. Kleszczyński do rodaków, 19 III 1974 r.

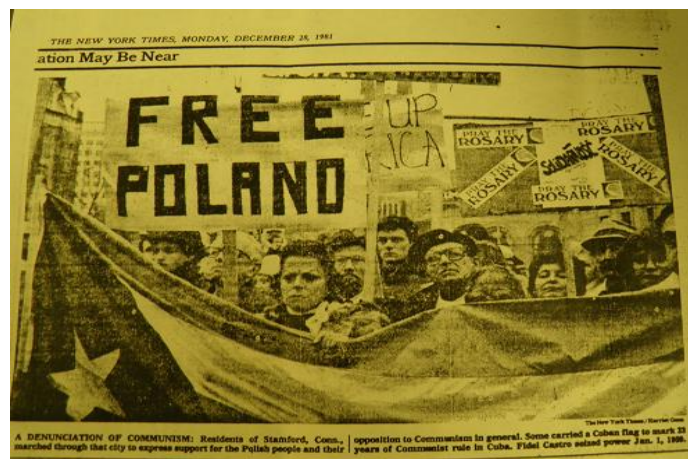
⁴¹⁹ CPAA, box 2, PAC CT, fol. 10, Sprawozdanie Przewodniczącego Komitetu Spraw Polskich KPA, Wydział Stanowy Connecticut, marzec 1976 r.

⁴²⁰ CPAA, J. Maślanicz, PAC Conn., box, 1, The summary of the PAC President, for members only, (elected P.A.C. Officers for 1977-1979), s. 2.; List od Secretariat of State from the Vatican, G. Caprio do J. Maślanicz w podzięcie za otrzymane gratulacje, 11 I 1979 r.; Zob. m.in. L. Kula, *Habemus Papam*, Warszawa 1992 r.; T. Skoczek, *Jan Paweł II: 1978-2005: pontyfikat przełomu*, Warszawa 2008 r.; *Karol Wyszyński. 17, Czasy Prymasowskie 1978: wybór papieża Jana Pawła II*, red. P. Raina, Biała Podlaska, Warszawa 2010 r.

na Stolicę Piotrową wielu prognostyków dopatrywało się rozpoczęcia nowej ery pomiędzy monolitycznym marksizmem, a Zachodem. Uważano, że osobowość papieża ukształtowana w czasie okupacji niemieckiej i 33 latach walki z ideologią marksistowską utrwaliły w kardynale Wojtyła cechy przywódcze, które pomogą mu w zarządzaniu hierarchą kościelną⁴²¹.

Ilustracja 80, Zaproszenie mieszkańców New Britain i okolic do wspólnej modlitwy o prawa człowieka w dniu 25 VIII 1980 r.
Źródło: CPAA, J. Maślanicz, box 1, fol. 3.

Ilustracja 81, Demonstracja mieszkańców Stamford przeciw idei komunistycznej
Źródło: J. Maślanicz, box 1, fol. 10, New York Times, 28 XII 1981 r.

⁴²¹ CPAA, J. Maślanicz, PAC Conn., box, 1, Papieżowi Janowi II-mu w hołdzie, Wydział Stanowy Polonii Amerykańskiej na stan Connecticut, J. Maślanicz.

W dniu 14 XI 1982 r. w Polskim Domu Narodowym w Hartford z inicjatywy Wydziału KPA w stanie Connecticut odbyła się demonstracja pod hasłem „W obronie Narodu Polskiego i jego Wolności”. Komitet Rezolucji ogłosił tekst manifestu o następującej treści: „Stwierdzamy, że partia komunistyczna w Polsce ponosi pełną odpowiedzialność za fakt, że celem zniszczenia „Solidarności” i jej walki o prawa ludzkie celowo i z rozmysłem doprowadziła naród polski do katastrofy gospodarczej poprzez:

- odmowę dotrzymania zobowiązań podjętych wobec Solidarności i narodu polskiego w porozumieniu gdańskim w roku 1980;
- celowo opóźnianie podjęcia realizacji planów reform ekonomicznych niezbędnych dla dobra kraju;
- stwierdzamy ponadto, że celem wzmożenia zduszenia praw ludzkich i swobód obywatelskich Polaków partia komunistyczna ogłosiła stan wyjątkowy z zastosowaniem nieludzkich środków terroru, jak kara śmierci za niepodjęcie pracy zarobkowej;
- postanawiamy więc, że potępiamy wprowadzenie w Polsce stanu wojennego, który jest jaskrawym pogwałceniem zobowiązań poszanowania praw ludzkich, zawartych w Deklaracji Helsińskiej oraz domagamy się natychmiastowego i bezwarunkowego jego odwołania;
- domagamy się bezzwłocznego zwolnienia wszystkich aresztowanych;
- wzywamy Polska Republikę Ludową do natychmiastowego podjęcia rzeczowych i uczciwych negocjacji z „Solidarnością” celem przywrócenia politycznej i ekonomicznej stabilizacji kraju;
- wzywamy i solidaryzujemy się ze stanowiskiem Administracji Prezydenta Stanów Zjednoczonych Ronalda Regana, tak jak zostało ono sprecyzowane przez Sekretarza Stanu Aleksandra Haig’a, że „Polska Odnowa” musi być realizowana bez przeszkód;
- wyrażamy pełne zrozumienie i poparcie dla bohaterskiej, historycznej walki narodu polskiego o wolność i niepodległość, prowadzonej pod przywództwem „Solidarności” i jej przewodniczącego Lecha Wałęsy oraz Kościół w Polsce;
- zobowiązujemy się nie ustawać w wysiłkach niesienia pomocy narodowi polskiemu w godzinie jego wielkiej próby oraz wzywamy wszystkich Amerykanów i wszystkich ludzi miłujących wolność do przyłączenia się do tych wysiłków;

- wyrażamy ufność, że rozwiązanie krytycznych problemów narodu polskiego dokonane zostanie z zachowaniem umiaru, mając na celu dobro narodu polskiego i przywrócenie jego niezniszczalnych praw ludzkich i swobód obywatelskich”⁴²².

3.2. Reakcja KPA na stan Connecticut na wydarzenia w Polsce

W związku z wydarzeniami w Polsce w grudniu 1970 r. prezes Wydziału Stanowego KPA w Connecticut, R. Mrotek wystosował pismo do prezydenta Stanów Zjednoczonych. W jego treści wyraził protest przeciw ograniczaniu przez władze PRL praw człowieka i swobód obywatelskich Polaków, pisząc m.in.: „[...] apelujemy do rządu Stanów Zjednoczonych, aby zdecydowanie reagował – poprzez wywieranie międzynarodowego nacisku na reżim w Polsce [...]”. Krytycznie odniósł się na temat gospodarki PRL nastawionej na przymusowy eksport towarów m.in. na Kubę, do Północnego Wietnamu czy Egiptu. Uznał, że powodem strajków i manifestacji pracowników miast nadmorskich był brak możliwości zakupu przez nich towarów codziennego użytku⁴²³. W oświadczeniu z dnia 22 XII 1970 r. prezes oddziału użył ostrych słów krytykujących decyzję władz warszawskich o brutalnym stłumieniu demonstracji, która była wyrazem dramatycznej rozpaczliwej sytuacji borykających się z niedoborem żywności, odzieży, paliw i rosnących cen mieszkań⁴²⁴. Jednocześnie wysłał pismo do lokalnej gazety „The Hartford Courant” przeciw dwóm, jak stwierdził, niespójnym wydanym artykułom „Soviets approve Poland’s new communist leaders” i „Polish regime backed in state”. Jego zdaniem treść ich mogła sugerować poparcie dla reżimu polskiego. W uzasadnieniu tłumaczył, że: „[...] Kongres Polonii, jako przedstawiciel ciała ponad dziesięć milionów Amerykanów polskiego pochodzenia

⁴²² CPAA, PAC CT 1982-1986, box 1, fol. 3, W obronie Narodu Polskiego i jego Wolności, rezolucja manifestacji zorganizowanej przez Wydział Kongresu Polonii Amerykańskiej stanu Connecticut w dniu 14-go listopada 1982 r. w Polskim Domu Narodowym w Hartford, Connecticut.

⁴²³ CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 2, List od R. S. Mrotka do prezydenta Stanów Zjednoczonych, 18 XII 1970 r.; O wydarzeniach w Polsce w grudniu 1970 r. patrz J. Eisler, J. Eisler, *Grudzień 1970. Geneza, przebieg, konsekwencje*, Warszawa 2000 r.; szerzej na temat wad strukturalnych w gospodarce lat 1959-1965 patrz: A. Jezierski, C. Leszczyńska, *Historia Gospodarcza...*, s. 535-538; J. Kaliński, *Gospodarka Polski...*, s. 101-122; Z. Landau, *Gospodarka...*, s. 57-60.

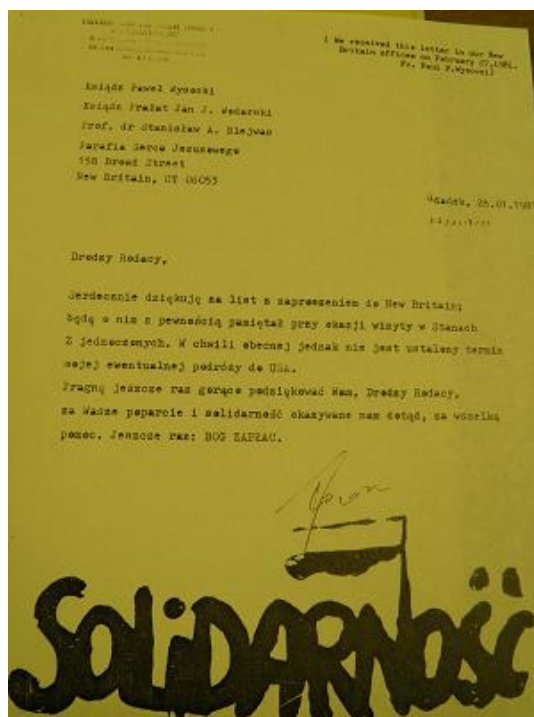
⁴²⁴ CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 2, Oświadczenie R. S. Mrotka, bez daty.

nie popiera i nie będzie popierał legalizacji rządu PRL, który w sposób bezprawny przejął władzę w Polsce”⁴²⁵.

Wydarzenia polityczne w Polsce w roku 1980 uaktywniły działalność KPA na stan Connecticut. W dniu 6 XII 1980 r. prezes J. Maślanicz zaapelował do Polonii o pomoc finansową dla robotników i powozian w Polsce. W komunikacie prasowym stwierdził, że oprócz inicjatywy mającej na celu zapobiegnięciu zbrojnej interwencji sowieckiej, należy podjąć szeroką skalę akcję ratowania narodu polskiego przed głodem. W tej sprawie zwrócił się do społeczeństwa polsko-amerykańskiego o wysyłanie do krewnych i przyjaciół paczek z niepsującą się żywnością. Zdecydował, że Zarząd Wydziału KPA na stan Connecticut będzie kierował pomoc dla tych Polaków, którzy nie mogą liczyć na wsparcie z Zachodu. W treści oświadczenia zapisano: „[...] Drodzy Rodacy, zbliżają się święta Bożego Narodzenia, święta rodziny. Pomyślmy o wielkiej rodzinie polskiej w ojczyźnie naszych ojców, która oprócz ciężkiej sytuacji politycznej stworzonej przez dyktaturę komunistyczną została dotknięta klęskami żywiołowymi i stoi wobec widma głodu. Nie tylko więź krwi i pochodzenia, ale ludzkie współczucie dla niedoli bliźnich powinno skłonić nas do ofiarności dla narodu polskiego. Oprócz paczek żywnościowych złożmy daninę na zakup żywności dla tych, którzy nie mają bliskich na Zachodzie [...]”. „[...] A więc Rodacy, nie możemy zawieść naszego narodu, który czeka na naszą pomoc”⁴²⁶.

⁴²⁵ CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 2, List od R. S. Mrotka do Redakcji „The Hartford Courant”, 22 XII 1970 r.

⁴²⁶ CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 1, Apel Wydziału Kongresu Polonii Amerykańskiej o pomoc finansową dla robotników w Polsce, 6 XII 1980 r.

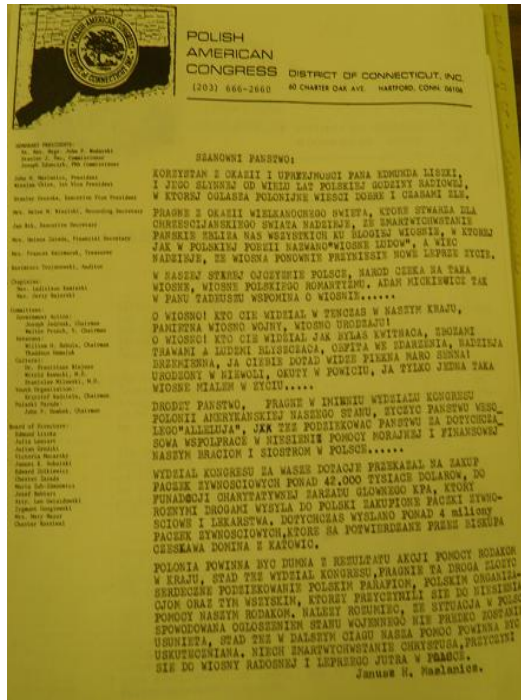

Ilustracja 82, Podziękowanie L. Wałęsy dla działaczy z Connecticut za ofiarowaną pomoc dla NSZZ „Solidarność” z dnia 28 I 1981 r.
Źródło: CPAA, J. Maślanicz, box 1, fol. 2.

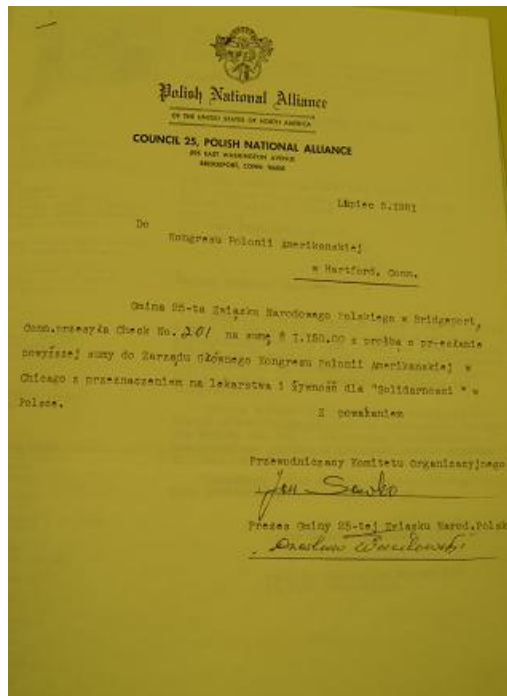
W dniu 22 II 1981 r. prezes Wydziału Stanowego KPA na Connecticut zwrócił się z przesłaniem do Polonii następującymi słowami: „[...] Polacy pokazali światu, że nic nie stanie im na drodze do wolności, ale pomimo to potrzebują naszego wsparcia, zwłaszcza wsparcia ekonomicznego, kupując żywność i inne produkty potrzebne do przetrwania, możemy im pomóc [...]!”⁴²⁷. Pełne poparcie i solidarność z polskimi pracownikami wyraziła Rada Mechaników w stanie Connecticut, wzywając do przekazywania datków i udzielania pomocy znajdującym się w trudnej sytuacji Polakom⁴²⁸.

⁴²⁷ CPAA, J. Maślanicz, box 1, fol. 1, J. Maślanicz, for members only, 22 II 1981 r.

⁴²⁸ CPAA, J. Maślanicz, box 1, fol. 1, Thomas L. Cassidy, Secretary-Treasurer, Connecticut State Council of Machinists to all local and district lodge Recording Secretaries, 31 III 1981 r.; List od J. Maślanicza do T. L. Cassidy, 10 V 1981 r.

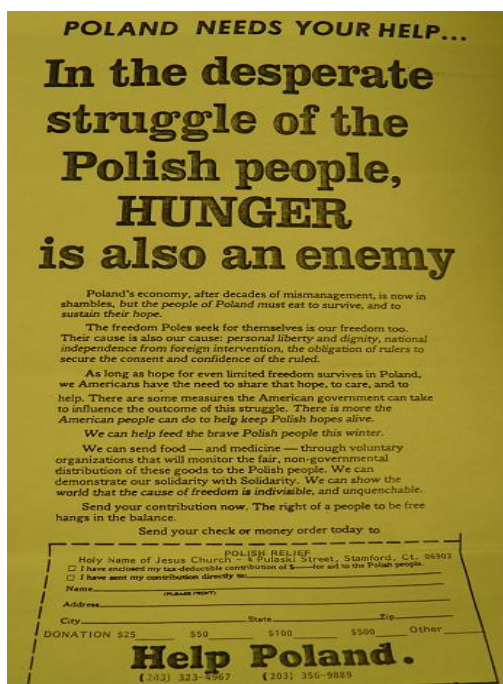

Ilustracja 83, Życzenia świąteczne złożone przez prezesa Oddziału J. Maślanicza narodowi polskiemu w roku 1981
 Źródło: CPAA, J. Maślanicz, box 1, fol. 1, J. Maślanicz do Rodaków z Polski, 1981 r.

Ilustracja 84, Prezes 25-tej Gminy Związku Narodowego Polskiego, Czesław Wasilkowski w Bridgeport przekazuje do Wydziału Stanowego KPA w Connecticut czek z prośbą o przesłanie go do Zarządu Głównego KPA w Chicago na zakup żywności i lekarstw dla „Solidarności” w Polsce, 5 VII 1981 r.
 Źródło: CPAA, J. Maślanicz, box 1, fol. 1.

W dniu 28 VIII 1981 r. J. Maślanicz skierował do L. Weicker pismo, w którym podkreślił, jak dużą rolę Polacy włożyli w walkę o zrzucenie jarzma komunistycznego w kraju. Stwierdził, że w porównaniu z funduszami, które Stany Zjednoczone przeznaczają na ten cel, naród polski otrzymał tylko słowa otuchy i symboliczną pomoc. W związku z tym wezwał L. Weickera do wzmożonego działania na rzecz Polaków potrzebujących żywności i leków⁴²⁹. Senator Ch. J. Dodd w odpowiedzi na akcję J. Maślanicza zapewnił go o przesłaniu przez rząd amerykański (we współpracy z europejskimi sojusznikami) dodatkowej pomocy. Jak stwierdził, wsparcie to zapewni Polakom większe szanse na rozwiązanie ich problemów i zmniejszy groźbę interwencji zewnętrznej⁴³⁰. Inicjatywę prezesa Wydziału Connecticut poparł pastor z Connecticut, John P. Wodarski. W listach do Ch. Dodda, T. Moffeta oraz L. Weickera wezwał ich do zwiększenia działalności propolskiej⁴³¹.

Ilustracja 85, „Polska potrzebuje twojej pomocy...” W rozpaczliwej walce Polaków, głód jest wrogiem, akcja propagująca wśród Polonii Connecticut pomoc na rzecz rodaków, Stamford CT
 Źródło: J. Maślanicz, box 1, fol. 10.

⁴²⁹ CPAA, J. Maślanicz, box 1, List od J. Maślanicza do L. Weickera, 28 VIII 1981 r.

⁴³⁰ CPAA, J. Maślanicz, box 1, fol. 12, List od Ch. J. Dodda do J. Maślanicza, 21 IX 1981 r.

⁴³¹ CPAA, J. Maślanicz, box 1, List od Johna P. Wodarskiego do Ch. Dodda, 26 VIII 1981 r.; List od Johna P. Wodarskiego do T. Moffeta, 26 VIII 1981 r.; List od Johna P. Wodarskiego do L. Weickera, 26 VIII 1981 r.

W dniu 15 XII 1981 r. A. Mazewski wydał oświadczenie skierowane do J. Maślanicza, w którym stwierdził, że odpowiedzialność za stan gospodarki polskiej oraz działania zmierzające w kierunku zniszczenia „Solidarności” ponosi wyłącznie rząd PRL. Uzasadniał to nieprzestrzeganiem umów gdańskich z roku 1980 oraz celowym opóźnianiem przeprowadzenia reform gospodarczych. W jego treści przedstawił żądania Zarządu Głównego KPA, będące odpowiedzią na wprowadzenie stanu wojennego w Polsce (uwolnienie wszystkich zatrzymanych osób, przystąpienie rządu PRL do rozmów z NSZZ „Solidarność”, poparcie dla polityki prezydenta R. Regana oraz wyrażenie zaufania dla przywódcy opozycji L. Wałęsy i Kościoła Polskiego)⁴³².

W dniu 20 XII 1981 r. na znak solidarności z narodem polskim Wydział KPA w Connecticut oraz organizacje polonijne zorganizowały publiczne manifestacje w miastach Hartford, New Haven i New Britain, które były transmitowane przez lokalne stacje telewizyjne. W wydanej proklamacji burmistrz Hartford potępił decyzję rządu PRL⁴³³. Na temat sytuacji polityczno-gospodarczej Polski wypowiedział się prezes J. Maślanicz w licznych wywiadach telewizyjnych i radiowych. Na łamach prasy Polonia została poinformowana o dramatycznej sytuacji Polaków, która przejawiała się brutalnymi postępowaniami władz wobec społeczeństwa oraz licznymi aresztowaniami członków „Solidarności”. W sumie biuro Wydziału KPA w Connecticut wysłało około 700 listów protestacyjnych skierowanych do Białego Domu, senatorów i kongresmanów ze stanu⁴³⁴.

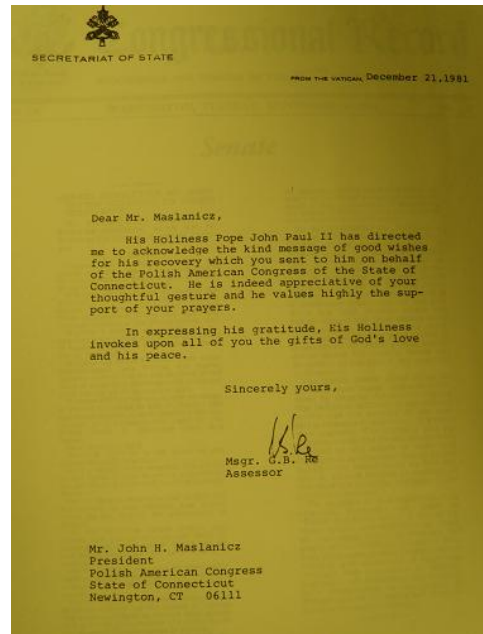
W dniu 22 XII 1981 r. reprezentant stanu Connecticut Ernest N. Abate wypowiedział się następującymi słowami: „My, obywatele Stanu Connecticut, kolebki amerykańskiej wolności, przekazujemy Wam dzisiaj nasze modlitwy i dzielimy się naszą nadzieją w odzyskaniu Waszej wolności. [...] Kiedy my w Stanach Zjednoczonych nie możemy łączyć się w Wami na ulicach Warszawy, stoczniach gdańskich, kopalniach katowickich, pomimo to jesteśmy jednością spojeni z Wami. W prawdzie nam wszystkim przyświeca jedna i ta, sama myśl niech, więc niech sprawiedliwość poszerza się głośno i dumnie, niech wolność słowa rozbrzmiewają szerokim echem w świecie. Taka jest nasza niezłomna nadzieja, nasza modlitwa tu

⁴³² CPAA, J. Maślanicz, box 2, fol. 1, Telegram z głównego biura KPA z Chicago do J. Maślanicza, 15 XII 1981 r.; Na temat sytuacji w Polsce lat 1980-1981 Zob. m.in. K. B. Janowski, *Polska 1980-1981. Od euforii do szoku*, Toruń 1995.

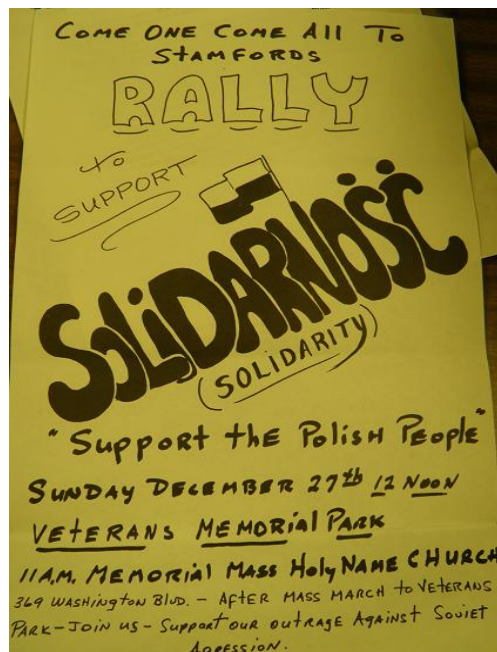
⁴³³ CPAA, J. Maślanicz, box 1, fol. 1, Telegram od J. Maślanicza do A. Mazewskiego, 21 XII 1981 r.

⁴³⁴ CPAA, PAC CT 1982-1986, box 1, fol. 3, Sprawozdanie Prezesa Wydziału Kongresu Polonii Amerykańskiej za rok 1981-1982, s. 3.

z Ameryki dla naszych Braci i Sióstr w Solidarności. Pozostajemy z modlitwą o Waszą wolność”⁴³⁵.

Ilustracja 86, Pismo papieża Jana Pawła II skierowane do J. Maślanicza – 21 XII 1981 r.
Źródło: J. Maślanicz, box 1, fol. 12, list od G. B. Re Assessora do J. Maślanicza, 21 XII 1981 r.

Ilustracja 87, Afisz, Wsparcie Solidarności w Polsce, 27 XII 1981 r.
Źródło: J. Maślanicz, box 1, fol. 10

⁴³⁵ CPAA, J. Maślanicz, box 1, Ernest N. Abate to the People of Poland, 23 XII 1981 r.

Reakcja rządu amerykańskiego na stan wojenny w Polsce wyrażona w postaci sankcji ekonomicznych spotkała się z nie tylko pozytywnym odzewem przedstawicieli Polonii. Do grona osób, u których decyzja ta budziła znaczne kontrowersje, należał prof. Stanisław Blejwas – późniejszy prezes Oddziału w Connecticut. Wyraził on zaniepokojenie z poparciem przez KPA niektórych sankcji amerykańskich zastosowanych wobec ZSRR. Według niego, embargo nałożone na polską żywność nie spełni swojej roli, jeżeli nie obejmie się nim Związku Sowieckiego, a wyłącznie odbije się negatywnymi konsekwencjami w Polsce. Sprzeciwiał się opublikowanej w dniu 5 I 1982 r. w „Nowym Dzienniku” wypowiedzi A. Mazewskiego do prezydenta Stanów Zjednoczonych z 30 XII 1981 r., w której to prezes KPA pochwalił „odważnie” prowadzoną politykę USA w stosunku do ZSRR. W jego przekonaniu paradoks wynikał z faktu, że nie można prowadzić konsekwentnej polityki przy jednoczesnej zgodzie na sprzedaż zboża do Związku Sowieckiego. Przekonanie to opierał na teorii Georga F. Willa, mówiącej o porzuceniu Polski przez Stany Zjednoczone na rzecz własnych interesów gospodarczych. Krytykował przychylność A. Mazewskiego w stosunku do amerykańskiej reakcji na wydarzenia w Polsce. Jego zdaniem godziły one w główny cel Kongresu Polonii, czyli w walkę o suwerenność narodu polskiego. W związku z tym prof. S. Blejwas zwrócił się do J. Maślancza o poruszenie tego tematu na najbliższym spotkaniu lokalnego Oddziału. Uważał on, że prezes Wydziału KPA w Connecticut powinien skierować do R. Regana i A. Mazewskiego listy podważające ich dotychczasowe decyzje i zaapelować o wprowadzenie dalszych sankcji gospodarczych i technologicznych na ZSRR. Uzasadniał, że będą to kroki niezbędne w utrzymaniu pierwotnej drogi Kongresu⁴³⁶.

W marcu 1982 r. rozważany wśród członków Kongresu Polonii bojkot artystów z PRL uznanych za kolaborantów odbił się również szerokim echem we władzach Oddziału KPA Connecticut. J. Maślancz przed planowanym na dzień 8 maja przyjazdem rewii z programem pt. „Ach ta rodzinka” do Hartford ogłosił manifest do lokalnej Polonii, kierując do niej następujące słowa: „Czy brzęk czerwonych gitar ma nam zagłuszyć płacz żon i dzieci, których mężowie i ojcowie pokutują w kraju za to, że chcieli aby, „Polska była Polską”? Czy piękne obrazki sceniczne mają nam zaćmić

⁴³⁶ CPAA, J. Maślancz, box 1, fol. 10, List od S. A. Blejwasa do J. Maślancza, 7 I 1982 r.; *KPA aprobuje kroki Regana*, „Nowy Dziennik”, 5 I 1982 r., tamże, List od A. Mazewskiego do R. Regana, 30 XII 1981 r.; George F. Will, Regan’s Dim Candle, „Newsweek”, 18 I 1982 r.; List od S. A. Blejwasa do członków Komitetu Wykonawczego Wydziału Stanowego KPA w Connecticut pt. *The Regan Administration’s Policy Towards Poland and Attitude of Polish American Congress*, 19 I 1982 r.

obraz nędzy i rozpacz w kraju, któremu narzucono stan wojenny w imię interesów Rosji Sowieckiej? Czy dlatego, że niewrażliwi na los kraju impresaria, których jedynym Bogiem jest dolar, wabią was rewiami wysyłanymi przez juntę zdrajcy Jaruzelskiego – My mamy się wodzić za nos? Rodacy w Toronto, Montrealu, Chicago i innych skupiskach Polonii, publiczność okazała postawę godną Polaków i zespoły z Polski zostały zbojkotowane, a Polacy w kraju bojkotują aktorów współpracujących z komunistycznymi władzami. Czy my mamy być inni? Jak można bawić się i klaskać w dłonie na występach nasłanych przez juntę Jaruzelskiego w chwili, gdy w zniewolonym kraju ponura rzeczywistość paraliżuje życie! Jak można nie reagować na to, że polskim patriotom nakazuje się opuszczać nasz kraj, a śpiewające zespoły mają odwrócić od tego naszą uwagę! Wstawmy się za naszymi Rodakami w Polsce! Najpierw zniesienie stanu wojennego i uwolnienie tysięcy więzionych Braci, a potem teatry i rewie dla Polonii! Tego małego poświęcenia wymaga nasz honor i nasza solidarność z narodem polskim! Dokąd istnieje stan wojenny, dokąd nasze listy są cenzurowane, dokąd paczki z pomocą giną w magazynach portowych, dokąd ludzie płaczą po swoich najbliższych – naszym obowiązkiem jest przeciwko temu protestować! Zbojkotujmy rewię „Ach ta rodzinka” i każdy zespół przysyłany oficjalnie, zanim w Polsce nie wróci stan normalny! „Nie będzie Moskal pluł nam w twarz” nie będą nas zabawiać w dniach żałoby narodowej wysłannicy Jaruzelskiego! Bojkot jest naszym obowiązkiem! Ofiarujmy nasze dolary na żywność do Polski, a nie na komunistycznych wysłanników!”⁴³⁷.

W związku z podjętymi przez Kongres Poloni uchwałami w dniu 8 VIII 1982 r. odnośnie wsparcia dla działaczy opozycji demokratycznej w Polsce na spotkaniu członków Wydziału KPA Connecticut została podjęta dyskusja na temat przyłączenia się przedstawicieli „Solidarności” Connecticut do oddziału. Uważano, że decyzja ta pozytywnie wpłynie na zbiórkę funduszy dla NSZZ „Solidarność” w Polsce. Obecni na zebraniu reprezentanci Solidarity International: Atty Ryszard Kosiński, Stanley Klukowski, i prof. Andrzej Błaszczczyński wyrazili chęć dołączenia do członkostwa Wydziału KPA w Connecticut⁴³⁸. W październiku 1982 r. J. Maślancz podjął decyzję, że należy pozyskiwać fundusze na działalność polskiej „Solidarności” oraz równocześnie prowadzić akcję wysyłania odzieży i obuwia dla Polaków. Pod koniec

⁴³⁷ Zob. J. Wojdon, *W jedności siła...*, s. 409; CPAA, J. Maślancz, box 1, fol 13, tekst manifestu „Uwaga Polonio w Hartford i Okolicy” (bez daty i podpisu)

⁴³⁸ CPAA, J. Maślancz, box 1, fol. 10, Informacje o działalności oddziału KPA w CT, J. Maślancz, News Letter, wrzesień 1982 r. Hartford, CT.

miesiąca Chester Rossiwał przedstawił czek na sumę 2 tysiące dolarów, które miały zostać przesłane na konto Krajowego KPA w celu pomocy dla polskiej „Solidarności”⁴³⁹.

W dniu 20 II 1983 r. na zebraniu Wydziału Stanowego KPA w Hartford wybrano prof. Stanisława Blejwasa na stanowisko prezesa organizacji. W skład połowy Zarządu weszli ludzie młodzi, których członkostwo w KPA nie przekraczało półtora roku. Ustępujący J. Maślancz pozostawił po sobie opinię człowieka silnie zaangażowanego w pomoc narodowi polskiemu. Trzeba podkreślić, że Wydział zebrał z terenu stanu Connecticut w sumie 50 tysięcy dolarów. Nominacja nowego prezesa i zarządu stawiała pod znakiem zapytania kontynuację dotychczasowej działalności charytatywnej Oddziału. Jak pisał J. Bik: „[...] sprawa pomocy dla Polski jest nadal dyskutowana, nie wydaje się natomiast, aby Polonia miała szczególnie otwartą kieszeń na działalność Biura” Solidarności” w Brukseli. Potrzeby w kraju wydają się ważniejsze. Należy wyrazić nadzieję, że poczynania nowego Zarządu będą kontynuacją wspaniałej dotychczasowej działalności Kongresu. Od działalności zależy poparcie Polonii”⁴⁴⁰. Z drugiej strony zmiana prezesa została odebrana pozytywnie przez grono ludzi związanych z Kongresem Polonii w Connecticut. Z osobą prof. S. Blejwasa, jako kierownika Polish Studies Center na Uniwersytecie Stanowym wiązano nadzieję na odnowę metod pracy społecznej oraz otwarcie się na szeroki krąg ludzi w lokalnym Kongresie, czego nie można było powiedzieć o kadencji J. Maślancza i członkach jego zarządu, którzy starali się skoncentrować całą władzę w swoim gronie. Wynikało to z obawy przed nielojalnością, lecz prowadziło to do bierności i bezczynności⁴⁴¹.

⁴³⁹ CPAA, J. Maślancz, box 1, fol. 6, Report of the monthly meeting of Officers and the Board of Directors held on 28 X 1982 r.

⁴⁴⁰ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 5, Minutes of the PAC annual meeting held on February 20, 1983 at the Polish National Home, Hartford Connecticut, s. 4, tamże, nowy Zarząd Wydziału Stanowego KPA w Connecticut przedstawiony; CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 83, J. Bik, *Z Walnego Zebrania KPA w stanie Connecticut*, „Nowy Dziennik”, 5-6 III 1983 r.

⁴⁴¹ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 4, List od J. Kleszczyńskiego do S. Blejwasa, 5 III 1983 r.; List od F. Lachowicza do S. Blejwasa, 27 III 1983 r.

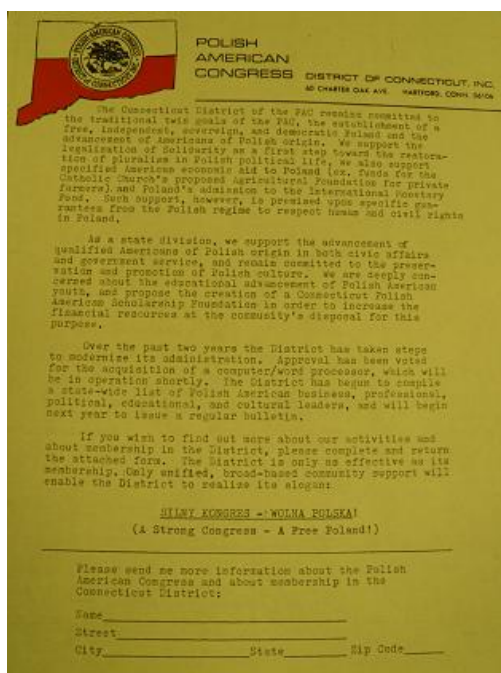
Ilustracja 88, Wizytówka prezesa lokalnego wydziału KPA na stan Connecticut prof. S. Blejwasa
Źródło: CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 29.

Przedstawiony przez Wydział Stanowy KPA Connecticut program polityczny na lata 1983-1985 zdecydowanie większy nacisk kładł na kwestie polonijne niż działalność propolską. Podobnie jak biuro Kongresu Polonii w Chicago, postanowiono dążyć do demokratyzacji Polski przez lobbing na przedstawicieli rządu amerykańskiego. Do priorytetów organizacji zaliczono m.in.:

- przywrócenie „Solidarności” do życia politycznego;
- amnestia dla więźniów politycznych;
- wznowienie dialogu między rządem polskim a społeczeństwem;
- kontynuację sankcji wobec reżimu W. Jaruzelskiego;
- przywrócenie embarga na zboża i innych sankcji gospodarczych wobec ZSRR.

Nowe władze zarzuciły Krajowemu KPA uległość w działaniach wobec polityki R. Regana od momentu wprowadzenia stanu wojennego w Polsce. Zobowiązano się kontynuować zbiórkę funduszy dla PACCF w Chicago, proponując zwiększenie pomocy na rzecz „Solidarności”. Zapowiedziano reaktywację w Connecticut Polish Affairs Committee (Komisji Spraw Polskich) odpowiedzialnej za działalność polityczną na rzecz Polski. Na jej czele S. Blejwas widział takich kandydatów, jak: Jan Wójcika, Aloysiusa Sztupaka, Elżbietę Wasiutyńską czy Andrzeja Błaszczyńskiego. Hasłem nowej administracji Wydziału z Connecticut stał się slogan „Silny Kongres Wolna Polska”. Wynikało to z założenia S. Blejwasa, który uważał, że w pierwszej kolejności powinno się wzmocnić struktury polonijnych władz, a następnie wspierać priorytety polityczno-społeczne w Polsce. W praktyce oznaczało to podniesienie składek członkowskich w celu zbudowania silnej struktury lokalnej organizacji (zakup nowego

komputera czy wydawanie biuletynów informacyjnych)⁴⁴². W przyszłości zamierzano zorganizować i skatalogować archiwum wszystkich materiałów (listów, dokumentów, protokołów, fotografii, pamiątek) dokumentujących historię Polaków w Connecticut. Plany te stały się zalążkiem powstania Connecticut Polish American Archive and Manuscript Collection. Przejawem dynamicznie rozwijającego się środowiska polonijnego były organizacje corocznych pikników, rocznic, okolicznościowych uroczystości, czy budowy pomników. Zdaniem S. Blejwasa, brak zaangażowania w tego typu przedsięwzięcia przedstawiałyby Polonię jako niekonsekwentną, nieskuteczną i zepchniętą na margines⁴⁴³.

Ilustracja 89, Informacja dla Polonii Connecticut (osiągnięcia i zamierzenia) Wydziału Stanowego KPA w Connecticut wydana po dwóch latach działalności prezesa S. Blejwasa
Źródło: CPAA, S. Blejwas, box 2, fol. 19, bez daty.

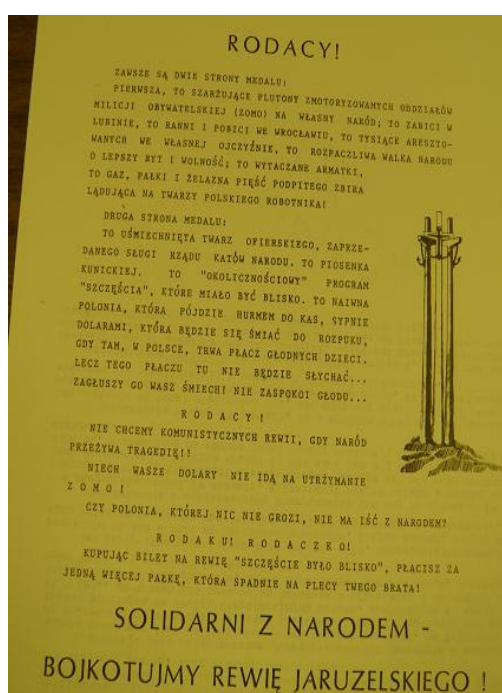
Od 1983 r. pod przewodnictwem Jana Wójcika rozpoczęła działalność lokalna Komisja Spraw Polskich KPA w Connecticut. Jej delegaci uczestniczyli w obradach Krajowej Komisji Spraw Polskich KPA (m.in. w czerwcu 1983 r. w Waszyngtonie,

⁴⁴² CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 5, Polish American Congress District of Connecticut – Program 1983-1985; CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 19, List od S. Blejwasa do J. Wójcika, 19 IV 1983 r.; CPAA, PAC CT 1982-1986, box 1, fol. 7, President's report, PAC CT, February 24, 1985, (raport za rok 1984), s. 3-5.

⁴⁴³ CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 29, President's Report, 1985, PAC District of Connecticut, Inc., s. 3-4 (raport za rok 1985), organizację Connecticut Polish American Archive and Manuscript Collection, S. Blejwas rozpoczął od czerwca 1986 r.

27 VIII 1983 r. w Chicago, 18 XI 1983 r. w Chicago, 7 I 1984 r. w Chicago). Jej zadaniem było wspieranie spraw polskich oraz działalność lokalna na rzecz narodu polskiego i „Solidarności”⁴⁴⁴.

W dniu 14 IV 1983 r. S. Blejwas w wydanym komunikacie prasowym potępił represje władz komunistycznych wobec przywódcy NSZZ „Solidarność” Lecha Wałęsy. Uznał je za symbol bezprawia, które zaprowadzono w Polsce z dniem 13 XII 1981 r. Apelowano o natychmiastowe zakończenie procesów politycznych, uwolnienie wszystkich bezprawnie przetrzymywanych więźniów oraz przywrócenie praw „Solidarności”⁴⁴⁵.

Ilustracja 90, Odezwa skierowana do Polonii z Connecticut, „Solidarni z Narodem bojkotujemy rewię Jaruzelskiego”!

Źródło: CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 19.

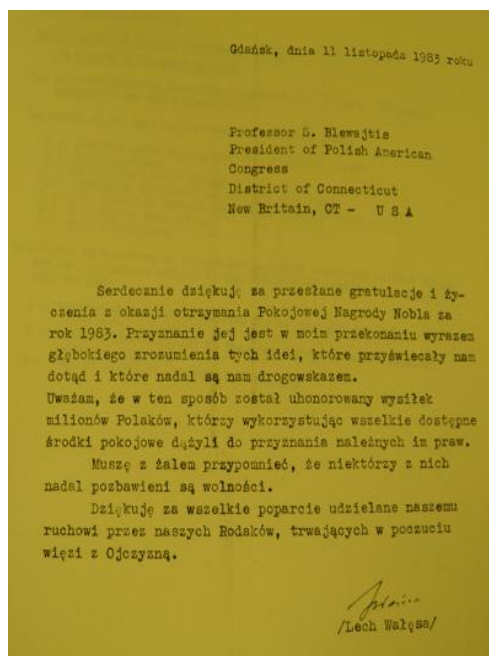
W roku 1983 r. Wydział Stanowy KPA z Connecticut był inicjatorem licznych imprez zorganizowanych wspólnie z lokalną Solidarity International (SI), do których można zaliczyć m.in.: marsz i demonstrację w New Britain z okazji trzeciej rocznicy

⁴⁴⁴ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 6, Annual Report Polish Affairs Committee – Polish American Congress, Connecticut, J. Wójcik, 26 II 1984 r. [w:] Presidents Report’s, S. Blejwas, 26 II 1984 r.; Polish American Congress – Polish Affairs Committee annual report, February 24, 1984.

⁴⁴⁵ CPAA, KPA CT (1982-1986) box 1, fol. 2, For immediate release, S. Blejwas do Editor „Nowy Dziennik”, 14 IV 1983 r.

powstania „Solidarności” (28 VIII 1983 r.), paradę ze Związkami AFL-CIO wyrażającą stałe poparcie dla L. Wałęsy (New Haven, 5 IX 1983 r.)⁴⁴⁶.

W Stanach Zjednoczonych, jak również w stanie Connecticut odbiła się szerokim echem wiadomość o otrzymaniu przez Lecha Wałęsę Pokojowej Nagrody Nobla. Z tej okazji Kongres Stanów Zjednoczonych wydał rezolucję, w której gratulowano polskiemu laureatowi za wybitną działalność na rzecz przywrócenia w Polsce wolności. Na łamach prasy z Connecticut prezentowano wypowiedzi na ten temat znanych osób m.in. I. Grossa, J. Grossa, E. Wrońskiego czy prof. S. Blejwasa. Na cześć bohatera polskiej opozycji demokratycznej zorganizowano coroczną Paradę Pułaskiego w Hartford, Connecticut⁴⁴⁷.

Gdańsk, dnia 11 listopada 1983 roku

Professor S. Blejwas
President of Polish American
Congress
District of Connecticut
New Britain, CT - U S A

Serdecznie dziękuję za przesłane gratulacje i życzenia z okazji otrzymania Pokojowej Nagrody Nobla za rok 1983. Przynanie jej jest w moim przekonaniu wyrazem głębokiego zrozumienia tych idei, które przyświecały nam dotąd i które nadal są nam drogowskazem.

Uważam, że w ten sposób został uhonorowany wysiłek milionów Polaków, którzy wykorzystując wszelkie dostępne środki pokojowe dążyli do przyznania należnych im praw.

Muszę z żalem przypomnieć, że niektórzy z nich nadal pozbawieni są wolności.

Dziękuję za wszelkie poparcie udzielane naszemu ruchowi przez naszych Rodaków, trwających w poczuciu wierności z Ojczyzną.

Lech Wałęsa
/Lech Wałęsa/

Ilustracja 91, Odpowiedź L. Wałęsy na przesłane przez S. Blejwasa gratulacje z okazji przyznania mu Pokojowej Nagrody Nobla, 11 XI 1983 r.
Źródło: S. Blejwas, box 1, fol. 19.

⁴⁴⁶ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 5, S. Blejwas do członków Wydziału Stanowego KPA w Connecticut, 11 XI 1983 r.; CPAA, PAC 1982-1986, box 1, fol. 2, President's activities June-September 1983.

⁴⁴⁷ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 5, Polish American Congress District of Connecticut. Monthly meeting of the Officers, Committee Chairmen, and the Board Directors. November 16, 1983, Polish National Home, Hartford, Connecticut, s. 2; CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 6, PAC CT, Presidents Report's, S. Blejwas, 26 II 1984 r., s. 15, tamże, List od Nancy L. Johnson do S. Blejwasa, 12 I 1984 r.; CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 6, Presidents Report's, S. Blejwas, 26 II 1984 r., s. 22, tamże, *W. Platteborze, State Pole watchers laud prize for Walasa*, „New Haven Register”, 5 X 1983 r., tamże, *Poles' Pride Shines in Pulaski Parade*, „The Hartford Courant”, 10 X 1983 r.

Stanisław Blejwas sprzeciwiał się prowadzonej przez R. Regana polityce zagranicznej, która, jego zdaniem, w sposób nieskuteczny reagowała na politykę ZSRR. W przekonaniu tym utwierdziły prezesa KPA – Connecticut wydane przez rząd amerykański ustawy zezwalające na udzielanie kredytów, sprzedaż zboża oraz sprzętu amerykańskiego w celu budowy rurociągu gazu ziemnego w ZSRR. Większe nadzieje pokładał w wybranej ze stanu Connecticut przedstawicielce do Izby Reprezentantów USA, Nancy Johnson, niż, jak do tej pory, senatorze Ch. Dodd. Zmiana ta wynikała z udzielonej przez senatora niejednoznacznej wypowiedzi w sprawie polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych⁴⁴⁸. Krytycznie ustosunkowywał się do działalności A. Mazewskiego, która, według niego, była zbyt uległa w stosunku do decyzji gospodarczych prezydenta USA. W liście do prezesa KPA S. Blejwas stwierdził: „[...] KPA musi zdecydować, czy chce być biernym świadkiem amerykańskiej polityki zagranicznej, czy podążać własną drogą [...]”. W tym samym duchu wydana została przez władze Wydziału Connecticut w dniu 18 IX 1983 r. rezolucja sprzeciwiająca się polityce zagranicznej USA w stosunku do ZSRR⁴⁴⁹.

W sposób negatywny zostało odebrane częściowe zniesienie sankcji amerykańskich wobec rządu PRL z dniem 2 XI 1983 r., które uzasadniano nieznaczną poprawą praw człowieka, uwidocznioną wizytą Jana Pawła II w Polsce. Według władz lokalnych z Connecticut generał W. Jaruzelski nie wykorzystał odpowiednio szansy na pojednanie ze społeczeństwem, ale również nie przejawiał chęci, by do tego doszło. Świadczyły o tym kolejne restrykcje w ramach nowego prawa cywilnego ograniczającego drastycznie prawa człowieka. Zniesienie sankcji traktowano jako wyraz słabości i braku determinacji ze strony Stanów Zjednoczonych w stosunku do tryumfu władz PRL, którym przyzwalano na dalsze represje. Twierdzono, że podstawowym warunkiem odejścia od sankcji powinny być wprowadzone pierwotne założenia R. Regana (uwolnienie wszystkich więźniów politycznych oraz dialog rządu W. Jaruzelskiego z „Solidarnością i narodem polskim”). Konkluzje te były wynikiem kwartalnego spotkania Zarządu Władz Stanowych w Connecticut z dnia 4 XII 1983 r. w Stanford. Ściśle pokrywały się one z argumentacją S. Blejwasa prezentowaną na łamach lokalnej prasy w artykułach mówiących o zaprzepaszczonej szansie rządu PRL

⁴⁴⁸ <http://history.house.gov/People/Detail/15901> (odczyt z dn. 3 I 2015 r.); CPAA, S. Blejwas, Box 1, fol. 4, List od S. Blejwasa do Ch. Dodda, 3 V 1983 r.; Minutes of the PAC Annual meeting held on February 26, 1984 at the Polish National Home, Hartford, Connecticut.

⁴⁴⁹ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 5, Resolution of the quarterly meeting of the Polish American Congress, District of Connecticut, 18 IX 1983 r.; CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 4, List od S. Blejwasa do A. Mazewski, 29 VIII 1983 r.

na porozumienie ze społeczeństwem tuż po wizycie papieża „What is reality in „normalized” Poland?” czy „Will eight „Days of freedom” lead to more after pope’s visit?”⁴⁵⁰.

Na zmianę stanowiska prezesa z Connecticut odnośnie sankcji wpłynęła zapewne wypowiedź L. Wałęsy z początku grudnia 1983 r., co można dostrzec w liście do N. J. Johnson z 12 XII 1983 r. W jego treści S. Blejwas dopuszczał pewne kroki pomocy ze strony amerykańskiej na rzecz Polski, ale, jak podkreślał, musiały one być przez nich ściśle kontrolowane i monitorowane, aby przyniosły rzeczywistą poprawę życia społeczeństwa polskiego. W dalszym ciągu podtrzymywał, że sankcje powinny dotyczyć ZSRR⁴⁵¹.

Na początku stycznia 1984 r. S. Blejwas w liście do A. Mazewskiego wyraził konsternację wobec zniesienia sankcji amerykańskich wobec PRL, lecz jak, stwierdził, Wydział Stanowy KPA z Connecticut nie chce podważać wiarygodności decyzji rządu R. Regana. W związku z tym uchwały z dnia 4 XII 1983 r. podjęte na kwartalnym spotkaniu lokalnego Wydziału KPA prezes z Connecticut skierował wyłącznie na ręce A. Mazewskiego⁴⁵². W dniu 26 II 1984 r. członkowie Oddziału KPA opowiedzieli się za podtrzymaniem sankcji amerykańskich przeciw ZSRR. Wskazywano, że powinny one zostać zniesione wyłącznie po uwolnieniu więźniów politycznych i przywróceniu praw człowieka w Polsce⁴⁵³.

Ogłoszona w lipcu 1984 r. przez władze PRL amnestia więźniów politycznych wywołała ze strony KPA podjęcie wzmożonego nacisku na rząd amerykański co do przyjęcia Polski do Międzynarodowego Funduszu Walutowego. W związku z tym A. Mazewski zwrócił się do przedstawicieli Polonii o wsparcie go w tym działaniu. W odpowiedzi S. Blejwas w dniu 31 VII 1984 r. wystosował telegram do R. Regana. W jego treści wezwał go do ustępstw na rzecz Polski, lecz, jak zaznaczył, dopiero po

⁴⁵⁰ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 4, The Polish American Congress, District of Connecticut, at its quarterly meeting on December 4, 1983 expresses its opposition to the partial lifting of U. S sanctions against the polish regime of General Jaruzelski (ustalenia kwartalnego spotkania, 4 XII 1983 r.); CPAA, PAC CT (1982-1986), box 1, fol. 2, PAC, District of Connecticut, Quarterly meeting of the Officers, Board of Directors, Committee Chairmen and Members, December 4, 1983, Holy Name Athletic Club, Stamford, Connecticut, s. 3; CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 5, S. Blejwas, *What is reality in „normalized” Poland?*, „Hartford Courant”, 23 VIII 1983 r.; S. Blejwas, *Will eight „Days of freedom” lead to more after pope’s visit?*, „Hartford Courant”, 24 VI 1983 r.; szerzej na temat polityki amerykańskiej wobec PRL patrz J. Tyszkiewicz, *Rozbijanie monolitu...*, s. 485-492.

⁴⁵¹ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 4, List od S. Blejwasa do N. L. Johnson, 12 XII 1983 r.; szerzej na temat polityki amerykańskiej wobec PRL patrz J. Tyszkiewicz, *Rozbijanie monolitu...*, s. 485-492.

⁴⁵² CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 19, List od S. Blejwasa do A. Mazewskiego, 5 I 1984 r.

⁴⁵³ CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 87, Resolution adopted by the Polish American Congress, at the annual convention, held at the Polish National Home, Hartford Connecticut, February 26, 1984.

„upływie 30 dni”, które powinny utwierdzić Polonię co do prawdomówności rządu PRL i dalszego postępowania w sprawie amnestii. Z wypowiedzią prezesa Connecticut odbiegającą od ogólnego założenia krajowego biura KPA nie zgodził się A. Mazewski, stwierdzając: „[...]musimy mieć jedność w prezentacji naszych stanowisk do Białego Domu i Departamentu Stanu, a nie być podzieleni w kwestiach, w których powinniśmy być zjednoczeni[...]”⁴⁵⁴.

Wiadomość o zabójstwie księdza Jerzego Popiełuszki odbiła się szerokim echem w kręgu Polonii Connecticut, a czyn ten uznano za „bezduszne nadużycie władzy państwowej, aby zniszczyć ducha i nadzieję w sercach Polaków”. W związku z tym wydarzeniem N. L. Johnson w liście z 1 XI 1984 r. do G. Schultza stwierdziła, że należy odroczyć rozważania przyjęcia Polski do MFW do momentu wyjaśnienia okoliczności popełnionej zbrodni oraz postawienia winnych przed sądem. W dniu 24 II 1985 r. w rezolucji przyjętej przez członków Wydziału Stanowego KPA w Connecticut zapisano: „[...] W wyniku Jałty, ponad sto milionów ludzi straciło wolność, i do dziś są pozbawieni podstawowych praw i godności człowieka. Polacy nigdy nie zgodzili się z decyzją w Jałcie i przez czterdzieści lat zmagają się z sowietyzacją, starając się zachować swoją kulturę narodową. Przystępstwo tego niesławnego paktu nie będzie zaakceptowane przez zniewolone narody i powinno zostać odrzucone przez wolny świat. Polacy mieszkający w krajach wolnych będą podtrzymywać iskrę wolności i niezależności w zdominowanej sowieckiej Europie Środkowej. System komunistyczny opiera się na życiu w kłamstwie, terrorze i bandytyzmie politycznym. Zabójstwo księdza J. Popiełuszki, który jako najdzielniejszy opowiadał o wolności i prawach człowieka – jest jedną z wielu zbrodni popełnionych przez reżym W. Jaruzelskiego [...]”. W rocznicę śmierci księdza J. Popiełuszki w kościele pod wezwaniem Najświętszego Serca Pana Jezusa w New Britain odbyła się uroczysta msza święta w jego intencji. Zarząd Stanowy KPA w Connecticut powziął plany budowy pomnika zamordowanego duchownego⁴⁵⁵.

⁴⁵⁴ CPAA, S. Blejwas, box 2, fol. 18. A. Mazewski – for your information and immediate action, 25 VII 1984 r.; telegram od S. Blejwas do R. Regan, 31 VII 1984 r.; List od L. Kojelisa do S. Blejwasa, 4 IX 1984 r.; List od A. Mazewskiego do S. Blejwasa, 5 IX 1984 r.; List od A. Mazewskiego do S. Blejwasa, 14 XI 1984 r.; CPAA, PAC CT 1982-1986, box 1, fol. 7, President’s report, PAC CT, February 24, 1985, tamże, Letters and telegrams sent by the President, zał. D.

⁴⁵⁵ CPAA, S. Blejwas, box 2, fol. 4, List od N. L. Johnson do G. Schultza, 1 XI 1984 r.; list ten potwierdzał dobrą współpracę pomiędzy prezesem z Connecticut, S. Blejwasem a N. L. Johnson, List od S. Blejwasa do N. L. Johnson, 7 XI 1984 r., Pogarszały się coraz bardziej relacje pomiędzy S. Blejwasem a A. Mazewskim, List od S. Blejwasa do Mazewskiego, 7 XI 1984 r., List od A. Mazewskiego do S. Blejwasa, 29 XI 1984 r.; CPAA, A. Błaszczczyński, box 4, fol. 89, Resolution adopted by the Polish American Congress District of Connecticut at the annual convention at the Polish National Home,

Przez cały rok 1985 S. Blejwas śledził wydarzenia w Polsce, a także reakcję na nie rządu amerykańskiego. Pozostawał w stałym kontakcie z przedstawicielami stanu Connecticut w Waszyngtonie (Ch. Dodd, N. L. Johnson). Oburzenie prezesa wywołała wiadomość o kolejnych aresztowaniach działaczy polskiej „Solidarności”. Jego zdaniem, amerykańska pomoc gospodarcza oraz ustępstwa na rzecz Polski, m.in. wstąpienie do MFW powinny być uzależnione od przestrzegania praw człowieka przez władze PRL. Prezes z Connecticut należał do kręgu osób, które uważały, że rozmowa pomiędzy prezydentem Stanów Zjednoczonych a M. Gorbaczowem powinna być poświęcona kwestiom ich łamania przez ZSRR⁴⁵⁶.

Z początkiem roku 1986 S. Blejwas rozpoczął przygotowania do corocznego spotkania podsumowującego działania KPA na stan Connecticut. Termin zebrania wyznaczono na dzień 23 II 1986 r. w Polish National Home w Hartford. Tematem przewodnim miały być sprawy lokalne Oddziału, ale również wpływ polityki amerykańskiej na sytuację w Polsce. W związku z tym zaproszenia zostały skierowane m.in. do W. A. O’Neilla, Ch. Dodda oraz J. Nowaka. Zarówno senator Ch. Dodd, który niedawno brał udział w spotkaniu z L. Wałęsą, jak i J. Nowak jednogłośnie uznali, że sprawa Polski powinna być poruszona na szczycie w Genewie⁴⁵⁷.

Wśród członków KPA z Connecticut wiele kontrowersji wzbudziła decyzja Stanów Zjednoczonych o sprzedaży zboża do ZSRR. Sprzeciwiano się kolejnym represjom władz PRL skierowanym przeciw NSZZ „Solidarność”. W sprawach tych próbowano lobbować poprzez kierowanie listów i apeli do przedstawicieli rządu amerykańskiego⁴⁵⁸. Orędowniczką kwestii polskiej w Kongresie USA z ramienia szóstego Dystryktu Connecticut była niejednokrotnie N. Johnson.

Hartford Connecticut, February, 24 1985, President’s Report, 1985, PAC District of Connecticut, Inc., s. 4 (Raport za rok 1985), tamże, zał. do raportu *Father Popieluszko is remembered*, „The Catholic Cranscript”, page 9, November 1, 1985.

⁴⁵⁶ CPAA, S. Blejwas, box 3, fol. 29, President’s Report, 1985, PAC District of Connecticut, Inc., s. 2. (raport za rok 1985), tamże, zał. do raportu, list S. Blejwasa do przedstawicieli Connecticut w Waszyngtonie, 4 VII 1985 r.; zał. S. Blejwas, *The plain dealer forum. Poland elected Regan*, „The Hartford Courant”, 1985.

⁴⁵⁷ CPAA, S. Blejwas to Dear Members, Delegates and Friends, 20 I 1986 r.; S. Blejwas to W. A. O’Neill, 13 I 1986 r.; S. Blejwas to Ch. Dodd, 8 II 1986 r.; komunikat prasowy KPA CT, 13 II 1986 r.; Minutes of the PAC Annual Meeting February 23, 1986, Polish National Home Hartford, Connecticut.

⁴⁵⁸ CPAA, PAC Connecticut meeting September 13, 1986 Holy Cross School, New Britain; N. Johnson do S. Blejwas, September 29, 1986; Ch. J. Dodd to S. Blejwas, October 27, 1986; telegram S. Blejwas to G. Schultz, 6 X 1986 r.; komunikat dotyczący wysłania apelu w sprawie legalizacji „Solidarności” do G. Schultza, zawierający prośbę o kierowanie listów do władz amerykańskich, 16 X 1986 r.; Polish American Congress District Minutes Quarterly Meeting December 7, 1986, CCSU Diloreto Hall.

Amnestia więźniów ogłoszona przez reżim W. Jaruzelskiego spowodowała zmianę kursu polityki Kongresu Polonii zmierzającego do poprawy stosunków polsko-amerykańskich. Z taką propozycją wyszła również N. Johnson kierując pismo do prezydenta Stanów Zjednoczonych⁴⁵⁹.

W dniu 28 II 1987 r. Wydział Stanowy Connecticut wydał rezolucję adresowaną głównie do NED oraz do Kongresu Stanów Zjednoczonych. W jej treści skrytykowano brak realnej poprawy praw i swobód obywatelskich. Poddano rozważeniu trudną sytuację społeczno-gospodarczą oraz widmo ciężącej katastrofy ekologicznej w Polsce, mogących prowadzić do konfrontacji władzy rządzącej z narodem. Uznano, że jedyną siłą jednoczącą naród oraz posiadającą zdolność reprezentacji polskich pracowników jest NSZZ „Solidarność”. Wezwano NED do przeznaczenia specjalnych funduszy na rzecz opozycji demokratycznej w Polsce oraz udzielenia pomocy materialnej rodzinom działaczy i więźniom politycznym. Jednocześnie zaapelowano do Kongresu USA o wstrzymanie stosunków dyplomatycznych z PRL do czasu rozwinięcia dialogu prowadzącego do umowy społecznej⁴⁶⁰.

W sierpniu 1988 r. z inicjatywy Nancy L. Johnson 32 członków Kongresu Stanów Zjednoczonych podpisało się pod petycją adresowaną do W. Jaruzelskiego. Wezwano rząd PRL o niezwłoczne przystąpienie do rozmów z reprezentacją narodu. Koncepcja ta została z dużą aprobatą przyjęta przez S. Blejwasa, który skomentował ją jako silny sygnał dla władz warszawskich do rozpoczęcia reform w kraju oraz moralną zachętę dla NSZZ „Solidarność” o dalszą walkę o prawa obywatelskie⁴⁶¹. W dniu 25 IX 1988 r. zebrani na kwartalnym spotkaniu członkowie Wydziału Stanowego KPA w Connecticut wyrazili poparcie dla decyzji o udziale L. Wałęsy w rozmowach Okrągłego Stołu z władzami polskimi. Zwrócono się do rządu amerykańskiego o wsparcie narodu polskiego w obronie praw człowieka, pluralizmu związkowego oraz zapewnienie pomocy gospodarczej dla sektora prywatnego⁴⁶².

W dniu 18 II 1990 r. Wydział Stanowy KPA na stan Connecticut złożył na ręce premiera T. Mazowieckiego oświadczenie o następującej treści: „My, członkowie wydziału stanowego Kongresu Polonii Amerykańskiej na stan Connecticut, wyrażamy naszą radość z faktu, iż Rzeczpospolita Polska jest po minionym półwieczu na drodze

⁴⁵⁹ CPAA, N. L. Johnson to the President The White House Washington, DC, October 17, 1986.

⁴⁶⁰ CPAA, Polish American Congress, Connecticut Division Hartford, CT, Resolution, February 28, 1987.

⁴⁶¹ CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 6, fol. 6, N. Johnson to S. Blejwasa, 13 IX 1988 r.; S. Blejwas to N. L. Johnson, 28 IX 1988 r.

⁴⁶² CPAA, komunikat prasowy, The Connecticut District of the Polish American Congress at it Quarterly Meeting in Hartford, Sunday, September 25, 1988.

do powrotu do dawnego, historycznego i w pełni demokratycznego ustroju z zachowaniem tradycyjnej nazwy i symboli. Wyrazamy radość z tego, iż rząd Rzeczypospolitej Polskiej powołany został za aprobatą i z ramienia polskiego społeczeństwa, które się opowiedziało po stronie ogólnokrajowego ruchu „Solidarność”, od lat działającego jako pierwszy wśród państw Europy Środkowo-Wschodniej na rzecz odnowy politycznej i gospodarczej, po minionym okresie rządów obecnej tym narodom ideologii. Wyrażamy nasze głębokie uznanie osobiście Panu Premierowi oraz wszystkim członkom rządu Rzeczypospolitej Polskiej, którzy pomimo niezwykle trudnej sytuacji politycznej, społecznej, ekonomicznej, ofiarnie i patriotycznie wzięli na siebie trud wydzwignięcia Polski z chaosu, którego przyczyny wszyscy znamy. Oświadczamy, że w miarę naszych sił i możliwości będziemy moralnie i materialnie popierać polski ustrój demokratyczny i gospodarczą odnowę, pomni na naszą łączność duchową z krajem, z którego my lub nasi przodkowie się wywodzimy. Łączymy się z całym narodem w kraju i poza jego granicami w ufności, że olbrzymi wysiłek rządu poparty przez społeczeństwo przyniesie naszemu krajowi lepszą przyszłość, zaliczając Polskę do rzędu państw w pełni suwerennych i zapewniających jego obywatelom godne życie ludzi wolnych z ducha i ustabilizowanych materialnie. Niech Bóg Wam w tym dopomoże”⁴⁶³.

3.3. Działalność Charytatywnej Fundacji Wydziału Stanowego KPA w Connecticut na rzecz narodu polskiego

Wydział Stanowy KPA w Connecticut już od listopada 1980 r. samodzielnie podejmował próby zbiórki pieniędzy dla rodaków w kraju. Twierdził nawet, że inicjatywę tę rozpoczął przed ogłoszeniem przez Kongres Polonii ogólnokrajowej akcji niesienia pomocy Polsce. W początkowym etapie zebrane fundusze były wysyłane

⁴⁶³ CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, Oświadczenie Wydziału Stanowego KPA na stan Connecticut podpisane przez E. Wasityńską skierowane do T. Mazowieckiego, 18 II 1990 r.

przez Komitet Narodowi Polskiemu w Londynie, który drogą lądową przez kontynent Europy dostarczał dary do Polski⁴⁶⁴.

W dniu 6 XII 1980 r. prezes J. Maślanicz po raz pierwszy formalnie zwrócił się do Polonii z Connecticut o rozpoczęcie na szeroką skalę zbiórki pieniężnej na zakup żywności dla potrzebujących w Polsce. Wolne datki miały być kierowane na adres Wydziału Stanowego KPA w Hartford. Informacje o przebiegu akcji miano przedstawiać w programie radiowym Edmunda Liszki lub w prasie polonijnej⁴⁶⁵.

Po ogłoszonej przez prezesa KPA A. Mazewskiego akcji „Na ratunek” oraz na wniosek Charytatywnej Fundacji KPA na posiedzeniu Zarządu Wydziału Stanowego KPA w Connecticut w dniu 11 III 1981 r. powołano lokalny Komitet Pozyskiwania Funduszy (Fund Raising Committee). W Polsce występował pod nazwą Fundacja Charytatywna KPA w Hartford (Polish American Congress Charitable Foundation, Hartford CT). Na jej czele stanął przewodniczący Chester Rossiwal, a w jej skład weszło trzech członków: Wiesław Chlus, Edmund Liszka oraz Stanley Gruszka, za co A. Mazewski listownie wyraził podziękowania J. Maślaniczowi⁴⁶⁶. Jeszcze w tym samym miesiącu prezes Oddziału KPA z Connecticut zwrócił się do społeczeństwa polsko-amerykańskiego o wolne datki celem niesienia pomocy żywnościowej i medycznej narodowi polskiemu. Fundusze miały być kierowane do Charytatywnej Fundacji KPA w Hartford w stanie Connecticut, a następnie przesyłane do biura Charytatywnej Fundacji w Chicago⁴⁶⁷. Co pewien okres J. Maślanicz powiadamiał pisemnie A. Mazewskiego o przesłaniu czeku na określoną sumę pieniędzy. Fundusze te kierowano na konto Charytatywnej Fundacji KPA bądź na specjalnie ogłoszony program przez Kongres Polonii – Pomoc dla Polski (Relief for Poland). Wielokrotnie A. Mazewski wyrażał wdzięczność Oddziałowi KPA z Connecticut za przekazywane donacje. Jak twierdził prezes KPA: „[...] przekazane darowizny z pewnością przyczynią się do przywrócenia zdrowia lub nawet do uratowania życia dla wielu naszych rodaków [...]. [...] Po raz kolejny pragniemy wyrazić nasze szczerze podziękowania za hojność i prosimy o promowanie idei ulgi dla Polski (relief for

⁴⁶⁴ CPAA, J. Maślanicz, box 1, fol. 1, List od J. Maślanicza do Komendanta 4-go Okręgu SWAP, E. Ganszyniec, 3 II 1981 r.

⁴⁶⁵ CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 1, Apel Wydziału Kongresu Polonii Amerykańskiej o pomoc finansową dla robotników w Polsce, 6 XII 1980 r.

⁴⁶⁶ CPAA, J. Maślanicz, box 1, fol. 1, List od A. Mazewskiego do J. Maślanicza, 13 IV 1981 r.; PAC CT 1982-1986, box 1, fol. 6, Minutes of the PAC Officers and Board of Directors meeting held on march 11, 1981 at the Polish National Home, Hartford Connecticut.

⁴⁶⁷ CPAA, PAC CT 1982-1986, box 1, fol. 6, J. Maślanicz, Ch, Rossiwal do Polonii amerykańskiej w stanie Connecticut, marzec 1981 r.

Poland) wśród krewnych, przyjaciół i współpracowników⁴⁶⁸. Donacje mogły składać również organizacje. Informację tę może poświadczyć list od J. Maślanicza dziękujący J. Sawce oraz prezesowi Gminy Z.N.P. Polish National Alliance, Cz. Wasilowskiemu za wystawiony czek na sumę 1150 dolarów w celu zakupu żywności i lekarstw dla „Solidarności”⁴⁶⁹. Warto zaznaczyć, że sumę 100 dolarów przekazał również przewodniczący Kongresu Rosyjskich Amerykanów z Hartford (Congress of Russian Americans, Inc.), K. Kostukevich. Gest ten uzasadnił poparciem dla działań „Solidarności” oraz potrzebą walki z tyranią komunistyczną, za co J. Maślanicz wyraził mu podziękowanie⁴⁷⁰.

Z przedstawionego przez J. Maślanicza sprawozdania w dniu 30 X 1981 r. wynika, że od marca ówczesnego roku Fundacji Charytatywnej w Hartford udało się zgromadzić ponad 20 tysięcy dolarów. Zebrane fundusze zostały przesłane do Fundacji Charytatywnej KPA w Chicago z przeznaczeniem na zakup żywności i lekarstw w Polsce. Prezes Oddziału w Connecticut raportował, iż „ciągły wysiłek jest utrzymywany w przypominaniu Amerykanom polskiego pochodzenia o przekazywaniu darowizn” głównie za sprawą lokalnej stacji radiowej „Radio Polonia” – programie prowadzonym przez Edmunda Liszkę⁴⁷¹.

W dniu 11 XII 1981 r. z okazji nadchodzących Świąt Bożego Narodzenia J. Maślanicz zwrócił się do Polonii w Connecticut następującymi słowami: „Należy się liczyć, z tym, że wiele lat, upłynie nim naród polski będzie mógł być samowystarczalny, stąd też moja prośba do wszystkich, którzy słyszą mój apel, ażeby w dalszym ciągu wspierali naród w okresie zimy i przedwiośnia, który zarysowuje się w ponurej atmosferze. W roku 1982 prognozuje się wzmożoną walkę „Solidarności” o ludzkie prawa, o chleb dla rodziny, o wolność osobistą którą to co raz reżim stara się nie respektować. Na nas spada obowiązek moralny pomagać narodowi polskiemu, który

⁴⁶⁸ CPAA, J. Maślanicz, box 2, fol. 6, List od J. Maślanicza do J. Mazewskiego, 4 V 1981 r. czek na sumę 2.500 dolarów na Fundusz Pomocy Polsce, box 2, fol. 6, List od J. Maślanicza do A. Mazewskiego, 25 V 1981 r. czek na 3.500 dolarów na Charytatywną Fundację KPA; box 2, fol. 2, List od J. Maślanicza do A. Mazewskiego, 25 VI 1981 r., z informacją o przesłaniu czeku na sumę 2.500 dolarów na Relief for Poland; box 1, fol. 1, List od J. Maślanicza do A. Mazewskiego, 17 VII 1981 r. czek na sumę 3 tysiące dolarów na Relief for Poland; box 2, fol. 1, List od J. Maślanicza do A. Mazewskiego, 14 VIII 1981 r., czek na sumę 1.000 dla PAC Charitable Foundation; box 2, fol. 2, List od A. Mazewskiego do członków oddziału KPA Connecticut, (bez daty).

⁴⁶⁹ CPAA, A. Błaszczczyński, box 4, fol. 88, List od J. Maślanicza do J. Sawki, Cz. Wasilowskiemu, 16 VII 1981 r.

⁴⁷⁰ CPAA, J. Maślanicz, List od K. K. Kostukevich do J. Maślanicza, 31 III 1982 r.; List od J. Maślanicza do K. K. Kostukevicha, 21 IV 1982 r.

⁴⁷¹ CPAA, J. Maślanicz, box 1, fol. 6, Report of activities of the Polish American Congress District of the Connecticut State, J. Maślanicz, 30 X 1981 r.

dźwiga się ku prawdziwej wolności. Nie ma lepszej okazji, jak właśnie okres Świąt Bożego Narodzenia dla złożenia grosza dla tych w Polsce, którzy są starzy, chorzy w szpitalach lub dzieci czekające na ciepły pokarm, wiem i czuję to, że naszych braci w Polsce nie zawiedziemy, a więc drodzy Państwo niech mój apel dzisiejszy odbije się echem wzmożonego wyścigu niesienia pomocy humanitarnej Polsce⁴⁷².

W styczniu 1982 r. prezes J. Maślanicz podał do informacji publicznej, że Charytatywna Fundacja w Connecticut pozyskała numer Internal Revenue Service (IRS). W praktyce oznaczało to zwolnienie od podatku dla osób przekazujących donację⁴⁷³.

Z zachowanej korespondencji wynika, że A. Mazewski doceniał zaangażowanie i wysiłek prezesa z Connecticut, J. Maślanicza w zbieraniu funduszy na „Relief for Poland”. W jednym z listów do niego złożył mu z tego powodu gratulacje. Już na początku 1982 r. A. Mazewski pochwalił jego decyzje dotyczące szeroko zaplanowanych akcji charytatywnych na ówczesny rok, w ramy których wchodziły m.in. radioton czy teleton. Ich celem było zebranie pieniędzy na zakup żywności dla Polaków. Plany na rok 1982 obejmowały również zorganizowanie koncertu pianisty Andrzeja Anweilera w marcu oraz majowy bankiet, którego głównym mówcą miał być według założeń dr. Zbigniew Brzeziński⁴⁷⁴. J. Maślanicz zabiegał o liczny udział Polonii w uroczystości „Food for Poland”, z której datki miały zostać przesłane do głównego biura Charytatywnej Fundacji KPA. Z tej okazji wysłano liczne zaproszenia m.in. do gubernatora stanu Connecticut Williama O’Neilla, J. P. Wodarskiego, J. DeNino, burmistrza Hartford, T. Milnera czy komisarza J. Zdunczyka⁴⁷⁵.

Analiza dokumentów potwierdza, że od czasu powołania Fundacji Charytatywnej w Hartford Odział Stanowy Kongresu Polonii inicjował zbiórki pieniężne na pomoc Polsce nie tylko pod tą nazwą, ale robił to również pod szyldem

⁴⁷² CPAA, J. Maślanicz, box 2, fol. 1, Przemówienie J. Maślanicza skierowane do Polonii amerykańskiej wygłoszone w lokalnej stacji radiowej E. Liszki, 11 XII 1981 r.

⁴⁷³ CPAA, J. Maślanicz, box 1, fol. 1, Immediate release, J. Maślanicz, 4 I 1982 r.; CPAA, PAC CT, box 1, fol. 3, Minutes of the PAC Annual Meeting held on February 28, 1982 at the Polish National Home, Hartford, Connecticut.

⁴⁷⁴ CPAA, J. Maślanicz, box 1, fol. 10, List od A. Mazewskiego do J. Maślanicza, 25 I 1982 r.; J. Maślanicz, box 2, fol. 1, List od J. Maślanicza do A. Mazewskiego, 16 II 1982 r.; J. Maślanicz, box 2, fol. 7, Project for the year of 1982, 31 III 1982 r.

⁴⁷⁵ CPAA, J. Maślanicz, box 1, fol. 10, Nietatowane zaproszenie Polonii Connecticut do udziału w Bankiecie „Food for Poland”, podpisał J. Maślanicz; CPAA, J. Maślanicz, box 1, List od J. Maślanicza do gubernatora stanu Connecticut, W. O’Neilla, 22 IV 1982 r.; List od J. Maślanicza do J. P. Wodarskiego, 28 IV 1982 r.; List od J. Maślanicza do J. DeNino, 29 IV 1982 r.; List od J. Maślanicza do T. Milnera, 29 IV 1982 r.; List od J. Maślanicza do J. Zdunczyka, 29 IV 1982 r.

Komitetu Pomocy Polsce lub nawet Komitetu „Solidarności”⁴⁷⁶. Organizacja Ch. Rossiwała zbierała również dary rzeczowe (odzież i obuwie), które gromadzono w dolnej części Kościoła S.S. Cyryła i Metodego w Hartford. Jedną z takich akcji przeprowadzono w dniu 30 X 1982 r. W rezultacie przygotowano 141 paczek, które za pośrednictwem biura podróży E. Liszka Travel wysłano do Polski. Następną zbiórka miała się odbyć w okresie poświątecznym⁴⁷⁷. Oprócz akcji charytatywnych Ch. Rossiwał w porozumieniu z członkami KPA z Connecticut organizował w Kościele SS. Cyryła i Metodego w Hartford nabożeństwa w intencji narodu polskiego o zwolnienie aresztowanych oraz zaprzestanie prześladowań. W tej sprawie J. Maślanicz i przewodniczący Komitetu „Solidarności”, Chester Rossiwał, zwrócili się do Polonii amerykańskiej następującymi słowami: „Nie bądźmy obojętnymi, bo ktoś ma stanąć w obronie naszego kraju i wiary naszych Ojców i Matek, jak nie ich Synowie i Córki. Niech, więc nasz udział w tych nabożeństwach będzie liczny”⁴⁷⁸. We wrześniu 1982 r. w News Letter Wydziału Stanowego KPA w Connecticut podał informację, że Komitet pod przewodnictwem Ch. Rossiwał na konto Charytatywnej Fundacji KPA w Chicago przelał 43 tysiące dolarów⁴⁷⁹. Ostatecznie do grudnia 1982 r. Charytatywna Fundacja w Connecticut zgromadziła dla mieszkańców Polski sumę 45 tysięcy dolarów, doliczając jeszcze 2.5 tysiąca dolarów, które przesłano do Komitetu Pomocy Polsce w Londynie (jeszcze przed zorganizowaniem ogólnokrajowej akcji), łącznie dawało to sumę 47 500 dolarów⁴⁸⁰.

Po wyborze prof. Stanisława A. Blejwasa na nowego prezesa Wydziału Stanowego KPA w Connecticut przewodniczący Komitetu „Solidarności”, Ch. Rossiwał i inni jego członkowie nagle oświadczyli, że Komitet był osobną organizacją, która, owszem należała do Kongresu Polonii (jak wiele innych polonijnych organizacji), ale nie była ona powołana przez Kongres i nie była bezpośrednio podporządkowana władzom oddziału. Pomimo wezwań prof. S. Blejwasa członkowie Komitetu „Solidarności” nie zjawili się na zebraniach oddziału Kongresu w Connecticut

⁴⁷⁶ CPAA, A. Błaszczynski, box 4, fol. 88, Report of the Auditing Committee, s. 1.

⁴⁷⁷ CPAA, J. Maślanicz, box 2, fol. 4, J. Bik, *zbiórka odzieży i obuwia na pomoc narodowi polskiemu*, Hartford New Britain i Okolice, „Nowy Dziennik”, 2 XII 1982 r., s. 12.

⁴⁷⁸ CPAA, J. Maślanicz, box 1, fol. 1, Polska Parafia SS. Cyryła i Metodego w Hartford CT modli się za Polskę i jej Naród, J. Maślanicz, Ch. Rossiwał, 30 IX 1982 r.

⁴⁷⁹ CPAA, J. Maślanicz, box 1, fol. 10, Informacje o działalności oddziału KPA w CT, J. Maślanicz, News Letter, wrzesień 1982 r. Hartford, CT.

⁴⁸⁰ CPAA, A. Błaszczynski, box 4, fol. 88, Minutes of the quarterly meeting held on December 12, 1982, at Polish National Home, Hartford, Connecticut; J. Bik, *Akcja zbiórki KPA w Connecticut na pomoc Polsce*, Hartford, New Britain i Okolice, „Nowy Dziennik”, 2 XII 1982 r., s. 12.

oraz nie przekazali dokumentów dotyczących swojej działalności⁴⁸¹. Przez cały okres Komitet w ten sam sposób nieprzerwanie kontynuował rozpoczętą akcję charytatywną na rzecz narodu polskiego, ale bez udziału Wydziału KPA w Connecticut. W dniu 13 IV 1983 r. „Nowy Dziennik” informował Polonię z Connecticut o mającej się odbyć w sobotę 23 kwietnia, z inicjatywy komitetu, zabawie tanecznej w Polskim Domu Narodowym w Hartford, z której dochód zostanie przeznaczony na pomoc rodakom z Polski. Podkreślić trzeba fakt, że po raz pierwszy w tym ogłoszeniu Komitet „Solidarności” występował, jako niezależna organizacja nieidentyfikująca się z Wydziałem Stanowym KPA w Connecticut⁴⁸².

W dniu 20 IV 1983 r. prof. S. Blejwas otrzymał powiadomienie od A. Mazewskiego o odznaczeniu Oddziału KPA w Connecticut dyplomem za wybitną pracę charytatywną wykonaną w kierunku niesienia pomocy na rzecz narodu polskiego. W porównaniu z innymi wydziałami KPA, jednostka z Connecticut plasowała się w dziesiątce najlepszych oddziałów pod względem wysokości zbiórki w zakresie składek i darowizn⁴⁸³. Osiągnięcie to było wynikiem włożonego poświęcenia i pracy wcześniejszego prezesa J. Maślancza. Jak sam podkreślił w jednym ze swoich ostatnich sprawozdań: „jak nigdy przed tym w historii wydziału Kongresu Polonii Amerykańskiej stanu Connecticut, tyle obowiązku i wysiłku w niesieniu pomocy humanitarnej krajowi naszego było wykonane, pomimo tego, że nie posiadamy własnego budynku, własnego biura, a nawet służbowego telefonu, który jest niezbędną rzeczą w komunikowaniu się ze światem niecodziennych wydarzeń. Dlatego też dzisiaj, tym wszystkim, którzy dali z siebie maksimum wysiłku, nie bacząc na stracony czas, który mogli poświęcić swoim rodzicom, a czasem nawet wydatki pieniężne, które Kongres nie jest w stanie zapłacić, tym wszystkim członkom ścisłego Zarządu i aktywnej grupie Dyrektorów, wyrażam dzisiaj moje serdeczne podziękowanie”⁴⁸⁴.

⁴⁸¹ CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 88, List od Cz. Rossiwała do prof. S. A. Blejwasa, 1 III 1983 r.; List od S. A. Blejwasa do Cz. Rossiwała, 25 II 1983 r.; List od S. A. Blejwasa do Cz. Rossiwała, 11 IV 1983 r.; zob. CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 88, Report of the Auditing Committee 1981-1984; CPAA, PAC CT 1982-1986, box 1, fol. 2, Monthly meeting of the Officers, Committee Chairmen, and the Board of Directors, April 28, 1983, Polish National Home, Conn., s. 3.

⁴⁸² CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 88, J. Bik, *Komitet Solidarności w pomocy Narodowi Polskiemu*, New Britain i Okolice, „Nowy Dziennik”, 13 IV 1983 r.

⁴⁸³ CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 88, List od A. Mazewskiego do S. A. Blejwasa, 20 IV 1983 r.; CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 5, Quarterly meeting of membership, June 12, 1983 PAC District of Connecticut, Polish National Home, Hartford, Connecticut, s. 1.

⁴⁸⁴ CPAA, PAC CT 1982-1986, box 1, fol. 3, Sprawozdanie prezesa Wydziału Kongresu Polonii Amerykańskiej za rok 1981-1982, s. 1.

Ilustracja 92, Dyplom zasługi dla wydziału stanowego KPA w Connecticut za pracę charytatywną na rzecz narodu Polskiego przyznana przez prezesa Kongresu Polonii, A. Mazewskiego
Źródło: A. Błaszczński, box 4, fol. 88.

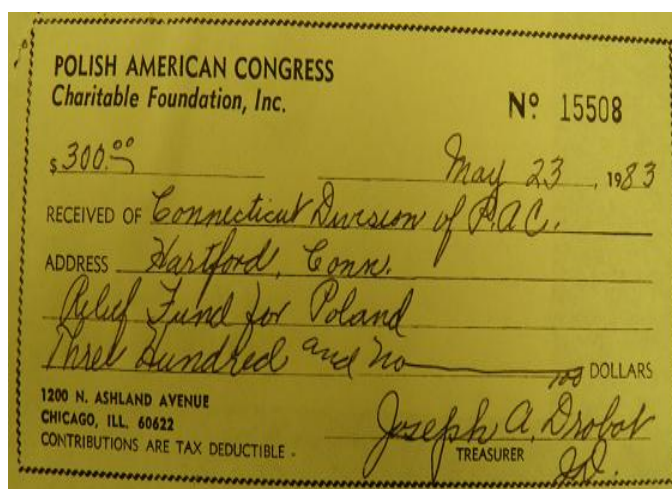
W dniu 3 V 1983 r. prof. S. Blejwas ponownie skierował pismo do członków Komitetu „Solidarności” o zawieszeniu przez Radę Dyrektorów działalności organizacji, jednocześnie informując o niezwłocznym przystąpieniu do rozmów z Zarządem W. S. KPA CT oraz przekazaniu dokumentacji⁴⁸⁵. Apel ten pozostał bez odzewu. Na początku sierpnia 1983 r. przedstawiciel Krajowego Biura w Chicago, E. Rosypal powiadomił prezesa z Connecticut o przekazywanych funduszy na adres PACCF z Chicago przez Komitet Solidarności. W odpowiedzi na otrzymany list prof. S. Blejwas powiadomił o sytuacji zawieszenia w działalności Komitetu „Solidarności” z Connecticut⁴⁸⁶. Pod koniec października 1983 r. w „Nowym Dzienniku” ukazała się informacja, w której Komitet Pomocy dziękował Polonii z Connecticut za uczestnictwo w nabożeństwach w intencji narodu polskiego, odprawianych przez księdza proboszcza W. Kamińskiego. Ponownie i tym razem Komitet Pomocy wystąpił jako oddzielna organizacja. Wyłącznie sobie przypisał inicjatywę organizowania przez okres jednego roku mszy świętych w Parafii S.S. Cyryla i Metodego w Hartford⁴⁸⁷. Jak napisał w grudniu 1983 r. J. Bik w artykule „Akcja Pomocy Rodakom w Polsce” funkcjonujący od trzech lat Komitet „Solidarności” działający niezmiennie pod przewodnictwem

⁴⁸⁵ CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 88, List od S. A. Blejwasa do Cz. Rossiwała, 3 V 1983 r.; CPAA, PAC CT 1982-1986, box 1, fol. 2, Monthly meeting of the Officers, Committee Chairmen, and the Board Directors, May 18, 1983 Polish National Home, Conn., s. 3.

⁴⁸⁶ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 17, List od E. E. Rosypala do prof. S. Blejwasa, 12 VIII 1983 r.; List od prof. S. Blejwasa do E. E. Rosypala, 6 IX 1983 r.

⁴⁸⁷ CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 88, J. Bik, *Akcja pomocy Narodowi Polskiemu*, Hartford, New Britain i Okolice, „Nowy Dziennik”, 22-23 X 1983 r., s. 18.

Ch. Rossiwala w Hartford „zwraca się z apelem do Polonii o zwiększenie swojej pomocy rodakom z Polski”⁴⁸⁸.

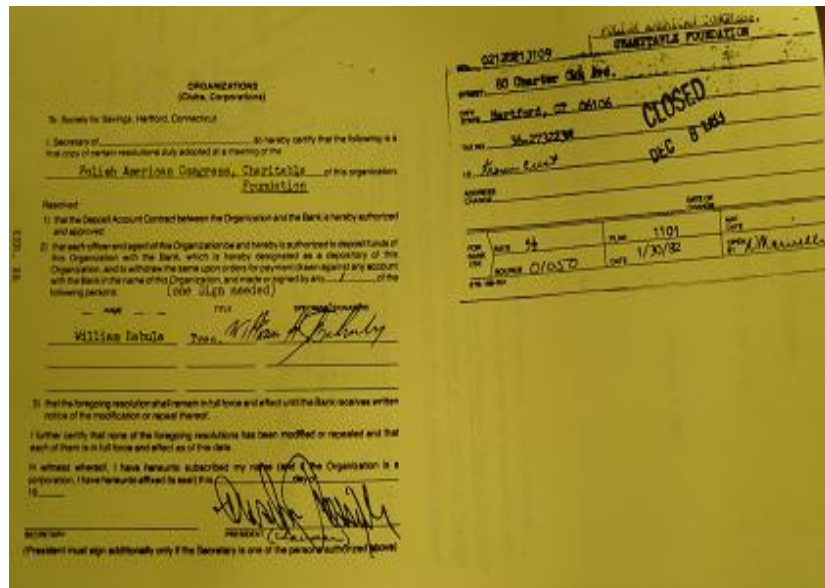
Ilustracja 93, Czek wystawiony przez Wydział Stanowy KPA w Connecticut na program „Relief Fund for Poland” na kwotę 300 dolarów w dniu 23 V 1983 r.
Źródło: CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 23.

W dniu 8 XII 1983 r. skarbnik Komitetu, William Babula zamknął konto bankowe z resztą funduszy 1 183 02 dolarów⁴⁸⁹. Donacje, które w dalszym ciągu wpływały do lokalnego Wydziału KPA, zostawały następnie przesyłane przez S. Blejwasa do głównego Biura w Chicago⁴⁹⁰.

⁴⁸⁸ A. Błaszczński, box 4, fol. 88, J. Bik, *Akcja pomocy Rodakom w Polsce*, Hartford, New Britain i Okolice, „Nowy Dziennik”, 24-25 XII 1983 r.

⁴⁸⁹ CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 88, List od E. H. Capersa do S. B. Blejwasa, 1 II 1984 r.

⁴⁹⁰ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 25, List od S. Blejwasa do E. Rossypala, 16 II 1984 r.

Ilustracja 94, Kopia dokumentu otwarcia konta bankowego przez W. Babule i Cz. Rossiwa w dniu 30 I 1982 r. oraz potwierdzenie jego zamknięcia z dniem 8 XII 1983 r.
 Źródło: A. Błaszczński, box 4, fol. 88.

Toczący się prawie dwa lata spór pomiędzy Wydziałem Stanowym KPA a lokalnym Komitetem „Solidarności” został zażegnany w dniu 24 III 1984 r. Po przedstawieniu przez Polish American Relief Committee „Solidarność” (pod taką nazwą funkcjonował od początku 1984 r.) dokumentacji finansowej i rozliczeniu się Komitet rozpoczął samodzielną działalność. O rozwiązaniu sporu na poziomie lokalnym S. Blejwas powiadomił E. Rossypala w Chicago w liście datowanym na 21 IX 1984 r.⁴⁹¹. W kolejnych latach Charytatywna Fundacja Wydziału KPA w Connecticut przekazywała fundusze na cele Relief for Poland do Chicago⁴⁹². W marcu 1984 r. S. Blejwas wysłał szereg telegramów do członków Kongresu USA w sprawie poparcia dla projektu ustawy (H. R. 4639) o obniżeniu kosztów przesyłki żywności, odzieży i środków medycznych do Polski w latach 1984-1985. Inicjatywna podjęta przez prezesa Connecticut spotkała się z pozytywnym odzewem członków Wydziału⁴⁹³.

⁴⁹¹ CPAA, A. Błaszczński, box 4, fol. 88, Report of the Auditing Committee 1981-1984; CPAA S. Blejwas, box 1, fol. 17, Raport Komisji Rewizyjnej przedstawiony w dniu 24 III 1984 r., Minutes PAC –CT, March 25, 1984, Attendance List attached – Auditorium, Holly Cross School, New Britain CT; CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 23, List od S. Blejwas do E. Rossypal, 21 IX 1984 r.

⁴⁹² CPAA, S. Blejwas, box 4, fol. 10, List od E. Rosypala do S. Blejwasa, 1 XII 1988 r. podziękowanie od E. Rosypal za przekazanie przez Wydział Stanowy z Connecticut kwoty 25 dolarów na fundusz „Relif for Poland”.

⁴⁹³ CPAA, S. Blejwas, box 2, fol. 1, Telegram wysłany przez S. Blejwasa do B. Morrisona, B. Kennelly’ego, N. L. Johnson, S. Gejdensona, W. Ratchforda; List od S. Gejdenson do S. Blejwasa, 4 IV 1984 r., List od W. Ratchforda do S. Blejwasa, 5 IV 1984 r., List od B. Morrisona do S. Blejwasa, 6 IV 1984 r., List od B. Kennelly’ego do S. Blejwasa, 13 VII 1984 r.; CPAA, PAC CT 1982-1986, box 1,

POLISH AMERICAN CONGRESS CHARITABLE FOUNDATION INC.																																																										
NATIONAL OFFICE 1206 North Ashland Avenue Chicago, Illinois 60622 Phone (312) 232-1717	WASHINGTON OFFICE 4801 Massachusetts Ave., N.W. Washington, D.C. 20014 Phone (202) 964-0195																																																									
<p>EXECUTIVE COMMITTEE</p> <p>ALFONSO A. MAJEWSKI President Chicago, IL</p> <p>WILSON ZIELINSKI Vice President Chicago, IL</p> <p>KAZIMIERZ GARDHNER Vice President Chicago, IL</p> <p>HARVEY ISLANSKI Secretary General Chicago, IL</p> <p>JOSEPH A. ZIMONOT Treasurer Chicago, IL</p>																																																										
<p>Donations made directly to PAC toward the PAC Charitable Foundation, CONNECTICUT</p>																																																										
	<table border="1"> <tr> <td>Apr. 28, 1981</td> <td>2,000.00</td> <td></td> </tr> <tr> <td>May 15, 1981</td> <td>2,500.00</td> <td></td> </tr> <tr> <td>May 28, 1981</td> <td>2,500.00</td> <td></td> </tr> <tr> <td>June 30, 1981</td> <td>2,500.00</td> <td></td> </tr> <tr> <td>July 20, 1981</td> <td>2,000.00</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Aug. 21, 1981</td> <td>1,000.00</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Oct. 6, 1981</td> <td>1,000.00</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Oct. 6, 1981</td> <td>1,500.00</td> <td>total 1981 \$ 17,000.00</td> </tr> <tr> <td>Jan. 7, 1982</td> <td>1,500.00</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Jan. 19, 1982</td> <td>2,500.00</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Feb. 8, 1982</td> <td>1,359.39</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Apr. 19, 1982</td> <td>16,000.00</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Apr. 1, 1982</td> <td>1,000.00</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Sept. 10, 1982</td> <td>1,500.00</td> <td>total 1981/1982 \$ 45,859.39</td> </tr> <tr> <td>Nov. 1, 1982</td> <td>2,000.00</td> <td>(Solidarnosc)</td> </tr> <tr> <td>July 22, 1983</td> <td>250.00</td> <td></td> </tr> <tr> <td>July 29, 1983</td> <td>100.00</td> <td>Komitet Pomocy Narodowi Polskiemu</td> </tr> <tr> <td>Feb. 23, 1984</td> <td>200.00</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Apr. 2, 1984</td> <td>100.00</td> <td></td> </tr> </table>	Apr. 28, 1981	2,000.00		May 15, 1981	2,500.00		May 28, 1981	2,500.00		June 30, 1981	2,500.00		July 20, 1981	2,000.00		Aug. 21, 1981	1,000.00		Oct. 6, 1981	1,000.00		Oct. 6, 1981	1,500.00	total 1981 \$ 17,000.00	Jan. 7, 1982	1,500.00		Jan. 19, 1982	2,500.00		Feb. 8, 1982	1,359.39		Apr. 19, 1982	16,000.00		Apr. 1, 1982	1,000.00		Sept. 10, 1982	1,500.00	total 1981/1982 \$ 45,859.39	Nov. 1, 1982	2,000.00	(Solidarnosc)	July 22, 1983	250.00		July 29, 1983	100.00	Komitet Pomocy Narodowi Polskiemu	Feb. 23, 1984	200.00		Apr. 2, 1984	100.00	
Apr. 28, 1981	2,000.00																																																									
May 15, 1981	2,500.00																																																									
May 28, 1981	2,500.00																																																									
June 30, 1981	2,500.00																																																									
July 20, 1981	2,000.00																																																									
Aug. 21, 1981	1,000.00																																																									
Oct. 6, 1981	1,000.00																																																									
Oct. 6, 1981	1,500.00	total 1981 \$ 17,000.00																																																								
Jan. 7, 1982	1,500.00																																																									
Jan. 19, 1982	2,500.00																																																									
Feb. 8, 1982	1,359.39																																																									
Apr. 19, 1982	16,000.00																																																									
Apr. 1, 1982	1,000.00																																																									
Sept. 10, 1982	1,500.00	total 1981/1982 \$ 45,859.39																																																								
Nov. 1, 1982	2,000.00	(Solidarnosc)																																																								
July 22, 1983	250.00																																																									
July 29, 1983	100.00	Komitet Pomocy Narodowi Polskiemu																																																								
Feb. 23, 1984	200.00																																																									
Apr. 2, 1984	100.00																																																									

Ilustracja 95, Donacje przekazane przez Fundację Charytatywną KPA w Connecticut do krajowego biura w Chicago w okresie 28 IV 1981 r. – 2 IV 1984 r.

Źródło: S. Blejwas, box 1, fol. 23.

3.4. Plan wizyty Lecha Wałęsy w stanie Connecticut

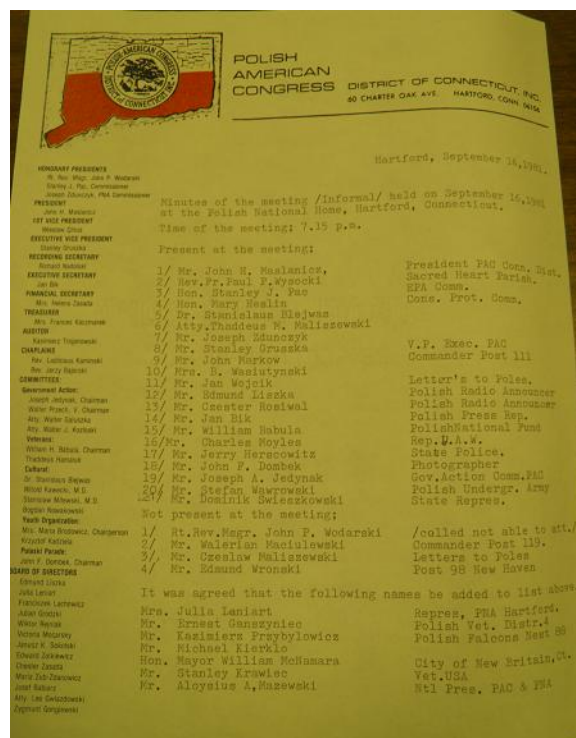
Od początku 1981 r. w wielu Wydziałach Stanowych KPA opracowywano programy oraz powoływano komitety w związku z planowaną wizytą Lecha Wałęsy w Stanach Zjednoczonych. Terminy przyjazdu przywódcy NSZZ „Solidarności” były wielokrotnie przekładane z powodu trudnej sytuacji politycznej w Polsce⁴⁹⁴. Jednym z Wydziałów KPA, który podjął się przygotowań do przyjęcia gościa, był lokalny Oddział KPA w Connecticut. W dniu 1 VI 1981 r. J. Maślanicz przesłał zaproszenie Lechowi Wałęsie, aby w czasie wizyty w Stanach Zjednoczonych, którą wstępnie prognozowano na czerwiec lub lipiec 1981 r., odwiedził stan Connecticut. Zakładano,

fol. 7, President's report, PAC CT, February 24, 1985, tamże, list od N. L. Johnson do S. Blejwasa, 28 III 1984 r.

⁴⁹⁴ Zob. J. Wojdon, *W jedności siła...*, s. 390.

że w czasie wizyty honorowy gość spotka się z gubernatorem stanu Connecticut, Williamem O’Neillem oraz że na jego cześć wydanie zostanie bankiet w Polskim Domu Narodowym w Hartford⁴⁹⁵.

We wrześniu 1981 r. A. Mazewski listownie powiadomił J. Maślanicza, że Wydział Stanowy w Connecticut jest objęty harmonogramem wizyty L. Wałęsy. W odpowiedzi prezes Oddziału zwrócił się do członków o utworzenie Komitetu Powitalnego w Hartford, gdyż w mieście tym miał gościć przywódca polskiej opozycji. O szczegółach programu prezes z Connecticut miał być na bieżąco informowany. Następnie termin wizyty L. Wałęsy w Stanach Zjednoczonych przełożono na 15 października lub 15 listopada 1981 r. w skutek, czego nie można było przewidzieć konkretnej daty przyjazdu do stanu Connecticut. Otrzymane wiadomości od A. Mazewskiego, J. Maślanicz przedstawił członkom Oddziału KPA oraz wyznaczył termin spotkania na 16 IX 1981 r. w Polskim Domu Narodowym w celu powołania Komitetu Powitalnego w Hartford.

Ilustracja 96, Lista osób obecnych na spotkaniu organizacyjnym w Polskim Domu Narodowym w dniu 16 IX 1981 r.

Źródło: CPAA, J. Maślanicz, box 1, fol. 4, Minutes of the meeting /informal/ held on September 16, 1981 at the Polish National Home, Hartford Connecticut.

⁴⁹⁵ CPAA, J. Maślanicz, box 2, fol. 2, List od J. Maślanicza do L. Wałęsy, 1 VI 1981 r.

J. Maślanicz zaproponował, aby do Komitetu Witania Wałęsy powołać Edmunda J. Wrońskiego, ale on odmówił ze względu na swój stan zdrowia i sprawy rodzinne⁴⁹⁶. Pierwotnie zakładano, że wizyta przywódcy „Solidarności” potrwa dwa dni i według tego założenia M. Wodarski przygotował harmonogram projektu⁴⁹⁷. Na dzień pierwszy przewidziano uroczysty obiad wraz z powitaniem. W dalszej części zaplanowano rozbudowany program kulturalno-artystyczny, który zakończyć miał się bale w Polish National Home w Hartford lub Haller Post w New Britain. Dzień drugi miał się rozpocząć mszą świętą przy akompaniamencie chóru, a zebrane podczas nabożeństwa datki miały zostać przekazane na rzecz NSZZ „Solidarność”. Po zakończeniu uroczystości gość honorowy wraz z wysokimi urzędnikami państwowymi miał udać się na obiad, po którym wystąpić miały lokalne grupy taneczne. Na zakończenie dnia zaplanowano uroczysty bankiet. Przebieg wizyty L. Wałęsy miały na bieżąco relacjonować lokalne media⁴⁹⁸.

W dniu 30 IX 1981 r. na kolejnym spotkaniu członków Komitetu Powitalnego sędzieja T. Maliszewski przedstawił skład Komitetu Wykonawczego, który miał zająć się realizacją programu. W jego szeregi wchodził: S. Pac, M. Heslin, J. Maślanicz, T. Maliszewski, D. Szwieszkowski, J. Markow, W. Maciulewski, J. Dombek, S. Gruszka, P. Wysocki⁴⁹⁹. Na spotkaniu tym postanowiono również rozszerzyć harmonogram J. Wodarskiego⁵⁰⁰. W dniu 7 X 1981 r. wyznaczono delegacje osób, którym powierzono organizację powitania L. Wałęsy na lotnisku oraz wyznaczono przedstawicieli ze stanu, którzy towarzyszyć mu mieli podczas najważniejszych etapów programu⁵⁰¹.

W dniu 16 X 1981 r. A. Mazewski powiadomił J. Maślanicza o skróceniu harmonogramu wizyty L. Wałęsy w Hartford do jednego dnia. Dokładne wiadomości miał mu przedstawić po spotkaniu z sekretarzem Solidarności, które miało się odbyć

⁴⁹⁶ CPAA, J. Maślanicz, box 1, fol. 2, List od A. Mazewskiego do J. Maślanicza, 14 IX 1981 r.; J. Maślanicz do członków Wydziału Stanowego KPA na Conn., wrzesień 1981 r.; Meeting to organize the committee for greting polish leader of the „Solidarity” movements in Poland, 16 IX 1981 r.; List od E. Wrońskiego do J. Maślanicza, 14 IX 1981 r.

⁴⁹⁷ CPAA, J. Maślanicz, box 1, fol. 4, Committee to welcome Lech Walesa to Connecticut, Report 2, 23 IX 1981 r.

⁴⁹⁸ CPAA, J. Maślanicz, box 1, fol. 8, Proposal for Solidarity/Lech Walesa Honorary Celebration, 23 IX 1981 r.

⁴⁹⁹ CPAA, J. Maślanicz, box 1, fol. 4, Committee to welcome Lech Walesa to Connecticut, Report 3, 30 IX 1981 r.

⁵⁰⁰ CPAA, Maślanicz, box 1, fol. 4, Proposal for Solidarity Lech Walesa Honorary Celebration, J. H. Maślanicz, T. M. Maliszewski, 30 IX 1981 r.

⁵⁰¹ CPAA, J. Maślanicz, box 1, fol. 4, Committee to welcome Lech Walesa to Connecticut, Report 4, 7 X 1981 r.

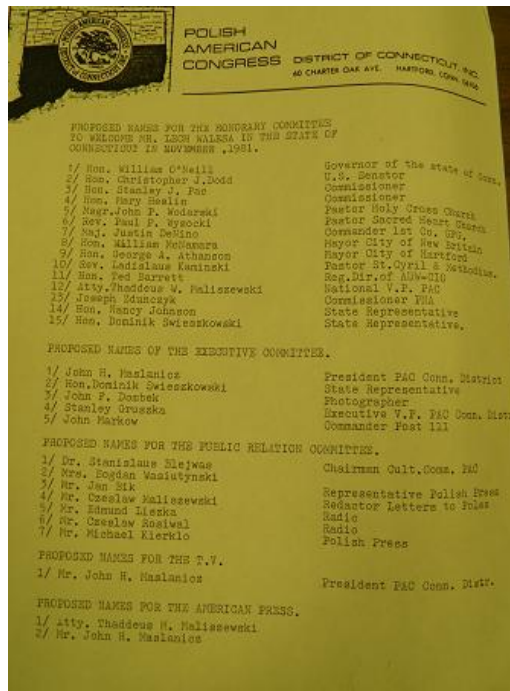
w terminie 19 X 1981 r.⁵⁰². W następnym tygodniu A. Mazewski przekazał wiadomość, że wizyta przywódcy polskiej opozycji w Stanach Zjednoczonych została skrócona z 14 dni do 7 dni z powodu trudnej sytuacji w Polsce. W związku z tym istniało bardzo małe prawdopodobieństwo, że wśród miast, które miały być celem wizyty w dalszym ciągu pozostanie Hartford. W odpowiedzi na tę wiadomość członkowie KPA w Connecticut zwrócili się z petycją do prezesa AFL-CIO Lane'a Kirklanda o to, aby w dalszym ciągu miasto Hartford pozostało miejscem docelowej wizyty L. Wałęsy⁵⁰³. W dniu 22 X 1981 r. J. Maliszewski wydał oświadczenie, w którym zadeklarował gotowość przyjęcia L. Wałęsy przez szereg osób i organizacji wymieniając: arcybiskupa Whealona, gubernatora O'Neill, senatora Ch. Dodda, Radę Pracy Connecticut wraz z Związkami Mechanicznymi reprezentującymi 30 000 członków, Stowarzyszenie Polskich Księży w Connecticut, Zjednoczenie Polskie Rzymsko-Katolickie oraz Polski Sojusz Narodowy. Jednocześnie prezes Wydziału zwrócił się z apelem do społeczeństwa polsko-amerykańskiego o przyłączenie się do KPA w Connecticut celem przywitania Lecha Wałęsy, choćby nawet wizyta miała potrwać tylko cztery czy pięć godzin⁵⁰⁴. Brak wiadomości od L. Kirklanda skłonił członków KPA w Connecticut do szukania kontaktów z biurem Związków Maszynistów w Waszyngtonie, aby w ten sposób przekonać go do konieczności wizyty L. Wałęsy w stanie Connecticut. Podjęto również próbę wysłania delegacji do Z. Przytakiewicza⁵⁰⁵. W raporcie KPA na stan Connecticut z 30 X 1981 r. zapisano, że zgodnie z zaleceniami A. Mazewskiego, stan Connecticut zorganizował Komitet Powitalny Lecha Wałęsy, który był oczekiwany w Stanach Zjednoczonych w listopadzie 1981 r.

⁵⁰² CPAA, J. Maślancz, box 1, fol. 2, J. Maślancz, list od A. Mazewskiego do J. Maślancza, 16 X 1981 r.

⁵⁰³ CPAA, J. Maślancz, box 1, fol. 4, Committee to welcome Lech Walesa to Connecticut, Report 6, 21 X 1981 r.

⁵⁰⁴ CPAA, J. Maślancz, box 1, fol. 2, J. Maślancz do Polonii amerykańskiej w Connecticut, 22 X 1981 r.

⁵⁰⁵ CPAA, J. Maślancz, box 1, fol. 4, Committee to welcome Lech Walesa to Connecticut, Report 7, 27 X 1981 r.

Ilustracja 97, Propozycja osób wchodzących w skład Honorowego Komitetu Powitania L. Wałęsy dla stanu Connecticut – listopad 1981 r.
Źródło: CPAA, J. Maślanicz, box 1, fol. 4, Proposed names for the honorary Committee to welcome Mr. Lech Walesa in the state of Connecticut in November, 1981

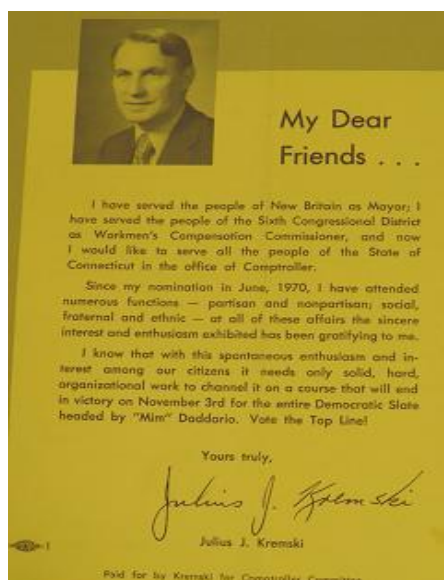
Sytuacja polityczna w Polsce w początku lat 80. nie pozwoliła L. Wałęsie na opuszczenie kraju, a jego plany wizyty w Stanach Zjednoczonych zostały zrealizowane pod koniec 1989 r.

3.5 Akcja Wydziału Stanowego KPA w Connecticut na rzecz Polonii amerykańskiej

Zabiegi podjęte przez A. Mazewskiego w kierunku obrony imienia polskiego wiązały się ściśle z podnoszeniem znaczenia i wpływów Polonii na gruncie amerykańskim. W jednym ze swoich wystąpień skierowanych do społeczeństwa polsko-amerykańskiego wypowiedział się w sposób następujący: „[...] Powinniśmy mieć, w stosunku do naszej liczebności i naszego udziału w życiu amerykańskim – więcej tych stanowisk i więcej uznania. Ale już to, co mamy jest źródłem zazdrości dla

wrogów naszych i nawet tych osób bezstronnych, które nas znieważają i atakują ze zwykłej ignorancji [...]”⁵⁰⁶. Z podobnym apelem zwrócił się w memoriale do prezydenta Nixona w dniu 13 X 1970 r., twierdząc, iż dziesięciomilionowa społeczność polsko-amerykańska nie posiada przedstawicieli na szczeblu krajowym⁵⁰⁷.

W związku z wypowiedzią prezesa A. Mazewskiego Zarząd Wydziału Stanowego KPA w Connecticut zamierzał przeprowadzić szeroko zakrojoną kampanię przedwyborczą w roku 1970. Zamiarem jej było silne poparcie polskich kandydatów oraz wywarcie presji na główne partie polityczne w stanie, aby bardziej liczyły się z Polonią przy obsadzaniu stanowisk federalnych, stanowych i komunalnych⁵⁰⁸. Dużym poparciem cieszył się J. Kremski zgłoszony na stanowisko kontrolera stanowego⁵⁰⁹.

Ilustracja 98, Strona z broszury o J. Kremskim, kandydacie na kontrolera stanowego w 1970 r.
Źródło: CPAA, box 1, fol. 36, J. Kremski

⁵⁰⁶ CPAA, R. Mrotek, box 1, fol. 7, Protokół z posiedzenia Zarządu Wykonawczego i Dyrekcji KPA odbytego w dniu 6 XII 1968 r. w Sherman House w Chicago, Illinois, s. 3.

⁵⁰⁷ CPAA, R. Mrotek, Box 1, fol. 7, Memorandum presented to president Nixon by representatives of the Polish American Congress at a White House Conference October 13, 1970; Sprawozdanie prezesa KPA, A. A. Mazewskiego za okres czasu od 16 VIII 1970 r. do 12 XII 1970 r. złożone na posiedzeniu Dyrekcji w dniu 12 XII 1970 r. w hotelu Statler Hilton w Buffalu, New York, s. 4; Instytut J. Piłsudskiego w Nowym Jorku, A. Mazewski, Drodzy Rodacy, listopad 1971 r.

⁵⁰⁸ CPAA, box 1, PAC Conn. 1956-1973, fol. 9, Zebranie kwartalne delegatów, komunikat nr 7/8 Zarządu Wydziału Stanowego KPA w Conn., październik-listopad 1970 r., s. 1.

⁵⁰⁹ Mec. J. Kremski kandydat na stanowisko kontrolera stanowego z New Britain wybrany na stanowej konwencji partii demokratycznej. Były major miasta New Britain, a dotychczasowo komisarz „Workmen’s Compensation Commission” na 6-ty dystrykt kongresowy, należał do wielu organizacji weterańskich, dobroczynnych i społecznych polonijnych i ogólnie amerykańskich. Dwukrotny prezes Wydziału Stanowego KPA na CT, prezes Stanowego Oddziału Polskiego Komitetu Imigracyjnego, czynny członek KPA na stan CT., CPAA, box 1, PAC Conn. 1956-1973, fol. 9, J. Kremski na stanowisku kontrolera, komunikat nr 4, Zarządu W. S. KPA na Conn., lipiec 1970 r., s. 2.

Kampania przedwyborcza Wydziału Stanowego Connecticut polegała na rozprowadzeniu po skupiskach polonijnych kilkunastu tysięcy ulotek dwujęzycznych oraz organizowaniu zebrań informacyjnych w ośrodkach polonijnych. Do tego celu wykorzystano lokalne media, głównie radio oraz prasę polską i anglojęzyczną⁵¹⁰. W związku z tym Wydział Stanowy KPA na Connecticut zwrócił się do Polonii w następujący sposób: „Wydział Stanowy Kongresu Polonii Amerykańskiej w Connecticut jako naczelna organizacja polonijna w naszym stanie, wzywa wszystkich wyborców polonijnych w Connecticut do zdecydowanego poparcia kandydatury komisarza Juliusza Kremkiego na urząd stanowego kontrolera, jak również do poparcia wszystkich innych polonijnych kandydatów, bez względu na ich przynależność partyjną [...]”. „[...] Głosujmy wszyscy w listopadzie na Juliusza Kremkiego i wszystkich innych polonijnych kandydatów. Głosujmy sami i zachęćmy do głosowania na naszych kandydatów wszystkich naszych przyjaciół, znajomych i sąsiadów. Okażmy w tych wyborach naszą siłę, naszą zwartość i nasz jednolity front polonijny”⁵¹¹.

Efektom zorganizowanej akcji politycznej był niewątpliwy sukces propagandowy, który wywołał duże zainteresowanie wśród Polonii, a także społeczeństwa amerykańskiego. Co prawda komisarz J. Kremki nie zdobył urzędu, na który kandydował, ale dwaj kandydaci polonijni weszli do senatu stanowego, a 11 do sejmiku stanowego. Stwierdzić można, że przygotowana na tak szeroką skalę kampania przedwyborcza była dowodem rosnącej świadomości politycznej wśród mniejszości polskiej w stanie Connecticut⁵¹². Prezes Wydziału Stanowego KPA mecenas R. Mrotek w przemówieniu skierowanym do społeczeństwa amerykańskiego, a głównie do przywódców życia politycznego w stanie Connecticut zwrócił się następującymi słowami: „[...] Dziś, 191 lat po śmierci generała Pułaskiego, polscy Amerykanie w Connecticut oraz w Stanach Zjednoczonych nie mają pozycji w amerykańskim życiu społecznym i politycznym, pomimo tego, że zasługują na nią ze względu na ich liczbę oraz ich osiągnięcia [...]”. Odwołując się do ogólnej liczby Amerykanów polskiego pochodzenia, których szacunkowo zamieszkiwało ówczesnie 12-15 milionów kontynent amerykański na szczeblu krajowym, prezes Wydziału podkreślił, że żaden Polak dotychczas nie zajmował ani jednego gabinetu. Podobnie sytuacja kształtowała się

⁵¹⁰ CPAA, box 1, PAC Conn. 1956-1973, fol. 9, J. Kremki na stanowisko kontrolera, komunikat nr 4, Zarządu W. S. KPA na Conn., lipiec 1970 r., s. 2.

⁵¹¹ CPAA, box 1, fol. 36, Do Polonii w Connecticut, Wydział Stanowy KPA w Connecticut.

⁵¹² CPAA, box 1, PAC Conn. 1956-1973, fol. 9, komunikat nr 4, Zarządu W. S. KPA na Conn., lipiec 1970 r., s. 3.

w stanie Connecticut, w którym w latach 70. XX w. zamieszkiwało od 15 do 22% społeczeństwa polsko-amerykańskiego, a na wyższy urząd państwowy startował tylko jeden kandydat, jakim był komisarz Julius J. Kremiski⁵¹³.

R. Mrotek, jako prezes KPA na Connecticut, opowiadał się za obejmowaniem urzędów przez Amerykanów polskiego pochodzenia, którego przejawem było wsparcie komisarza Franciszka Geresza do ponownej nominacji na stanowisko Rzecznika Ochrony Konsumentów w stanie Connecticut⁵¹⁴. W tej sprawie dostał wiele listów, które wyrażały uznanie dla jego działania w interwencji do gubernatora-elekta stanu Connecticut, Thomasa J. Meskill⁵¹⁵.

R. Mrotek podejmował próby wyszukiwania wykwalifikowanych kandydatów na stanowiska w administracji i sądownictwie. Jego działanie stało się zalążkiem utworzenia „polsko-amerykańskiego banku talentów”⁵¹⁶, czyli listy osób polskiego pochodzenia w Connecticut odpowiednio wykształconych i utalentowanych. Dzięki niej Zarząd Wydziału Stanowego mógł w każdej chwili zaproponować odpowiednich kandydatów na każde wyższe stanowisko w zależności od zaistniałej potrzeby⁵¹⁷. KPA na stan Connecticut zdecydował, że akcją wyszukiwania i promowania odpowiednich kandydatów – Amerykanów polskiego pochodzenia zajmie się specjalnie powołany w tym celu Komitet o nazwie Political Action Committee (Polityczny Komitet Akcji). Wkrótce podjęto decyzję o zmianie nazwy na Government Action Committee (Rządowy Komitet Akcji), co wiązało się z podkreśleniem charakteru ponadpartyjnej działalności politycznej Kongresu Polonii Amerykańskiej w stanie Connecticut. Na czele Rządowego Komitetu Akcji stanął adwokat Walter Galuszka⁵¹⁸, a w skład jego weszli: Jan Bruks, Lucjan Daum, Franciszek Gersz, senator John Zając, Walter Kozłowski, komisarz Julian Kremiski, Tadeusz Maliszewski, Ryszard Mrotek,

⁵¹³ CPAA, box 1, PAC Conn. 1956-1973, fol. 9, Zebranie kwartalne delegatów, komunikat nr 7/8 Zarządu Wydziału Stanowego KPA w Conn., październik-listopad 1970 r., s. 5-6, tamże, Przemówienie prezesa R. Mrotka.

⁵¹⁴ CPAA, box 1, fol. 10, List od R. Mrotka do T. Meskill, 3 XII 1970 r.; List od R. Mrotka do T. Meskill, 7 I 1971 r.

⁵¹⁵ CPAA, box 1, fol. 10, List od Pastor St. Stanislaus Church, New Haven, Conn., Juliana A. Szumilo do R. Mrotka, 16 XI 1970 r.; List od National Director for the New England States, Alexander S. Bzdyra do R. Mrotka, 16 XI 1970 r.; List od Commissioner, District 2 Polish National Alliance, Joseph A. Zdunczyka do R. Mrotka, bez daty.

⁵¹⁶ CPAA, box 1, fol. 10, List od R. Mrotka do T. Maliszewskiego, 3 XII 1970 r.

⁵¹⁷ CPAA, box 1, PAC Conn. 1956-1973, fol. 9, komunikat nr 9/10, Zarządu oddziału KPA na Conn., grudzień 1970 r. – styczeń 1971 r., s. 5.

⁵¹⁸ CPAA, box 1, fol. 10, uchwała KPA Conn., podpisana przez W. L. Galuszka, L. Daum, J. J. Burks, 16 IV 1971.

Stanley Pac, Alexander Zarnowski⁵¹⁹. Zarówno R. Mrotek, jak i przewodniczący W. Galuszka występowali z apelem do T. J. Meskilli o mianowanie Amerykanów polskiego pochodzenia na szczeblu władzy stanowej. Działanie to uzasadniano następującymi słowami: „[...] administracja stała się bardziej uczulona na potrzeby dużej części ludności tego państwa”. W związku z tym W. Galuszka podejmował nieustanne próby zorganizowania spotkania z gubernatorem stanu Connecticut T. Meskillem⁵²⁰.

Z przedstawionego w dniu 16 II 1973 r. przez W. Galuszkę rocznego raportu wynika, że działalność Rządowego Komitetu Akcji przyczyniła się do powoływania kandydatów polskiego pochodzenia do pracy w administracji rządowej gubernatora T. Meskilli. Pozytywnym skutkiem tej akcji była większa możliwość wpływu wybranych osób w sferę ustawodawczą odnośnie ważnych wydarzeń dla mieszkańców Connecticut takich jak: Pulaski Day, rezolucję potępiającą radzieckie zniszczenie Polskiego Cmentarza Wojskowego w Lwowie czy uczczenie rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika. Rządowy Komitet Akcji odznaczył się skutecznie prowadzoną walką z dyskryminacją Polonii na antenie telewizji. Dzięki interwencji dr Michaela A. Peszke udało się zebrać materiały do programu „What in the World”, w którym nigdy wcześniej nie pojawił się reportaż o Polsce⁵²¹.

Nowo wybrany prezes KPA Wydziału Stanowego w Connecticut J. Maślanicz, jak i jego poprzednicy, promował polskich kandydatów w wyborze na stanowiska polityczne. Poparł on w biurze gubernatora E. Grasso kandydatury T. Maliszewskiego oraz W. Galuszki do awansu sędziego w stanie Connecticut⁵²². Z okazji zorganizowanej w dniu 8 X 1978 r. Parady Pułaskiego w Hartford J. Maślanicz w przemówieniu do lokalnej Polonii zwrócił się w następujący sposób: „300 tysięczna Polonia w naszym stanie nie może pozwolić na zsuwanie ją w miejsce, na które sobie w żadnym wypadku nie zasłużyła. Stać nas na podjęcie akcji zmierzającej do uświadamiania narodu amerykańskiego, że jesteśmy częścią społeczeństwa kontynentu Północnej Ameryki, że bierzemy czynny udział w procesie ekonomicznym tego kraju, respektujemy prawa i obowiązki konstytucyjne, bierzemy współodpowiedzialność za politykę, którą

⁵¹⁹ CPAA, box 1, fol. 10, Members Government Action Committee.

⁵²⁰ CPAA, box 1, fol. 10, List od R. Mrotka do T. J. Meskilli, 1 IV 1971 r.; List od W. L. Galuszki, L. Dauma, J. J. Burksa do T. J. Meskilli, 16 IV 1971 r.; box 1, fol. 19, List od W. L. Galuszki do R. Mrotka, 2 IX 1971 r.

⁵²¹ CPAA, box 1, PAC Conn. 1956-1973, fol. 12, The annual report of the Government Action Committee, W. L. Galuszka, 16 II 1973 r., s. 4.

⁵²² CPAA, J. Maślanicz, PAC Conn., box, 1, The summary of the PAC President, for members only, (elected P.A.C. Officers for 1977-1979), s. 3.

proceeds the Congress and the Senate of the USA, and we express our gratitude to the President for mentioning us and our people among the victims of the Russian Empire. In connection with the above, the KPA encourages everyone to take action aimed at educating Americans, especially those who spread a bad opinion about Americans of Polish descent [...]”⁵²³. The President of the District also tried to pay attention to the issues presented in the media concerning the Polish ethnic group.⁵²⁴

Despite the initial declarations of J. Maślanczyk, the action of supporting Americans of Polish descent at the state and federal level was not one of his priorities.⁵²⁵ During his presidency, a significant distinction for the Polish community in Connecticut was the appointment of Atty Walter Kozłowski to the position of Commissioner of Public Education.⁵²⁶ The change occurred after the nomination of S. Blejwas to the position of President of the KPA CT. He believed that the Congress of the Polish community in Connecticut should not focus exclusively on events taking place in Poland, as this neglects the socio-political environment of the Polish community.

In the program presented for the years 1983-1985, the reactivation of the Government Action Committee, which would deal with local and state issues with a focus on the nomination of Americans of Polish descent to higher positions,⁵²⁷ was intended. This function was to be entrusted to J. Jedynakowi.⁵²⁸ Actions aimed at improving the image of Poles abroad were part of a joint initiative of S. Blejwas and T. Maliszewski in the case of the so-called Polish jokes. An example could be a protest letter sent to the bookstore B. Dalton, the seller of the book „Tasteless Joke Book”.⁵²⁹

⁵²³ CPAA, J. Maślanczyk, PAC Conn., box, 1, Szanowni Rodacy, J. H. Maślanczyk.

⁵²⁴ CPAA, J. Maślanczyk, PAC CT 1982-1986, box 1, fol. 3, Sprawozdanie prezesa Wydziału Kongresu Polonii Amerykańskiej za rok 1981-1982, s. 2.

⁵²⁵ CPAA, J. Maślanczyk, box 1, fol. 6, Report of activities of the Polish American Congress District of the Connecticut State, J. Maślanczyk, 30 X 1981 r.

⁵²⁶ CPAA, A. Błaszczyszki, box 4, fol. 83, Connecticut District President’s Report year of 1981-1982, s. 2.

⁵²⁷ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 5, Polish American Congress District of Connecticut – Program 1983-1985.

⁵²⁸ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 10, List od S. Blejwas do J. Jedynaka, 2 IX 1983 r.

⁵²⁹ CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 5, Polish American Congress District of Connecticut. Monthly meeting of the Officers, Committee Chairmen, and the Board Directors. November 16, 1983; Polish National Home, Hartford, Connecticut, s. 1; CPAA, S. Blejwas, box 1, fol. 6, Presidents Report’s, S. Blejwas, 26 II 1984 r., s. 4.

Na przestrzeni lat 1970-1990 urząd prezesa Wydziału Stanowego KPA w Connecticut piastowało osiem osób, z których wyróżnili się John Maślanicz i prof. Stanisław Blejwas. Ich kadencje przypadły na okres 1977-1987, w którym najwięcej się wydarzyło i trzeba było ustosunkować się do sytuacji w sprawie polskiej.

Wydział Stanowy KPA z Connecticut opierając się na zasadzie braku uznania dla rządu PRL nie odmawiał wsparcia społeczeństwu polskiemu. Inicjatywa ta szczególnie była widoczna w początku lat 80. za prezesury Johna Maślanicza (1977-1983). Wynikało to z ukształtowania na polskiej scenie politycznej opozycji demokratycznej, ale również z przekonania ówczesnego prezesa o pierwszorzędnej nad innymi sprawami potrzebie niesienia pomocy. W stanie Connecticut rozpoczęta została zbiórka pieniędzy na zakup żywności dla rodaków jeszcze przed oficjalnym wezwaniem Kongresu Polonii do ogólnokrajowej akcji „Na ratunek”. W dniu 11 III 1981 r. powołano Fundację Charytatywną KPA w Hartford (Polish American Congress Charitable Foundation, Hartford, CT) pod przewodnictwem Chestera Rossiwala. Zgodnie z zaleceniami Zarządu Głównego KPA zebrane fundusze kierowano do biura PACCF w Chicago. Do grudnia 1982 r. zebrano pokaźną sumę 47 500 dolarów. Problem z funkcjonowaniem lokalnej fundacji narodził się po objęciu stanowiska prezesa przez S. Blejwasa (1983-1987). Dla samej struktury organizacyjnej wybór ten oznaczał przewartościowanie priorytetów. Od tego momentu większy nacisk kładziono na kwestie polonijne, a w drugiej kolejności poświęcano uwagę sytuacji polityczno-społecznej w Polsce. Odzwierciedleniem tego nowego kierunku działań stało się hasło: „Silny Kongres – wolna Polska”. Wnioskować można, że obawy członków, co do przyszłości Fundacji z Connecticut skłoniły ich do odłączenia się od Wydziału.

Władze Wydziału KPA z większą rezerwą niż nawet centrala KPA podchodziły do polityki amerykańskiej w stosunku do ZSRR oraz postrzegały rozwój wydarzeń w Polsce. Wyrazem zaangażowania w sprawy polskie były liczne listy i apele kierowane do przedstawicieli stanowych we władzach Kongresu Stanów Zjednoczonych. Popierano działalność NSZZ „Solidarność”. Dowodem tego były usilne starania lokalnego Oddziału KPA z Connecticut, aby miasto Hartford zostało wpisane w harmonogram trasy L. Wałęsy po Stanach Zjednoczonych w roku 1981.

Podjęta przez Wydział KPA w Connecticut próba walki z dyskryminacją i dyfamacją w latach 1970-1990 przebiegała z różnym rezultatem. Sam zamiar zainicjowania planu dowodzi o rosnącej świadomości politycznej wśród lokalnej Polonii. Wynikał on z potrzeby wpływu licznej grupy Amerykanów polskiego

pochodzenia na istotne decyzje w państwie. W tym celu pomocna okazała się działalność Rządowego Komitetu Akcji. Opracowane przez niego listy osób posiadających kwalifikacje do pełnienia wyższych funkcji administracyjnych ułatwiały poszukiwania odpowiednich kandydatów. U progu lat 80. akcja ta straciła na znaczeniu. Spowodował to głównie dynamizm rozwoju sytuacji w Polsce, ale kolejne lata przyniosły powrót do zamierzonego celu.

Zakończenie

W wydanej z okazji 45-lecia Kongresu Polonii Amerykańskiej broszurze pt. „45 years serving the interests of Polish Americans and the people of Poland” do wkładu organizacji w pracę na rzecz Polski zaliczono konsekwencję w nieuznawaniu legalności rządu PRL przy równoczesnym wsparciu społeczeństwa polskiego w dążeniu do zrzucenia dyktatury komunistycznej. Wyróżniono także zabiegi mające na celu wdrażanie sankcji amerykańskich wobec PRL po ustanowieniu stanu wojennego oraz utworzenie programu „Relief for Poland”, którego realizatorem była Fundacja Charytatywna Kongresu Polonii Amerykańskiej⁵³⁰.

To prawda, osiągnięcia te można uznać za znaczące w działalności propolskiej KPA w latach 1970-1990, ale nie za jedyne. Na wyniki te złożyła się ciężka praca organizacji w prowadzeniu nieustannego lobbingu na amerykańskie czynniki polityczne oraz zaangażowanie Polonii amerykańskiej.

Kongres Polonii nie akceptował rządu w Warszawie i wychodził z założenia, że należy wspierać społeczeństwo polskie w demokratyzacji kraju. Stanowisko to konsekwentnie utrzymywał aż do momentu ukształtowania się pierwszego niekomunistycznego rządu w Polsce. Charakter antykomunistycznej linii KPA prezentował w działalności na forum amerykańskim oraz wystąpieniach skierowanych do Polonii z okazji różnego typu uroczystości bądź organizowanych demonstracji. Wyrazem akceptacji Kongresu Polonii Amerykańskiej dla narodu polskiego w jego drodze do niepodległości kraju była chęć niesienia pomocy opozycji demokratycznej. Na ten cel środki finansowe pozyskiwano nie z akcji charytatywnych, lecz przez dobrowolne składki Polonii kierowane na specjalne konto, a następnie na powołany Komitet Pomocy dla Opozycji Demokratycznej w Polsce. Wspierano również zgłaszane przez członków Kongresu Stanów Zjednoczonych rezolucje.

Niekwestionowane jest zaangażowanie Kongresu w bieg wydarzeń mających miejsce w Polsce, szczególnie lat 80 XX wieku. Służbę KPA w interesie narodu

⁵³⁰ CPAA, CPAA, Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich, box 11, fol. 21, broszura wydana przez KPA z okazji 45-lecia działalności organizacji, *45 years serving the interests of Polish Americans and the people of Poland*, 1989 r.

polskiego doskonale oddaje interwencja w sprawie decyzji o wprowadzeniu stanu wojennego w Polsce. Fakt ten stał się powodem ustanowienia sankcji amerykańskich wobec PRL, co miało doprowadzić do liberalizacji sytuacji politycznej w Polsce.

Działalność Kongresu Polonii na rzecz Polski to nie tylko lobbing o charakterze politycznym, ale również szereg inicjatyw pomocowych adresowanych do społeczeństwa polskiego. Sztandarowym ich przykładem był program – „Relief for Poland”, który realizowała przekształcona w tym celu Fundacja Charytatywna Kongresu Polonii Amerykańskiej. Podjęty przez KPA projekt pomocy żywnościowej i medycznej był możliwy do realizacji dzięki czynnemu udziałowi Polonii amerykańskiej. W zbieranie funduszy angażowały się wydziały stanowe KPA, organizacje, instytucje oraz indywidualne osoby, a w rezultacie pomoc humanitarna stała się wspólnym wysiłkiem w przekazywaniu darów społeczeństwu polskiemu. Dowodem aktywnej postawy Polonii były teletony, które przynosiły pokaźne sumy pieniędzy, a przy ich organizacji pracowało nieodpłatnie wielu wolontariuszy oraz operatorów telefonicznych. Do szczególnych akcji PACCF można zaliczyć również „shoes for Poland” czy Konwój „Solidarności”. Wśród różnych działań Fundacji Charytatywnej KPA trzeba również wymienić takie akcje jak:

- pomoc dla pielgrzymów przybyłych na spotkanie z papieżem Janem Pawłem II;
- wsparcie po katastrofie elektrowni jądrowej w Czarnobylu;
- dostarczanie sprzętu do placówek szpitalnych;
- specjalne programy finansujące budowę nowych ośrodków pomocy zdrowotnej;
- szkolenia personelu medycznego.

W wyniku dziesięcioletniej realizacji „Relief for Poland” Polacy otrzymali wsparcie finansowe przekraczające 157 122 844 dolary.

Ważną rolę odegrały zabiegi Kongresu Polonii Amerykańskiej pod koniec lat osiemdziesiątych i na początku dziewięćdziesiątych XX w. kiedy to koncentrował się on na działaniach lobbujących sprawę zachodniej granicy Polski przy okazji Konferencji 2 + 4.

Działania kreowane przez centralne biuro KPA wytyczały kierunki pracy terenowych struktur tej Federacji. Ogólnie rzecz biorąc Wydział Stanowy KPA z Connecticut realizował bez większych zmian ustalenia zapadające w Chicago.

Zauważalna jest jednak pewna terenowa specyfika w ich realizacji. Biorąc pod uwagę stanowiska wypracowywane na poziomie stanowym należy uznać je za zdecydowanie bardziej rygorystyczne, twarde od tych podejmowanych przez Centralę. Wydaje się, że wynikało to z tego iż w Connecticut nie trzeba było brać pod uwagę "wielkiej polityki", co dawało szansę prowadzenia jednoznacznie antykomunistycznej polityki.

Takie postawy były szczególnie widoczne w latach 70. XX wieku kiedy to wręcz kategorycznie zabraniano się kontaktów z przedstawicielami rządu PRL, a wszelkie odstępstwa uznawane były za sprzeczne z wytycznymi Kongresu Polonii Amerykańskiej. Pewnym odstępstwem od tych zasad było powołanie w Connecticut Komitetu Zbiórki na Odbudowę Zamku Królewskiego w Warszawie.

Na poziomie lokalnym reagowano na wydarzenia polityczne w Polsce. Zwracano się do przedstawicieli ze stanu Connecticut w Kongresie Stanów Zjednoczonych oraz wydawano oświadczenia informujące lokalną Polonię. Wzrost zaangażowania w sprawy rodaków przyniosły lata 80. Wydział z Connecticut zgodnie ze stanowiskiem biura KPA potępił decyzje rządu PRL w stosunku do narodu polskiego oraz uznał, że ponosi on pełną odpowiedzialność za dramatyczną sytuację kraju. Organizowano manifestacje protestacyjne krytykujące postępowanie władz warszawskich. Ogłoszono nawet bojkot artystów z PRL, którzy zostali uznani przez Kongres za kolaborantów komunistycznych.

Jednocześnie jednak władze stanowe bardzo szybko rozpoczęły akcję pomocową na rzecz Polski. Oddział w Connecticut przypisywał sobie nawet pierwszeństwo w rozpoczęciu zbiórki pieniędzy na zakup żywności dla rodaków jeszcze przed oficjalnym wezwaniem A. Mazewskiego do ogólnokrajowej akcji „na ratunek”.

Zgodnie z zaleceniami centrali w dniu 11 III 1981 r. powołano Fundację Charytatywną KPA w Hartford, która pod przewodnictwem Chestera Rossiwała miała wspierać działalność PACCF. W ramach pomocy charytatywnej lokalne władze podejmowały inicjatywę organizacji wielu przedsięwzięć m.in. teletonów, koncertów, których celem było zasilanie programu „Relief for Poland”.

O ofiarności Polonii Connecticut świadczy nadany przez A. Mazewskiego dyplom zasługi dla lokalnej Fundacji. Wydział odznaczył się również sprawnością w zbiorce funduszy na rzecz opozycji demokratycznej w Polsce. Popierał działania NSZZ „Solidarność”, czego wyraz dał w intensywnych staraniach o przyjęciu Lecha Wałęsy w Hartford. Po roku 1983 praca Wydziału na rzecz Polski była kontynuowana,

w nieco zmniejszonym zakresie. Nie oznaczało to, że zainteresowanie kwestią polską straciło na znaczeniu, ale wynikało z potrzeby wzmocnienia i modernizacji lokalnych struktur organizacyjnych. Dążąc do nich reaktywowano Komisję Spraw Polskich i intensyfikowano zbiórki na rzecz NSZZ „Solidarność”.

Tak jak w Centrali również na poziomie stanowym w opozycji polskiej widziano siłę zdolną do obalenia rządów PRL, podobnie doceniano również pomoc gospodarczą dla sektora prywatnego.

W postrzeganiu sytuacji w Polsce zarysowały się pewne różnice. Lokalne władze zarzucały krajowemu KPA zbyt dużą uległość wobec amerykańskiej polityki zagranicznej. Odznaczyły się konserwatywnym stanowiskiem dotyczącym sankcji amerykańskich. Uważano, że nie odegrają one zamierzonej roli, jeżeli nie obejmą ZSRR. Rozbieżność tę zakończyły zmiany polityczne w Polsce, co zostało wyrażone przez Oddział w Connecticut poparciem dla Tadeusza Mazowieckiego. Uznano również starania KPA o włączenie kwestii zachodniej granicy Polski podczas konferencji „dwa plus cztery”.

Według założeń KPA na poziomie lokalnym wspierano akcję z defamacją i dyskryminacją Amerykanów polskiego pochodzenia. Odpowiednikiem krajowej komisji walczącej z przypadkami zniesławiającymi polską grupę etniczną w stanie Connecticut był Rządowy Komitet Akcji. Podejmował on działania mające na celu promocję polskich kandydatów na wyższe stanowiska państwowe. Inicjatywa ta świadczyła o chęci wpływu lokalnej Polonii na podejmowane decyzje. Reagowano na występujące w mediach dowcipy oraz niezgodne z polską prawdą historyczną publikacje amerykańskie.

Cechą wspólną Wydziału Stanowego KPA i Komitetu Narodów Ujarzmionych w Connecticut były starania o demokratyzację ustroju politycznego w Polsce w oparciu o pomoc Stanów Zjednoczonych. Choć cel był ten sam inne, były drogi jego realizacji. W komitecie idee niepodległości postrzegano poprzez federalizację państw Europy Środkowej (środkowo-wschodniej). Przez cały okres swojej działalności starano się informować lokalną Polonię o sytuacji narodów zniewolonych przez ZSRR. Wyrazem tego były coroczne odchody Tygodnia Narodów Ujarzmionych. Kierowano również listy i manifesty do wysokiej rangi przedstawicieli rządu amerykańskiego. Jednak działalność Komitetu w porównaniu z Oddziałem KPA miała wyłącznie charakter idealistyczny. Kongres Polonii podejmował czynną próbę wsparcia narodu polskiego w demokratyzacji kraju. Siłę zdolną przeciwstawić się ówczesnemu ustrojowi w Polsce

widział w opozycji demokratycznej. Inicjatywę tę przejawiał poprzez reakcję na bieg wydarzeń oraz pomoc finansową.

Oceniając lobbying KPA trzeba mieć na uwadze kontekst geopolityczny i pamiętać, że sprawy polskie uzależnione były od prowadzonej przez Stany Zjednoczone polityki wobec Związku Radzieckiego. Skuteczność polonijnego nacisku osłabiała zbyt mała ilość piastowanych przez Amerykanów polskiego pochodzenia wyższych stanowisk państwowych i ogólne "niedoreprezentowanie" Polonii w strukturach państwa amerykańskiego. Pomimo to KPA był niewątpliwie najważniejszą strukturą polityczną Polonii amerykańskiej, a struktury stanowe tej federacji odgrywały najważniejszą rolę na poziomie regionalnym.

Ocena działalności Polonii Connecticut jest trudna do wykonania, ponieważ niełatwo stwierdzić jaki był realny wpływ jej aktywności politycznej. Nieuległa wątpliwości, że omawiane środowisko poczyniło wiele starań, aby wspierać naród polski w drodze do demokratyzacji kraju. Realizując ten cel siegano po dostępne wówczas możliwości informowania lokalnych przedstawicieli stanu o bieżących wydarzeniach nad Wisłą. Ogólnie rzecz biorąc Polonię Connecticut odznaczało twarde stanowisko nie uznawania rządu PRL oraz nieugięta postawa wobec decyzji władz warszawskich. Wyrazem tego działania były organizowane manifestacje, które jednoczyły Polonię we wspólnym celu. Przez cały okres wpierano programy o charakterze humanitarnym w szczególności koncerty oraz teletony. Z perspektywy czasu należy docenić Polonię Connecticut za bezinteresowność oraz wytrwałość w pracy na rzecz społeczeństwa polskiego.

Wykaz ilustracji zamieszczonych w pracy

Ilustracja 1, Kopia rezolucji ustanawiająca przez amerykański Senat i Izbę Reprezentantów „Tydzień Narodów Ujarmionych” (Captive Nations Week) zatwierdzona w dniu 17 VII 1959 r.....	17
Ilustracja 2, „Broszura” <i>National Captive Nations Committee</i>	18
Ilustracja 3, Symbol National Captive Nations Committee, orzeł trzymający w szponach amerykańską flagę.....	18
Ilustracja 4, Polski Dom Narodowy w Hartford, Connecticut.....	24
Ilustracja 5, Józef Kleszczyński przed Polskim Domem Narodowym w Hartford, Connecticut.....	24
Ilustracja 6, Uroczystość podpisania proklamacji przez gubernatora stanu Connecticut „Tygodnia Narodów Ujarmionych”, Kapitol Stanowy w Hartford, Connecticut, 29 VI 1967 r.....	25
Ilustracja 7, Proklamacja „Tygodnia Narodów Ujarmionych” podpisania przez gubernatora stanu Connecticut Johna Dempseya w Kapitolu Stanowym w Hartford, Connecticut, 29 VI 1967 r.....	25
Ilustracja 8, Proklamacja podpisana przez burmistrza miasta Hartford, Georga B. Kinsella w dniu 11 VII 1967 r. Informuje ona Polonię o uroczystości „Tygodnia Narodów Ujarmionych” w okresie od 16 do 22 VII 1967 r. w Hartford Connecticut.....	25
Ilustracja 9, Gubernator John N. Dempsey (po prawej) składa na ręce (po lewej) przewodniczącego Komitetu Narodów Ujarmionych na stan Connecticut, Alexandra Pryshlaka z Hartford proklamację ogłaszającą „Tydzień Narodów Ujarmionych”. W centrum, (po lewej) stoi prezes delegacji estońskiej Ylö Anson z Andover, a obok niego (z prawej), prezes przedstawiciel społeczności litewskiej Anthony Uatjanauakas z West Hartford.....	26
Ilustracja 10, Uroczystość podpisania przez gubernatora stanu Connecticut, Johna N. Dempseya proklamacji „Tygodnia Narodów Ujarmionych” w Kapitolu Stanowym w Hartford, Connecticut – prawdopodobnie lipiec 1968 r. Od lewej: Józef Kleszczyński (Polska), (nad gubernatorem) Anna Krempl (Białoruś), Vaike Lugas (Estonia), Alfred V. Sulkowski (Węgry), Krystyna Walter Przech (Kleszczyńska) (Polska-Ameryka), Ingrida Dzenis (Łotwa), Irena Jalinskas (Litwa), Myroslana Szahaj (Ukraina), Klara Schlacker (Węgry), zdjęcie wykonane przez Kula Studios, Hartford, Connecticut.....	27
Ilustracja 11, Podpisanie przez burmistrza stanu Connecticut Athansona proklamacji „Tygodnia Narodów Ujarmionych” przedstawionej przez przedstawicieli Komitetu Narodów Ujarmionych z Connecticut. Od lewej stoją: Ylö Anson z Connecticut reprezentant estońskiego społeczeństwa, Eieanor Demikis przedstawiciel Krajowego Komitetu w kostiumie litewskim, George Minukas reprezentant wspólnot litewskich w Connecticut oraz Józef Kleszczyński (reprezentant społeczeństwa polskiego).....	28

Ilustracja 12, Podpisanie proklamacji „Tygodnia Narodów Ujarzmionych” przez gubernatora stanu Connecticut, Johna N. Dempseya w Kapitolu Stanowym w Hartford, Connecticut – prawdopodobnie lipiec 1969 r. Od lewej: prezes Eugens J. Ziurys (Litwa), Pelagia Bors (Polska), Miss Salazar (Kuba), Vaike Lugus (Estonia), zdjęcie wykonane przez R.W. Sutcliffe’a.....	29
Ilustracja 13, Kopia proklamacji „Tygodnia Narodów Ujarzmionych” podpisania przez gubernatora stanu Connecticut Johna Dempseya w Kapitolu Stanowym w Hartford, Connecticut.....	29
Ilustracja 14, Pelagia Bors, uczennica The Bulkeley High School w tradycyjnym stroju polskim. Reprezentowała grupę Polskiego Komitetu Narodów Ujarzmionych, w ręku trzyma oświadczenie podpisane przez gubernatora J. Dempsey wyznaczające uroczystości „Tygodnia Narodów Ujarzmionych w okresie 13- 19 VII 1969 r., zdjęcie wykonane przez fotografa gazety The Hartford Courant Harry Batz.....	30
Ilustracja 15, City Hall w Hartford, Connecticut (Magistrat) podpisanie proklamacji Tygodnia Narodów Ujarzmionych przez burmistrza Miasta Hartford, Annę Ucello, od lewej strony: Walter Maźnicki (Polska), zdjęcie wykonane przez Capitol Studios, Inc. – prawdopodobnie lipiec 1970 r.....	30
Ilustracja 16, Uroczyste podpisanie proklamacji „Tygodnia Narodów Ujarzmionych” przez gubernatora stanu Connecticut, Johna N. Dempseya w Kapitolu Stanowym w Hartford, Connecticut, prawdopodobnie lipiec 1970 r. Od lewej: J. Kleszczyński (Polska), Lucjan Daum (Polska), Mr. Dzikas (Litwa) zdjęcie wykonane przez Capitol Studios, Inc., prawdopodobnie lipiec 1970 r.....	31
Ilustracja 17, kopia proklamacji „Tygodnia Narodów Ujarzmionych” podpisana przez gubernatora stanu Connecticut Johna Dempseya w Kapitolu Stanowym w Hartford, Connecticut.....	31
Ilustracja 18, Lista delegatów Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut, kwiecień 1971 r.....	32
Ilustracja 19, Oświadczenie finansowe Komitetu Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut za okres od 30 III 1971 r. do 31 III 1974 r.....	32
Ilustracja 20, Proklamacja „Tygodnia Narodów Ujarzmionych” podpisania przez gubernatora stanu Connecticut, T. J. Meskill – 1972 r.....	33
Ilustracja 21, Proklamacja podpisania przez burmistrza stanu Connecticut, G. Athansona w dniu 5 VII 1973 r., wyznaczająca „Tydzień Narodów Ujarzmionych” na 15-21 VII 1973 r.....	34
Ilustracja 22, Proklamacja wydana przez prezydenta USA, R. Nixona. Jej treść nawiązywała do corocznych obchodów „Tygodnia Narodów Ujarzmionych”, 12 VII 1974 r.....	35
Ilustracja 23, Proklamacja podpisania przez burmistrza stanu Connecticut, G. Athansona w lipcu 1974 r., wyznaczająca „Tydzień Narodów Ujarzmionych” na 14-20 VII 1974 r.....	35
Ilustracja 24, Proklamacja „Tygodnia Narodów Ujarzmionych” podpisania przez gubernatora stanu Connecticut, T. J. Meskill w 1974 r.....	36

Ilustracja 25, Gubernator E. Grasso podziwia strój Carol Oleasz z Hartford reprezentującą Polskę na stan Connecticut, fot. Arthura J. Warmsleya, „The Hartford Courant”, 10 VII 1975 r.....	36
Ilustracja 26, Proklamacja „Tygodnia Narodów Ujarzmionych” podpisana przez gubernatora stanu Connecticut, E. Grasso wyznaczająca „Tydzień Narodów Ujarzmionych” na okres od 13-20 VII 1975 r.....	37
Ilustracja 27, Proklamacja „Tygodnia Narodów Ujarzmionych” podpisana przez gubernatora stanu Connecticut, E. Grasso wyznaczająca „Tydzień Narodów Ujarzmionych” na okres od 18-24 VII 1976 r.....	37
Ilustracja 28, Proklamacja wyznaczająca Dzień Pamięci Niepodległości Polski w Connecticut podpisana przez gubernatora stanu, E. Grasso, 11 XI 1978 r.....	38
Ilustracja 29, Ogłoszenie przez burmistrza miasta Hartford, Georga A. Athansona niedzieli – 12 XI 1978 r. Polskim Dniem Niepodległości w mieście Hartford.....	39
Ilustracja 30, Proklamacja „Tygodnia Narodów Ujarzmionych” podpisana przez gubernatora stanu Connecticut, E. Grasso wyznaczająca „Tydzień Narodów Ujarzmionych” od 20 do 26 VII 1980 r.....	40
Ilustracja 31, Proklamacja „Tygodnia Narodów Ujarzmionych” podpisana przez gubernatora stanu Connecticut, Billa O’ Neilla wyznaczająca „Tydzień Narodów Ujarzmionych” od 18 do 24 VII 1982 r.....	41
Ilustracja 32, Delegacja Komitetu Narodów Ujarzmionych u gubernatora stanu Connecticut, Billa O’ Neilla – prawdopodobnie 1984 r., od lewej: A. Błaszczński (Polska), J. Kalvoda (Czechy), J. Kleszczyński (Polska), Y. Anson (Estonia), A. V. Sulkowski (Węgry), B. Krupa (Ukraina), M. Mieroszewska (Polska), E. Siismets (Estonia), D. Banevicius i A. Banevicius (Litwa), V. Paegle (Łotwa), G. Zelesz i D. Zelesz (Ukraina), M. Kolisky (Ukraina).....	41
Ilustracja 33, Proklamacja „Tygodnia Narodów Ujarzmionych” podpisana przez gubernatora stanu Connecticut, Billa O’ Neill, wyznaczająca „Tydzień Narodów Ujarzmionych” od 13 do 22 VII 1984 r.....	42
Ilustracja 34, Strona tytułowa broszury wydanej z okazji 25-lecia „Tygodnia Narodów Ujarzmionych” 17 VII 1959 – 17 VII 1984 r. przez Komitet Narodów Ujarzmionych na stan Connecticut.....	42
Ilustracja 35, Strona z broszury wydanej z okazji 25-lecia „Tygodnia Narodów Ujarzmionych” przedstawiająca listę krajów zniewolonych przez ZSRR.....	43
Ilustracja 36, Proklamacja „Tygodnia Narodów Ujarzmionych” podpisana przez gubernatora stanu Connecticut, Billa O’ Neilla, wyznaczająca „Tydzień Narodów Ujarzmionych” od 14-25 VII 1985 r.	43
Ilustracja 37, Proklamacja „Tygodnia Narodów Ujarzmionych” podpisana przez gubernatora stanu Connecticut, Billa O’ Neilla, wyznaczająca „Tydzień Narodów Ujarzmionych” od 20-26 VII 1986 r.....	44
Ilustracja 38, Proklamacja „Tygodnia Narodów Ujarzmionych” podpisana przez gubernatora stanu Connecticut, Billa O’ Neilla, wyznaczająca „Tydzień Narodów Ujarzmionych” od 19-25 VII 1987 r.....	44

Ilustracja 39, Proklamacja „Tygodnia Narodów Ujarzmionych” podpisania przez gubernatora stanu Connecticut, Billa O’ Neilla, wyznaczająca „Tydzień Narodów Ujarzmionych” od 9 do 15 VII 1989 r.....	45
Ilustracja 40, Proklamacja „Tygodnia Narodów Ujarzmionych” podpisania przez gubernatora stanu Connecticut, Billa O’ Neilla, wyznaczająca „Tydzień Narodów Ujarzmionych” od 15 do 22 VII 1990 r.....	46
Ilustracja 41, Program wykładów rumuńskiego księdza Richarda Wernbranda w dniach 1-18 V 1969 r.....	49
Ilustracja 42, Rezolucja uczestników demonstracji (Dag Hammarskjöld Plaza) w Nowym Jorku w dniu 23 VI 1973 r.....	55
Ilustracja 43, Jeden z tzw. International Money Order o numerze 87040808594 przekazujący sumę 100 dolarów na Redakcję „Kultury”, 13 IV 1990 r.....	58
Ilustracja 44, Potwierdzenie w języku francuskim wystawione przez „Kulturę” w dniu 16 VII 1991 r. odnośnie daru przekazania przez prezesa Komitetu Narodów Ujarzmionych, J. Kleszczyńskiego sumy 75 dolarów na internat Liceum Ukraińskiego w Legnicy.....	58
Ilustracja 45, Spotkanie reprezentacji Polonii amerykańskiej na czele z A. Mazewskim z zastępcą sekretarza ds. Europy Wschodniej Martinem J. Hildebrandem. Od lewej Prezes A. Mazewski, sekretarz W. Janicki, Dyrektor Wykonawczy K. Lenard.....	63
Ilustracja 46, „Broszura”, <i>Komunizm – wróg wolności</i> , przemówienie prezesa KPA A. A. Mazewskiego w rocznicę inwazji ZSRR na Polskę we wrześniu 1939 r.....	66
Ilustracja 47, Koperta z listu od Cz. Maliszewskiego do L. Zub-Zdanowicza, 21 V 1975 r.....	67
Ilustracja 48, Witamy prezydenta R. Regana, spotkanie z Polonią amerykańską w Chicago, 23 VI 1983 r., od lewej do prawej: pastor, Edward Pająk, prezes A. A. Mazewski, prezydent R. Regan oraz senator Ch. Percy.....	71
Ilustracja 49, 40-lecie Krajowego KPA w Chicago.....	72
Ilustracja 50, 40-lecie Krajowego KPA w Chicago, J. Glemp, 5 IV 1984 r.....	72
Ilustracja 51, Broszura <i>Relacje Amerykanów polskiego pochodzenia z reżimem komunistycznym w Polsce</i> , wydana przez Zarząd Kongresu Polonii w maju 1988 r.....	73
Ilustracja 52, Protest w Milwaukee, Wis. Od lewej do prawej: E. Banasikowski, prezes KPA na stan Wisconsin; M.J. Schreiber, vice-gubernator; W. Woźniak, prezes Polskiej Krajowej Rady w Milwaukee, A. S. Popek, pastor; J. W. Schmitt, prezes stanu Wisconsin AFL-CIO; dr E. Tomasik, krajowy vice-rezydent KPA, A. Szymczak, J.Szymczak.....	75
Ilustracja 53, Demonstranci przed Konsulatem PRL w Chicago, Ill.....	75
Ilustracja 54, Podziękowanie L. Wałęsy za pomoc Polonii amerykańskiej skierowaną na rzecz narodu polskiego.....	81
Ilustracja 55, Rezolucja (S. Res. 268) odnosząca się do decyzji o wprowadzeniu stanu wojkowego w Polsce.....	85
Ilustracja 56, Przywódcy związkowi na spotkaniu Międzynarodowego Dnia Solidarności zorganizowanego w dniu 30 I 1982 r. w Chicago.....	88

Ilustracja 57, Wezwanie Polonii do ogólnopolonijnej manifestacji w dniu 25 IX 1985 r. podczas wizyty gen. W. Jaruzelskiego w Nowym Jorku.....	105
Ilustracja 58, Demonstracja Polonii amerykańskiej przed siedzibą ONZ-u w Nowym Jorku w dniu 26 IX 1985 r.....	106
Ilustracja 59, Podpisanie proklamacji znoszącej sankcje przeciw rządowi PRL – Waszyngton, 19 II 1987 r. Od lewej: prezydent R. Regan, A. A. Mazewski, senator z Alaski – Frank Murkowski; Od prawej prezydenta USA: kongresman Dan Rostenkowski i państwo Spasowscy; W drugim rzędzie od lewej red. Bolesław Wierzbiański z „Nowego Dziennika” i ambasador Edward Równy.....	113
Ilustracja 60, Spotkanie reprezentacji Polonii amerykańskiej z R. Reganem w dniu 8 VI 1988 r.....	116
Ilustracja 61, Podpisy 32 członków Kongresu Stanów Zjednoczonych pod petycją skierowaną do gen. W. Jaruzelskiego w dniu 26 VIII 1988 r.....	118
Ilustracja 62, Prymas Polski Kardynał J. Glemp wita H. Wójcik oraz E. Moskala podczas wizyty w Polsce, październik 1989 r.....	123
Ilustracja 63, Spotkanie L. Wałęsy z E. Moskałem, 18 XI 1989 r.....	124
Ilustracja 64, Wizyta premiera T. Mazowieckiego w Chicago, 22 III 1990 r.....	126
Ilustracja 65, Sprawozdanie finansowe Krajowego Komitetu Pomocy Opozycji Demokratycznej w Polsce pod przewodnictwem B. Migąły od końca 1985 r. do 20 XI 1986 r.....	137
Ilustracja 66, Budżet potrzeb NSZZ „Solidarność” w zakresie pomocy z zagranicy w roku 1987 (w tysiącach dolarów), 4 X 1986 r. Wraz z przygotowanym budżetem wydano <i>Gudelines Concerning Financial Aid From Abroad For NSZZ „Solidarność”</i> (Wytyczne dotyczące finansowej pomocy z zagranicy dla NSZZ „Solidarność”), które zgodne miały być z uchwałą 15 IV 1986 r.....	138
Ilustracja 67, Spotkanie L. Wałęsy z B. Migąłą, listopad 1989 r.....	146
Ilustracja 68, Buty z Chicago dla Polski: John Grabowski, Edward Pająk, Richard Marszałek, Roman Puciński, Jane Byrne, Józef Gil, Alfred Abramowicz, Aloysius Mazewski, Ronald Sieczkowski, Zofia Piekos.....	160
Ilustracja 69, „Konwój Solidarności” przed Kapitołem w Waszyngtonie – 13 XII 1982 r.....	162
Ilustracja 70, Oświadczenie finansowe KPA Charytatywnej Fundacji „Relief for Poland” za okres 1 I 1981- 30 XI 1982.....	163
Ilustracja 71, Polskie dziecko trzymające sok <i>Baby Juice</i> . Dary w postaci soków przekazała Heinz Company of Pittsburgh, PA, o łącznej wartości 175 tysięcy dolarów, które za pośrednictwem PACCF trafiły do najmłodszych w Częstochowie, Katowicach, Krakowie, Tarnowie, Łomży, Wrocławiu i Warszawie.....	164
Ilustracja 72, Bilans pomocy przekazanej przez PACCF od 1981 r. do 15 IX 1983 r.....	166
Ilustracja 73, CPAA, PACCF – „Relief for Poland”.....	166
Ilustracja 74, Prezes Wydziału Stanowego KPA Illinois, Roman C. Puciński przekazuje A. Mazewskiemu – PACCF czek na kwotę 500 tysięcy dolarów z przeprowadzonego Teletonu w dniu 3 III 1985 r.....	170

Ilustracja 75, Prośba Towarzystwa Przyjaciół Dzieci Koło Pomocy Dzieciom z Dietą Bezglutenową w Poznaniu skierowana do A. Mazewskiego o specjalne odżywki dla dzieci.....	176
Ilustracja 76, Spotkanie E. Moskala z prezydentem G. Bushem w dniu 14 III 1990 r.....	194
Ilustracja 77, Projekt rezolucji przedłożony w dniu 22 II 1970 r. Walnemu Zjazdowi Delegatów Wydziału KPA na stan Connecticut.....	208
Ilustracja 78, Uchwała Wydziału Stanowego KPA na stan CT w odniesieniu do represji politycznej w Polsce, podpisana przez prezesa Zarządu Wydziału Stanowego na CT, A. F. Zarnowski oraz prezesa Komisji Spraw Polskich, L. Zub-Zdanowicza.....	210
Ilustracja 79, Potwierdzenie uczestnictwa J. Kleszczyńskiego w X Konwencji KPA w Filadelfii.....	211
Ilustracja 80, Zaproszenie mieszkańców New Britain i okolic do wspólnej modlitwy o prawa człowieka w dniu 25 VIII 1980 r.....	212
Ilustracja 81, Demonstracja mieszkańców Stanford przeciw idei komunistycznej.....	212
Ilustracja 82, Podziękowanie L. Wałęsy dla działaczy z Connecticut za ofiarowaną pomoc dla NZSS „Solidarność”, 28 I 1981 r.....	216
Ilustracja 83, Życzenia świąteczne złożone przez prezesa W.S. KPA w Connecticut J. Maślanicza narodowi polskiemu w roku 1981.....	217
Ilustracja 84, Prezes 25-tej Gminy Związku Narodowego Polskiego, Czesław Wasilkowski w Bridgeport, Conn. przekazuje do W. S. KPA w Conn. czek z prośbą o przesłanie go do Zarządu Głównego KPA w Chicago na zakup żywności i lekarstw dla „Solidarności” w Polsce, 5 VII 1981 r.....	217
Ilustracja 85, <i>Polska potrzebuje twojej pomocy... W rozpaczliwej walce Polaków, głód jest wrogiem</i> , Akcja dotycząca propagująca wśród Polonii Connecticut pomoc na rzecz Rodaków, Stanford CT.....	218
Ilustracja 86, Pismo papieża Jana Pawła II skierowane do J. Maślanicza – 21 XII 1981 r.....	220
Ilustracja 87, Afisz, Wsparcie Solidarności w Polsce, 27 XII 1981 r.....	220
Ilustracja 88, Wizytówka prezesa lokalnego wydziału KPA na stan Connecticut prof. S. Blejwasa.....	224
Ilustracja 89, Informacja dla Polonii Connecticut (osiągnięcia i zamierzenia) wydziału stanowego KPA w Connecticut wydana po dwóch latach działalności prezesa S. Blejwasa.....	225
Ilustracja 90, Odezwa skierowana do Polonii z Connecticut, <i>Solidarni z Narodem bojkotujmy rewę Jaruzelskiego!</i>	226
Ilustracja 91, Odpowiedź L. Wałęsy na przesłane wcześniej przez S. Blejwasa gratulacje z okazji przyznania mu Pokojowej Nagrody Nobla, 11 XI 1983 r.....	227
Ilustracja 92, Dyplom zasługi dla Wydziału Stanowego KPA w Connecticut za pracę charytatywną na rzecz narodu Polskiego przyznana przez prezesa Kongresu Polonii, A. Mazewskiego.....	239
Ilustracja 93, Czek wystawiony przez Wydział Stanowy KPA w Connecticut na Relief Fund for Poland w Chicago na kwotę 300 dolarów w dniu 23 V 1983 r.....	240

Ilustracja 94, Kopia dokumentu otwarcia konta bankowego przez W. Babule i Cz. Rossiwał w dniu 30 I 1982 r. oraz potwierdzenie jego zamknięcia z dniem 8 XII 1983 r.....	241
Ilustracja 95, Donacje przekazane przez Fundację Charytatywną KPA w Connecticut do Krajowego Biura w Chicago w okresie 28 IV 1981 r. – 2 IV 1984 r.....	242
Ilustracja 96, Lista osób obecnych na spotkaniu organizacyjnym w Polskim Domu Narodowym w dniu 16 IX 1981 r.....	243
Ilustracja 97, Propozycja osób wchodzących w skład Honorowego Komitetu Powitania L. Wałęsy dla stanu Connecticut – listopad 1981 r.....	246
Ilustracja 98, Strona z broszury o J. Kremskim, kandydacie na kontrolera stanowego w 1970 r.....	247

Wykaz tabel zamieszczonych w pracy

Tabela 1, Program „Relief for Poland” za okres 1 I 1981 r. – 30 X 1981 r. prowadzony przez PACCF. Sprawozdanie finansowe z zebranych funduszy przez wydziały stanowe KPA oraz Krajowe Biuro Charytatywnej Fundacji KPA.....	151-154
Tabela 2, Darowizny pieniężne i dary rzeczowe przekazane przez wydziały stanowe KPA.....	154-155
Tabela 3, Pomoc finansowa przekazana przez PACCF dla Polski od stycznia 1981 do 31 stycznia 1985 r., wykonana w dniu 22 II 1985 r.....	168
Tabela 4, Pomoc charytatywna przekazana przez organizacje bądź indywidualne osoby dla programu „Relief for Poland” – PACCF, która trafiła do Polski jako „Dar Kongresu Polonii Amerykańskiej” w okresie od 1 X 1984 r. do 31 V 1985 r.....	171-172
Tabela 5, Podsumowanie łącznej sumy przekazanej pomocy przez PACCF dla Polski od stycznia 1981 – 31 X 1987 r.....	175
Tabela 6, Podsumowanie programu Relief for Poland od 1981 do czerwca 1990 r....	178

Wykaz źródeł wykorzystanych w pracy

Archiwum Polsko-Amerykańskie w Connecticut

Zbiory Osobiste Stanisława Blejwasa
Zbiory Osobiste Andrzeja Błaszczynskiego
Zbiory Osobiste Andrzeja Ehrenkreutza
Zbiory Osobiste Stanisława Gierata
Zbiory Osobiste Janusza Maślancza
Zbiory Osobiste Ryszarda Mrotka
Zbiory Osobiste Leonarda Szubawicza
Zbiory Osobiste Elżbiety Wasiutyńskiej
Zbiory Osobiste Leonarda Zub-Zdanowicza

Archiwalia Charytatywnej Fundacji Kongresu Polonii Amerykańskiej
Archiwalia Charytatywnej Fundacji Kongresu Polonii Amerykańskiej w Connecticut
Archiwalia Komisji Spraw Polskich
Archiwalia Komitetu Narodów Ujarzmionych w Connecticut
Archiwalia Kongresu Polonii Amerykańskiej w Chicago
Archiwalia Północno-Amerykańskiego Studium Spraw Polskich
Archiwalia Wydziału Stanowego Kongresu Polonii Amerykańskiej w Connecticut

Źródła drukowane

Protokół z posiedzenia Zarządu Wykonawczego i Dyrekcji Kongresu Polonii Amerykańskiej odbytego w dniu 6 XII 1968 r. w Sherman House, Chicago, Illinois.

Sprawozdanie prezesa Kongresu Polonii Amerykańskiej, A. A. Mazewskiego za okres czasu od 26 VII 1969 r. do 20 VI 1970 r. złożone na posiedzeniu Dyrekcji w dniu 20 VI 1970 r. w Hotelu Benjamin Franklin w Filadelfii.

Raport ze spotkania Wydziału Kongresu Polonii Amerykańskiej na stan Connecticut, Hartford, 22 II 1970 r.

Ważniejsze uchwały Ósmej Krajowej Konwencji Kongresu Polonii Amerykańskiej odbytej w dniach 14-16 VIII 1970 r. w Sherman House, Chicago, Illinois.

Sprawozdanie prezesa KPA, A. A. Mazewskiego za okres czasu od 16 VIII 1970 r. do 12 XII 1970 r. złożone na posiedzeniu Dyrekcji w dniu 12 XII 1970 r. w Hotelu Statler Hilton w Buffalu, New York.

Protokół Dziewiątej Krajowej Konwencji Kongresu Polonii Amerykańskiej, Detroit, Michigan, 6-8 X 1972.

Dziewiąta Konwencja Krajowa Kongresu Polonii Amerykańskiej w Detroit, Sprawozdanie Komitetu dla Spraw Polskich złożone 8 X 1972 r.

Sprawozdanie prezesa Kongresu Polonii Amerykańskiej, A. A. Mazewskiego, za okres czasu od 9 X 1972 r. do 12 I 1973 r., złożone na posiedzeniu Dyrekcji w dniu 12 I 1973 r., w Hotelu Sherman House w Chicago, Illinois.

Roczne sprawozdanie Komitetu Spraw Polskich w Connecticut za rok 1972, luty 1973 r.

Roczne sprawozdanie Komitetu Spraw Polskich w Connecticut, marzec 1974 r.

Sprawozdanie Przewodniczącego Komitetu Spraw Polskich w Connecticut, marzec 1976 r.

Sprawozdanie prezesa Kongresu Polonii Amerykańskiej A. Mazewskiego na Dziesiątą Krajową Konwencję w Filadelfii, Pensylwania w dniach 24, 25 i 26 września 1976 r.

Sprawozdanie prezesa Kongresu Polonii Amerykańskiej A. Mazewskiego przedstawione na posiedzeniu Rady Dyrektorów – 24 X 1980 r. w Chicago, Illinois.

Raport prezesa Kongresu Polonii Amerykańskiej A. Mazewskiego za okres od 25 X 1980 do 20 X 1981 przedstawiony na posiedzeniu Rady Dyrektorów – 30 X 1981 r. Waszyngton.

Sprawozdanie prezesa Wydziału Kongresu Polonii Amerykańskiej za rok 1981-1982.

Sprawozdanie prezesa Kongresu Polonii Amerykańskiej, Fundacji Charytatywnej, 5-6 VIII 1982, Waszyngton.

Sprawozdanie prezesa i Komitetu Wykonawczego Kongresu Polonii Amerykańskiej, 4 XII 1982 r.

Sprawozdanie prezesa Kongresu Polonii Amerykańskiej, Fundacji Charytatywnej, 4 XII 1982 r., Dearborn, Mich.

Protokół z rocznego spotkania Wydziału Kongresu Polonii Amerykańskiej, 20 II 1983 r. Polish National Home, Hartford, Connecticut.

Sprawozdanie prezesa i Komitetu Wykonawczego Kongresu Polonii Amerykańskiej, 3 VI 1983 r., Waszyngton.

Raport Fundacji Charytatywnej Kongresu Polonii Amerykańskiej, 3 VI 1983 r., Waszyngton.

Sprawozdanie Komisji Spraw Polskich Kongresu Polonii Amerykańskiej, 27 VIII 1983 r.

Sprawozdanie Komisji Spraw Polskich Kongresu Polonii Amerykańskiej, 18 XI 1983 r.

Raport Fundacji Charytatywnej Kongresu Polonii Amerykańskiej, 18 XI 1983 r., Chicago.

Raport Fundacji Charytatywnej Kongresu Polonii Amerykańskiej programu „Relief for Poland” od 1 XI 1983 do 15 III 1984 r.

Protokół z półrocznego zebrania Komisji Spraw Polskich Kongresu Polonii Amerykańskiej, Waszyngton 11 X 1984 r.

Raport prezesa Wydziału Stanowego Kongresu Polonii Amerykańskiej w Connecticut za rok 1984.

Sprawozdanie prezesa i Komitetu Wykonawczego Kongresu Polonii Amerykańskiej od 12 X 1984 r. do 31 V 1985 r.

Raport Fundacji Charytatywnej Kongresu Polonii Amerykańskiej programu „Relief for Poland” od 1 X 1984 r. do 31 V 1985 r.

Sprawozdanie prezesa i Komitetu Wykonawczego Kongresu Polonii Amerykańskiej od 1 VI 1985 r. do 1 XI 1985 r.

Raport prezesa Wydziału Stanowego Kongresu Polonii Amerykańskiej w Connecticut za rok 1985.

Sprawozdanie prezesa i Komitetu Wykonawczego Kongresu Polonii Amerykańskiej od 1 XI 1985 r. do 21 VI 1986 r.

Raport Fundacji Charytatywnej Kongresu Polonii Amerykańskiej programu „Relief for Poland” od 1 VII 1986 r. do 31 X 1986 r.

Sprawozdanie z dotychczasowej działalności Komitetu Pomocy Opozycji Demokratycznej w Polsce, B. Migąła, 20 XI 1986 r.

Raport Wydziału Kongresu Polonii Amerykańskiej, 23 II 1986 r. Polish National Home, Hartford, Connecticut.

Sprawozdanie z działalności Krajowego Komitetu dla Opozycji Demokratycznej w Polsce Kongresu Polonii Amerykańskiej 27 VI 1986-10 XI 1988 r.

Raport prezesa Kongresu Polonii Amerykańskiej A. Mazewskiego od 25 VI do 15 XI 1986 r.

Raport prezesa Kongresu Polonii Amerykańskiej A. Mazewskiego od 16 XI 1986 r. do 1 VI 1987 r., Milwaukee, Wisconsin.

Raport Fundacji Charytatywnej Kongresu Polonii Amerykańskiej programu „Relief for Poland” od 1 XI do 31 V 1987 r.

Sprawozdanie Komisji Spraw Polskich Kongresu Polonii Amerykańskiej, 12 VI 1987 r.

Raport prezesa Kongresu Polonii Amerykańskiej A. Mazewskiego złożony na Radę Dyrektorów 13-14 XI 1987 r., Newark, New Jersey.

Raport prezesa Kongresu Polonii Amerykańskiej A. Mazewskiego złożony na Radę Dyrektorów za okres czasu od 1 XI 1987 do 15 VI 1988 r.

Raport Fundacji Charytatywnej Kongresu Polonii Amerykańskiej programu „Relief for Poland” od 1 I do 31 V 1988 r.

Sprawozdanie z kwartalnego spotkania Wydziału Kongresu Polonii Amerykańskiej, Hartford, 25 IX 1988 r.

Raport Fundacji Charytatywnej Kongresu Polonii Amerykańskiej programu „Relief for Poland” od 1 VI do 31 X 1988 r.

Raport Komisji Spraw Polskich Kongresu Polonii Amerykańskiej przedłożony na Krajową Radę Dyrektorów, 11 XI 1988 r.

Kongres Polonii Amerykańskiej, Krajowa Rada Dyrektorów na spotkaniu od 11,12-13 XI 1988 r., Chicago.

Raport prezesa E. Moskala na Krajową Radę Dyrektorów w dniu 23 VII 1989 r.

Raport prezesa Kongresu Polonii Amerykańskiej za okres czasu od 18 XI 1989 r. do 27 VI 1990 r.

Raport Fundacji Charytatywnej Kongresu Polonii Amerykańskiej programu „Relief for Poland” od 16 XI 1989 r. do 15 VI 1990 r.

Sprawozdanie Komitetu Wykonawczego Kongresu Polonii Amerykańskiej za okres czasu od 1 I do 25 VI 1990 r.

Prasa, biuletyny informacyjne, dokumenty drukowane

„Broszura” *National Captive Nations Committee*.

„Biuletyn Informacyjny” *The 25 th Anniversary of The Captive Nations Week*, Hartford, CT, 1984.

„Biuletyn Informacyjny” wydany z okazji 50. rocznicy Kongresu Polonii Amerykańskiej w Connecticut

„Biuletyn Informacyjny” wydany z okazji jubileuszu 80. istnienia Polskiego Domu Narodowego w Hartford, Connecticut, 14 XI 2010 r.

„Biuletyn Polish American Congress”, *Polonia’s agenda for the eighties domestic and international problems presented to the Democratic and Republican Platform Committees*, 8 VIII 1980 r.

„Broszura” *Komunizm – wróg wolności*, Polish American Congress, 16 IX 1973 r.

„Broszura” *Relacje Amerykanów polskiego pochodzenia z reżimem komunistycznym w Polsce*, wydana przez Zarząd Kongresu Polonii w maju 1988 r.

„Dziennik Chicagowski”, 24 VI 1970 r.

„Dziennik Związkowy” – 1980, 1984, 1988, 1990.

Kontakt. Miesięcznik redagowany przez członków i sympatyków Solidarności, (66), październik 1987 r.

„Nowy Dziennik” – 1973, 1982, 1983, 1984, 1985, 1987, 1988, 2012.

„Nowy Świat” za lata (1965-1970).

Polish American Congress New Letter, vol. XIII No. 2, September 1972.

Polish American Congress Charitable Foundation Newsletter, vol. 2, April 1982.

Polish American Congress Newsletter vol. 4, April 1983.

Polish American Congress Newsletter vol. 5, July 1983.

Polish American Congress Charitable Foundation Newsletter, vol. 6, December 1983.

Polish American Congress Newsletter, vol. 8, August 1984.

Polish American Congress Newsletter (Western New York Division), Newsletter, vol. 1, Spring 1985.

Polish American Congress Newsletter, vol. 10, August 1985.
Polish American Congress Newsletter Newsletter, vol. 11, February 1986.
Polish American Congress Newsletter, vol. 15, April 1988.
Polish American Congress Newsletter Newsletter, special edition, August 4, 1988.
Polish American Congress Newsletter Newsletter, vol. 17, December 1989.
„The Hartford Courant” – 1960, 1967, 1969, 1970, 1983, 1985.
The New York Times – 1972, 1973.

Opracowania

- Blejwas S., *A century of Connecticut Polonia 1891-1991*, Meriden, Connecticut 1991.
- Bloed A., *Dwadzieścia lat procesu KBWE: od konfrontacji do współpracy*, Warszawa 1995 r.
- Bonusiak A., *Działalność oświatowa Kongresu Polonii Amerykańskiej od końca lat sześćdziesiątych do końca lat dziewięćdziesiątych XX w.*, „Przegląd Polonijny” nr 4, 1999.
- Bonusiak A., *Polonijna Oświata Sobotnia w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej. Szkice – Dokumenty – Materiały*, t. 1. *Komisja Oświaty Kongresu Polonii Amerykańskiej (wybór dokumentów)*, Przemyśl 2001.
- Bonusiak A., *Polonijna Oświata Sobotnia w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej. Szkice – Dokumenty – Materiały*, t. 2. *Monografia „Głosu Nauczyciela” za lata 1986-2000*, Przemyśl 2001.
- Bonusiak A., Czop E., *Polonijna Oświata Sobotnia w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej. Szkice – Dokumenty – Materiały*, t. 3. *Bibliografia „Głosu Nauczyciela” za lata 1986-2000*, Przemyśl 2001.
- Bonusiak A., *Dzieje polskiego szkolnictwa sobotniego w metropolii chicagowskiej 1951-1997*, Przemyśl 2001.
- Bonusiak A., *Szkolnictwo polskie w Stanach Zjednoczonych Ameryki w latach 1984-2003*, Rzeszów 2004.
- Bonusiak W., *Historia Polski (1944-1989)*, Rzeszów 2007.
- Bonusiak W., *Trzecia Rzeczpospolita (1989-2007)*, Rzeszów 2008.
- Borucki M., *Konstytucje polskie 1791-1997*, Warszawa 2002 r.
- Buczek D. S., *Immigrant Pastor the life of the right reverend monsignor Lucyan Bójnowski of New Britain, Connecticut* 1974.
- Cziomer E., *Historia Niemiec 1945-1991. Zarys rozwoju problemu niemieckiego od podziału do jedności*, Kraków 1992 r.
- Czubiński A., *Europa XX wieku. Zarys historii politycznej*, Poznań 2003.

- Czubiński A., *Realizacja układu z 7 XII 1970 r. o podstawach normalizacji wzajemnych stosunków pomiędzy PRL i RFN* [w:] *PRL – RFN Blaski i cienie procesu normalizacji wzajemnych stosunków (1972-1987)* pod red. A. Czubiński, Poznań 1988 r.
- Dni „Solidarności” red. K. Madoń-Mitzner, Warszawa 2005 r.
- Eisler J., *Grudzień 1970. Geneza, przebieg, konsekwencje*, Warszawa 2000 r.
- Fiszler J., *Stosunki polsko-niemieckie w latach 1970-1989 – uwarunkowania i bilans* [w:] *Stosunki polsko-niemieckie w latach 1970-1995. Próba bilansu i perspektywy rozwoju*, pod red. J. Holzera i J. Fiszera, Warszawa 1998 r.
- Friszke A., *Czas KOR-u. J. Kuroń a geneza solidarności*, Kraków 2011 r.
- Friszke A., *Polska Gierka*, Warszawa 1995 r.
- Friszke A., *Rewolucja Solidarności 1980-1981*, Kraków 2014 r.
- Gadomski F., *Zgromadzenie Europejskich Narodów Ujarzmionych. Krótki zarys*, Nowy Jork 1995.
- Janowski K.B., *Polska 1980-1981 r.: od euforii do szoku*, Toruń 1995 r.
- Janowski K.B., *Polska 1981-1989 między konfrontacją a porozumieniem*, Warszawa 1996 r.
- Janowski K.B., *Polska rok 1989. W kręgu refleksji nad zmianą polityczną*, Kielce 1998.
- „Jestem z Wami”: *III pielgrzymka Jana Pawła II do Polski, 8-14 czerwca 1987 r.* red. J. Szczęsny, P. Smoleński, Warszawa 1987 r.
- Jezierski A., Leszczyńska C., *Historia Gospodarcza Polski*, Warszawa 2002 r.
- Kaliński J., *Gospodarka w Polsce w latach 1944-1989. Przemiany strukturalne*, Warszawa 1995 r.
- Kaliński J., Noniewicz Cz., *Historia Gospodarcza Polski XIX i XX w.*, Białystok 2015 r.
- Kardela P., *Stanisław Gierat 1903-1977. Działalność społeczno-polityczna*, Szczecin 2000 r.
- Karnawał z wyrokiem: Solidarność 1980-1981*, red. A. Dębska, Warszawa 2005.
- Karol Wyszyński. 17. Czasy Prymasowskie 1978: wybór papieża Jana Pawła II*, red. P. Raina, Biała Podlaska, Warszawa 2010 r.
- Katastrofa w Czarnobylu a Polska. Raport*, oprac. zespół Cz. Bojarski i in., Gdańsk 1992 r.
- Kierkło M., Wójcik J., *Polonia w Connecticut*, Hartford 1966.
- Krajewski M., *Historia gospodarcza Polski do 1989 roku. Zarys problematyki*, Włocławek 2000 r.
- Kula L., *Habemus Papam*, Warszawa 1992 r.
- Kuroń J., Żakowski J., *PRL dla początkujących*, Wrocław 2006.
- Landau Z., *Gospodarka Polski Ludowej*, Warszawa 1994 r.
- Landau Z., Roszkowski W., *Polityka gospodarcza II RP i PRL*, Warszawa 1995 r.

- Łukasiewicz S., *Trzecia Europa. Polska myśl federalistyczna w Stanach Zjednoczonych 1940-1971*, Warszawa-Lublin 2010.
- Machcewicz P., *Emigracja w polityce międzynarodowej*, Warszawa 1999.
- Majewski P., *Jak zbudować „Zamek socjalistyczny”?. Polityczne konteksty odbudowy Zamku Krlewskiego w Warszawie w latach 1944-1956* [w:] *Zbudować Warszawę piękną... O nowy krajobraz stolicy (1944-1956)*, red. J. Kochanowskiego, Warszawa 2003.
- Mania A., *Détente i polityka Stanów Zjednoczonych wobec Europy Wschodniej styczeń 1969 – styczeń 1981*, Kraków 2003.
- Mazowiecki T., *Ku nowemu sąsiedztwu* [w:] *Od nienawiści do przyjaźni. O problemach polsko-niemieckiego sąsiedztwa* pod red. F. Pflügera, W. Lipschera, Warszawa 1994 r.
- Mazurkiewicz A., *Dyplomacja Stanów Zjednoczonych wobec wyborów wyborów w Polsce w latach 1947i 1989*, Warszawa 2007 r.
- Michałek K., *Amerykańskie stulecie: Historia Stanów Zjednoczonych Ameryki 1900-2001*, Warszawa 2004 r.
- Najnowsza historia świata*, t. 1, 1945-1963, red. A. Patka, J. Rydla, J. Węca, Kraków 2003.
- Najnowsza historia świata*, t. 2, 1963-1979, red. A. Patka, J. Rydla, J. Węca, Kraków 2003.
- NSZZ „Solidarność” 1980-1989, tom 7, *Wokół „Solidarności”*, red. Ł. Kamińskiego i G. Waligóry, Warszawa 2010 r.
- Oseka P., *„Okręt jest niezatapialny”. Propaganda w ostatnim roku władzy* [w:] *Władza a społeczeństwo w PRL* pod red. A. Friszke, Warszawa 2003 r.
- Paczkowski A., *Droga do „mniejszego zła”. Strategia i taktyka obozu władzy lipiec 1980-styczeń 1982 r.*, Kraków 2002 r.
- Pastusiak L., Przywarski S., Bielewicz B., *Polonia w organach władzy politycznej Stanów Zjednoczonych Ameryki (na szczeblu federalnym, stanowym i lokalnym)* [w:] *Polonia amerykańska. Przeszłość i współczesność*, red. H. Kubiak, E. Kusielewicz, T. Gromada, Wrocław 1988 r.
- Piątkowska-Stepaniak W., *Polska w Nowym Jorku. Idee spory, nadzieje emigracji politycznej w latach 1940-1990*, Opole 2012.
- Piątkowska-Stepaniak W., *„Nowy Dziennik” w Nowym Świecie. Pismo i jego rola ideowo-polityczna*, Opole 2000 r., 223-299.
- Pielgrzymki polskie: kronika podróży papieskich do Ojczyzny 1979-2002*, red. L. Sosnowski, Kraków 2003 r.
- Polska diaspora*, A. Walaszek, Kraków 2001.
- Pleskot P., *Kłopotliwa panna „S”. Postawy polityczne Zachodu wobec „Solidarności” na tle stosunków z PRL (1980-1989)*, Warszawa 2013 r.
- Roszkowski W., *Historia Polski 1914-2005*, Warszawa 2006.
- Skoczek T., *Jan Paweł II: 1978-2005: pontyfikat przełomu*, Warszawa 2008 r.
- Skórzyński J., *Siła bezsilnych. Historia Komitetu Obrony Robotników*, Warszawa 2012 r.
- Skórzyński J., *Od Solidarności do wolności*, Warszawa 2005 r.

- Solidarność od wewnątrz 1980-1981*, pod red. A. Friszke, K. Persak, P. Sowiński, Warszawa 2013 r.
- Solidarność podziemna 1981-1989*, pod red. A. Friszke, Warszawa 2006; J. Holzer, K. Lerski, *Solidarność w podziemiu*, Łódź 1990.
- „*Solidarność*”: *XX lat 1980-2000*, red. M. Łątkowska, Warszawa 2000.
- Sołżenicyn A., *Archipelag Gułag 1918-1956: próba dochodzenia literackiego*, przekł. z ros. J. Pomianowski, t. 1-7, Warszawa 1990.
- Stan wojenny w Polsce 1981-1983*, pod red. A. Dudka, Warszawa 2003.
- Stanisław Korboński 1901-1989*, red. M. Ptańska-Wójcik, Warszawa 2009.
- The Polish American Encyclopedia*, red. J. S. Pula, Nowy Jork 2011.
- Trembicka K., *„Okrągły Stół w Polsce. Studium o porozumieniu politycznym*, Lublin 2003 r.
- Tyszkiewicz J., *Granica na Odrze i Nysie w stosunkach polsko-amerykańskich w latach 1956-1970* [w:] *Między Październikiem a Grudniem. Polityka Zagraniczna doby Gomułki*, Wrocławskie Studia z Polityki Zagranicznej, t. 2., red. K. Ruchniewicz, B. Szaynik, J. Tyszkiewicza, Toruń 2005.
- Tyszkiewicz J., *Otwarte okno w „żelaznej kurtynie”. Polityka administracji prezydenta Eisenhowera wobec Polski (październik 1956 – styczeń 1961)*, Wrocław 2003.
- Tyszkiewicz J., *Rozbijanie monolitu. Polityka Stanów Zjednoczonych wobec Polski 1945-1988*, Warszawa 2015.
- Tyszkiewicz J., *Biały Dom i pomoc ekonomiczna dla Polski w latach 1980-1981* [w:] *Polityka i humanitaryzm 1980-1989*, red. M. Świder, Toruń 2010 r., s. 77-78.
- Waligóra G., *Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela 1977-1981*, Warszawa 2006.
- Wiejacz J., *Międzynarodowe uwarunkowania procesu KBWE* [w:] *Europa między konfrontacją a współpracą. Spotkanie madryckie KBWE: doświadczenia i perspektywy*, red. A. Rotfeld, Warszawa 1986 r.
- Wielka historia świata. Od drugiej wojny światowej do XXI wieku*, tom 12, red. W. Rojka, Kraków 2006.
- Wierzewski W. A., *Edwarda Moskala strategia i taktyka wobec nowej Polski po 1989 r.*, [w:] *Z życia i działalności Kongresu Polonii Amerykańskiej*, red. R. Sudziński, A. Sudoła, Bydgoszcz-Toruń 2006.
- Wojdon J., *W imieniu sześciu milionów... Kongres Polonii Amerykańskiej w latach 1968-1988*, Toruń 2005.
- Wojdon J., *W jedności siła, Kongres Polonii Amerykańskiej w latach 1968-1988*, Toruń 2008.
- Wojdon J., *Karol Rozmarek i Alojzy Mazewski – pierwsi przywódcy Kongresu Polonii Amerykańskiej*, [w:] *Model przywództwa: wymiar lokalny, krajowy, międzynarodowy*, red. A. Piasecki, Kraków 2006.
- Wojdon J., *Stosunek Kongresu Polonii Amerykańskiej do amerykańskich sankcji ekonomicznych wobec Polski po wprowadzeniu stanu wojennego*, [w:] *Z dziejów Rosji i Polski w XX wieku. Księga dedykowana Profesorowi Richardowi Pipesowi*, red. H. Kocój, R. Małek, M. Szczerbiński, Gorzów Wielkopolski 2006.
- Wojdon J., *Udział Kongresu Polonii Amerykańskiej w odbudowie Zamku Królewskiego w Warszawie*, [w:] *Studia z dziejów Polski i Europy. Księga dedykowana*

- Profesorowi Piotrowi Stefanowi Wandyczowi*, red. J. Faryś, R. Nir, M. Szczubiński, Gorzów Wielkopolski 2006.
- Wojdon J., *Współpraca Kongresu Polonii Amerykańskiej z administracją prezydenta Jimmy'ego Cartera*, [w:] *Na szachownicy dziejów i międzynarodowej polityki. Księga dedykowana Profesorowi Zbigniewowi Brzezińskiemu*, red. J. Faryś, H. Kocój, M. Szczubiński, Gorzów Wielkopolski 2006.
- Wojdon J., *Kongres Polonii Amerykańskiej wobec wydarzeń 1959 roku w Polsce*, [w:] *Między Październikiem a Grudniem. Polityka zagraniczna doby Gomułki*, Wrocławskie Studia z Polityki Zagranicznej, t. 2., red. K. Ruchniewicz, B. Szaynok, J. Tyszkiewicz, Toruń 2005.
- Wojdon J., *Spory i konflikty wewnątrz Kongresu Polonii Amerykańskiej w latach 1944-1988*, [w:] *Wokół historii i polityki. Studia z dziejów XIX i XX w. dedykowane Profesorowi Richardowi Wojciechowi Wrzesińskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. S. Ciesielski et. al., Toruń 2004.
- Z życia i działalności Kongresu Polonii Amerykańskiej*. Szkice pod red. R. Sudziński, A. Sudoła, Bydgoszcz-Toruń 2006.
- Zachariasiewicz W., *Etos niepodległościowy Polonii amerykańskiej*, Warszawa 2005 r.
- Zachariasiewicz W., *Stany Zjednoczone [w:] Akcja niepodległościowa na terenie międzynarodowym 1945-1990*, red. T. Piesakowski, Londyn 1999 r.
- Zając J., *Polska w stosunkach międzynarodowych 1945-1989. Wybór dokumentów*, Warszawa 2005 r.

Źródła internetowe

Goddeeris I., Ministerstwo Spraw Zagranicznych „Solidarności”. Biuro Koordynacyjne NSZZ „Solidarność”, 1982-1989, cz. 1, (odczyt z dn. 29 X 2014)

[file:///C:/Users/Kinga/Downloads/Pis_10_MSZ_Solidarnosci_cz_I%20\(5\).pdf](file:///C:/Users/Kinga/Downloads/Pis_10_MSZ_Solidarnosci_cz_I%20(5).pdf)

Goddeeris I., Ministerstwo Spraw Zagranicznych „Solidarności”. Biuro Koordynacyjne NSZZ „Solidarność”, 1982-1989, cz. 2. (odczyt z dn. 29 X 2014)

[file:///C:/Users/Kinga/Downloads/309-334%20Goddeeris%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Kinga/Downloads/309-334%20Goddeeris%20(3).pdf)

http://library.syr.edu/digital/guides/n/nat_cap_nat.htm (odczyt z dn. 28 II 2014).

<http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1982/12082a.htm> (odczyt z dn. 6 XI 2014) lub

http://www.kbnm.pan.pl/images/pdf/SM_PP_1_2016/St_Migr_1_16_13_K.Szostak.pdf (odczyt z dn. 29 V 2016)

Aneks

Wykaz prezesów Wydziału Stanowego KPA na stan Connecticut

- 1944-1945 Lucian Maciora
1945-1952 Joseph Kozakiewicz
1952-1954 Stanley Grudzinski
1954-1958 Rev. Marion Karwacki
1958-1959 Thaddeus Maliszewski
1959-1961 Stanley Grudzinski
1961-1962 Antoni Sadlak
1962-1965 Thaddeus Maliszewski
1965-1967 Julius Kremski
1967-1970 Jozeph Wiezalis
1971-1972 Ryszard Mrotek
1972-1973 Alexander Zarnowski
1973-1975 Walter Kozlowski
1975-1976 Stanley Kokoska
1976-1977 Thaddus Maliszewski
1977-1983 John Maślanicz
1983-1987 Stanisław A. Blejwas
1987-1989 Stan Zebzda
1989-1991 Elżbieta Wasiutyńska

Źródło: Publikacja wydana z okazji 50. rocznicy Kongresu Polonii Amerykańskiej Connecticut 1944-1994, 15 X 1994 r.

Indeks nazwisk

- A**
Abate Ernest 219
Abramowicz Alfred 102, 165
Adesko Tadeusz 195, 196
Aiello Stephen R. 79
Andrews Nick 181
Annunzino Frank 192
Anson Yl6 21, 26, 33, 47, 50
Anweiler Andrzej 236
Auguścik Jerzy 13
- B**
Babula William 240
Baker James 57, 191
Barry Robert 181
Biales Marilyn 51
Biden Joe 186
Bielaska Jadwiga 81
Bik Jan 223
Birkelund John P. 186
Blackwell [imienia nie ustalono] 193
Blejwas Stanisław 8, 11, 110, 184, 221, 224-229, 231, 232, 237-241, 251, 252
Blikowska Leokadia 195
Błaszczynski Andrzej 8, 9, 222, 224
Bonusiak Andrzej 7, 13
Boskin Michael 125
Bradley Bill 138, 186
Braun Leopold 19
Brezniew Leonid 54
Bridges Peter 181
Bruks Jan 249
- Brzeziński Zbigniew 186, 206, 236
Buczek Daniel 8
Bujak Zbigniew 110, 130
Burgess Jack 92
Bush George 56, 85, 92, 112, 113, 122, 125, 185, 186, 190, 192, 193
Byrne Jane 79, 83, 84
- C**
Castro Fidel 50
Castro Roman 49
Carson John 198
Carter Jimmy 78, 80, 205
Cebulski Walter 149, 156, 157
Ceccatto G. N. 52
Chlus Wiesław 234
Chołodecki Jarosław 136
Chornovil Vyacheslav 52
Chrypiński Wincent 62, 188
Coudenhove-Kalergi Richard 15
Coyne William 193
Cranston Alan 122, 124
Czuma Andrzej 78
Czuma Benedykt 78
- D**
Dale Margaret 92
Dalton B. 251
D'Amato Alfonse 138
Daum Lucjan 249
Davies Richard 69
Dempsey John 24, 26, 27

DeNino Justin 236
 Derwiński Edward 92
 Dixon Alan 124, 138, 172, 186
 Dobriansky Lev E. 17, 48
 Dodd Christopher J. 93, 104, 135, 184, 218, 228, 231, 245
 Dodd Thomas 50
 Dole Elizabeth 125
 Dole Robert J. 110,
 Doll Elizabeth H. 85
 Dombek John 244
 Domin Czesław 123, 149, 156, 158, 162, 164, 167, 168, 172, 174, 177
 Dorton J. 158
 Drobot Józef 81, 86, 148
 Dubcek Aleksander 47
 Dudek Andrzej 135
 Dyke Nancy B. 92
 Dykla Edward 112, 115, 123
 Dziekonski Z. 181
 Dzyuba Ivan 52

Eagleburger Lawrence 181
 Egan Robert J. 169
 Ehrenreutz Andrzej 136, 138
 Eisenhower Dwight D. 9, 16, 21, 59

Faryga John 90
 Fascell Dante 124
 Fitzwater Marlin 193
 Foley Thomas S. 124
 Frasuniuk Władysław 103, 104, 130
 Freeman James 84
 Fulbright William J. 51, 53

Gadomski Feliks 16
 Galuszka Walter 249, 250
 Genscher Hans-Dietrich 189
 Gephart Richard A. 124
 Gersz Franciszek 249
 Gibson Robert 84
 Giedroyc Jerzy 20, 57
 Gierat Stanisław 76,
 Gierek Edward 63
 Gleason Thomas 88
 Głębocki Henryk 144
 Gomułka Władysław 75,
 Gorbaczow Michaił S. 57, 103, 107, 231,
 Górnicki Wiesław 104,
 Grabowski Bernard J. 23
 Grassley Chuck. 138
 Grasso Ella 38, 39, 250
 Gross Irena 227
 Gross Jan 227
 Gruszka Stanley 106, 234, 244
 Gwiazda Andrzej 94

Haig Alexander M. 82, 88, 213,
 Hamilton Les 124
 Hammond Michael 138, 142, 144
 Hardek Władysław 130
 Harper Charles 186
 Hecht Chic 138
 Heslin Mary 244
 Hildebrand Martin J. 62
 Holmes Jim 120
 Honecker Erich 189
 Humphrey Hubert H. 53, 178, 187
 Humphrey Gordon 138

Jan Paweł II 70, 98, 117, 141, 164, 174, 211, 228, 255
 Janicki Walenty 62
 Janta Aleksandr 198
 Jaruzelski Wojciech 56, 83, 84, 91, 94-96, 104, 108, 111, 118, 141, 222, 224, 228, 232
 Jastrzębska Ewa 203, 206,
 Jaworski Seweryn 94
 Jedynak Joseph 251
 Jefferson Thomas 202
 John Cardinal Karol 86
 Johnson Nancy L. 118, 228-232
 Johnson Seward J. 157
 Johnston J. 158
 Jurczyk Marian 94
 Jurewicz Jan 135

Kamiński M. 149
 Kamiński Władysław 239
 Kaptur Marcy 192
 Kemp Jack 140, 141, 144
 Kennan Georgre 15
 Kennedy Edward 84, 85, 124, 155
 Kennedy John F. 50
 Kierkło Mieczysław 8
 Kimmet Robert 120
 Kirkland Lane 88, 106, 109, 139, 186, 245
 Kleszczyński Edward 20,
 Kleszczyński Józef 6, 9, 13, 19, 20, 21, 46, 52, 54, 56, 57, 60, 67, 210, 211
 Klukowski Stanley 222
 Kłós W. 23
 Koch Edward J. 106
 Kohl Helmut 189, 192, 194

Korboński Stefan 16
 Kordek John F. 193
 Kosiński Ryszard 222
 Kostukevich K. 235
 Kościuszko Tadeusz 201
 Koziół Walter 112
 Kozłowski Walter 249, 251
 Kozłowski Maciej 136,
 Kowalczyk Jerzy 209
 Kowalczyk Ryszard 209
 Kowalik [imienia nie ustalono] 181
 Kowalski Tadeusz 199-201
 Krajewski Andrzej 136
 Kremski Julian 247, 248, 249
 Krempł Rudolf 21, 54
 Krupa Borys 20, 45
 Kuczyński Les 119, 123
 Kudliński Henryk 195
 Kuroń Jacek 94

Laise Carol C. 54
 Laszewski Bolesław 115
 Lautenberg Frank 122
 Lehmkuhl Joakim 50
 Lelko Richard 112
 Lenard Myra 115, 119, 123, 161, 183, 184, 193
 Lenard Kazimierz 62, 195, 199
 Lenczewski J. 202
 Levin Carl 184
 Lipiński Edward 127
 Lis Bogdan 101-104, 130,
 Liszka Edmund 196, 234,
 Lord Carnes 120
 Lorentz Stanisław 197

- Luchkan Jaroslaw 52
- Ł**ukomski Kazimierz 8, 9, 63, 64, 66, 67, 68, 93, 98, 99, 104, 108-110, 112, 115, 116, 119, 127, 128, 130, 131, 134, 135, 144, 160, 181, 184, 203, 205
- M**acFarlan Robert C. 103
- Machcewicz Piotr 59
- Maciulewski Walerian 244
- Maliszewski Czesław 20, 67
- Maliszewski Tadesz 198-200, 244, 249-251
- Markow John 244
- Marshall George 15
- Maślanicz Janusz 8, 90, 131, 211, 215, 218, 219, 221, 222, 223, 232, 234-238, 242-245, 250-252
- Matuga Edward 195
- McClure James 138
- Mazewski Alojzy A. 8, 10, 61, 62, 65, 66, 69, 72, 74-84, 86, 87, 90-97, 100-112, 114, 115, 117, 131, 132, 135, 136, 146-148, 156-158, 160-162, 164, 165, 167-169, 172, 173, 178-180, 196-205, 219, 221, 228-230, 234, 236, 238, 243-247, 256
- Mazowiecki Tadeusz 9, 73, 122, 123, 124-126, 185, 187, 188, 189, 190, 191, 193-195, 232, 256
- Maźnicki Władysław 20, 196
- Meehan Francis J. 92
- Merkel Jacek 144
- Meskill Thomas J. 33, 249, 250
- Mianowski Anthony 149, 157
- Michnik Adam 94, 103, 104
- Mierzejewski Piotr 102
- Migała Bononowentura 133-136, 149
- Mikulska Barbara 124, 184, 191
- Milewski Jerzy 91, 129, 130, 133, 134, 137, 139, 142
- Milewski Frank 203
- Miller George 192
- Milner Thirman 236
- Minukas George V. 33
- Moczulski Leszek 103
- Modzelewski Karol 94
- Moffett Toby 55, 93, 218
- Morawiecki Kornel 114
- Morelewski J. 101
- Mosbacher Robert A. 125
- Moskal Edward 10, 73, 119, 120, 123-126, 176, 185, 186, 190, 191, 193, 195, 204
- Moynihan Daniel Patric 138
- Mrotek Ryszard 8, 196, 208, 210, 214, 248, 249
- Murkowski Frank 112, 184
- Musielak Kazimierz 123
- Muske Edmund 40
- N**ixon Richard M. 61-63, 178, 187, 247
- Nowak Jan 101, 112, 114, 119, 135, 182, 193, 231
- Nowak-Jeziorański Jan 112
- O**bey Dawid R. 124, 144
- Odrobina Paul 115, 123,
- O'Neill William 231, 243, 245
- Osajda Józef 195
- P**ac Stan 244, 250
- Palmer Mark 92, 109
- Pałka Grzegorz 94
- Percy Charles 79, 84, 161, 202

Peszke Michael 250
 Piasecka Barbara 157
 Piątkowska-Stepaniak Wiesława 8
 Piłsudski Józef 20
 Piznak Michael 19
 Plyushch L. 52
 Poindexter John M. 108
 Popiełuszko Jerzy 101, 102, 230
 Preisler Michal 104
 Prysłak Aleksander 20, 24
 Przemek Grzegorz 95
 Przyłuski Jerzy 123, 135, 150
 Przypkowski Aleksander 123
 Przytakiewicz Zygmunt 244
 Puciński Roman A. 76, 79, 82, 84, 102, 123, 200
 Puciński Roman C. 169
 Puławski Kazimierz 201, 248
 Purins George J. 39

Rakowski Mieczysław 104, 119
 Regan Ronald Wilson 70, 82-88, 90-93, 95-99, 101, 107, 112, 113, 115, 140, 142, 181, 182, 189, 202, 204, 213, 219, 221, 224, 228, 229
 Rejnik V. 196
 Religa Zbigniew 174
 Rey Nicholas 186
 Ribicoff Abraham A. 50
 Ridgway Rozanne L. 79, 107
 Riegle Donald 138
 Robinson Roger W. 92
 Rogalski Bernard 112, 115
 Rogers William P. 47, 50, 52, 53
 Rossival Chester 223, 234, 237, 252, 256

 Rostenkowski Daniel 112, 124, 161,
 Rosypal Eugeniusz 123, 176, 177, 239, 241
 Rowny Edward 202
 Różański Edward 102
 Rubin Władysław 156
 Rusk Dean 47
 Rychlińska Anna 79, 112

Salazar Josa 21
 Sawko Chester 112
 Sawko Jan 235
 Sawiński Zdzisław 174
 Scali John 77
 Scanlon John 92, 181
 Schultz George 92, 94, 100-113, 189, 230
 Scowcroft Brent 120
 Shabatura Stefania 52
 Simon Paul 110, 124, 138, 172, 184, 186, 192
 Simons Tom 120
 Smith Martin 203
 Smolenski Stanley 150, 157
 Solarz Steven 124
 Sołżenicyn Aleksander 22
 Stasiv Iryna 52
 Sulimirski W. 112
 Sułkowski Alfred 21
 Sverstyuk Yevhen 52
 Svitlchny Ivan 52
 Sworakowski Witold 198
 Symms Steven 138, 140
 Szczepanski Renata 13
 Szczepanski Wiesław 13
 Sztupak Alojzy 20, 106, 224

Szulec Jeannette 201
 Schwieszkowski Dom. 244
 Szywała Ted 195

Thompson James R. 79, 83, 84
 Tybulewicz Albin 149
 Tyszkiewicz Jakub 7, 86, 87

Udall Morris 140, 141
 Upitis Peter 21, 51
 Urban Jerzy 104,
 Ustianauskas Ada 21

Vance Cyrus R. 39
 Vickrey Renata 13
 Vinton Bobby 83, 169

Wagner W. 131
 Wajda Andrzej 158
 Waldheim Kurt 52
 Waliszewski Leszek 136
 Wallop Malcom 138
 Walsh John 156
 Wałęsa Lech 10, 11, 81, 84, 93, 94, 97-99, 102, 114-116, 120-124, 136, 141-144, 148, 172, 177, 204-6, 213, 219, 226, 227, 229, 231, 232, 242, 244-246, 252, 256
 Wasilowski Czesław 235
 Wasiutyńska Elżbieta 8, 9, 112, 138, 224
 Waszyngton Jerzy 202
 Weicker Lowell P. 53, 55, 93, 218
 Wernbrand Richard 48
 Whitehead John 112, 114, 117
 Wierzbiański Bolesław 112, 115, 142

Wierzewski Wojciech A. 73
 Will George 221
 Wodarski John 165, 218, 236, 244,
 Wojdon Joanna 7, 69, 146, 172, 198
 Wojewódka Bolesław 115
 Wolski A. 149
 Wołyńska Ewa 13
 Wojtyła Karol 206, 211, 212
 Wójcik Helen 112, 115, 123
 Wójcik Jan 8
 Wójcik Jan 224, 225
 Wroński Edmund 227, 244
 Wszyński Stefan 69, 76
 Wysocki Paul 244

Yeutter Clayton 125

Zabielski Piotr 77
 Zablock Clemens 39
 Zając John 249
 Zarnowski Alexander 250
 Zawiszewski Edward 173
 Zdunczyk Joseph 236
 Zebzda Stan 11
 Zielińska Helena 81, 86, 149
 Zimmermann Fredrich 189,
 Ziurys Eugene J. 28, 50
 Zub-Zdanowicz Leonard 20, 209
 Żukowski W. 131